

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

TALİP APAYDIN'IN ESERLERİNDE ÇOCUK VE EĞİTİM TEMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
İsmail Eren TEPE

Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Hulusi GEÇGEL

Çanakkale- 2012

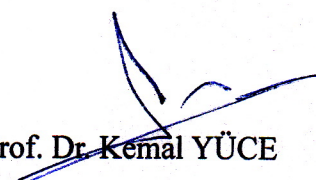
TAAHHÜTNAME

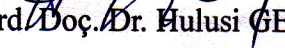
Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Talip Apaydın’ın Eserlerinde Çocuk ve Eğitim Teması” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

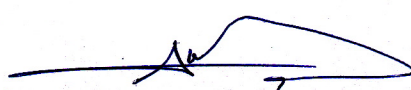
20.05.2012

İsmail Eren Tepe

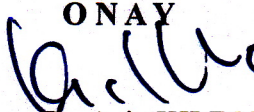
Eğitim Bilimleri Enstitüsü M¼d¼rl¼đ¼ne
İsmail Eren TEPE'ye ait Talip Apaydın'ın Eserlerinde Çocuk ve Eğitim Teması
adlı çalışma, j¼rimiz tarafından T¼rke Eğitimi Anabilim Dalında,
Y¼KSEK LİSANS TEZİ olarak oybirliği/oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Kemal Y¼CE
¼ye

Yrd/Doç. Dr. Hulusi GEÇGEL
¼ye
(Danışman)

Yrd. Doç. Dr. Mustafa Aydın BAşAR
¼ye

Tez No :
Tez Savunma Tarihi : 26/06/2012

ONAY

Doç. Dr. Aziz KILINÇ
Enstit¼ M¼d¼r¼
..../..../20....

ÖZET

Çocuk edebiyatı, geçmişten beri toplumların küçük ve genç bireylerinin yetişkinleri ile aralarında bulunan sosyal, duygusal ve dil farklılıklarından ileri gelen bir gerekçeyle küçük bireylerin edebi- estetik zevklerinin doyurulması amacıyla yaratılmış yazılı ve sözlü ürünlerin tamamını kapsayan bir edebiyat dalıdır. Çeşitli uzmanların çocukluğu 2- 14 yaş aralığında sınırlandırmaları, çocuk edebiyatının da sınırlarını bu yaşlar olarak çizmiştir. Bu bakımdan çocuklar için üretilen eserlerin belirtilen yaş dönemi özellikleri gözetilerek oluşturulmaları, onların hedef kitle üzerindeki etkinliklerinin derecesinde belirleyici olacaktır.

Çocuk edebiyatı, gelişimini yüzyıllar öncesine dayandıran ve zaman içinde toplumların geçirdiği siyasi çalkantılar odaklı zihniyet değişimlerinde kendi boyutunu yakalamış ve özellikle Tanzimat dönemi ve sonrasında bugünkü şeklini almıştır. Tanzimat dönemi Türkiye'sinin edebiyat sahasında Batı'dan koparıp yurttan uyguladıkları, Cumhuriyet dönemi ve sonrasındaki harf devrimiyle farklı bir boyut kazanacaktır. 1970'lere kadar yaratılan birçok iyi niyetli eserler görülse de Çocuk edebiyatı bu zaman sonrasında asıl kimliğini kazanacaktır.

İletisinin niteliği, öğreticilik gayesinin sınırlandırılması, çocuğun içinde bulunduğu gelişim dönemi özelliklerinin edebiyat ürünlerine yansımaları gereği, kullanılan dilin milliliği ve estetiği çocuk edebiyatının bugünkü gereklerinden bazıları olarak kabul edilmektedir.

Çocuklar için 1960, 1970, 1980 ve 1990'lı yıllarda ürettiği eserleriyle ön plana çıkan yazarlardan biri de Talip Apaydın'dır. Yazar, yetiştiği Köy Enstitüsü kurumlarının kişiliğinde oluşturdukları ve yurdun çeşitli yörelerinde yaptığı öğretmenlik mesleğinden biriktirdiklerini eserlerine yansıtmış ve "iyi insan", "iyi toplum" hedeflerini çocuklara yönelik olarak kaleme aldığı eserlerde sunmuştur.

Onun eserlerinde çocuklar dönem Anadolu'sunu kuşları, böcekleri, dağları, ovaları, bitkileriyle tanırken yine dönem Anadolu'sunun içerisinde bulunduğu ya da bırakıldığı yalnızlık ve cehalete dair de farkındalıklar kazanacaktır.

ABSTRACT

Children Literature is a branch of literature that contains all of the written and spoken products aimed to satisfy literary and aesthetic delight of little individuals and it is also formed as a reason of social,emotional and language differences between little and young individuals with their adults in societies since past.Because of various experts limit the childhood as a range of 2-14 ages, the boundaries of children literature are described between these ages. In this regard,the works that produced for children formed by considering the characteristic of this specified age will determine their effectiveness on the target audience.

The development of Children Literature is based upon the centuries, and has its own scale with the mindset of the time that focused political unrest of the societies in the course of time and takes its current shape especially in Tanzimat Period and after it. The field of literature taken from West and applied at home in Tanzimat Period in Turkey, will take different range with revolution of letters in Republic Period and after it. Although many well-intentioned works created until the 1970s, Children Literature will get its actual identity after this time.

The traits of messages, limiting the aim of instruction, the necessity of reflection the characteristics of developmental period that childrens in to the literary products, aesthetic and domestic of the language used are regarded as some of today's necessities of children literature.

For children Talip Apaydın is one of the authors who comes out to the fore with his works that produced in the 1960, 1970, 1980 and 1990s.The author reflects his works the traits of his personality, some of them forms in the Rural Institute, and his accumulations from teaching profession held in various regions of country and presents his goals; 'good man', 'good society' in his works written out children oriented.

In his works, while children recognize the term of Anatolia with its birds,mountains, insects, plains and plants, they will also gain awareness about loneliness and ignorance.

ÖNSÖZ

Çocuk eğitimi, insanlığın var oluşuyla birlikte gündemde olan ve insanlık kadar eski bir olgudur. Ancak bugünkü çocuk eğitimi, insanın bireysel ve toplumsal yönleriyle ilgili bilgilerin bağımsız bilim dallarına dönüşmesiyle birlikte ortaya çıkmıştır. Özellikle eğitimin, eğitim psikolojisinin bir bilim dalı olarak kendisini kabul ettirmesiyle birlikte çocuk eğitimi, gerçek anlamda gündeme gelmiştir. Bunun sonucu olarak da çocuk eğitimindeki arayışlar da insanları “Çocuk Edebiyatı” ile tanıştırmıştır.

Çağdaş bir toplumun duyarlı ve etkin bir üyesi olabilmek için bireyin tüm duyu ve düşünceleriyle yaşadığı evreni algılamasını gerekir. Bir resme bakmak, bir sergiyi gezmek, bir dans gösterisini izlemek ya da bir şiir, bir öykü, bir roman okumak; bireyi dünyaya sanatçı gözüyle bakan bir duyarlılık ile tanıştırır. Sanatsal iletilerle etkileşimi yoğunlaşan kişi ise duygu ve düşünce boyutlarıyla yetkinleşmeye, tepkilerini bilinçlendirmeye yönelir.

Sanatın bireysel ve toplumsal kazanımlarından etkili bir şekilde yararlanabilmek için kişilerin erken çocukluk dönemiyle birlikte anlam evrenlerine uygun görsel, işitsel ve dilsel iletilerle beslenmesi gerekir.

Genç bireyler için yaratılan çocuk edebiyatı ürünlerinin önce çocukları sonra da toplumu hangi oranda değiştirip yetkinleştireceği açıktır. Etkili yazınsal ürünleri küçük yaşlarda bellekleriyle tanıştıran çocuklar, edebiyatın kazanımlarını günlük hayatlarında sorunsuz bir şekilde uygulayabilecek ve sözü edilen sanatsever, yaratıcılık duyguları gelişmiş, üretici bir birey olabilmenin ön koşullarını yerine getirmiş olacaktır. Buna karşılık, çocukken zevksiz, edebi açıdan başarısız kitaplarla büyüyenler ise sadece okuma ve yazmayı bilen; ama okuyamayan, okuduğunu tam olarak algılayamayan, dolayısıyla sağlıklı düşünemeyen insanlar olarak karşımıza çıkacaktır. Çünkü insan, okuryazarlığın ürünüdür.

Talip Apaydın da eserlerinde verdiği iletilerinde çalışmadan, üretmeden, emek sarf etmeden zorlukların aşılamayacağını ileri sürmektedir. Ona göre zor ya da imkânsız kavramları, düşünceyle, araştırmayla, istekle, çaba ile alt edilebilecek kavramlardandır. Eserlerindeki kahramanları çoğu zaman dara düşmüş, çaresiz kalmış hatta yanlarında yardımcı dahi bulamadıkları zamanlardan geçmişlerdir. Onları hayatın sürekliliği içerisinde tutan tek kavram pes etmemek olmuştur. İçinde bulunulan şartlar ne olursa olsun birey kendi gizil güçlerini etkili bir şekilde kullanırsa refaha ulaşacaktır. Birey de gizil güçlerini, çağın gerektirdiği modern koşullar paralelinde okuyarak, düşünerek, araştırarak geliştirmelidir.

“Talip Apaydın’ın Eserlerinde Çocuk ve Eğitim Teması” başlıklı bu çalışma, içerik bakımından dört ana bölüme ayrılmıştır. Birinci bölümde edebiyat ve çocuk edebiyatı kavramları üzerinde durulduktan sonra, çocuk edebiyatında öykü- roman ve çocuk öykü-romanlarında bulunması gereken niteliklerin neler olduğu açıklanmıştır. Talip Apaydın’ın yaşamına ilişkin bulgular ortaya konmuş, araştırmanın problemi tespit edilmiş ve tanımlanmıştır. Tezin amacına, önemine ve sınırlılıklarına değinilmiştir.

İkinci bölümde ise çalışmada kullanılan araştırma yöntemi, araştırma modeli, evren ve örneklem, verilerin toplanması, son olarak verilerin analizi ve yorumlanması başlıklı kısımlara değinilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde; Talip Apaydın’ın eserlerinde tespit edilen çocuk ve eğitim teması ve bu temaya ilişkin alt başlıklar ele alınıp yazarın eserlerinde bu temaların ne şekilde kullanıldıkları eserlerden de alıntılar yapılarak ortaya konmuştur. Bu bölümde yazarın eserlerine yönelik saptamalara yer verilmiştir.

Çalışmanın son bölümünde eserlerinde ulaşılan eğitsel saptamalar ışığında sonuçlara ve önerilere yer verilmiştir.

Hazırlanan çalışma, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalında aldığım lisansüstü derslerinin temelinde oluşturulmuştur. Bu süreçte bana bilgilerini sunan tüm hocalarıma teşekkürü bir borç bilirim.

Tezimin ortaya çıkış anından son noktanın konulup tamamlanmasına kadar geçen sürede bana engin bilgilerini sunmakta bir an bile çekinmeyen değerli hocam ve danışmanım Sayın Yrd. Doç. Dr. Hulusi GEÇGEL’e, lisansüstü eğitimde bizlere katkı sağlayan sayın hocam Prof. Dr. Kemal YÜCE’ye, sayın hocam Doç. Dr. Aziz KILINÇ’a ve sayın hocam Yrd. Doç. Dr. Mustafa Aydın BAŞAR’a en derin şükranlarımı sunarım.

Geçen sürede desteklerini bir an olsun benden ayırmayan biricik ailemin güzel üyeleri Saadet ÇETİN, Selim TEPE, Ayşegül TEPE, İsmail YILMAZ ile dostlar Nurşen ŞAHİNER ve Ali Cemal GÜNDÜZ’ e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

İstanbul, 2012

İsmail Eren TEPE

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM I	1
GİRİŞ	1
1.1. EDEBİYAT VE ÇOCUK EDEBİYATI.....	2
1.2. EDEBİYAT- ÇOCUK EDEBİYATI İLİŞKİSİ VE ÇOCUK EDEBİYATININ ÖNEMİ.....	11
1.3. ÇOCUK EDEBİYATI ÜRÜNLERİNDE BULUNMASI GEREKEN ÖZELLİKLER.....	17
1.3.1. Biçim Özellikleri.....	19
1.3.2. İçerik Özellikleri.....	26
1.3.3. Çocuk Edebiyatında Hikaye ve Roman Türü.....	35
1.3.4. Çocuk Hikaye ve Romanlarında Bulunması Gereken Özellikler.....	42
1.3.5. Edebiyatımızda Hikaye ve Roman Türünün Gelişimi.....	43
1.4. TALİP APAYDIN'IN HAYATINA İLİŞKİN BULGULAR.....	48
1.4.1. Ödülleri.....	50
1.4.2. Talip Apaydın'ın Eserleri.....	51
1.5. PROBLEM.....	54
1.6. AMAÇ.....	56
1.7. ÖNEM.....	57
1.8. SINIRLILIKLAR.....	58
BÖLÜM II	59
YÖNTEM	59
2.1. ARAŞTIRMA MODELİ.....	59
2.2. EVREN VE ÖRNEKLEM.....	59
2.3. VERİLERİN TOPLANMASI.....	59
2.4. VERİLERİN ANALİZİ VE YORUMLANMASI.....	60
BÖLÜM III	61
BULGULAR VE YORUMLAR	61
3.1. TALİP APAYDIN'IN SANATI VE EĞİTİM ÜZERİNE DÜŞÜNCELERİ.....	61
3.2. TALİP APAYDIN'IN ESERLERİNDE EĞİTİM TEMASI.....	71
3.2.1. <i>O Güzel İnsanlar Adlı Eserde Çocuk ve Eğitim Temalı Bulgular</i>	71
3.2.1.1. “Kömürün Öyküsü” Hikayesinde Çocuk ve Eğitim Teması.....	71
3.2.1.2. “Çay Ağacı” Hikayesinde Çocuk ve Eğitim Teması.....	80
3.2.1.3. “Durak Usta” Hikayesinde Çocuk ve Eğitim Teması.....	85
3.2.1.4. “Çoban Rıza” Hikayesinde Çocuk ve Eğitim Teması.....	92
3.2.1.5. “Ali Yanık” Hikayesinde Çocuk ve Eğitim Teması.....	93
3.2.2. <i>“Yangın” Adlı Eserde Çocuk ve Eğitim Teması</i>	97
3.2.2.1. “Tay Rüstem” Hikayesinde Çocuk ve Eğitim Teması.....	98
3.2.2.2. “İki Hüseyin” Hikayesinde Çocuk ve Eğitim Teması.....	100
3.2.2.3. “Yangın” Hikayesinde Çocuk ve Eğitim Teması.....	103
3.2.2.4. “Dr. Ayşe'nin Öyküsü” Hikayesinde Çocuk ve Eğitim Teması.....	105
3.2.2.5. “Ahmet Petrol Buldu” Hikayesinde Çocuk ve Eğitim Teması.....	108
3.2.2.6. “Boyacı Kamil” Hikayesinde Çocuk ve Eğitim Teması.....	111
3.2.2.7. “Selman'ın Küfesi” Hikayesinde Çocuk ve Eğitim Teması.....	113
3.2.2.8. “Merdiven” Hikayesinde Çocuk ve Eğitim Teması.....	115
3.2.2.9. “Fahri'nin Buluşu” Hikayesinde Çocuk ve Eğitim Teması.....	118
3.2.3. <i>“Toprağa Basınca” Adlı Eserde Çocuk ve Eğitim Temalı Bulgular</i>	119
BÖLÜM IV	140
SONUÇ VE ÖNERİLER	140
4.1. SONUÇLAR.....	140
4.2. ÖNERİLER.....	144
KAYNAKÇA	146

BÖLÜM I

GİRİŞ

İnsanoğlunun var olduğu günden beri sahip olduğu duyguları, onu toplum içinde farklılaştırmış, bu farklılaşmanın etkisi de onu farklı alanların dümen suyuna sürüklemiştir. İnsanlar, duygularından ileri gelen hisleriyle karşısındakiyle iletişim kurmuş, onu değerlendirmiş ve diğer insanlarla bağlantıya geçmiştir. İnsan psikolojisinin derinliklerinden süzülen duygular zamanla boyut değiştirmiş ve sosyal yaşamın gerektirdiklerinden ayrı bir noktada “estetik kaygı” halinde kendisini göstermiştir. Bu estetik kaygı zaman içinde farklı destekçiler edinmiş ve bazı kavramlarla bireylerin ruh dünyasından daha rahat yayılma olanağı bulmuştur.

Bu alanların başında da edebiyat gelir. Her şeyden önce birey ruh sağlığının yeterli bir şekilde oluşup beslenmesinde diğer alanlar kadar edebiyatın rolü de önemlidir. Özellikle yazının icadıyla insanlar önceden biriktirdikleri sözel kültürü kâğıda dökmüş, böylece farklı yaratıcılardan üretilen eserler, geniş kitlelere aktarılma olanağı bulmuştur.

Geçmişten bu yana çocuk eğitimi de toplumların geçirdikleri dönemlere göre farklılık göstermiş fakat hep aynı amaç doğrultusunda süregelmiştir. İyi ve topluma faydalı insanın yetiştirilip topluma kazandırılmasında kültürel değerlerin aktarımı her zaman önemli olmuştur. Gerek sözel gerek de yazılı taşıyıcılar vasıtasıyla sağlanan bu aktarımda “çocuk edebiyatı” hayati bir işlev sürmektedir.

“1973 tarih ve 1739 sayılı ‘Milli Eğitim Temel Kanunu’nda belirtilen ‘Genel Amaçlar’; Türk ulusunun bilişsel, duyuşsal ve devinişsel yönden eksiksiz, ruh sağlığı yerinde, dengeli ve uyumlu bireylerden oluşmasını istemektedir. Aynı yasanın 23. maddesinde de ‘İlköğretimin amaç ve görevleri, Milli Eğitim’in genel amaçlarına ve ilkelerine uygun olarak; 1. Her Türk çocuğuna iyi bir vatandaş olmak için gerekli temel bilgi, beceri, davranış ve alışkanlıkları kazandırmak, onu Milli ahlak anlayışına uygun olarak yetiştirmek; 2. Her Türk çocuğunu ilgi, istidat ve kabiliyetleri yönünden yetiştirerek hayata ve üst öğrenime hazırlamaktır.’ denilmektedir. Ayrıca ilköğretim okulu programının 13. sayfasında da; kişisel nitelikler, insanlık ilişkileri, ekonomik ve toplumsal ilişkiler bakımından ilköğretim etkinliklerinin sonucunda ortaya çıkması gereken insan tipi çizilmektedir ” (MEB 1995:13, akt. Kıbrıs 2006:3).

Kısacası, bir çocuğun her yönüyle nitelikli bir kişilik olarak yetişmesinde diğer bilim alanları kadar edebiyat- çocuk edebiyatına belli başlı görevler düşmektedir.

1.1. Edebiyat ve Çocuk Edebiyatı

Çocuk edebiyatı kavramını oluşturan iki temel olduğu söylenebilir. Bunlardan birincisi “çocuk”, ikincisi de “edebiyat”tır. O halde bu iki alanın özellikleri belirlenirse çocuk edebiyatı kavramı da bir açıklık kazanacaktır.

Edebiyat ve üzerinde araştırma yapılan çocuk edebiyatı kavramlarının farkına varılıp etkili saptamalar yapılabilmesi için hedef kitle olan “çocuk” unsuruna dikkat edilmelidir. Yüzyıllardır hem Doğu hem de Batı medeniyetlerinde geri planda kalan, hedefi sadece yetişkinlerin dünyasına ayak uydurabilmek olan ve bunun için yetiştirilen çocuklar asırlar sonra hem kendi benliklerini hem de dış dünyanın kendileri üzerindeki algılarını değiştirmişlerdir.

Çocukluk kavramının önemsenmediği uzun seneler, insan yavrusuna dair bilgileri genellemiş ve farklı deneyimler halinde biriktirmiştir. Bir zaman gelip de dünyanın farklı akımların etkisiyle kabuk değiştirmesi kavram üzerinde de yenileme, gündeme alma etkisi yaratacak türdendir.

Bugün üzerinde düşünülüp kafa yorulan, uğrunda uzun araştırmalar yapılan “çocukluk” kavramı belki de asıl silkinmesini yaşadığı ilk dönem olan 18. yüzyılda çocukluk ve onun eğitimine dair fikirleriyle dikkati çeken J.J Rousseau (2011:15) tarafından; “Çocukluk nedir, bilmiyoruz. Ne kadar yanlış düşüncelerle gidersek o kadar yanılmış olacağız.” şeklinde yorumlanmıştır.

Bu açıdan dünya üzerinde genel olarak ortak kabullere dayanan ve bir edebiyatı yaratabilme başarısını göstermiş “çocukluk” kavramı ve bunun özellikleri incelenmelidir. Çocuk psikolojisi ile ilgilenen bilim adamları, çocuk ve çocukluğa şöyle yaklaşmaktadırlar:

“Çocukluk, bireyin doğum döneminden başlayarak ergenlik evresine kadar süregelen gelişim dönemidir” (Yavuzer 2010: 15).

“Çocuk, gelişen bir insan yavrusu, olgunlaşmamış, ‘reşit’ sayılmayan küçük yurttaşdır” (Yörükoğlu 1992: 13).

“Çocuk, doğum ve ergenlik çağı arasındaki dönemi yaşayan küçük insandır” (Şahin 2011: 3).

“Henüz erinlik dönemine erişmemiş kız veya erkektir” (Köksalan 2007: 16).

“İnsan ömrünün genellikle 2-14 yaşları arasında geçen gelişme dönemine ‘çocukluk çağı’ adı verilir” (Oğuzkan 2001: 2).

“Küçük yaştaki oğlan veya kız” (TDK 2005:444).

Birleşmiş Milletler Genel Kurulunca 20 Kasım 1989 tarihinde kabul edilen Çocuk Hakları Sözleşmesi’ne göre “On sekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır.” (Madde 1). Şimşek (2011:11)’e göre “Bu tanım, beşeri ve medeni hukukla ceza hukuku için geçerlidir. Hukuk alanına özgü terimle ‘reşit olmak’ çocukluktan çıkmak anlamına gelir. Çocuk, ‘reşit’ olunca yetişkinlerin dünyasına girer ve bütün hukuk kurallarına muhatap olur.”

Çocuk kavramı 2-14 yaş arasını kapsamakla birlikte bu dönem, alt bölümlere ayrılmaktadır. 2-6 yaşlar arası “ilk çocukluk çağı” olarak adlandırılmakta ve bu çağa “oyun çağı” adı da verilmektedir. Bu çağıdan sonra 6-12 yaşları arasını kapsayan “okul çağı” gelmektedir. Son çocukluk çağını ise 12-14 yaşlarını kapsayan “ergenlik çağı” oluşturmaktadır (Oğuzkan 2001:2).

Yorumlardan anlaşılacağı üzere çocukluk, insanoğlunun doğumu ve genel olarak ergenlik, yasal olarak da on sekiz yaşları arasındaki dönemi kapsamaktadır. Bu dönem içerisinde herhangi bir yaşta bulunan çocuk ile bir yetişkin arasında bulunan bazı önemli farklar, çocukluğa bakışı değiştirmiş ve üzerinde daha da kapsamlı araştırma ve gözlemler yapılmasını gerektirmiştir.

Şimşek (2011:12)’ e göre “Çocuk, doğuştan getirdiği süresiz oyun ihtiyacı, sınırsız merak duygusu, zengin hayal gücü ve özgün sözcük üretimleriyle yetişkinlerden ayrılır.”

Dilidüzgün (2003:41)’ e göre çocukların yetişkinlerden farkı, zihinsel süreçleriyle alakalıdır:

“Çocuklar, yetişkinler gibi akla uygun ve nesnel düşünceler üretmezler. Kendilerine ait dünyalarında her değer onlar için mutlaktır. Yani doğru mu, yanlış mı diye düşünüp kararlar vermek yerine, kendi dünyalarında alabildiğine özgür ve kendi hayalleriyle yaşarlar. Bu bakımdan çocukların bencil olduklarını bile söyleyebiliriz. Büyüdükçe yetişkinlerin dünyasının değerlerini öğrendikçe ve akıl süzgecinden geçirme yetenekleri arttıkça da çocuksuluktan sıyrılıp yetişkin olmaya başlarlar. İşte bu özelliklerinden dolayı onlara, ‘Kendilerine has özellikleri olan, dünyayı kendi bakış açısıyla değerlendiren, sosyal, dilsel, ruhsal yetileri henüz tam olarak gelişmemiş ya da yetişkinlerin dünyasıyla bütünüyle örtüşmeyen bir varlıktır.’ diyebiliriz. ”

Dünya üzerinde yaşanan Rönesans, Reform, Aydınlanma hareketleri insana verilen değeri artırmıştır. Yaşanan gelişmelerin sonunda insanoğlunun bireyselliği konusunda önemli

adımlar atılmıştır. İnsan üzerinde oluşan bu hava doğal olarak çocukluk üzerinde de kendini göstermiştir. Artık ailelerin yapısı değişmekte ve bu da çocukluk üzerinde olumlu olarak yansımaktadır. Çocukluğun ayrı bir yaşam dönemi haline gelmesi, aile-çocuk, toplum- çocuk ilişkilerinde görülen anlayış farklılıkları, çocuk ölümlerinin azalması, ana-baba-çocuk ilişkisinde duygusal bağın önem kazanması değişen toplumun en önemli göstergesidir.

“Çocuğa verilen önemin artışıyla, çocuk merkezli bir gelecek inşasına dönük anlayış benimsenmiş durumdadır. Bu çerçevede, çocukların ihtiyaçlarının yetişkinlerden farklı olduğu ve çocuğun içinde bulunduğu gelişimi evresine göre değerlendirilip ihtiyaçlarının buna göre belirlenmesi gerektiği anlaşılmıştır. Bu da beraberinde çocuk için uzmanlaşma alanları getirmiş, çocuk hekimliği, çocuk adalet ve yargılama sistemi, çocuk edebiyatı gibi kavram ve çalışma alanları ortaya çıkmıştır” (Şimşek 2011:12).

“Çocuk edebiyatı” kavramını oluşturan bir diğer terim ise edebiyattır. Edebiyat sözcüğü dilimize Arapçadan girmiştir. Kökeninde ‘yemeğe çağırma’, ‘nefsi terbiye’, ‘iyi ahlak’ anlamları yatmaktadır” (Alpay 1987: 523).

Burada önemli olan; edebiyatın terbiye ve iyi ahlak kavramlarını karşılamasıdır. Bilindiği üzere terbiye sözcüğü, eğitim sözcüğünü de karşılamaktadır. Yalnız bu bile edebiyatının işlevi ile ilgili olarak bize kaynaklık etmektedir.

Edebiyat kavramı en genel tanımıyla, “duygu, düşünce ve hayallerin söz ve yazı ile güzel ve etkili bir şekilde anlatılması sanatı” şeklinde ifade edilebilir.

“Edebiyat, malzemesi dile dayanan, insanların duygu, düşünce ve hayallerini dile getiren, edebi ve estetik değeri olan, bayağılık ve çirkinliği kabul etmeyen sözlü ve yazılı verimlerin tamamıdır” (Yalçın ve Aytaş 2005: 17).

Gökşen (1960:2), edebiyatın genel ve özel çerçevesine dikkat çekmiş ve iki farklı bakış açısıyla kavramı incelemiştir:

“Edebiyat, geniş anlamda olarak yazılı söz demektir. Eskiden yalnız sanatlı hatta özentili yazılar için kullanılmakta iken bugün insan zekâsının vücuda getirdiği bütünü anlatır olmuştur. Böyle sayılınca insan topluluğunun bir ifadesi; medeniyetin, bir devrin, bir milletin duygularının, fikirlerinin aynası olmuştur.”

“Edebiyat, hoş vakit geçirtici, eğlendirici bir şeydir” (Oğuzkan 2001:5). Bu noktada çocuk dünyasının temel taşları düşünüldüğünde zevk, eğlence ve oyunsal nitelikli eserlerin hedef kitleye ne kadar olumlu yansiyebileceği akla gelmektedir. Çünkü bilinmektedir ki “çocuklar doğası gereği oynamak, eğlenmek ve yeni şeyler öğrenmek ister” (Sever 2003:22).

Çocuk gerçekliği göz önünde bulundurulduğunda edebiyatın çocuk yaş grubuna ne denli etkili olduğu yukarıdaki gibi açıklanmaktadır.

Edebiyat, insanın kendisini, başkalarını ve doğayla olan ilişkilerinde var olan bilgileri yeniden biçimleme, yorumlama ve yeniden yaratma eylemidir. Yaratma eylemi beyinde gerçekleşir ve temel aracı dildir (Güleryüz 2006:23).

“Özellikle çocuğun ruh dünyası ve algılama gücünün artırılmasına yönelik olarak yapılan bilimsel çalışmalardaki derinlik ve titizlik, çocuğun gelecekteki başarısını önemli oranda etkilemektedir. Bir yetişkinin ömrünün tamamı içinde insanlarla ve çevreyle kurduğu ilişkilerin karmaşıklığı ve sürekliliği göz önünde bulundurulacak olursa, bu ilişkilerini sağlıklı kurabilmesinde dili kullanma becerisindeki yeterliliğin önemli bir rolü olduğu görülür” (Yalçın ve Aytaş 2005:13).

Ayrıca edebiyatın malzemesi dil olduğu için etkileşime girilen çocuğa içinde yaşadığı toplumun kültürel dilini aktarmada hayati özellik göstermektedir. “Edebiyat, bir toplumun diline dayalı olması ayrıca, mensubu olduğu milletin duygu, düşünce ve değer yargılarını içermesi açısından milli bir kimlik taşır” (Gürel, Temizyürek ve Şahbaz 2007:14).

Edebiyatın çocuk bünyesindeki yaşamsal önemi hususunda Şimşek (2011:39)’in; “edebi eserler, dilin etkili kullanıldığı metinler olduğuna göre çocuk için edebiyat ihtiyacı ömür boyu sürecektir.” sözleri dikkat çekmektedir.

“Edebi metinler, önce taşıdıkları ses ve ritimle çocuğun ilgisini çeker. Çocuk, dilin kelime ve anlam yönünden önce sesine ilgi duyar. Masal tekerlemelerini bir şarkı gibi dinler. Çocukların ana sınıfı yaşlarından itibaren şüirden hoşlanmaları dikkat çekicidir. Hoşlanma, dilin ritmik ifade biçimine yöneliktir. Bu, olayın duygusal boyutudur. Öyleyse çocuğun duygusal dünyasına hitap eden bir güzellik ögesi olarak edebiyat doğal bir ihtiyaçtır” (Şimşek 2011:39).

“Çocuklar hayatı ve yaşama yollarını öğrenmek için edebi eserlere muhtaçtırlar” (Oğuzkan 2001:6). “Çocuğun sosyalleşip hayat içerisinde değerler ve deneyim kazanmasında edebiyat hayatidir” (Alver 2005:307). Çünkü “edebiyat, adına ‘insan’ ve ‘yaşam’ denilen gerçekliğin değişik boyutlarından örnekler sunar. Okuru, sanatçı duyarlığı ile örülmüş öznel bir gerçeklikle buluşturur” (Sever 2003:7). “(...)okur hayata yönelik deneyimlerini yalnızca kendi yaşadıklarıyla değil; okuduğu edebiyat yapıtlarıyla da oluşturur, bunlarla ruh dünyasını zenginleştirir” (Sever 2003:13).

“Duygu ve düşüncelerini dil aracını kullanarak etkili ve güzel bir biçimde anlatabilen bir insanın başka becerilerle donatılması da çok kolay olacaktır. Bu nedenle eksiksiz, istenilen düzeyde bir insan yaratmada başka bilim dalları kadar edebiyata da gereksinim duyulacaktır”(Kıbrıs 2006:3).

“Edebiyat, bir yönüyle çocuğa rehberlik eder. Çocuğun gelişiminde, kendi dünyasını oluşturmasında, çevreyi, ortamı, toplumu tanıyıp içselleştirmesinde önemli işlevler yüklenir. Değerler oluşturur, değerler aşılır edebiyat” (Alver 2005:308). “Edebiyat, bir kimsenin kendini tanıyarak davranışlarını değiştirmeye yarayacak imkânlar hazırladığı için bir rehberlik kaynağı olarak da hizmet edebilir” (Oğuzkan 2001:6).

“Edebiyat çocuğun zeka, hayal gücü, muhakeme yeteneği problem çözme becerisi gibi bilişsel yönlerini geliştirir” (Şimşek 2011:39).

Sever (2003:13)’e göre “edebiyat, okurun güzele karşı duyarlılığını güçlendirir, onda estetik ilgi uyandırır.”

Yine Sever (2003:13), edebiyat yapıtlarıyla tarihe, kültür tarihine ilişkin çeşitli deneyimler ve bir hayat felsefesi edinebileceğimizi düşünmektedir.

“Edebiyat, okurun güzele karşı duyarlılığını güçlendirir, onda estetik ilgi uyandırır.” (Sever 2003:13)

Sınar (2007:13), edebiyatın insanlar üzerindeki tesirini açıklarken insanın duygusal gelişimi üzerindeki edebiyatın rolü ve önemi üzerinde durur:

“Edebiyatın bir görevi olup olmadığı sorusu çok sık sorulur. Ve edebiyattan sanatın diğer sahalarında aranan güzellikten fazlası beklenir. Oysa Yakup Kadri Karaosmanoğlu’nun da vurguladığı gibi asıl görevi insanı daha iyi hissetmeye yöneltmesidir. Yani öncelikli olarak duyguları eğitmesidir.”

Sözü edilen iki kavramın (çocuk- edebiyat) ortak noktası “çocuk edebiyatı” kavramıyla karşılanmaktadır.

“Eğitim psikolojisi alanındaki gelişmeler, çocuk eğitiminin toplum hayatındaki yeri ve önemini ön plana çıkarmış, bunun sonucu olarak çocuk eğitimindeki arayışlar da insanları ‘çocuk edebiyatı’ ile tanıştırmıştır” (Gürel, Temizyürek ve Şahbaz 2007:19).

Buna göre hedef kitlesini belli bir yaş diliminde buluna çocukların oluşturduğu çocuk edebiyatı, daha çok yetişme dönemindeki insanoğlunun içerisinde bulunduğu gelişim özelliklerini göz önünde bulundurur ve onlar için kaleme alınan eserlerden oluşur.

“Çocuk edebiyatı, ‘çocuk’ ve ‘edebiyat’ değişkenlerinden oluşan, ancak her ikisinden farklı, dirik bir bütünlük oluşturan sanatsal bir yapıdır” (Güleryüz 2006:33).

Çocuk edebiyatı; “Usta yazarlar tarafından özellikle çocuklar için yazılmış olan ve üstün sanat nitelikleri taşıyan eserlere verilen genel ad” (Oğuzkan 2001: 3).

Sever (2003:17)'e göre çocuk edebiyatı belli bir yaş dönemi aralığında gündemde olan ve çocuk ilgi ve ihtiyaçlarını göz önünde bulundurması gereken edebiyat türüdür:

“Erken çocukluk döneminden başlayıp ergenlik dönemini de kapsayan bir yaşam evresinde, çocukların dil gelişimi ve anlama düzeylerine uygun olarak duygu ve düşünce dünyalarını sanatsal niteliği olan dilsel ve görsel iletilerle zenginleştiren, beğeni düzeylerini yükselten ürünlerin genel adıdır.”

“Çocuğun duygu, düşünce, hayal, istek ve izlenimlerine cevap vermek amacıyla oluşturulan bir edebiyattır” (Çılgın 2007:13).

Yalçın ve Aytaş (2005:17)' a göre, “Çocuk edebiyatı, çocukların büyüme ve gelişmelerine; hayallerine, duygularına, düşüncelerine, yeteneklerine ve zevklerine hitap eden, eğitirken eğlenmelerine katkıda bulunan sözlü ve yazılı verimlerin tamamıdır.”

Dursunoğlu (2011:32)'na göre “Çocukların dil gelişimine katkıda bulunan, onların edebi ihtiyaçlarını karşılayan, çocuklar için çocuklara göre yaratılmış edebiyattır.”

Gürel, Temizyürek ve Şahbaz (2007:19)' a göre çocuk edebiyatı; “Çocukların büyüme ve gelişmelerine, düşünce ve duyarlıklarına, zevklerine, eğitilirken öğrenmelerine katkıda bulunmak amacıyla üretilen çocuksu bir edebiyattır.”

Zengin (2009:76)'e göre “Çocuğun kabuller dünyasında benzeştigiine veya benzeşmesi gerektiğine hükmederek duygu, düşünce ve hayal bakımından okumaya veya dinlemeye layık saydığı metinler dünyasıdır.”

Şirin (2007:16)'in yaptığı çocuk edebiyatı tanımının içerisinde bazı amaçları da kendini göstermektedir:

“Çocuk edebiyatı, temel kaynağı çocuk ve çocuksu olan; çocuğun algı, ilgi, dikkat, duygu, düşünce ve hayal dünyasına uygun; çocuk bakışını ve çocuk gerçekliğini yansıtan; ölçüde, dilde, düşüncede ve tiplerde çocuğa göre içeriği yalın biçimde ve içtenlikle gerçekleştiren; çocuğa okuma alışkanlığı kazandırması yanında edebiyat, sanat ve estetik yönden gelişmesine katkı sağlayan, çocuğu duyarlı bir şekilde yetişkinliğe hazırlayan bir geçiş dönemi edebiyatıdır.”

Şimşek (2011:39), çocuk edebiyatının niteliği ve seslendiği yaş aralığına dikkat çekmiştir. Ona göre çocuk edebiyatı;

“Gelişimi sürecindeki çocuğun anlama ve kavram düzeyini dikkate alarak duygu ve düşünce dünyasına seslenen edebiyata ‘çocuklar için edebiyat’ ya da kısaca ‘çocuk edebiyatı’ denir. Bu edebiyatın öncelikli hedef kitlesi, 2-15 yaş aralığındaki çocuklardır.”

Demiray (1953:16), çocuk edebiyatını; “Çeşitli düşüncelerin çocuklara göre ve sanatla ifadelendirildiği veya büyükler için yazıldıkları halde çocukların da anlayarak zevk alarak okudukları eserlerin hepsi çocuk edebiyatını teşkil etmektedir.” olarak tanımlamaktadır.

“Çocuk edebiyatı, çocukların okuması için kaleme alınmış bütün eserleri kapsamaktadır” (Enginün 1985:186).

“Henüz yetişkin olmayan ve eğitilmesi gereken, toplumumuzun en genç yelerinin düşünce dünyasına seslenebilecek sözlü ve yazılı ürünlerin tümüne çocuk edebiyatı denir” (Ciravoğlu 2000:11).

“Çocuk edebiyatı, uygarlığın gelişim seyri içinde insanlığın ürettiği ‘sözlü’ ve ‘yazılı’ sanat ürünlerinden oluşan büyük bir çiçek bahçesine benzetilebilir” (Güleryüz 2006:4).

Dilidüzgün (1996:24), çocuk edebiyatını tanımlarken bu türün çocuklara adeta bir “sevgi” taşıyıcısı olduğunu vurgulamaktadır: “Çocuk edebiyatı deyince çocuklara bilmedikleri yaşam yolunda bir ışık tutma, dünyayı tanıtmaya, sevginin- saygının her çeşidini sevdirmeye, aile sevgisi, insan sevgisi, toprak sevgisinin edebiyata yansımalarını anlıyorum.”

Çocuk edebiyatı kavramı ortaya çıkışından günümüze kadar tartışılmıştır. Tartışmaların merkezinde ise böyle bir edebiyat türünün olamayacağı; ihtiyaç olmadığı görüşü vardır. Böyle bir edebiyatın varlığının kabul edilmemesi noktasında çocuk ve edebiyat kavramlarına tarihten beri yüklenen anlamlar etkili olmuştur. Bu bağlamda on sekizinci yüzyıla gelinceye kadar çocuğun dünya üzerindeki rolünün oldukça pasif olduğu bilinmektedir. Çocuğa dair oluşturulan özel hisler, değer yargıları çocuğun yetişkinlerin bir kopyası olması gerektiğidir. Dahası çocukların giyim tarzlarında kendisini gösterir. Çocuk kıyafetleri yetişkinlerin bir örnek aynısı durumundadır. Çocuğa karşı geliştirilemeyen özel tutum, yine çocuğa karşı oluşacak olan özel bakış açısını engellediği gibi onlara karşı özel bir dil oluşmasını da önlemiştir. “Batı da Doğu da böyle bir dil kullanmaya ihtiyaç duymaz. Çocuk, yetişkinlerin dünyasına deneme yanılmalarıyla katılır” (Şimşek 2011:13).

Dilidüzgün (1996:23) ise tartışmaların çıkış nedenini “çocuğun gerçeklerinin, alımlama biçiminin, dünyayı alımlama ve algılama biçiminin yetişkinlerden çok farklı olması” noktasında görmektedir.

Çocuk edebiyatının varlığına karşı çıkanlardan biri olan Süreyya (1987:329) da görüşlerini bu noktayla temellendirmektedir:

“Edebiyat vardır. Çocuklar da ondan kendilerine göre koparabildiklerini alırlar. Çocuğu küçümseme yatıyor ‘çocuk edebiyatı’ sözünde. Bırakalım çocuklar da yüzmeyi öğrendikten sonra bizim girdiğimiz denize girsin(...). Çocuk henüz “ekmek” diyemiyor da “epe” diyorsa, biz ona kalkıp “epe” diye söz etmeyelim ekmekten. O zaman “epe”den ekmeğe geçiş süreci uzar ya da biz uzatmasını istiyoruz demektir(...). Bilginin çocuklara ayrı bir aktarılış biçimi olabilir. Olmalıdır. Ama ‘çocuk Süleymaniyesi’ ni kabul edemem. Kahramanı çocuklar olan romanlar vardır. Ama niçin çocuk romanı olsun? Çocuk politikası var mı? Çocuk belediyesi? ”

Uyar (1987:94, akt. Dilidüzgün 1996:23) da edebiyatın içerisinde alt bölümlenmeler yapılmasına karşı görüş bildirenlerdendir:

“Ülkemizde, resmi bakışa göre her şey ikiye ayrılır: Tüfekler- demir kısmı, tahta kısmı- ... Bu bakış daha da abartılı bir biçimde edebiyata da bulaştı: Gençlik edebiyatı, göçmen edebiyatı, sürgün edebiyatı gibi ayrımlar geliştirildi; edebiyatın kendine özgü bir bütünlüğü, tamlığı olduğu görmezden gelindi.”

Ay (2005:468-469)’a göre çocuk edebiyatı edebiyattan ayrı bir edebiyat kolu olarak düşünülmemelidir. Bunun nedeni olarak da yazar edebiyatın estetik ve yaratıcı bir uğraş olduğunu bunun da yaş sınırlamasına takılmadan tüm bireylere eşit olarak uygulanması gerektiğini düşünmektedir:

“Çocuklar için ayrı bir edebiyat olduğun düşünmüyorum. Çünkü edebiyat her şeyden önce estetik bir uğraş, yaratıcı bir edimdir. Her yaş grubu da bu edimden ilgisi, çabası daha doğrusu müktesebatı ölçüsünde yararlanır:(...) Çocuklar anlayamaz endişesiyle sözcük ve kavram çeşitliliği sınırlandırılarak yazılan kitaplar, çocuğun dil gelişimine hiçbir katkı sağlamamaktadır.(...) Çocuk kendini edebiyatın içinde bulmalı. Onun algı dünyasını kendisi için yazıldığı söylenen roman, hikâye ve şiir kitaplarıyla sınırlandırmak yanlış olur:(...) ”

Çocuğa küçük bir insan olarak anlam yükleyerek çocuk edebiyatını kabul etmemeye birlikte, edebî anlamda çocuk edebiyatı kavramını yadsıyanlar da vardır. Enginün (1987:56), çocuk edebiyatını bu açıdan değerlendirmiş ve böyle bir alanın gereksizliğini ifade etmiştir:

“Öteden beri çocuk edebiyatı ve benzeri ayrımlar beni rahatsız etmiştir. Çocuk edebiyatı, salon edebiyatı, kadın edebiyatı v.s. gibi tasniflerle kastedilen edebiyat sadece o zümrenin belirli bir dönem için ihtiyacına cevap verir; yani o dönem geçildikten sonra bir kenara bırakılır. Bundan dolayı çocuklar için, sadece onların okuması için ayrı bir edebiyat yaratmanın gerekli olduğunu sanmıyorum.”

Aynı zamanda Enginün (1987:37), çocuk edebiyatı gibi edebiyat içerisinde özel bir alt edebiyat yaratmanın da karşısında olduğu görülmektedir. Ona göre çocuklar hemen her türlü eserden -şayet bu onların anlayabileceği türde yazılmışsa- zevk alabilecek yetkinliktedirler:

“Aslında çocuklar için müstakil bir ‘edebiyat’ yaratmanın gerekli olduğunu sanmıyorum. Nitekim çocuklara yüksek bir değer taşıyan sanat eserini, onun anlayacağı şekilde, bildiği kelimeler içinde, hayalini canlandıracak benzetmelerle ve kısa cümlelerle anlattığımızda onun büyük zevk aldığını görüyoruz.”

Dilidüzgün (2003:42), çocuk edebiyatına karşı yapılan bu olumsuz eleştirilerin kaynağının üretilen verimsiz ve niteliksiz çocuk edebiyatı ürünlerinden ileri geldiğini düşünmektedir:

“Böyle bir yazını oluşturmak, yetişkin bir yazar için elbette çok kolay değildir. Bu nedenle, yetişkin gözlüğü ile çocuk kitabı yazmaya çalışanların çoğunun; çocuğu küçümseyen, onlara çocukça öyküler anlatan, belli erdemleri ya da ahlaki dersleri iletmek kaygısı güden öğretici kitaplar yazdığını görüyoruz. Bu nedenle de ortaya çıkan alaca bulaca, rengarenk çocuk kitabı, edebiyat niteliğinden yoksun olarak çocuk kitapları raflarını doldurur. Çoğu araştırmacı ve yazar, bu nedenle, çocuk edebiyatı gibi bir ayrıma karşı çıkmış, böyle bir edebiyatın var olmasının yarardan çok zarar getireceğini savunmuştur.”

Çocuk edebiyatının varlığı veya yokluğu konusunda bir diğer cepheyi de eğitimciler oluşturmaktadır. Enginün (1987:56), eğitimcilerin gözüyle çocuk edebiyatını şu şekilde değerlendirmiştir:

“Eğitimciler, çoğunlukla çocuklar için özel bir edebiyatın varlığına ihtiyaç duyarlar. Eğitim maksadıyla bu görüşü desteklediklerini sanıyorum. Zira yaş seviyesine göre elbette bazı düzenlemeler yapılması, kelime bilgisini artırmaya yönelik metinlerin tespiti, çocuğun hayal gücünü arttıracak resimlerle bu metinlerin donatılması gerekir. Fakat bunları büyük eserler üzerinde sadece çocuklar için değil, her kademedeki okuyucu için yapmak gerekmektedir.”

Tüm bu tartışmalarla birlikte çocuk edebiyatını kabul eden, onu bir ihtiyaç olarak görenler, çocuk için yadsınamayacak düzeyde önemi olduğunu belirten birçok yazar da vardır.

“Görebildiğim kadarıyla ortaya çıkan farklılıklar çocuk edebiyatının varlığını kanıtlıyor. Büyükler için yazılan bütün her şeyle çocuklar için yazılanlar arasında dağlar kadar fark var, bu ayrıcalık kolayca fark ediliyor” (Altıntren, akt. Zengin ve Zengin 2009:93).

“Biz inansak da inanmasak da ‘çocuk’ kadar gerçek bir olgu ‘çocuk yazını’ da... Kökleri halk ekininde sözlü yazında. Hemen her yazında, o toplumun özelliklerine göre ürünlerini vermiş. Dünya çocuk başyapıtlarını görmezden gelebilir miyiz” (Başaran 1987:315)?

Dayıoğlu (2009:96), çocuk edebiyatı yoktur diyenlere en sert karşılığı verenlerden:

“ ‘Çocuklar için ayrı bir edebiyat türü var mıdır?’ Sorusunu hep yadırgamışım. ‘Çocuk edebiyatı’ diye ayrı bir edebiyat kolu yoktur, diyenlerin amaçlarını hiçbir gün anlamış değilim. Çocuk edebiyatının, genel edebiyat yelpazesinde ayrı bir yeri vardır. Fakat bu ‘ayrılık’ da yetmemektedir.(...) Edebiyat, beşikten mezara değin, yaşama anlam ve tat veren insanca bir etkinlik. Çocuk edebiyat ise, insan yavrusuna kişilik kazandıran, ona toplumsallık niteliği veren ‘okul- aile- çevre’ etkenlerini bütünleyip birleştiren çok önemli bir öge.”

“Çocuklar için ayrı bir edebiyat vardır” (Demir, akt. Zengin ve Zengin 2009:97).

“Gerçekte bir çocuk edebiyatı var. Yalnız bizde değil bu, bütün dünya edebiyatları içinde de çocuk edebiyatı ayrı bir tür olarak ele alınıyor” (T. Dursun, akt. Zengin ve Zengin 2009:99).

“(…) çocuk edebiyatını, kendine özgü konusu ve koşulları bulunan özel bir edebiyat türü olarak almak en uygun hareket olacaktır. Çocuk edebiyatımızı böyle değerlendirebileceğimizi sanıyorum” (Karahasanoğlu, akt. Zengin ve Zengin 2009:101).

“Çocuklar için ayrı bir edebiyat olduğuna inanıyorum. Büyükler için kitap yazarken kural tanımayabilirsiniz, kendi kurallarımızı kendiniz getirebilirsiniz. Edebiyatın gelişmesini, zenginleşmesini sağlayan nedenlerden biri de budur belki. Ama çocuklar için kitap yazarken belirli bazı kurallara uymak, bazı deneyimleri göz ardı etmemek gerekiyor; öykünün kendisi, olayların akışı, dil... özellikle dil. Çocuğun kavrayabileceği, sevebileceği bir dil” (Tamer, akt. Zengin ve Zengin 2009:105).

Taşkın (akt. Zengin ve Zengin 2009:106), çocuk edebiyatının varlığıyla ilgili; “Çocuklar için ayrı bir edebiyat olduğuna inanmıyorum, onun varlığına, Tanrı’ya inandığım gibi, onun kadar iman ediyorum. Çünkü inanmak, iman etmenin yanında cüce kalır. Ama ‘gerçek’ çocuk edebiyatına iman ediyorum.” yorumunu yapmıştır.

Şirin (1987:37), yapılan tüm olumsuz eleştirilere rağmen çocuk edebiyatının varlığı hakkında, “Hangi açıdan ele alırsak alalım, çocuk edebiyatının varlığını inkar edemeyiz. Çünkü çocuk edebiyatı, insanlıkla birlikte ortaya çıkmış; farkında olsak da olmasak da bugüne kadar varlığını sürdürmüştür.” yorumunu yapmıştır.

1.2. Edebiyat- Çocuk Edebiyatı İlişkisi ve Çocuk Edebiyatının Önemi

Çocuk edebiyatı, edebiyatın bütün alanlarında ve söz sanatlarında bulunan niteliklerin tamamını içinde barındıran, ancak kendisine seçtiği hedef kitlenin özelliklerini yetişkinler için yazılan edebî türlere göre daha fazla göz önünde bulunduran bir alandır (Yalçın ve Aytaş 2005:18). Amacı gereği genç bireylerin yabancı oldukları yaşam karşısında daha güçlü

kalabilmeleri ve bunun içerisinde güvenle yol alabilmeleri için onların temel değerlerini göz önünde bulundurur.

Çocuk edebiyatını edebiyatın diğer türlerinden bıçakla kesilmiş gibi ayırmak mümkün değildir. Bununla birlikte şekil, içerik ve anlatım gibi özellikler bakımından genel edebiyattan ayrıldığı görülmektedir.

Gürel, Temizyürek ve Şahbaz (2007:20), çocuk edebiyatının genel edebiyattan farklı bulunduğu noktaları üç başlık üzerinde toplamıştır: “Çocuk edebiyat ile edebiyatı kesin hatlarla birbirinden ayırmamız mümkün değildir. Çocuk edebiyatı içerisinde değerlendirebileceğimiz eserin en somut farklılığı dili, anlatımı ve temasıdır.”

Yalçın ve Aytaş (2003:16-17), edebiyat ve çocuk edebiyatı arasındaki ilişkiyi şöyle belirtmektedir:

Edebiyatın bütün değer yargıları çocuk edebiyatı için de geçerlidir. İyi bir çocuk edebiyatının yalnızca eğitici ve öğretici olması, ahlaki değer yargılarını içermesi yetmez. Aynı zamanda onun edebî değer taşımasına, estetik düşünce içerisinde kaleme alınmasına ihtiyaç vardır.

Çocuk edebiyatını yetişkinler için oluşturulan edebiyattan ayıran en belirgin sınır, hedef kitlesinin özellikleridir. Yani çocuğun anlama koşulları, dil düzeyi, eğitim gereksinimi, dünya ile olan ilişkisi çocuk edebiyatının belirleyici etkenleridir (Dilidüzgün 2004:40).

Yüce (2007:256) de, çocuk edebiyatını edebiyattan ayıran özelliğin çocuk edebiyatının çocuk gelişimi ile ilgilenmesi olduğunu söyler.

Normal bir büyüme ve gelişme gösteren çocuğun doğal gereksinimleri yanında birtakım ruhsal gereksinimleri de vardır. Bu gereksinimlerin karşılanmasında sözlü ve yazılı eserlerin payı büyüktür.

Cânan (1987:72), edebiyatın büyükler kadar çocuklar için de önemli olduğunu belirtmekte ve edebiyatın çocuklar açısından daha da önem taşıdığını iki açıdan değerlendirmektedir:

“Edebiyat, küçüklerin hayatında büyüklerinkine nazaran daha fazla yer tutar. Hepsi birer edebi tür olan masallar, bilmece, fıkralar, tekerlemeler, hikayeler, şiirler... çocuğun hayatını öylesine işgal eder ki bunu günlük yaşayışını, geçimin bin bir meşgalesi ile dolduran büyüklerin edebi alakalar için ayırdıkları zamanla kıyaslamak bile mümkün olmaz.

Edebiyatın, ancak sihir kelimesiyle ifade edilen büyük tesiri, çocuk üzerinde daha derin ve kalıcıdır. ”

Yalçın ve Aytaş (2003:17), çocuk edebiyatının niteliği noktasında içinde bulunduğumuz çağ ile ilişkilendirme yapmış ve buna göre çocuk edebiyatı ürünlerinin çocuğu günümüz görsel basını karşısında daha güvenli bir noktada tutabilmesi ve bir bakıma koruyabilmesi gerektiğini vurgulamıştır:

“ Çocuk edebiyatını yazılı metinler olarak kabul edersek, bu metinlerde çocuğun kendisini ve yaşadığı dünyayı bulması, çocuğun ihtiyaçlarına yönelik bilgi ve deneyimler özenle değerlendirilerek düzenlenmesi gerekir. Özellikle günümüzde çocukların televizyon ve bilgisayar karşısında harcadığı süre göz önünde bulundurulacak olursa, çocuk edebiyatı hayatla ilgili doğru bilgileri, büyük bir ustalıkla ve sanatsal estetikle vermesi gerekir.”

Sever (2003:190), çocuk edebiyatı ürünlerinin taşıdığı amaçları uygulama sürecinde didaktikliğin pençesine düşmemesi gerektiğini şöyle aktarıyor:

“Çocuk edebiyatının öncelikli amacı öğüt vermek ya da öğretmek değildir. Çocuklara yaşam ve insan gerçeğine ilişkin sanatçı duyarlılığıyla kurgulanmış ipuçlarını sunmak, ana dilinin kullanım olanaklarını sezdirmek ve onları yazılı kültürle sağlıklı ve sürekli iletişim kurabilen bireyler yapabilmek çocuk edebiyatının temel amacıdır.”

Utku (2005:55), yapılan son araştırmalarda ergenlik yaşının otuzlara kadar yükseldiğini aktarmaktadır. Ona göre; “Ömür boyu ergen kalan, yetişkinlik sınırları içinde değerlendirilmelerinin mümkün olmadığı nüfus sayısı ise küçümsenmeyecek derecede fazla.”

“Bu verilerin nedenleri arasında ‘popülerleştirilen edebiyat öğeleri’ nin varlığı zorlama bir neden olarak görülebilir. Fakat bir taraftan çocukluk evresini ‘ideal’ yetişkin formlarıyla kuşatan yapıtların varlığı öte yandan yetişkinlik evresine geçişe izin vermeyecek derecede hayattan kopuk ürünler bu savı kuvvetlendiriyor. Çağımız, çocuğu ya hep ‘orta boy insan’ ya da ‘büyümeyen çocuk’ gibi görme eğilimi içinde. Bu ise çocuğun beslendiği en önemli kaynağı edebiyatı ve onun sorumluluğunu gündeme getiriyor.”

Utku (2005:55)’nin yaklaşımı edebiyatın çocuğun hayatında ne kadar büyük bir öneme sahip olduğunu göstermektedir.

Çocuğun yaşam içerisinde sosyal ilişkilerinde karşısındakiyle kurduğu iletişim kendisinin sağlıklı yarınlarına ışık tutacaktır. Çevresiyle kurduğu ve geliştirdiği olumlu paylaşımlar onun kendine olan güveninde, kendisine etkili aktarmada mutlak bir önem içermektedir. Akbayır ve Şahin (2005:190), bu etkileşimin oluşması için yazınsal yapıtlara ihtiyaç duyulduğunu aktarır:

“Dilin en mükemmel kullanıldığı metinler de yazınsal yapıtlar olduğuna göre, çocuk için edebiyat gereksinmesi ömür boyu sürecektir. Edebiyat, çocuğun zekâ, hayal gücü, muhakeme yeteneği, problem çözüme becerisi gibi beyin etkinliklerini geliştirecek bir ögedir.

“Çocuk edebiyatı ürünleri düşünen, tartışan, eleştiren, karşı çıkabilen, okuma sevgisi ve alışkanlığı, dil bilinci ve duyarlılığı edinmiş, sanat eğitimi ile donanmış, seçme özgürlüğüne sahip bireyler yetiştirmeyi hedefler” (Özyer 2005:462).

Günay (1987:245) da çocuk edebiyatının önemini aktarırken geleceğin yetişkinlerinin kişiliklerinin oluşumunda büyük yeri olduğundan bahsetmiştir. Ona göre çocuk edebiyatının, çocuğa gerekli kültür birikiminin, kıymet hükümlerinin kazandırılmasında, örnek davranış kalıplarının benimsetilmesinde büyük yardımı olmaktadır.

Sürekli bir arayış içerisinde olan çocuk için oynamak, eğlenmek vazgeçilmez bir tutkudur. Çocuk edebiyatı da çocuk için doğrudan bir eğlence aracıdır. Çocuğun hayal dünyasını geliştirir, onu mevcut durumdan kurtararak farklı durumlara sürükler (Yalçın ve Aytaş 2005:17).

Yüce (2007:266), çocuk edebiyatının çocuklar açısından önemini şu ifadelerle vurgulamaktadır:

“Çocuğa dilsel ve sosyal beceriler vermenin yanı sıra model olma ve kişilik özellikleri de kazandıran çocuk edebiyatı; aile, okul, çevre sacayağının vazgeçilmez materyalidir. Çocuk edebiyatı, çocuğa toplumsal olaylara, yaşama karşı eleştirel bakışı ve empatiyi kazandırır. Topluma ait kültürel değerleri öğretir. Düşünme gücünü, anlama, algılama, estetik ve sanat anlayışını geliştirir.”

Dahrendorf’a göre çocuk ve gençlik yazınının en önemli işlevlerinden birisi, çocukların ve gençlerin okuma alışkanlığı kazanmasını sağlamasıdır (Dahrendorf 1992:6, akt. Dilidüzgün 1996:26).

Marshall (Marshall 1994:45, akt. Dilidüzgün 1996:25), edebiyat ile büyüyen çocuğun öncelikle dilbilgisinin gelişeceğini daha sonra bunun görgüsüne ve insanlarla kuracağı farklı iletişimlerinin sonucunda kişiliğine de olumlu yansıtacağını belirtmiştir.

Çocuğun doğuştan getirdiği özelliklerinin etkili bir şekilde şekillendirilip onu hayata hazırla konusunda etkili olan çocuk edebiyatı çocuğa yazılı ve sözlü olmak üzere iki biçimde ulaşmaktadır.

Dünyaya geldiği andan itibaren sözel ifadelerle kurulu bir dünyanın içerisinde gelişen çocuk annesinden ilk olarak kendi kültürünün aktarıcısı konumunda olan ritmik ve ezgisel ninnilerle tanışır. Bu tanışma çocuğun dile dair ilk edimlerini oluşturmaktadır. Sözlü edebiyat çocuğun 0-4 yaşları arasında başlı başına etkili iken 4 yaşından sonra yazılı edebiyat da sözel unsurların yanında yerini alır. Yazılı edebiyatı da çocuklarla tanıştıran “kitaplar”dır.

Kitaplar, Sever (2003:20)’e göre kültürel değerlerin ön planda tutulduğu, çağdaş ve toplumsal ilişkilerin sağlıklı bir şekilde yürütüldüğü toplumların ön koşulu sayılmaktadır:

“Çağdaş bir toplumun duyarlı ve etkin bir üyesi olabilmek, bireyin tüm duyu ve düşünceleriyle yaşadığı evreni algılamasını gerektirir. Bir resme bakmak, bir sergiyi gezmek, bir dans gösterisini izlemek ya da bir roman, bir şiir, bir öykü okumak; kişiyi dünyaya sanatçı gözüyle bakan bir duyarlılık ile tanıştırır. Sanatsal iletilerle etkileşimi yoğunlaşan birey ise duyu ve düşünce boyutlarıyla yetkinleşmeye, tepkilerini bilinçlendirmeye yönelir. Sanatın bireysel ve toplumsal işlevlerinden etkilice yararlanabilmesi için kişilerin erken çocukluk dönemiyle birlikte anlam evrenlerine uygun görsel, işitsel ve dilsel iletilerle beslenmesi gerekir. Çocuk kitapları, çocukların olay, olgu ve durumların sanatçı bakış açısıyla yorumlanmasına tanık oldukları görsel ve yazılı araçlardır.”

“Kendisini ifade etmek isteyen çocuk, dili de doğru kullanmayı öğrenmek durumundadır. Ailesinden dile dair ilk bilgileri almıştır ve dilin en doğru kullanımını edebi eserlerde görecektir. Kitabın kendisine sunduğu dilsel ve görsel imkânlarla yeni bakış açıları kazanır” (Sever 2003:13).

Arkılıç- Songören (2009:478), çocuk kitaplarının çocuklar üzerindeki etkilerini anlatırken şu ifadeleri kullanmıştır: “Okuma becerisi, kazanılıp rafa kaldırmak için değil; yaratıcı, araştırmacı, eleştirel düşünceye varmak içindir; bunun yolu da kitaplardan geçer. Çocuk kitapları eleştirel okuma ve eleştirel düşünme becerisinin alt yapısını oluşturur.”

Spink (1989, akt. Konar 2005:209), çocuk kitaplarının çocuğun bazı özelliklerinin gelişmesine yardımcı olduğunu belirtmektedir. Bu özellikler:

“Fiziksel Gelişim: Çocuklar, çocuk kitapları sayesinde kendi fiziksel özelliklerini tanıma ve keşfetme fırsatı yakalarlar.

Zihinsel Gelişim: Çocuk kitabı, çocuğa çeşitli bilgiler vererek zihinsel gelişimine katkıda bulunur.

Dil Gelişimi: Çocuk kitabı, çocuğa kendisinin veya başkasının okuması yoluyla dilinin gelişmesine yardımcı olur.

Duygusal, kişilik, ahlaki, ruhsal ve sosyal gelişim: Çocuk kitabında yer alan konu,, olaylar, karakterler, duygular ve bunları özellikleri, kitabın verdiği mesaj ve bu mesajın etkileri çocuğun duygusal, ahlaki, ruhsal sosyal ve kişilik açısından gelişimine katkıda bulunur.”

Sever (2003:7), çocuk kitaplarının çocuklar üzerindeki etkilerini şu ifadelerle açıklamıştır:

“Yazınsal nitelikli çocuk kitapları, okuruna sanatsal bir etkileşim ortamı yaratır; duygu, düşünce boyutu dengeli insanın yetiştirilmesinde sorumluluk üstlenir. Okul türü öğrenmelere, estetik nitelikli iletileriyle katkı sağlar, bu öğrenmelerin içselleştirilmesi için sezinetici birer uyaran olur.”

Yine Sever (2003:8)’ e göre çocuk kitapları çocukların hem duyguları hem de düşünceleri üzerinde olumlu etkiler sunmaktadır:

“Çocukların erken dönemden başlayarak düzeylerine uygun nitelikli yazınsal metinlerle karşılaşması, aslında sanatçı duyarlılığı ile buluşması; toplumsal ilişkilere yönelik deneyimler edinmesi, dilsel ve görsel anlatımın güzelliğini ve gücünü tanınması demektir. Bu süreç hem duyuların eğitilmesine hem de düşüncenin gelişmesine olanak sağlar.”

Çocuk edebiyatına ve bunun kitlelere aktarıcısı olan kitaplara yönelik olarak yapılan yorumlar incelendiğinde toplu olarak şu sonuçlara varılabilecektir:

Çocuk kitaplarının yapısı oldukça basit, dili kolay anlaşılır ve ifadeleri günlük konuşma diline yakındır.

Çocuk edebiyatı, sosyolojik olarak ele alındığında bir başka yönün, yani çocuk yönünün edebiyatını içine alır.

Çocuk edebiyatı, konu bakımından, aslında yetişkin edebiyatına oranla günümüz konu ve sorunlarını daha açık ve yalın ele alabilen bir türdür.

Çocuk edebiyatı, okurları olan çocukların ilgilerini kapsar.

Çocuk edebiyatı, yazınsal deneyimleri olmayanları bu konuda yüreklendirir, okurların yazınsal metinler üzerinde basit analizler yapabilmelerini sağlar.

Çocuk edebiyatı, gerekli biçimde okuma ilgisi oluşturur, örneğin gerilim, komik öğeler, eylemin yoğunluğu ve özdeşleşme olanakları çocukların okumalarını güdüler.

Çocuk edebiyatı, çocukların ve gençlerin aydınlanmalarını, deneyimlerinin artmasını, önyargılardan arınmalarını ve toplumsallaşmalarını koşutlayarak onların kimliklerini kazanmalarına yardımcı olur.

Çocuk edebiyatı, çocukların hoşça vakit geçirmelerine ve eğlenmelerine olanak sağlar.

Çocukların ruhlarına canlılık verir ve onların yaşama güçlerini artırır.

Çocukların içlerinde buldukları hayatı tanıyıp keşfetme yolunda onlara ipuçları verir.

Çocukların kendi iç dünyalarına doğru yaptıkları yolculukta, kendi özelliklerini keşfedip tanımalarını yardımcı olan bir rehberdir.

Çocuklar adına yaratıcı etkinlikleri teşvik eder.

Çocuk edebiyatı, hedef kitlesi olan çocuklar için güzel bir dil demektir.

1.3. Çocuk Edebiyatı Ürünlerinde Bulunması Gereken Özellikler

“Sanatın bireysel ve toplumsal işlevlerinden etkili biçimde yararlanabilmek için, kişilerin erken çocukluk dönemiyle birlikte, anlam evrelerine uygun görsel, işitsel ve dilsel iletilerle beslenmesi gerekir” (Yılar 2011:38). Çocukların karşılaştıkları olayları sanatçı bakış açısına göre kabul ettikleri en yaygın ürünler, çocuk kitaplarıdır. Okul öncesi dönemden itibaren çocukları hayatın farklı renkleriyle tanıştıran, onları yaşamın estetik diliyle tanıştıran ve anadillerinin güzelliğini duyumsatan, yine kitaplardır.

“Çocuk kitaplarının, çocuğa sanat eğitimi veren, onlara ilk sanatsal deneyimler kazandıran bir araç olması zorunludur” (Sever 2003:17).

“Edebiyat fikrinin, güzel sanat anlayışının çocukta doğması, çocuğun küçük yaştan itibaren iyi eserler okumasını gerektirir” (Demiray 1953:16).

“Aydınlanmanın, kültürleşme sürecinin en önemli kaynağı olan çocuk kitapları, bir toplumun gelişmişlik seviyesinin en önemli göstergesidir” (Koyuncu ve Kaptan 2005:256).

“Çocuk kitabı, belirli bir toplumdaki yetişkin ile, aynı topluma ait olan ve yetişkinlerin bilgi ve deneyimlerinden ve duygusal olgunluktan yoksun bir çocuk arasında bağ kuran bir bildiri, bir tarihsel iletişimidir” (Soriano 1979:22, akt. Şirin 2007:22).

“Çocuk ve gençlik kitaplarının en önemli görevi; yetişmekte olan neslin yazına, okumaya ve kitaplara ilgi uyandırmasını sağlamaktır” (Dilidüzgün 1996:26).

“Çocuklara, dil bilinci ve duyarlılığı edindirerek edebiyat dünyasının kapısını aralama, okuma istek ve alışkanlığı kazandırma gibi temel işlevleri de göz önüne alındığında çocuk kitaplarının çocuğun eğitim yaşamında önemli bir değişken olduğu ortaya çıkar” (Sever 2003:13).

Şirin (2007:44)'e göre “çocuksu duyarlılık” ve “içtenlik” kavramlarından yeterince yararlanmadan hazırlanan eserler çocuk edebiyatı kapsamında değerlendirilemeyecektir. Ona göre çocuk edebiyatı alanında nitelikli eserler vermek için bu iki kavram etrafında ürünler oluşturulmalıdır.

“Çocuğa görelik” ve “çocuk gerçekliği” olarak da adlandırılan bu iki kavramdan çocuk gerçekliğini Dilidüzgün (2003:41), “ çocukların gerçekmiş gibi alımladıkları fakat hiç de nesnel olmayan alımlama farklarının yakalanmasıdır. Edebiyat kalitesi içeren bütün çocuk kitaplarında bulunması gereken bir özelliktir bu.” şeklinde tanımlamaktadır.

“Çocuğa görelik” kavramı ise şu şekilde tanımlanmaktadır:

“Çocuğun düşlem gücüne seslenen, onun rahatça ve tat alarak okuyup anlayabileceği dili ve anlatımı içinde barındıran, ilgi duyabileceği konuları işleyen, onu duygu ve düşünce yönünden besleyen, kurgusu ve olay örgüsü karmaşık olmayıp onun kavrayabileceği bir düzeyde olan, dikkat dağıtıcı ayrıntılardan arıtılmış olan...” (Yurttaş 1995:3, akt. Dilidüzgün 2003:41).

Konar (2005:208)'a göre yukarıda sözü edilen kavramları yansıtan eserler yalnızca çocuklar tarafından değil; büyükler tarafından da sevilerek okunacaktır.

“Edebi bir eser, çocuksuluğu yansıtıyor; çocuk kalbinin duyarlılıklarıyla özdeşleşebiliyorsa çocuğa göredir ve böyle bir kitap yetişkinlerce de okunabilir. Çocuksuluğu öne çıkarabilen edebiyatın, yediden yetmişe her yaşta okuru olacaktır.”

Oğuzkan (2001:13), çocuk edebiyatı ürünlerinin çocuklara sunumu esnasında eserlerin içinde bulunduğu durumun gözden geçirilmesi gerektiğini, “çünkü çocuklar için yapılan bütün yayınların çocuklara faydalı olmadığını, bunlar arasında dikkatsizce hazırlanmış ve zararlı olabilecek mahiyette olanların bulunduğu” söz etmektedir.

Yalçın ve Aytas (2005:17), çocuk edebiyatı kavramını yazılı metinlere indirgeyerek değerlendirmekte bu metinlerin günümüz teknolojisi ile yarışabilmek için bazı niteliklere sahip olması gerektiğini şöyle aktarmaktadır:

“Çocuk edebiyatını yalnızca yazılı metinler olarak kabul edersek, bu metinlerde çocuğun kendisini ve yaşadığı dünyayı bulması, çocuğun ihtiyaçlarına yönelik bilgi ve deneyimler özenle değerlendirilerek düzenlenmesi gerekir. Özellikle günümüzde çocukların televizyon ve bilgisayar karşısında harcadığı süre göz önünde bulundurulacak olursa, çocuk edebiyatının hayatla ilgili doğru bilgiler, büyük bir ustalıkla ve sanatsal estetikle vermesi gerekmektedir.”

Gökşen (1960:22), çocuk edebiyatı ürünlerinin hazırlanması sürecinde göz önünde bulundurulması gerekenleri şöyle açıklamaktadır:

“ Okuma zevk ve alışkanlığı vermeye çalıştığımız çocuğa kitap, dergi hazırlarken çok dikkatli ve titiz olmak gerektir. Zira çocuk için kitap ve benzerleri, büyükten daha fazla önemlidir; çocuk, tam bir güven ve teslimiyet içinde, kendini okuduğuna verir. Bu sebeptir ki çocuk edebiyatına ait eserlerde birtakım vasıflar aramak mecburiyetindeyiz.”

Sözü edilen özellikler, çocuk edebiyatı ürünlerinin çocuklar üzerindeki önemini gözler önüne sermektedir. Çocuklar için bu derece öneme sahip eserlerde aranması gereken bazı özellikler olacaktır.

Palmer (2002:38, akt. Taşdelen 2005:352)'a göre bir sanat eseri biçim ve içerik olmak üzere iki öğeden oluşur. Palmer, biçimin ve içeriğin bir dünya olarak bölünmez bir biçimde birlikte varlığa geldiklerini ve birlikte oluşturdukları bu dünyadan bağımsız hiçbirinin gerçek bir varlığının olamayacağına işaret eder. Ona göre bu bütün, ‘anamlı bir bütün’dür.

Yukarıda değinilen sanat eserinin biçim kısmı eserin görsel unsurlarını oluştururken içerik kısmı da dilsel kısmını oluşturmaktadır.

1.3.1. Biçim Özellikleri

Kitabın biçimsel yapısı öğrenciyi ilk karşılayan ve kitaba ilk dokunmasıyla başlayan önemli bir unsurdur. “Çünkü öğrenci için kitaba dokunmak, onu açarak incelemek ve hatta kucaklamak, kitabın bilgisel ve içerik boyutundan önce gelir. Bu karşılaşma ne kadar sıcak ve bilinçli olursa öğrencinin kitaba olan ilgisi de bir o kadar artacaktır” (Koyuncu ve Kaptan 2005:260).

“Çocuk edebiyatı kavramı, yalnızca metin ve pedagojik bazı özelliklere sahip olması değil; düzenleme, resimleme, canlandırma gibi birçok kavramın bir araya gelmesi sonucu oluşur” (Yalçın ve Aytaş 2005:15).

İyi bir düzenleme, okuyucunun hayal gücüne hitap ederek, kitabın içeriğinin anlaşılmasına, edebî ve estetik değerlendirmelerin daha kolay yapılmasına yardımcı olabilir. Çünkü “çocuklar karşılaştıkları görsel imajlarda görsel kalite ve estetik değer buldukları takdirde, algılama daha kolaylaşır” (Wolff ve Levin 1979, akt. Koyuncu ve Kaptan 2005:258).

“Çocuk hiçbir zaman bir büyük gibi, biçimsel yönden hiç de çekici olmayan bir kitaba, salt kendisine yararlı olduğu için yönelmez. Bu nedenle bir çocuk kitabı hazırlayıcısının ya da yazarının ön kapaktan arka kapağa dek ‘Çocuğun ilgisini nasıl çekebilirim?’ sorusunu dikkate alması gerekir” (Kıbrıs 2006:25).

“(…)çağımızın en en önemli niteliklerinden biri olan yaratıcı düşünmenin gelişmesinde de sanat ve estetiğe ait bilgi ve becerilerin geliştirilmesinin büyük bir rolü olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla kitapların biçim, renk, desen ve çizimlerinin de çocuğun gelişiminde büyük rol oynadığını söyleyebiliriz. Bu yüzden, yazılan çocuk kitapları biçim bakımından iyi değerlendirilmelidir” (Yalçın ve Aytaş 2005:30).

Okunan kitabın veya okuma materyalinin dış yapı özellikleri; şekil, boyut, cilt, kapak, kâğıt, sayfa düzeni, yazı puntosu, resim gibi özelliklerdir.

1.3.1.1. Biçim

Şekil, bir kitapta ilk fark edilen dış yapı özelliğidir (Geçgel ve Güleç 2006:165). Bu açıdan çocuk kitaplarının biçim tasarımı çocukla en erken tanışan fiziki unsurlardandır.

“Platon: ‘Estetik eğitim eğitimin temelidir’, der. Sanata ilginin ve estetik bilincin geliştirilmesi, çağdaş toplum olabilmenin önkoşulu olduğu düşünüldüğünde tasarım olgusu daha bir önem kazanır” (Koyuncu ve Kaptan 2005:256).

Çocuk kitapları görsel olarak estetik haz uyandırarak bilginin ve düşüncenin sanatsal değerle dışavurumunu yansıtmalıdır.

1.3.1.2. Boyut

Çocuk yayınlarında boyutların, içerikle uyumlu göstermesi gerekir. Esasen, çocukların sürekli olarak aynı boyutlarda hazırlanmış kitapları okumaktan hoşlanmadıkları bir gerçektir. Çocuklar değişik büyüklükteki kitapları karıştırmaktan ve okumaktan zevk duyarlar. Bununla birlikte, kitabın ağırlığı da çocuğun yaşına ve gelişim düzeyine uygun olmalıdır.

Çok küçük ve çok büyük boyuttaki kitapların basımı, saklanması ve kullanılmak üzere bir yere bırakılması zordur. Kitabı hazırlayan kişi büyüklük seçimi yaparken konuyu, potansiyel dinleyiciyi ve görsel sunuşu düşünmek zorundadır (Stewig 1998, akt. Güleç ve Geçgel 2006:165).

Güleryüz (2006:160) ana sınıflardaki kitapların A4 (21x29), diğer sınıflarda da B5 (14x21) boyutlarında olabileceğini vurgulamıştır.

1.3.1.3. Cilt

Bir kitabın ciltli olması, dayanıklılığını sağladığı gibi, onun görünüşünü de etkiler (Demiray 1975:38). Bunun yanında çocukların sinir- kas dengeleri yetişkinler kadar

gelişmediği için kitapları yetişkinler kadar özenle ve bilinçle kullanmaları olanaksızdır. Çocuklara göre hazırlanmış kitapların sağlam, dayanıklı ve dikişli olması gerekmektedir.

Güleç ve Geçgel (2006:166), yapıştırma ve tel dikişin kolay bozulabilen yöntemler olduğunu vurgulamaktadır:

“Tel dikiş ve yapıştırma yoluyla ciltlenen kitaplar çok kısa sürede dağılma durumuyla karşı karşıya kalacaktır. Birçok zahmetler sonucu hazırlanan bu tasarımların dayanıklılığının artırılması için, çocukların objeleri kullanma biçimleri göz önüne alınarak mutlaka iplik dikiş kullanmak gerekmektedir.”

Zengin ve Zengin (2009:147)’e göre “cilt kapağı, küçükler için kalın mukavva veya bezden olmalıdır. Daha büyükler için kalın karton veya mukavva olması gerekir. Küçükler için plastik kapama çok daha iyi olur.”

Kıbrıs (2006:26), çocukların kitaba sahip olma sürecinde onu bir oyuncak gibi algılayıp bu surette ona sahip olmak istediklerine vurgu yapar. Bu nedenle kitap kapak ve ciltleri dayanıklı olmalıdır:

“Tek sayfa- yaprak yaprak- ciltleme yöntemiyle değil, formalama yöntemiyle ciltlenmelidirler. Telle değil, iplikle dikilmeli ve bu dikiş de tutkalla desteklenmelidir. Çabuk dağılan, dikişsiz ve tek yaprak ciltler çocukların kitap edinme ve kitaplık oluşturma alışkanlıkları kazanmasını olumsuz yönde etkileyecektir.”

1.3.1.4. Kapak

Ciltlemeyle birlikte kitabın kapak tasarımı da oldukça önemlidir. Okurun dikkatini çeken, kitabı sevimli kılan, satışını kolaylaştıran bir öğedir. Kapak bir yandan kitabın konusuyla ilişkili olmalı, diğer yandan alıcısını düşündürmeli, onunla duyuşsal bir bağ kurmalıdır.

“Kitap kapağındaki tasarımın yeterince ilgi çekmemesi, yanlış, eksik ya da abartılı tasarımı, kitabın içeriği iyi de olsa, ilk bakışta kitabın itici olmasına neden olabilir” (Şimşek 2011:90).

“Okuru kendine çeken, kitabı sevimli kılan, satışını kolaylaştıran bir öğedir. Kitap kapağı hazırlamak bir yaratıcılık işidir” (Güleryüz 2006:161).

Koyuncu ve Kaptan (2005:257)’ a göre; kapak tasarımı ve çocuk dünyası arasında sıkı bir ilişki olmalıdır:

“Çocuk kitabı için kapak çok önemlidir. Yetişkinler kitabı, kapağının albenisi için değil; yararlı olduğu için tercih ederler. Oysa çocuklar için kitap, kapağından başlayarak çocuğu kendine çekmelidir. Kapak resmi, kullanılan renkler, çocuğun renkli dünyasına hitap etmelidir. Sırt yazısı mutlaka bulunmalıdır. Sağlam, dayanıklı, çabuk yıpranmayacak ve uzun süre saklanabilecek güzel kompozisyonlu bir kapak, çocuk için daima ilgi çekicidir.”

“Kapakta kitabın içeriğini en iyi bir biçimde yansıtacak bir resimleme (illustration) ve ona uygun kapak yazıları gerekir. Kapakta, resmin dışında yazı olarak kitabın adı, yazarın adı ve yayınevinin adı verilmelidir” (Ciravoğlu 2000:188).

“Kitabın kapak tasarımında kullanılan resimler, kitapta işlenen konu, olay, ana düşünce ile ilgili çocuğa ipuçları vermeli, bunlarla ilgili çocukta ilgi, heyecan uyandırmalı, okuma sürecinde onun ön bilgilerini harekete geçirmelidir” (Şimşek 2011:90).

1.3.1.5. Kâğıt

“Çocuklar duyuşal olarak yönlendirildikleri için, kitaplarda bulunan kâğıt çocuklara zevk vermelidir. İyi kalitedeki bir kâğıdın kokusu ve dokunulduğunda verdiği hoş duygu, yetişkinleri olduğu kadar çocukları da memnun eder” (Güleç ve Geçgel 2006:167).

Çocuk kitaplarının kâğıtları parlak olmaktan ziyade, mat ve sağlam olmalıdır. Kâğıdın mat olması göz sağlığı, sağlamlığı ise kitabın çabuk yıpranmaması ve şekil güzelliğini sağlama bakımından şarttır.

Kitapta kullanılan kâğıdın 1. hamur olması çocukların ilgisini çekecektir. Bu özellik kitabın dayanıklılık süresini de uzatır. 3. hamur kâğıda yapılan baskıların ekonomik olduğunu bilinmektedir. “Zorunluluk gerektiriyorsa kaliteli bir baskıyla bu cins kâğıtlar da uygulanabilir. Bu özelliğı anlamak için, basılı kitapta resimler eğer arka sayfadan da görülebiliyorsa bu iyi bir kâğıt kullanılmadığını ve iyi bir baskı olmadığını açıklar” (Ciravoğlu 2000:187).

“Çocuk yayınlarında kuş kâğıdı gözleri yorduğı ve çocuklar tarafından sevilmediğı için kullanılmamalıdır. Saman kağıdı ister yumuşak ister kalın olsun çocuk için dayanıklı değildir ” (Sinar Çılgın 2007:78).

“Bazen kâğıda naylon katılır. Bu da yırtılmayı güçleştirir. İkinci hamur denen saman kâğıdı, renkleri emmediğı için resimli kitapta elverişli değildir. Ayrıca çabuk sararıp yırtılır” (Zengin ve Zengin 2009:147).

Oğuzkan (2003:364)'a göre ülkemizde yayımlanan çoğu çocuk kitabı sayfa kalitesi bakımından kalitesizdir:

“Ülkemizde yayımlanan çoğu çocuk kitaplarının ve dergilerinin resim ve fotoğraflarının silik bir durumda bulunmasının, hele renkli basıldıkları zaman okurlarda hiç iyi bir izlenim bırakmalarının başlıca nedenlerinden biri, kullanılan kâğıdın kalite bakımından istenilen özellikleri taşıyamasıdır.”

Sonuç olarak çocuklara sunulacak eserlerin görsel olarak eksiksiz olması isteniyorsa, mürekkep dağılması, renk değişmesi, harflerin okunmaması, sayfaların kolay yırtılması gibi sorunları önüne geçilmelidir. Bunların önüne geçmek için “gramajı yüksek 1. hamur kâğıt veya mat kuşe kâğıt kullanmak gerekmektedir” (Güleç ve Geçgel 2006:167).

1.3.1.6. Sayfa Düzeni

Çocuk kitaplarının dış yapı özelliklerinden biri de sayfa düzenidir ya da tasarımıdır. Basım sanayinde sayfa düzenine “mizanpaj” da denir.

Çocukların eğitiminde oldukça önemli bir yer tutan çocuk kitaplarının nitelikli hale gelmesini sağlayan özelliklerin başında tasarım gelir. “Kitabı oluşturan metinler için hazırlanan görseller ne kadar iyi olursa olsun eğer metinlerle resimlerin sayfa tasarımı birbirini tamamlamıyorsa çocuklarda kitaba karşı ilgi ve okuma isteği uyandırmayacaktır” (Şimşek 2011:88).

Çocuğun yazıları iyi izleyebilmesi ve metinle arasında sıcak bir bağ kurabilmesi yazı, resim, yerleştirme dengesinin en iyi biçimde ayarlanmasına bağlıdır” (Ciravoğlu 2000:187).

(Demiray 1975:38)' e göre sayfa düzeni şöyle olmalıdır:

“Çocuk yayınlarında normal aralıklı veya normalden çok aralıklı satırlarla dizilmiş sayfalar tercih edilmelidir. Sayfa kenarlarında ise geniş boşluklar bırakılması uygun olur. İlkokulun ilk üç sınıfındaki çocuklar kısa paragraftan hoşlanırlar. Çift sütun olarak düzenlenen sayfalar yerine tek tek sütun olarak düzenlenen sayfalar okuma rahatlığı yönünden daha iyidir.”

“Kitabın sayfa düzeni, içindeki metni en iyi okutabilecek biçimde olmalıdır. Harflerin, resimlerin yerleştirilmesine göre çok uzun satırların görüntüsü iyi olmaz. Bu takdirde metni iki sütun halinde sayfaya yerleştirmek gerekir” (Ciravoğlu 2000:187).

1.3.1.7. Yazı Puntosu

Kitaplarda kullanılan yazıların büyüklükleri ve karakterleri yaşlara göre değişiklik göstermektedir.

Şimşek (2011:92)'e göre yazı karakterlerinin tipleri büyüklükleri okunabilirliği etkilemektedir:

“Gelişim düzeylerine göre çocukların harfleri sözcük içinde daha iyi tanınmaları ve görmeleri için yazı büyüklüğünün (punto) seçimi, fontların (yazı karakteri) kullanım amacına göre turnaklı turnaksız (serifli- serifsiz) fontlar veya süslü karakterlerin seçimi okunabilirliği etkiler.”

Çocuk kitaplarında kullanılan harflerin büyüklükleri çocukların gelişim düzeylerine göre farklılıklar göstermektedir. Harf büyüklükleri 12-36 punto arasında değişiklikler gösterir.

Güleç ve Geçgel (2006:169), yaşlara göre yazı büyüklüklerini şöyle aktarmaktadır:

“Punto harf karakterinin boyutunu ve harf tipinin çizgileri arasındaki boşluğu ölçmek için kullanılır. 1 inçte 72 punto (nokta) vardır ve 1 inç 1.7 cm'dir. Okul öncesi veya okumaya yeni başlayan çocuklar için 36 punto kullanılabilir. Daha büyük çocuklar için 12 punto normal sayılır.”

Dikkat edildiği üzere yaş gelişimi arttıkça yazı boyutu küçülmektedir. Bunun nedenini Koyuncu ve Kaptan (2005:259) şöyle açıklar:

“Çocukların görme alanı genişlediğinden bu yaş ve üstü için büyük puntolu yazılarda göz sıçramaları artar; gözler çabuk yorulur ve anlam kurma yavaşlar, okunan metne karşı dikkat ve ilgi dağılır.”

“Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının ders kitapları vb. yayınlar için belirlediği ölçüye göre; ilkokulun birinci sınıfında harfler 20-24 puntodan, ikinci ve üçüncü sınıflardaysa 18-20 puntodan daha küçük olmamalıdır. Ancak dördüncü- beşinci sınıflarda 12 puntoluk yazılara yer verilebilir. İleriki sınıflarda da olsa, harf boyutları 10 puntodan aşağı olmamalıdır” (Kıbrıs 2006:26).

Sözcükleri oluşturan karakterler, harfler arasında ve bir satırda sözcükler arasındaki boşluğun fazla olması okumayı güçleştirecektir. Ayrıca Şimşek (2011:93)'e göre “paragraflar 1-3. Sınıflar için 3-5 cümleyi; 4-5. Sınıflar için 5-7 cümleyi geçmemelidir. Çünkü çocuklar, uzun paragraflarda anlam kurmakta, okuduktan sonra zihinsel olarak onu özetlemekte zorlanabilirler.”

1.3.1.8. Resim

Resim, sanatçının dünyasında yarattığı içeriği, görünür kılan bir ögedir. Yalnızca kendi diliyle bir anlam dünyası yarattığı gibi, bir yazarın kurguladığı yaşam durumunu da görsel bir biçime dökebilir (Sever 2003:166). Resim başlı başına önemli bir işlevi yerine getirirken metinle bütünleştiği zaman da anlama açıklayıcı niteliğe bürünmektedir.

Koyuncu ve Kaptan (2005:258)' a göre resimlerin çocuk eserlerinde içerdiği özellikler şöyle sıralanmaktadır:

“Resimlemeler, sayfa düzeninde görsel odak noktası oluşturarak öğrencinin algısını yönlendirir. Ayrıca tasarımda bütünlük ve denge sağlamak için resimleme kullanımına gidilir. Gerekli yerlerde tasarımın bir parçası olarak kullanılan beyaz boşluklar, yalınlığın ve bütünlüğün oluşmasını kolaylaştıracaktır. Resimlemeler, okunurluğu artırıcı ve vurgulayıcı unsurdur.”

Roll (1987:511)'a resimleyicinin katkısı öncelikle kitaba biçimsel bir farklılık getiriyor. Bunun yanı sıra eğer metinle bütünleşebilmişse çocuğun kitabı okurken hayal edebilmesini kolaylaştırıyor.

Sever (2003:72)'e göre “resimli kitaplar, çocuğun belleğinde kavramların imgelerini oluşturur; kavramların görsel imgeleriyle çocuğun belleğine yerleşmesine olanak sağlar. Çocukların duyu algılarını geliştirir.”

“Çocuk, dili anlamayabilir ama resimle iletilen bir mesajı alır. Dahası, resimler, çocuğun gelişmesi içinde, onun belleğinde daha büyük etkiler yaparlar, okuna bir kitaptan ya da büyüklerin anlattığı masallardan daha çok” (Handa 1987:517, akt. Mesut Güvenli).

Çocuk kitaplarında az resim, çok yazı veya çok resim, az yazı fark etmeden bütün eserlere çocuğun dünyası, ruhsal yapısı ve zihinsel gelişim süreci göz önüne alınarak resimler konmalıdır (Gürel 2011:195, akt. Şimşek 2011:83). Böylece yazının çocuğun zihinsel gelişiminin üzerinde kaldığı durumlarda imdada resimler yetişecektir.

Hızlan (2005:459), çocuk kitaplarında yer alan resimlerin de taşınması gereken bazı özellikler olduğunu vurgulamaktadır:

“Çocuk edebiyatı derken, bunun başka sanatlarla da desteklenmesini uygun görüyorum. Bu artık bilinen bir şeydir, ‘çocuk kitapları resimli olur’ fikri herkeste kanıksanmış bir fikirdir. Tamam, ama bu resimlerin de belirli bir güzellikte olması gerekir. Basit suluboya görüntülerinden ziyade, estetik beğeniyi geliştirebilecek illüstrasyonlar eklenmelidir.”

Çocuk kitaplarında resimleme yaparken, yaş ve sınıf düzeyleri göz önüne alınmalıdır. Bu anlamda okulöncesi dönem kitapların bütünü resimli olabileceken, 1. Sınıfta 1/4'ü yazı, 3/4 'ü

resim; 2. Sınıfta 2/4 'ü resim, 2/4 'ü yazı, 3. Sınıfta 1/4 'ü resim, 3/4 'ü yazı olabilir. Dördüncü sınıfta birlikte bu oran git gide azalmalıdır. Yedinci ve sekizinci sınıflarda ise metni açıklayıcı nitelikte olmadıkça resim konulmamalıdır (Kıbrıs 2000:27).

Şimşek (2011:85), 9-12 yaş ve üstü için bir metnin 3/4'ü yazı, 1/4'ünü de resim olarak uygun görmektedir.

Kıbrıs (2006:25)' a göre çocuk kitaplarında kullanılan resimlerin kendi içerisinde aldığı bazı isimler bulunmaktadır:

“Çocuk kitaplarındaki resimlerin metinle ilgili olarak; süsleyici, açıklayıcı, bütünleyici resimler olması gerekir. Süsleyici resimlerde bir konunun açıklanmasından çok o metni daha güzel bir biçimde sunma isteği ön plandadır. Açıklayıcı ve yorumlayıcı resimlerdeyse resimler metnin daha derinlemesine anlaşılmasına ve yorumlanmasına yardımcı olmak kaygısı ön plandadır. Bu bakımdan resimlerin metinle uyum içinde olması gerekir. Tamamlayıcı- bütünleyici resimler de metinde işlenen konunun daha iyi anlaşılmasına ve daha belirgin duruma gelmesine yardımcı olur.”

1.3.2. İçerik Özellikleri

Edebi eserlerin içerik özellikleri insanların düşsel, zihinsel hatta bedensel dünyalarında derin değişiklikler yaratabilecek kavramlardır. Kitlelere hitap eden eserlerin içerdiği içyapı özellikleri bir ulusun kaderini tayin edebilecek boyuttadır. Bu boyuttan Günay (1987:247), şöyle söz eder:

“Cumhuriyet dönemi hayatının beklentilerine, şartlarına ve ihtiyaçlarına, cevap verebilecek, sadece alıcı olmayıp aynı zamanda verici duruma geçebilecek, maziye bilen, hali yaşayan, atıye yönelmiş fertler yetiştirmekte yardımcı olacak Çocuk Edebiyatına dâhil eserlerin muhtevası, dili, üslubu ve sunuluş tarzına özen göstermek gerekir. Çünkü bu eserler çocuğun karşılaştığı ilk eserler olacaktır; bunlardan öğrendiklerini, sezdiklerini, hissettiklerini ve izlenimlerini hayatı boyunca unutmayacak, etkisinden şuurulu veya şuursuz hiçbir zaman kurtulamayacaktır.”

Çocuk kitaplarının içerik veya içyapı özelliklerini oluşturan başlıca öğeler; ana fikir, konu, kahramanlar, plân, dil ve anlatımdır.

1.3.2.1. Ana Fikir

TDK (2005)'de “temel fikir, ana fikir” olarak tanımlanan kavram; aynı zamanda yazılı eserlerde iletilmek istenen temel duygu ve düşüncedir (Yalçın ve Aytaş 2005:45).

“Yazarın okurla paylaşmak istediği asıl düşüncedir. Öğretici metinlerde, yazarın savunduğu, vermek istediği düşünce biçiminde de tanımlanabilir” (Sever 2003:140).

Ana fikir, bir eserin varoluş sebebidir. Bu yüzden eserin bütününe yayılmış bir durumdadır. Sanatçının her kelimesi ana fikrin ifadesinde az veya çok bir görev üstlenir ve eserin bütününe kapsamayan ifadeler ana fikir olamaz.

Eğiticiğin çocuk edebiyatının temel amaçlarından biri olduğunu belirten Yalçın ve Aytaş (2003:45), bu yüzden seçilen temaların evrensel ahlaki doğruları kazandıracak, çocuğun kişiliğini ve kimliğini geliştirerek onun toplum içinde saygın ve başarılı bir yere sahip olmasını sağlayacak özelliklere sahip olması gerektiğini vurgulamaktadır:

“Çocuk edebiyatının asıl amaçlarından biri olan eğiticiğin işlenen temaya bağlı olduğu göz önünde bulundurulacak olursa ana fikrin önemi daha da anlaşılır. Bu yüzden seçilen temalar; evrensel ahlaki doğruları kazandıracak, çocuğun kişiliğini ve kimliğini geliştirecek, onun toplum içinde saygın ve başarılı bir yere sahip olmasını sağlayacak özelliğe sahip olmalıdır.”

“Ana fikir, çocukların değişik olaylar arasında neden sonuç ilişkisi kurmasına yardımcı olmalıdır. Bununla birlikte çocukların esnek düşünmesini sağlamalı, yaratıcılıklarını desteklemeli, öğrenmeye karşı güdülemelidir. Ana düşünce ders, öğüt verici ‘ya gördünüz mü? Demedim mi, şunu yap, bunu yapma’ şeklinde olmamalıdır” (Güleryüz 2006:163).

Kıbrıs (2006:26)’a göre eserlerin ana düşünceleri oluşturulurken dikkat edilecek hususlardan bir tanesi ana düşüncenin açık ve anlaşılabilirliğidir:

“Yazılmış olan kitapta ana düşünce ya da ana duygu, hiçbir tartışmaya yer bırakmayacak biçimde açık ve anlaşılır olmalıdır. Yazarın; okurlarına ne gibi düşünce, duygu ve görüşleri kazandırmak istediğinin bilincinde olması gerekir. Bu yönden belirsizlik taşıyan kitaplar; değişik yorumlara yol açıp kitaptaki iletinin yanlış anlaşılmasına neden olabilir.”

Oğuzkan (2001:367)’a göre çocuk eserleri bünyelerinde şu temaları barındırmalıdır:

“ Çocuklar için kaleme alınan eserlerin, aile, yurt, doğa ulus ve yaşama sevgisi, güzelliğe karşı bağlılık ve duygudaşlık (sempati); başkalarına karşı nazik, saygılı ve dürüst olmanın erdemi; cesurluğun, kahramanlığın, özverinin değeri; kişisel girişimin önemi; gelenek ve göreneklerimize karşı bağlılık ve duyarlılık temalarını işleme gerektiğini belirtmektedir. Bu genel temalara ek olarak yerli eserlerde tarihimizin unutulmaz dönemlerini ve değerlerini tanıtmak, Atatürk Devriminin önemini açıklamak ve bu devrimin genç kuşaklarca yozlaştırılmadan sürdürülmesini sağlamak, demokratik toplum yaşayışıyla ilgili bir takım ana ilkeleri benimsetmek gibi temalarında ele alınmalıdır.”

Ayrıca Sınar ılğın (2007:79)'a göre ocuk kitapları ideolojiden kesinlikle olmalıdır. Ona göre edebiyat asla herhangi bir düşüncenin propaganda vasıtası değildir. Bu düşünce güzel sanatların bir kolu olarak edebiyatın fonksiyonuna aykırıdır.

1.3.2.2. Konu

Konu, “konuşmada, yazıda, eserde ele alınan düşünce, olay veya durum mevzu” olarak tanımlanır (TDK 2005).

Oğuzkan (2001:367-368)' a göre çocukların gerçek ve günlük yaşıntılarına uygun dşmeyen, onların kavrayış ve hayal güçlerini aşan konularda yazılan eserler, genellikle çocukların ilgisini ekmez:

“ İy bir ocuk kitabında çocukların evrensel nitelik taşıyan ruhsal özellikleri yanında, onların dünyasına ayrı bir renk ve kişilik kazandıran ulusal kültür değerlerinin, içinde yaşadıkları toplumun benimsediği ahlak kurallarının, gelenek ve göreneklerinin de göz önünde tutulması gerekir.”

ocuk yayınlarında konu ne olursa olsun bu konunun olanaklar dâhilinde hareket unsuruyla çevrili olmasına dikkat edilmelidir. Konunun canlı bir şekilde işlenmesi çocuklarda sıkıcılığı önlemede önemlidir.

Şirin (1987:396)' e göre ocuk edebiyatı ve oyun kavramı arasında derin bir bağ vardır ve bu bağın çocuklar üzerinde yeterince kuvvetli olduğu eserler ocuk edebiyatının başıyapıtları arasındadır. Buna göre seçilen konuların çocukların dünyasında yarattığı eğlence, zevk ve neşe miktarı kitabın kalitesini etkileyecektir:

“ocuk edebiyatını, çocukluk çağının oyunla bütünleşmesi gerçeğinden hareketle ele almamız gerekir. ocuk, edebiyattan oyundan hoşlandığı gibi zevk almak ister. Edebiyatın bu yönüyle çocuğa daha kolay seslenmesi mümkün olabilir. Pinokyo, başı başına bir oyun, bir eğlence motifi üzerine kurulmuş bir eserdir. Alis Harikalar ülkesinde de yle...”

Sınar ılğın (2007:52), çocukların hareketli, heyecanlı, düşsel, zevkli ve eğlenceli olan konulara karşı ilgisini Şu sözlerle ifade etmektedir:

“zellikle çocuklar için son derece hacimli olmasına, birçok yabancı ve telaffuzu g özel isim içermesine rağmen daha serinin ilki olan ‘Harry Potter ve Felsefe Taşı’ ile çocukları etkisi altına almayı başaran ve hemen sinemaya da aktarılan ‘Harry Potter’i niye beğendiklerini sorduğum çocukların verdikleri cevap Şöyle oldu: ‘Elimden bırakmak istemiyorum. Çünkü ne olacak diye merak ediyorum.’”

Kabaklı (1987:228)'ya göre “tıpkı masallarda, destanlarda olduğu gibi iyilik, kahramanlık, asalet ve hak, yalnız eser sonlarında değil, aralarda da sık sık kazanmalıdır. Çocuk boşlukta, yalnız ve ümitsiz bırakılmamalıdır.”

Birinci (1987:336), çocuk eserlerinde başvurulan konuların içinde bulunması gereken bir özelliğin de genel çocuk algısına uygun düşecek nitelikte olması gerektiğini vurguluyor. Ona göre bunun yolu da tarihimiz içerisindeki motiflere başvurmak:

“En zor tarafı ise konu seçmek. Evet, konu bol gözükiyor. Köyden şehre göçler, gurbet, yurt dışındaki işçilerimiz, bilim- kurgu vs. ama hangi kesime hitap etmek için, hangi bölgenin çocuğuna ulaşmak için? Öyle bir konu bulmalı ki hem Kemışkezek ilkokulunda okuyan köy çocuğuna, hem de Şişli ilkokulunda okuyan ‘sosyete çocuğu’na bir şeyler söylesin. Galiba en iyisi, öz kaynaklarımız. Mevlana’dan, Yunus’tan, İbni Kemal’dan, Ebusuud Efendi’den ve tabii tarihimizden faydalanarak bir terkibe gitmek.”

Aynı zamanda Dayıoğlu (1975, akt. Oğuzkan 2001:392)'na göre “konular kendimizden olmalı; gerilim yaratırken çocuğun beklediği heyecan yapay sorunlarla değil, kendi yapımızdaki olağan ve inandırıcı konularla ortaya konulmalıdır.”

“Ayrıca çocukta iyilik-kötülük, güzellik-çirkinlik, zulüm-adalet, cimrilik-yardımseverlik gibi kavramlar çok belirgindir. Bu kavramlar çocuk için mutlaktır. Çocuk bir şeyi iyilik veya kötülük olarak görür. Bu ikisinin ortası diye bir şey yoktur” (Türinay 1987:236). Dolayısıyla konu seçiminde bu özelliğe dikkat etmek gerekir.

Konuların seçimi sırasında dikkat edilecek bir diğer nokta da konunun öğreticilik boyutudur. Hitap edilen hedef kitlenin bilme ve öğrenme çağında oldukları düşünüldüğünde çocukları çağın değerleriyle eğitip modern dünyanın sorunlarına karşı koyabilen, özgür ve yaratıcı, eleştirel düşünme yetisine sahip, milli değerlerine bağlı bakış açısıyla yetiştirecek konulara ihtiyaç vardır. Fakat bu yapılırken de yazar; “kural ya da kurallar koymaktan, yaptırımcı yargılar oluşturmaktan çok, özellikle çocukların gelişim özelliklerini de göz önünde bulundurarak onlara neden- sonuç ilişkisiyle anlamlandırabilecekleri yaşam durumları sunmalıdır (Sever 2003:30).”

Kıbrıs (2006:27),çocuk kitaplarına konu seçiminde dikkat edilecek noktalardan birinin konuların çocukların sosyal hayatlarıyla uyum içinde olması gerektiği olduğunu söyler. Ona göre okunan kitaplarda konular çocuğun yaşantısına yabancıysa çocukta okumaya ilgi bir süre sonra azalacaktır. “Çocuklar okudukları kitaplarda kendi yaşantılarından bir şeyler bulmalı, kendilerini yaşamalıdır. ”

Oğuzkan (2001:368)' a göre çocuk yayınlarında aranması gereken bazı konular şöyle sıralanmaktadır:

“Çocuk yayınlarından ele alınan konular genellikle eğlendirici ve dinlendirici nitelikte olmalıdır. Seçilen konuların bir bölümü ise çocukları düşünmeye yöneltmeli ve onların birtakım görüşler kazanmalarını sağlamalıdır. Çocuklara sağlam ve geçerli inançlar aşılayacak, onların demokratik yaşayış biçimine karşı güvenlerini artıracak ve ulusal değerlere karşı besledikleri saygıyı daha güçlü hale getirecek konulara da şüphesiz ağırlık verilmelidir. Bundan başka çocukların mizah duygusunu geliştirecek konular hiçbir zaman unutulmamalıdır.”

Ayrıca; “aile, yurt, ulus, doğa ve yaşama sevgisi, özverinin ve dayanışmanın önemi, kişiler arası davranışlarda hoşgörü ve sempati, doğruluğun, dürüstlüğün, yiğitliğin değeri, çalışkanlık ve görev duygusu gibi konulara yer verilebilir” (Kıbrıs 2006:27).

İyi bir Türk vatandaşı olmak, Atatürk ilke ve devrimlerine bağlı olarak yaşamak, demokratik toplum yaşayışıyla ilgili davranışları benimsetmek gibi konulara da çocuk kitaplarında yer verilmelidir.

1.3.2.3. Kahramanlar

“Roman, hikâye, tiyatro vb. edebiyat türlerinde en önemli kişi” (TDK 2005) olarak tanımlanan “kahraman” terimi, çocuk edebiyatının içerik unsurlarındandır.

Sever (2008:77)' e göre çocuk kitapları için düşünülen yetkin karakterler çocuk- kitap ilişkisinin sağlıklı kurulmasından, çocuk üzerinde etkili kişilik özellikleri yaratma noktalarına kadar gösterdiği büyük yararlıklar bulunmaktadır:

“Çocukların eğlenme, keşfetme ve devinme gerçeği ile uzlaşan, bu gerçeğe uygun karakterlerle çocuğun karşısına çıkan kitapların, çocuklar üzerinde kalıcı izler bırakarak yeni okuma eylemlerine kaynaklık ettiği bilinmektedir. Özellikle, çocuk okurda, iyi geliştirilmiş kişilik özellikleriyle gerçeklik duygusu uyandıran, onun kahramanla tanışma, karşılaşma isteğini yoğunlaştıran kitaplar, okuma kültürü edinilmesi sürecinde önemli bir işlevi yerine getirir. Özellikle başkişinin, merak öğeleriyle de desteklenmiş kurgulardaki özdeşim kurmaya değer özellikleri, çocuk- kitap ilişkisini kalıcı kalmaya yönelik belirleyici bir etkendir.”

Çocuk hangi yaş grubunda olursa olsun, okuduğu kitabın kahramanlarıyla özdeşleşir. Çocuk edebiyatı yazarları eserlerini oluştururken bunu bilmek, kahramanlarını seçerlerken de bu özdeşleşme yönünü sürekli göz önünde bulundurmak zorundadırlar. Çünkü “kahramanlarla kurulan iletişimde edinilen kazanımlar yaşamı, insan ilişkilerini sınamak için çocuklara bir deneyim alanı yaratır” (Sever 2008:77). “Çocuk kitaplarında gereğinden fazla kahraman

bulunmamalı, diğer kahramanlar bir ana kahraman çevresinde açık tanımlarla ilgilendirilerek anlatılmalıdır” (Yalçın ve Aytaş 2003:47).

Sever (2008:78)’ e göre “çocuk edebiyatında bir kişi, kişileştirilmiş bir hayvan, bir nesne kahraman olabilir. Özellikle okulöncesi dönemdeki çocuklara seslenen kitaplarda, daha çok çocukların özdeşim kurabileceği yaşlıları ile çevresinde görebileceği, izleyebileceği, sevdiği, korktuğu hayvanlar kahraman olarak yer alabilir.” Hareketleriyle, biçimleriyle ilgi çeken kuş, kedi, köpek, kaplumbağa, zürafa, fil gibi hayvanların yer aldığı eserleri; sevdiği bir oyuncağını, bebeğini, topunu, bisikletini, konu eden bir öyküyü dinlemekten mutlu olan çocuk için güneşin, ayın, yıldızın, ağacın, ormanın insanlar gibi konuşması sevinç kaynağıdır.

Güleç ve Geçgel (2006:29), metinlerde seçilen kahramanların çocukların hayatlarından bildik tipler olması gerektiğini bu sayede çocukların kahramanlarla daha rahat özdeşim kurabileceklerini vurgular. Bu noktada çocukların kendilerine yakın gördükleri karakterler onlar üzerinde daha etkili olacaktır. “Çocukların kahramanları çocuk olan kitapları daha büyük bir zevkle okuyup dinledikleri” de bilinmektedir (Bilgegil 2007:89). Mademki çocukların dikkati kendi yaşlılarından olan kahramanların üzerinde odaklanmakta bu tipleri onlara doğru örnekler olarak sunmalıyız. Dilidüzgün (1996:24)’e göre, “Bir hikayede büyüklü küçüklü kahramanlar varsa okuyucu çocuğun örnek almasını istediğimiz rolü çocuk kahramana yaptırmalıyız. Yani, biri iyi; diğeri kötü örnek olan iki kahramandan iyi örnek rolünü mutlaka çocuğa oynatmalıyız.”

Sınar Çılgın (2007:81), özdeşleşme kavramına ve bunun çocuğun sosyal gelişiminde ne kadar önemli olduğuna vurgu yapmaktadır:

“Hayal gücü ile hayat tecrübelerini birleştiren yazar geçmişleriyle, gelecekleriyle, aileleriyle, umutlarıyla, korkularıyla, üzüntüleriyle, mutluluklarıyla okuyucunun kendisini özdeşleştirebileceği kahramanlar yaratmak zorundadır. Çünkü çocuk okuduğu eserdeki kahramanlarla özdeşleşmek ister. Özdeşleşme, çocuğun sosyal gelişimi açısından çok önemlidir. Ve özdeşleşmenin gerçekleşebilmesi için örnek olarak sunulan kahraman ile çocuk arasında duygusal bir bağın oluşması gerekir.”

“Çocuk kitabı yazarlar, çocuklara arkadaş olan kahramanlar yaratmalıdır. Çocuk, bu kahramanların yaşadığı maceranın içine girebilmeli, kahramanlara, maceralarını kendileriyle beraber yaşadığı dostları olarak bakabilmelidir” (Sınar Çılgın 2007:82).

“Yapıtlarda yer alan kişiler, masal ve masalımsı eserler bir yana, gerçek ya da gerçeğe uygun kişilerden seçilmeli ve az sayıda olmalıdır” (Kıbrıs 2006:27). “Çünkü çocuk karmaşık

yapıları anlayabilecek, karmaşık ilişkileri yorumlayabilecek düzeyde değildir” (Yalçın ve Aytaş 2005:47).

“Okurlarını okuma- yazma becerisinden, okuma alışkanlığı ve eleştirel okuma becerisine taşıma sorumluluğu olan bir edebiyatın, bu amacını gerçekleştirmesinde iyi geliştirilmiş, devingen karakterlere gereksinimi olduğu açıktır” (Sever 2008:118).

1.3.2.4. Plan

“Bir kitabın yazılmasına esas olan, kendine özgü dokusunu sağlayan kitabın planıdır” (Güleryüz 2006:162).

“Plan, konu, kahraman ve temanın belirli bir düzen içinde çocuk kitabına yerleştirilmesidir” (Yalçın ve Aytaş 2005:47).

Dikkatle hazırlanan plan, eserin ana fikrini kolayca açığa çıkaracağı gibi bazı olay ve kahramanları da daha net bir hale getirecektir. Böyle bir planda gereksiz tasvir, çözümleme ve konuşmalara yer verilmez, serim, düğüm ve çözüm gibi bölümler birbirini doğal biçimde izler.

“Çocuk kitabının iyi bir planı olmalıdır. İyi bir plan; olaylar, durumlar, düşünce ve duygular arasında uyumlu bir bağlantı kurulmasını sağlar” (Celepoğlu 2011:55). Aynı zamanda kitap kurgulanırken anlatılacak olan olaylar, çocuğun ilgi ve dikkatini çekecek şekilde planlanmalı ve buna göre yerleştirilmelidir.

Ciravoğlu (2000:191)’na göre, “çocuklar için seçilen eserlerde öğrencilerin ilgisini çekecek bir giriş veya serim, olayların sergileneceği, kahramanların belirleneceği bir düğüm veya gelişme bölümünün ardından, olayların bağlanacağı bir sonuç gereklidir.”

Çocuk kitabında uygulanacak kusursuz bir planın yararları şu şekilde özetlenmektedir:

“Yazarın eserde vermek istediği ana fikrin kolayca anlaşılmasını sağlar.

Eserde yer alan olay ve kahramanların ayrıntılar içinde kaybolmasını engeller.

Eserdeki gereksiz tasvir, çözümleme ve konuşmaların arındırılmasını sağlar.

Eserin, giriş, gelişme ve sonuç gibi bölümlerinin belirgin bir şekilde işlenmesini sağlar.

Çocukların eserin konusunu ve ana düşüncesini rahatça anlayabilmelerine yardımcı olur.”

(Gürel, Temizyürek ve Şahbaz 2007:37)

1.3.2.5. Dil ve Anlatım

“Sanatçının görüş, duyuş, anlayış ve anlatıdaki özelliği veya bir türün, bir çağın kendine özgü anlatış biçimi, biçem, tarz, stil” (TDK 2005). “Çocuk kitaplarının, çocuğa göre olmasını belirleyen en önemli özelliği dili ve anlatımıdır” (Sever 2008:145).

Dile dayalı anlatımın temel yapılarını sözcük ve cümleler oluşturmaktadır. “Anlatımda kullanılan cümlelerin uzunluğu, sözcüklerin türü, uzunlukları, günlük hayatta kullanım sıklıkları, mecaz veya gerçek anlamda olmaları çocukların okuduğu metni anlama düzeylerini etkiler” (Şimşek 2011:109).

Özkan (1987:368), “çocuklar için yazmanın ilk şartını onlar için anlaşılabilir, ama aynı zamanda da poetik kalabilen bir dil bulmak” olarak görmektedir. Gerçekten bu iki kavram çocuklar için yazarken dikkat edilecek unsurların başında gelmektedir. Onların anlayabileceği sadelikte fakat aynı zamanda edebi lezzeti de taşıyan... Çocuk edebiyatı ürünleri, çocuk duyarlılığı ile örülmüş, çocuğun algı seviyesine uygun ifadelerle kaleme alınan metinlerdir. Metinlerin hedef kitlesi de çocuklar olduğuna göre anlatımda kullanılan dilin çocuğun bilişsel ve duyuşsal özelliklerine uygun olması gereklidir.

Lene Mayer- Skumanz bu konuda şunları söylemektedir:

“Dünyada olup bitenlerin tümü çocuk kitaplarına konu olmaya elverişlidir: Açlık, sevgi, aşk, ölüm gibi; önemli olan bunların nasıl yazıldığıdır” (akt. Yavuzer 1999: 202).

Çocuk edebiyatı alanında kullanılacak dil, mutlaka ve öncelikle milletin kendi milli dili olmalıdır. Çünkü çocuk, içinde doğduğu kültürün taşıyıcısıdır. Gürel, Temizyürek ve Şahbaz (2007:24)’a göre çocuk edebiyatı sahasında kullanılacak dil, çocuğun içinde doğup büyüdüğü kültürden bağımsız olmamalıdır:

“Çocuk edebiyatı sahasında kullanılacak dilin, çocuğun içinde, doğduğu toplumun kültürel değerlerinin yaşatıcısı olduğu gerçeği göz önünde bulundurulmalı, bu gerçekten hareketle çocukta milli dil bilinci oluşturulmalıdır. Böylece ana dilinin fonksiyonlarından biri olan kültürel değerlerin toplum hayatında yaşamasına ve nesilden nesile aktarılmasına imkân sağlamalıdır.”

Yalçın ve Aytaş (2005:17)’a göre yazarın kullanması gereken üslup şöyle belirtilmiştir:

“Çocuğun istenilen doğrultuda yetişmesi için okuyacağı eserlerin tamamen öğretici ve özellikle ahlaki değerler taşıması düşüncesi de ileri sürülmektedir. Hâlbuki çocuk edebiyatı diğer türlerden ayrı değildir. Edebiyatın bütün değer yargıları; çocuk edebiyatı için de geçerlidir. İyi bir çocuk edebiyatının yalnızca eğitici ve öğretici olması, ahlaki değer yargılarını içermesi yetmez.

Aynı zamandan onun edebi değer taşımaya, estetik zevk ve düşünce içerisinde kaleme alınmasına ihtiyaç vardır.”

Yukarıdan da anlaşılacağı üzere çocuk edebiyatı eserlerinin üslupları çocuğa doğrudan ders verir nitelikte olmamalıdır. İyi çocuk kitabı, “işaret parmağını sallayarak ahlak dersi vermeyen” kitaptır (Ende 1991:37, akt. Şirin 2007:43). Çocuğun sahip olduğu ders kitaplarından farklı olarak edebi eserler, barındırdıkları poetik dili okuyucularının beğenisine sunmaya devam etmelidir. “Eğer çocuk kitapları okul kitaplarının yerini almaya kalkar, kendini yardımcı ders kitabı gibi duyumsatırsa biz çocuğu daha o yaşlarda yitirmiş oluruz” (Şirin 2007:23).

Yalçın ve Aytaş (2005:49), çocuk kitaplarının sahip olması gereken üslup özelliklerinden şu noktalara dikkat çekmektedir:

“Çocuk kitaplarında mümkün olduğu kadar özne ve yüklem tek olmasına özen gösterilmelidir. Kitaplarda dil zenginliği ve bu zenginliğin tanıdığı imkânlar ölçüsünde ana dili kullanma alışkanlığını geliştirici bir anlatım tercih edilmelidir. Argo söyleyişler ile bol mecaz ve istiarenden kaçınılmalıdır. Çocukların kullanmakta güçlük çektiği edat ve bağlaçlar mümkün olduğu kadar anlatımda yer almamalıdır.”

“Eserlerde ortalama beş veya altı sözcükten oluşan ve içinde tek özne ve tek yüklem bulunan cümlelere öncelik verilmelidir. Edilgen çatı fiiller yerine etken çatılı fiillerin kullanılması anlatıma sadelik ve canlılık kazandırır” (Oğuzkan 2011:370). Bununla birlikte çocuk kitaplarında genellikle üçüncü kişi ağızla anlatım yapılması ilke olarak benimsenmiştir. “Yapılan araştırmalar göstermiştir ki özellikle kafa sesi ile düşünceleri yansıtan üçüncü kişi, anlatımı zorlaştırdığı, inandırıcılığı yitirdiği gibi çocukların da hoşuna gitmemektedir” (Yalçın ve Aytaş 2005:48). Anlatımın genel olarak kullanılan üçüncü kişi ağız yerine birinci kişi ağız ile yapılması gerekir. Bu sayede eserde samimiyet ve içtenlik duyguları hâkim olur. Okuyucunun eserdeki kahramanla özdeşleşmesini kolaylaştırır.

Oğuzkan (2001:370)’a göre yazarlar yerli yersiz sıfat kullanmaktan kaçınmalıdır. “Edilgen çatılı fiiller yerine etken çatılı fiillerin kullanılması anlatıma sadelik ve canlılık kazandırır. Yöresel deyimler de kimi okurlar için bir anlatım güçlüğü doğurabilir.”

Şimşek (2011:114)’e göre “9-12 yaşlar arası gelişim özellikleri gösteren çocuklar için cümlede en fazla 10 kelimedenden (60- 70 karakter) oluşmasına dikkat edilmelidir.”

1.3.3. Çocuk Edebiyatında Hikâye ve Roman Türü

Hikâye (öykü), “Bir olayın sözlü veya yazılı olarak anlatılması; gerçek veya tasarlanmış olayları anlatan düz yazı türü” iken roman; “İnsanın veya çevrenin karakterlerini, göreneklerini inceleyen, serüvenlerini anlatan, duygu ve tutkularını çözümleyen, kurmaca veya gerçek olaylara dayanan uzun edebi tür” (TDK 2005) olarak tanımlanmaktadır.

“Edebi türler içinde çocukların yararlanabileceği en zengin türler hikâye ve romandır. Gerek Türk edebiyatından gerekse dünya edebiyatında hikâye ve roman, şiirden sonra en fazla çeşidi olan türdür” (Gürel, Temizyürek ve Şahbaz 2007:107).

Birçokları tarafından da “Olmuş ya da olması muhtemel olayları anlatan kısa yazılara hikâye, uzun yazılara da roman denir.” tanımı yapılmaktadır. Sık rastlanan bu tanıma göre hikâye ve roman türünü birbirinden ayıran nokta eserlerin hacim farklılıklarıdır. Olayları daha uzun, ayrıntıya girerek anlatan tür roman; daha kısa bir zaman diliminde, ayrıntıya girmeden anlatan tür ise hikâye adını alacaktır.

“Öykü, -klasik anlamda- belli bir zaman ve yerde, birkaç kişinin başından geçenleri, gerçeğe uygun biçimde birkaç sayfayla anlatan kısa olay anlatımıdır. Bu yazılardaki olaylar gerçek olabileceği gibi, gerçeğe uygun biçimde tasarlanmış da olabilir. Romanlarsa daha uzun olmakla birlikte, kişilerin karakterlerinin daha ayrıntılı olarak anlatıldığı, daha çok olaya, daha uzun zaman kesiti içinde yer verildiği yazınsal bir türdür” (Kıbrıs 2006:141).

Güleç ve Geçgel (2006:76), türün öğeleri ve ele aldığı konuları şöyle gruplamıştır:

“Anlatım yolu olarak düz yazıyı kullanan hikâye ve roman; insanların başlarından geçen olayları, iç dünyalarını ya da ‘insan- insan, insan- toplum, doğa- insan’ ilişkilerini, ‘yer, zaman, kişi, olay/durum, anlatıcı’ öğelerine bağlayarak ayrıntılarıyla öykülemeyi amaçlar.”

“Hayattan bir kesit alınarak edebi bir üslupla okuyucuda heyecan ve zevk uyandıran yazıdır” (Murat Nuhoğlu 2007:152).

“Belli bir zaman ve yerde birkaç kişinin başından geçen gerçeğe uygun bir olayı anlatan veya birtakım kimselerin karakterini çizen ve çoğu kez ancak birkaç sayfa tutan kısa yazılara hikaye denir” (Oğuzkan 2001:98).

“Öyküde anlatım, akıcı ve sürükleyicidir. Öyküde esas olan insanın güdülenmesi, ilgisinin çekilmesidir. Öyküde gereksiz anlatımlar ve abartmalara yer verilmez” (Güleryüz 2006:265).

“Hikâyelerde şahıs kadrosu azdır ve derin ruh tahlillerine yer verilmez. Genellikle tek olay anlatılır” (Arıcı 2011:148).

Yalçın ve Aytaş (2005:145), öyküyü şiir ile roman arasında bir tür olarak değerlendirmektedir.

“Öykü, şiir ile roman arasında hassas bir yapıya sahip olan ve görüldüğünden çok daha önemli özellikleri olan bir türdür. Genel olarak anlatmaya dayalı bir edebi tür olan öykü, çoğu zaman birtakım olaylara ve şahıslara da yer verdiği için, çoğu zaman, romanla bir arada değerlendirilmeye tabii tutulmaktadır.”

Yılmaz (1987:425), çocuk hikâyelerini tanımlarken türün sahip olması gereken bazı niteliklerden bahsetmektedir.

“Çocuk hikâyesi, ideoloji tellallığı yapmayan, fikir üretip belli doğmalar empoze etmeyen, psikolojik ve ideolojik tahlillere girişmeyen, merak ögesine dayalı yalınkat bir anlatımdır. Şaheserlerin bu yolla çocuğa sunulmasıdır.”

Tosun (2005:213) a göre insanoğlunun hikâye türüyle tanışması çok eski zamanlara kadar gitmektedir. Yine yazar bireylerin geçirdiği sosyal yaşam evrelerinin gereği olarak bu türün doğduğunu savunur:

“İnsanoğlu var oluşundan bu yana hep bir ‘hikâye’ye gereksinim duydu. Çünkü anlatmak ve aktarmak istediği bir şeyleri vardı. İnsanlar, bazen kendi hikâyelerini bazen başkalarının hikâyelerini anlattılar. Olaylar, durumlar, olgular ancak ‘anlatılarak’ var oldular, ete kemiğe bürünüp gelecek nesillere aktarıldılar. İnsanlık tarihinin bildiği ilk olay bile bir hikâye formatıyla bize anlatıldı. Âdem ile Havva. Dolayısıyla bu hikâyeler bizi biz yaptılar. Hepimizin, her toplumun bir hikâyesi oldu. İnsan sonuçta doğumdan ölümüne kadar bir ‘hikâye’ yazıp geride sadece bunu bıraktı. Çünkü ‘incinin bir istiridye için önemi neyse, hikâyenin de insanlar için önemi odur.’ Bu yüzden hikâyeler toplumların, insanlığın ta kendisidir. Toplumlar, acılarını, sevinçlerini, birikimlerini hikâye formatıyla yarınlara aktardılar, taşıdılar.”

“Hikâyelerin eğitimde en öncelikli kullanım amaçlarından biri ‘okuma alışkanlığı’ kazandırmaktır” (Şimşek 2011:227). “Öykü, her yaştan insan için önemlidir. Ancak çocuk için vazgeçilmez bir olgudur. Bu gerçekten hareketle çocuğun öykü yoluyla eğitimini sağlamak, onlara istenilen davranışları kazandırmak en kestirme yoldur” (Yalçın ve Aytaş 2005:147). Ciravoğlu (2000:77), hikaye türünün çocuğun eğitiminde üstlendiği önemli rolün tüm eğitimcilerin ortak kabulü olduğunu vurgulamaktadır.

“Hemen tüm eğitimcilerin birleştiği bir olgudur bu. Hikâye ve roman, özellikle çocuk hikâyeleri eğitim açısından sayısız olanakları içermektedir. Amacın anlatılmasında,

hissettirilmesinde, olaylara karşı tavır alıştırma, paylaşarak ortak mekânların kullanılmasında hep çocuk hikâyelerinin öğretici yanından yararlanılmaktadır.”

Bazı pedagog ve felsefeciler, çocukların eğitiminde, özellikle onlara bazı eğitim değerleri aktarırken edebi metinlerin önemine dikkat çekmektedirler.

“Çocuklarla ve gençlerle felsefe çalışmalarına başlarken seçtiğimiz konuya uygun yazınsal bir metinle işe başlamanın yararlı bir başlangıç olacağı kanısındayım.(...) Öykü, hayatı kendi akışı içinde bölüp parçalamadan, didaktik olmadan bir bütün olarak veren bir metindir. Bizi çocuklara uzun ve sıkıcı gelecek açıklamalar yapmaktan kurtarır ve çocukların sezgisel kavrayışlarının yolunu izlememizi sağlar” (Direk 2004:6-7, akt. Sağlık 2005:247).

Tosun (2005:214) da yazılı metinlerin çocuğun zihinsel dünyası üzerine yaptığı katkılara değinmekte ve bir yazılı tür olan hikâyenin çocuğun düş dünyası üzerindeki katkılarına vurgu yapmaktadır.

“Hikâyenin bir yazılı metin olduğu düşünülürse, böylesine güçlü bir form olan hikâye hiç şüphesiz çocuğun dünyasına ulaşmada da etkin bir araç/ yöntemdir. Hikâye üç- beş sayfada çocuğa bir dünya kurar ve kurduğu bu dünyada çocuğun ruhsal gelişimine katkıda bulunurken, onun heyecanlarını, coşkularını besler. Bir doğruyu, iyi hasletleri, didaktikliğe düşmeden bir oyun halinde ona sunar. Bütün bunlardan onun bir zevk ve tat almasını sağlar, hayal dünyasını geliştirir, hayata hazırlar.”

Gökşen (1966:105), çocuğun bize durmadan soru sormaya ‘neden, niçin?’ diye sormaya başladığı zaman gerçek ya da gerçeğe yakın hikâye zamanının geldiğini düşünmektedir. Kıbrıs (2006:141), çocukların son çocukluk çağından ergenlik çağına girmeleriyle birlikte zihin dünyalarının daha somut eserler araması sürecinde hikâye ve romanın devreye girdiği, onların bu dönemde gerçek yaşam durumları aramasıyla bu iki türle tanıştıklarını belirtmektedir.

“Çocuklar büyüdükçe, çevresinde olan biten birçok şeyin ayırımına vardıkça, bunların nedenlerini, kaynaklarını öğrenmeye karşı daha çok ilgi duyacaklardır. İşte, öğrencilerde bu tür ilgilerin uyandığı dönem; onların düş ürünü yapıtlardan giderek uzaklaştıkları, gerçek ya da gerçeğe uygun roman ve hikâye gibi yapıtlara yöneldiği dönemdir.”

Zengin ve Zengin (2009:198), çocukların roman ve öyküye ilgi duyma dönemlerini şöyle belirlemektedir:

“İlköğretimin ilk yıllarında çocuklar yavaş yavaş hikâyeye ilgi duyarlar. Roman, onlara henüz uzun ve sıkıcı gelir. Birinci kademeden son yıllarına doğru ilgi romana yönelir. Masaldan hikâye ve romana geçiş her çocuğun yaş, cinsiyet, çevre ve ilgisine göre değişir. Bu geçiş çok belirgin olmaz.”

“Çocukların çok sevdikleri türlerden olan roman ve hikâye, onlara – başkalarının serüvenlerini, denemelerini göstererek- hayatı tanıtır, boş vakitlerini değerlendirir, zevkli ve heyecanlı vakit geçirmelerini sağlar” (Gökşen 1966:105).

Kıbrıs (2006:142), roman ve hikâye türlerini okuyan çocukların sosyal yaşam içerisinde dolaylı olarak deneyim kazanacağını ve içinde yaşadığı topluma uyum sürecinde böylelikle daha rahat hareket edebileceğini belirtmektedir.

“Çocukların okudukları metinler onlara üç düzeyde yararlı olurlar. Bunlar; bilgi sunma, bakış açısı sunma ve estetik yaşantılar sunma biçimindedir. Ancak bunlardan birincisi roman ve öykü türü yazılarda her ne denli çocuklar için yazılsalar da doğrudan hedeflenen bir yarar değildir. Roman ve öyküler duygusal yönleri ağır basan, bir sanat yapıtının taşıması gereken nitelikleri taşıyan yazılar olduğu için, ilk elden bilgi sunmak gibi didaktik- öğretici bir hedefleri yoktur. Ancak böyle bir roman ya da öyküde büyüklerin yaşantılarından, yaşamla ilgili deneyimlerden kesitler sunabileceği için, bunları okuyan çocukların yaşam deneyimleri de ister istemez zenginleşmiş olacaktır. Böylece çocukların, içinde buldukları topluma uyumunda yara sağlayan bu eserler didaktik bir işlevi de yerine getirmiş olacaklardır. ”

Yalçın ve Aytaş (2005:58), öykülerin aynı zamanda çocuğun duygusal gelişimine de katkı sağladığını belirtmiştir. Ona göre, “halk öykülerinin kuruluşu ve ele alınan olaylar arasındaki doğrudan ve yalın ilgi; çocuğun gelişiminde, duygu dünyasının oluşumunda büyük yarar sağlar.”

Ciravoğlu (2000:78), çocuklar için yazılan hikaye ve romanların barındırdığı olumlu karakterler ile çocuğun kuracağı özdeşimin çocukların yetişmesinde önemli olduğunu düşünmektedir.

“Hikâye ve romanların kimi bölümlerindeki gülünç konular, çocukların neşelenmesine yardımcı olacaktır. Yerine göre edebi bir eserden çocuk kendini kahramanın yerine koyar ve ona özenir. Kahramanımız olumlu bir kahraman olduğu sürece, çocuk olumlu bir karakter kazanmaya başlar.”

Gökşen (1966:106) de çocukların okudukları roman ve hikâyelerdeki kahramanlarla kurdukları iletişimden söz eder. Ona göre eserlerde yer alan olumlu ya da olumsuz karakterler, çocuk gelişiminde belirleyici bir unsur olarak düşünülmelidir.

“Çocuk, büyüklerin hayatını, denemelerini anlatan roman ve hikâyeleri okurken onlara benzemeyi de düşünür hayaliyle olsun kendini tatmine çalışır. Çocuğun aczini, gerçek hayat karşısındaki zayıflığını yansıtan çocuk hikâye ve romanları ise çekingen, karamsar insanlar yetiştirmekten başka bir şeye yaramaz. ”

Murat Nuhoğlu (2007:153)' ye göre hikâyenin büyülü dünyasıyla buluşan ocuk, hem hayat hakkında görüş sahibi olacak hem de edebi üsluba vakıf olacaktır.

“Bir yandan hayat hakkında görüş sahibi olup bir yandan hikâyede olaylara katılan ocuk adeta öykünme yoluyla psikolojik rahatlama sağlarken bir yandan da hikâyedeki üslubun diline yansayan sanat ve estetik inceliğini kazanır.”

Gürel, Temizyürek, şahbaz (2007:107)'a göre hikâyeler, çocuklara gerek kendi ülkelerindeki gerek de yabancı modelleri tanıma konusunda yardımcı olur.

“(...)hikâye ve romanlar çocukların kendi ülkelerindeki insanları geçmişleriyle tanımlarını kolaylaştıracadığı gibi onlara başka ülkelerde yaşayan insanlar hakkında da bilgi verir.”

Roman; “İnsanın veya çevrenin karakterlerini, göreneklerini inceleyen, serüvenlerini anlatan, duygu ve tutkularını zmlleyen, kurmaca veya gerçek olaylara dayanan uzun edebi tür” olarak tanımlanmaktadır (TDK 2005).

“İnsanların serüvenlerini, karakterlerini, düşünce ve duygularını ayrıntılarıyla kendine özgü bir biçimde anlatan uzun düz yazılara verilen addır” (Oğuzkan 2001:98).

“Roman, olanı, olabilir olanı, olması istenenini, kısaca ‘olmak’ fiiliyle ilgili bütün seçenekleri kapsayan geniş hacimli bir edebiyat sanatıdır” (Sağlık 2005:233).

Roman ve hikâyelerin, çocuklar üzerinde hayalcilik çağlarının sona ermesiyle gündeme gelmekte, onların zihinlerinde gerçekliğin kanıtlarının araştırılmaya başlandığı ergenlik öncesi ve ergenlik döneminde etkili olduğu görülmektedir. Böyle bir dönemde gündeme gelen eserlerin çocukların bu çağdaki özelliklerinin düşünülerek hazırlanması gerektiğini Yalçın ve Aytaş (2005:163), şöyle belirtmektedir:

“ocuk romanı demek, konuları sadece ocuk ve çocukluk olan eserler demek değildir. Çocuklar, kendi yaşlıtlarının serüvenlerini dinlemekten ya da okumaktan zevk alırlar. Ancak, konuların yetişkin kimselerin hayatından alan biyografik romanlar da çocukları ilgilendirmektedir. Toplumdan soyutlayamayacağımız çocuğun, etrafından görüp izlediği her konuya ilgi gerçeğini göz önünde bulundurmakla birlikte, çocuklar için kaleme alınan romanlarda dikkat edilmesi gereken en önemli ayrıntı, onların gelişimlerine uygun olması, psikolojik dengelerinin dikkate alınmasıdır.”

“ocuklar, çocukluk çağının ilk dönemlerinde genellikle, masalımsı unsurlar içeren eserlerden hoşlanmaktadırlar. Bu yüzden roman, çocukların daha ileriki dönemlerde karşı karşıya gelmesi gereken bir edebi tür olarak kabul edilir” (Yalçın ve Aytaş 2005:161). “ocuk edebiyatı türü olan roman, çocuğun somut işlemler döneminde bitirdikten sonra, olayları çok

boyutlu düşünmeye başladığı on bir yaşından sonra zevkle okuyabileceği sanat ürünleridir” (Güleryüz 2006:279).

Çocuk romanlarının günümüzde üzerinde en çok tartışılan türler arasında yer aldığı bilinmektedir. Kimi araştırmacıların, roman kavramına hikâye ile birlikte bir bütün olarak baktıkları için, çocuk romanlarını ayrı bir başlıkta ele almadıkları gözlenir. Kimileri de roman konusunun hikâyeden tamamen farklı yapısına dikkat çekerek onu ayrı bir bölüm halinde incelemenin gereğine inanıp roman ve öyküyü iki ayrı tür olarak kabul ederler.

Yalçın ve Aytaş (2005:161) ve Oğuzkan (2001:99), roman türünü açıklarken daha çok hikâye türünden ayrıldığı yönler üzerine eğilmiştir.

“Roman, çocukların daha ileriki dönemlerde karşı karşıya gelmesi gereken edebi bir tür olarak kabul edilir. İçinde birden fazla olay bulunması, detay bilgi ve kahramanların çokluğu sebebiyle karmaşık bir yapıya sahip olan roman, daha çok ilk gençlik çağının edebi türü olarak kabul edilir” (Yalçın ve Aytaş 2005:161).

“Romanlarda, hikayelerden farklı olarak alışkı ve göreneklerin, kişiler arası ilişkilerin ve tutkuların, toplumsal durumların ve ruhsal olayların açıklanmasına veya çözümlenmesine çalışılır” (Oğuzkan 2001:99).

“Aristo’dan bugüne kadar yapılan sanat tariflerine bakıldığında, bunların ortak yönünün ‘hayatı yansıtmak’ olduğu görülür” (Şimşek 2011:242). Şimşek (2011:241) ve Güleryüz (2006:279), hayatı çocuk ve gençlere en iyi tanıtan edebi türün roman olduğu noktasında hemfikir oldukları görülür.

“Çocukların ve özellikle gençlerin hayatı tanıyıp sevmeleri için kullanılabilecek türlerin başında romanlar gelmektedir. Çünkü hayatı en iyi anlatan edebi tür, romandır. Çocuklar ve gençler, romanlardaki yaşamla, kendi yaşamlarını kıyaslayarak doğru ve yanlışları görme şansını yakalayabilir ve daha iyi bir hayat yaşayabilirler ”(Şimşek 2011:241).

“Özellikle roman sanatının hayat ile doğrudan ilişkisini vurgulamak istiyoruz. Belki roman eşittir hayat; belki roman hayatın ta kendisidir, demenin doğru olacağını düşünüyoruz. İnsanın yaşayabileceği olaylar, hayatta karşılaşılabileceği durumlar, zevkler, sevinçler, üzüntüler, mutluluklar, aşklar, nefretler, sevgiler, kıskançlıklar, kinler, aşırı tutkular, insan ve hayata özgü pek çok değerler olarak aklımıza ne gelirse gelsin, hepsi ayrı ayrı, başlı başına bir roman konusu olabilecek niteliktedir. Toplumsal gerçekler, ideolojik oluşumlar, değişik düşünsel hareketler, toplumsal değer yargıları, tarihsel olaylar ve kişilikler, savaşlar gibi pek çok olguları da bu çerçevede düşünmek gerekir” (Parlatır vd. 1999:11-12, akt. Güleryüz 2006:279).

“Akli ve ilmi olandan ziyade, hayali olana meyilli olan çocukların öğrenmeleri de ancak hayali olanı (masalsılığı) içeren araçlar yoluyla gerçekleşir. Çocuk romanları bu bakımdan

önem arz eder” (Songar 1983:6, akt. Sağlık 2005:237). “Roman çocuklara, olayların neden ve niçinleri üzerinde geniş düşünme, olaylar arası bağ kurma, olayları bütün içinde ayrıntılara inerek görme fırsatı verir. Çocuk romanla hayal gücünü, düşünce ufkunu ve yaratıcı gücünü geliştirebilir” (Güleryüz 2006:279).

“Romanlar; çocukların hayal dünyalarının zenginleşmesinde etkilidir. Ayrıca çocuk, duygusal boşalma ihtiyacını en kolay roman türündeki kitaplarla tatmin etmektedir. Burada çocuk cesaret, iyilik, kahramanlık, güçlükleri yenme, yardımlaşma, çalışarak kazanma, tutumluluk, din, sevgi, sabır, misafirperverlik gibi pek çok konuda olumlu tutum geliştirme fırsatı bulur” (Şimşek 2011:243).

“Dilin zenginliği ve inceliği konuşma dilinde değil; onun edebiyatında görülmektedir” (Gönen 2005:35 akt. Sağlık 2005:238). Bu yüzden çocuk romanları, çocukların dil gelişimleri ve dili kullanma becerileri konusunda vazgeçilmez bir eğitim değeri taşır. “Dilin imkânlarının en iyi sunulabileceği yer romanlardır. Öğrenciler, roman okuyarak dili tanıyabilir, sevebilir ve doğru kullanabilirler. Çünkü romanlar, diğer edebi türleri de içinde barındırabilir” (Şimşek 2011:244).

Sağlık (2005:247)’a göre çocuk romanlarında var olan bazı değerler kimi eserlerde didaktik bir üslupla anlatıldığı gibi bazen de romanın kurgusu içerisinde saklanmış olarak verilebilmektedir. Ona göre çocuk romanlarında rastlanan konular şöyle sıralanmaktadır:

“Okulun ve kitap okumanın önemi; ailenin önemi; aile ve çocuk ilişkisi; ailede anne babanın önemi; anne ve babasızlık; aile baskısı; aile baskısının sebep olduğu sorunlar; evlilik; çocukların ve gençlerin sorunları; kültürün, özellikle popüler kültürün çocuklar üzerindeki etkisi; Cumhuriyet’in önemi ve Atatürkçülük; bazı romanlarda romantik bir bakışla yüceltilmesine rağmen çoğunda köy, köylülük, taşra ve Anadolu’nun olumsuzlanması; buna bağlı olarak taşra ve Anadolu’ya ait bazı değerlerin eleştirilmesi; folklorik nitelikteki bazı köy ve Anadolu değerlerinin yüceltilmesi; bazı romanlarda da dini değerlerin yüceltilmesi, hemen her romanda eğitim değeri taşıyan özlü sözlerin yer alması...”

Sağlık (2005:246), çocuk romanlarının üslup özelliklerini şöyle tanımlamaktadır:

“Romanlarda anlatılan olaylar kavranabilir niteliktedir. Olay örgülerinin karmaşık bir cephesi yoktur. Cümleler genelde kısa ve konuşma dili ağırlıklıdır. Derin ruh tahlilleri ve uzun tasvirlerle hemen hemen hiç rastlanmaz. Kültürel alışkanlıkların dile dönüşçe örnekleri olan benzetme, deyim, atasözü ve günlük konuşma klişeleri bir hayli yer almıştır. ”

Oğuzkan (2001:99-100-102-104-105-106), çocukların okudukları roman ve hikayeleri, bunların konuları, temaları ve kişileri ele alış bakımlarından bazı sınıflara ayrıldığını belirtmektedir. Buna göre çocuk roman ve hikâyeleri, “yakın çevreyle ilgili olanlar, hayvan

hikâye ve romanları, mizahi hikâye ve romanlar, serüven hikâye ve romanları, duygusal hikâye ve romanlar, tarihi ve gezi hikâye ve romanları” olmak üzere altı farklı bölümde sınıflandırılabilir.

“Kısacası bir öykü ya da romanın asıl işlevi okuyucusuna estetik yaşantılar sunmak, böylece onlarda bir güzellik duygusunun uyanmasını sağlamak olmalıdır. Diğer işlevlerse daha sonra gelip çok usta bir biçimde yerine getirilmelidir” (Kıbrıs 2006:142).

1.3.4. Çocuk Hikâye ve Romanlarında Bulunması Gereken Özellikler

Çocuk hikâye ve romanlarının sahip olması gereken bazı nitelikler vardır ve bunlar şöyle belirtilmektedir:

Konular hedef kitle olarak seçilen çocukların ilgilerine, yaşam deneyimlerine ve kavrayış güçlerine uygun olmalıdır.

Çocuğun izleyebilme gücüne uygun bir planları olmalı; giriş, gelişme ve sonuç bölümleri mantıklı bir sıra izlemelidir.

Çocuklar için sakıncalı konulara (cinsel, ideolojik, politik ve dinsel) yer verilmemelidir.

Anlatılan olaylar karmaşık olmamalı, çocuğun ilgisini çekebilecek devinimli olay ve durumlara yer verilmiş olmalıdır.

Bölüm ve paragraflar çok uzun olmamalı, anlatım ve betimlemeden çok konuşmalara yer verilmiş olmalıdır.

Betimlemeler canlı olmalı, ruh çözümlemelerine gereğinden çok yer verilmemelidir.

Kitapta yer alacak resimler uygun nitelik, düzey ve miktarda olmalıdır.

Güldürü ögesine aşırılığa ve kabalığa kaçılmadan yer verilmiş olmalıdır.

Anlatılan kişiler ve olaylar çocuğun dünyasıyla çelişmemeli, onun aklını karıştırmamalıdır.

İlginin canlı tutulması için, olay ve ayrıntılar merak uyandırıcı biçimde kurgulanmış ve sunulmuş olmalıdır (Kıbrıs 2006:142).

Roman ve hikâyelerin sağlam bir mantığa sahip olması gerekir. Çocuk romanı yazacak kimselerin, bu mantığı sürekli göz önünde bulundurması, anlatım planındaki dengeyi dikkatli bir şekilde kurması gerekir.

Olaylar ve kahramanların anlatımında kahramanların kimlik ve kişilikleri ile ilgili bilgiler daha kesin bir dille anlatılmalı, olaylar arasındaki geçiş de kesin çizgilerle verilmelidir.

Çift anlamlı kelimeler bulunmamalıdır.

Üslup, gramer yönünden düzgün, hatasız olmalı, cümleler karışık ve uzun olmamalıdır (Zengin ve Zengin 2009:199).

1.3.5. Edebiyatımızda Hikâye ve Roman Türünün Gelişimi

Yazınsal bir tür olarak roman ve öykünün tarihi, şiir ve masal gibi diğer edebi türlere göre çok daha yeni bir zaman dilimini kapsamaktadır. Edebiyat araştırmacıları bugünkü anlamda roman ve hikâye örneklerine Batı’da 13. yüzyıldan itibaren rastlandığını; buna rağmen bunların bizim edebiyatımızda boy göstermelerinin ancak 19. yüzyılı bulduğunu belirtmektedirler.

Edebiyatımızda hikâye ve roman alanında yaşanan bu gecikmeyi Kıbrıs (2006:143); yazılı edebiyatın görece geç geliştiğinde aramaktadır.

“Türk Edebiyatı’nda düzyazı geleneği oldukça yenidir. Batı etkisindeki Türk edebiyatından önce, bugünkü anlamda düzyazı yoktu da denilebilir. Dönemin şair ve yazarlarının biyografilerinin sunulduğu tezkiyelerin ve tarih kitaplarının yanında, az da olsa süslü düzyazı örneklerine rastlansa da, bu örneklerde, bugünkü anlamda yerleşmiş bir düzyazı geleneği yoktur. Düzyazı türleri Türk edebiyatına, çağdaş anlamda Tanzimat Dönemi Türk Edebiyatı’yla birlikte girmiştir. Noktalama imlerinin (işaretlerinin) bile bu dönemde (1860-1896) kullanılmaya başlandığı anımsanırsa, düzyazı konusunda daha önce oturmuş bir geleneğin- tutumun olmadığı daha iyi anlaşılır.”

“Türk edebiyatında bir olay anlatımı olarak öykü- hikâyelerin ilk örnekleri destanlardır. Dede Korkut Hikâyeleri de bugünkü anlamda olmasa da destanlardan biraz daha ileri düzeyde hikâye örnekleri olarak gösterilebilir” (Kıbrıs 2006:143). Murat Nuhoğlu (2007:157) de bu dönemdeki hikâyelerin dönemin kültür taşıyıcısı olduğunu ve bu türün dönem içerisinde “efsane, masal, menkıbe, destan” gibi mahsullerle beslendiğini dile getirmektedir. Murat Nuhoğlu (2007:157)’na göre bu tür eserler “dilden dile aktararak milletimizin roman ihtiyacını karşılayan eserlerdir.”

Elçin (1986:445, akt. Murat Nuhoğlu 2007:157), kültür tarihi bakımından hikâye ve romanın yararlandığı kaynakları “Türk kaynağından gelenler, Arap- İslam kaynağından gelenler ve İran- Hint kaynağından gelenler” olmak üzere üç grupta ele almıştır:

“Türk Kaynağından Gelenler: Dede Korkut Hikâyeleri, Köroğlu ve kolları, saz şairlerinin hayatlarından ortaya çıkanlar (Kerem ile Aslı), Doğu Anadolu’da âşık hikâyecilerinin söyledikleri, Güney Anadolu’da aşiretler arasında yaygın türkülere bağlı bozlak adını alan hikâyeler (Genç Osman), Meddah anlatıcılarının yazıya geçenleri (Sansar Mustafa)

Arap- İslam Kaynağından Gelenler: Leyla ile Mecnun, Battal Gazi gibi.

İran- Hint Kaynağından Gelenler: Ferhat ile Şirin, Kelile ve Dimne gibi.”

Gökşen (1966:109)’e göre gerçek anlamda çocuk hikâye ve romanı yazılmadan önce çocukların meşgul oldukları birçok eseri çocuk edebiyatı sınırları içine dâhil edemeyiz.

“Gerçek anlamda çocuk roman ve hikâyelerinin henüz yazılmadığı devirlerde çocuklar; halk hikâyelerini, Nasrettin Hoca fıkralarını, Mevlana’nın Mesnevi’sindeki hayvan hikâyelerinden çıkarılan ve ‘Mesnevi-i Etfal (Çocuklar Mesnevisi)’ denilen hikâyecikleri dinlemiş ya da okumuşlarsa da bunları çocuk roman ve hikâyelerimizin başlangıcı sayamayız. Büyükler için yazıldıkları halde çocukların da zevkle okudukları klasik Batı eserlerinin Türkçe ilk çevirilerini de roman ve hikâyelerimizin bir başlangıcı kabul edemeyiz. Çünkü 19. yüzyılın ortalarından başlayan ilk çevirilerden sadece aydın büyükler yararlanabilmişlerdir.”

Gökşen (1966:110), özellikle ilk çeviri Batı eserlerini, çocuk roman ve hikâyeciliğinin başlangıcı kabul etmek istememesinin nedeni de bu dönem eserlerinin çevrilirken kullanıldığı dildir.

“Amaç, yabancı dil bilmeyen büyüklere Batı’nın klasik eserlerinden örnekler vermektir. Oysaki bu gibi eserleri, çocuklar için, ayrıca değerlendirmek gerekirdi. Örneğin Ahmet Lütfi’nin 1864’te Arapçadan çevirdiği ünlü ‘Robenson’ ile 1872’de Mahmut Nedim Efendi’nin Fransızcadan çevirdiği ‘Güliver Seyahatnamesi’ Türkçeye o zamanki ağdalı yazı diliyle aktarıldıklarından, çocuklarca okunup anlaşılmasına imkân yoktu. Bu yüzden, klasik eserlerin ilk çevirileri çocuklar için meçhul kalmıştır. Bunlar arasında Bernardin de Saint Pierre’nin ‘Pol ve Virjini’si ile Jules Verne’in ‘80 Günde Devriâlem’ ve ‘Gizli Ada’ adlı eserlerinde çocukları ilgilendirebilecek bir çeviri özelliği bulunduğunu söyleyebiliriz.”

Türk edebiyatında bugünkü anlamda öykü örneklerine 19. yüzyılın ikinci yarısına doğru rastlanır (Kıbrıs 2006:143).

Türk edebiyatında ilk roman örneği olan Yusuf Kamil Paşa’nın Fransız yazar Fenelon’dan çevirdiği Telemak (1859), bu dönemde yazılmıştır.

Türk edebiyatında ilk yerli roman yine Tanzimat Edebiyatı döneminde Şemsettin Sami tarafından 1872 yılında yazılıp yayımlanan Taaşuk-ı Talat ve Fitnat’tır. Edebi türlerin genişlediği, verilen örnek sayılarının arttığı Tanzimat döneminde Namık Kemal, Ahmet

Mithat Efendi ve Recaizade Mahmut Ekrem romanlarıyla Türk edebiyatına katkılar yapmışlardır.

Güleç ve Geçgel (2006:76-77), modern anlamdaki ilk hikaye- roman örneklerini şöyle belirtmiştir:

“Ahmet Mithat Efendi'nin 25 cilt halinde yayımladığı Letaif-i Rivayat (1870-1895) serisi bu tarzda yazılan ilk örneklerdir. Emin Nihat'ın Müsamere-name'si (1872-1875) geleneksel anlatım özelliklerine sahip olmakla birlikte, 'hayattan kişilerin seçilmesi, yer ve zaman öğelerine yer verilmesi' gibi özellikleriyle yeni hikâyeye geçişin belirtilerini taşımaktadır. Samipaşazade Sezai'nin 'Küçük Şeyler' (1892) adlı eseri, Batılı anlamda kısa öykücülüğün ilk başarılı örnekleri olacaktır.”

“Kitapları Türkçeye en çok çevrilmiş bir yazar olan Jules Verne'den yapılan ilk çeviri 'Kaptan Hatras'ın Sergüzeşti'dir. 1877'de Ohanes Gokasyan tarafından çevrilip Bursa'da bastırılmıştır. İkinci çeviriler ise Mehmet Emin adlı bir saray mabeyincisi eliyle yapılmıştır: 'Merkez-i Arza Seyahat (1866)' ve 'Beş Hafta Balonla Seyahat (1889)'. Bu iki eser M. Emin tarafından padişaha ve saray mensuplarına sunulmak üzere hazırlandığından gayet güzel kağıda resimli olarak basılmışlardır. Fakat ne bunlar, ne de 'Kaptan Hatras'ın Sergüzeşti' çocukların okuyabilecekleri eserler olamamışlardır. Ancak 1880'de Ahmet İhsan (Tokgöz) kalemiyle yapılan, çocuklara da tavsiye edilen iki çeviri Jules Verne'i çocuklarımız, gençlerimize tanıtmıştır: '80 Günde Devriâlem', 'Gizli Ada'” (Gökşen 1966:110).

Çağdaş öykücülüğümüzün gelişimi Servet-i Fünun döneminde sürmüş ve çeşitli örnekler bu dönemde verilmeye başlanmıştır. “Halit Ziya Uşaklıgil, titiz gözlemciliğiyle romanda olduğu gibi öyküde de, gerçekçiliği başlatan sanatçı olmuştur. Nabizade Nazım da, ‘Karabibik’ adlı uzun hikayesiyle gerçekçiliğin öncüleri arasında yer almıştır” (Güleç ve Geçgel 2006:77).

“Servet-i Fünun Edebiyatı (Edebiyat-ı Cedide 1896-1901) dönemindeyse roman tekniği bakımından Türk edebiyatının en yetkin ürünleri verilir. Halit Ziya Uşaklıgil'in (1866-1945) Aşk-ı Memnu, Mai ve Siyah, Kırık Hayatlar, Nemide; Mehmet Rauf'un Eylül ve Bir Genç Kız Kalbi adlı romanları bunlardan birkaçıdır. Ayrıca bu dönemin bitmesinden bir süre sonra Ebu Bekir Hazım Tepeyran (1910) Küçük Paşa adlı romanıyla Türk edebiyatına ilk çocuk kahramanlı (Salih) romanını kazandırmıştır” (Kıbrıs 2006:144).

“Çocuk edebiyatının Türkçede zenginleşmesi, çeşitlenmesi için yeni harflerin kabulünü beklemek gerekmiştir. 1928 yılından itibaren bu alana gerekli önem verilerek bir çeviri seferberliği başlatılmıştır” (Cıraoğlu 2000:79).

“Doğal olarak bu çeviri eserler arasında, gerek yerli ürünlerin, masal, hikâyeye, efsane derlenmesi çabaları güç kazanırken bir yandan da genç Türk yazarları kendi çocuk hikâyeye ve

romanlarımızın yaratılması uğraşısına girmişlerdir. Ömer Seyfettin, Tevfik Fikret, Ziya Gökalp adlarını sayabiliriz” (Ciravoğlu 2000:79).

Murat Nuhoğlu (2007:156), İkinci Meşrutiyet’in ilanından sonraki dönemi şöyle değerlendirmektedir:

“İkinci Meşrutiyet’in ilanından sonra gelişen yeni edebiyat akımıyla birlikte hikâyede toplumsal ve siyasi sorunlar işlenmeye başlanmıştır. Türkçede yabancı sözcüklerin temizlenmesi, yazımda konuşma dilinin hâkim olması, taşra yaşamının gerçekçi bir üslupla edebiyata taşınması gibi özelliklerle bilinen bu dönemde; Ömer Seyfettin, Türk hikâyeciliğinde yeni bir çığır açmıştır. Halide Edip Adivar, Reşat Nuri Güntekin ve Refik Halit Karay ilerleyen yıllarda bu türün başarılı örneklerini vermeye devam ederler. F. Celalettin, Selahattin Enis, Sadri Ertem, Cemal Kaygılı, Sabahattin Ali, Kenan Hulusi Koray, Nahit Sırrı Örik, Bekir Sıtkı Kunt, Mahmut Şevket Esendal Cumhuriyet dönemi hikâyeciliğini hazırlayan isimlerdir. ”

Kıbrıs (2006:143), dönem sanatçılarından en olgun ve yetkin eserler veren kişi olarak Ömer Seyfettin’i göstermektedir.

“Cumhuriyet dönemine dek, çocukların hedef alınıp öykü yazıldığına pek tanık olunmamakla birlikte, bu türün çağdaş anlamda en olgun örneklerini veren öykücümüz Ömer Seyfettin’dir (1884-1920). Özellikle Cumhuriyet’in ilk yıllarında kısa öykü alanında ürün veren Reşat Nuri Güntekin, Halide Edip Adivar, Halit Ziya Uşaklıgil, Memduh Şevket Esendal, Refik Halit Karay gibi Türk yazarları, daha çok yetişkinleri dikkate alarak yazmışlardır. Ancak bu yazarların öykülerinden özellikle konu yönünden çocukların dünyasına seslenenler, bu seslenmeyi de çocukça bir tutumla yapanlar çocuklarca çok sevilmiş ve okunmuşlardır. Ayrıca iyi bir yöntemle olmasa da, bu yazarların öykülerinden, birçok örnek yayınevince yalınlaştırılıp özetlenmiş ve çocukların tüketimine sunulmuştur. Örneğin Ömer Seyfettin, Rıfat Ilgaz, Orhan Kemal, Yaşar Kemal bu yazarların başında gelmektedir.”

Cumhuriyet’ten sonra genel durumun gözden geçirilmesiyle gereği ortaya çıkan aydınlanma, devrimler süreci, edebiyatta da kendini göstermiştir. Bu alanda da hareketlilik çeviri eserlerde vuku bulmuştur. “Doğal olarak bu çeviri eserler arasında, gerek yerli ürünlerin, masal, hikaye, efsane, derlenmesi çabaları güç kazanırken bir yandan da genç Türk yazarları kendi çocuk hikaye ve romanlarımızın yaratılması uğraşısına girmişlerdir” (Ciravoğlu 2000:79).

Cumhuriyet döneminde tarihi romanlarıyla fark edilen bir isim de Abdullah Ziya Kozanoğlu’dur. Celepoğlu (2011:166)’na göre Mahmut Yesari, Reşat Nuri Güntekin, Hüriye Öniz ve Cahit Uçuk da bu dönemde çocuklara yönelik eserler vermiştir.

“Tarihi romanlarıyla dikkati çeken Abdullah Ziya Kozanoğlu ‘Kızıl Tuğ’ (1923), ‘Atlı Han’ (1924), ‘Türk Korsanları’ (1926) gibi romanlardaki serüvenlerle çocukların zevkle okudukları

kitaplar olmuşlardır. Mahmut Yesari'nin 'Bağrı Yanık Ömer' (1930) ve Reşat Nuri Güntekin'in 'Kızılçık Dalları' (1932) da yine çocukların ilgisini çekmiş romanlardır. Hüriye Önez'in 'Köprü Altı Çocukları' (1936), Cahit Uçuk'un 'Türk İkizleri' (1937) çocuklara seslenen eserler olmuşlardır."

Cumhuriyet döneminde çocuklar için yazdığı eserleriyle ön plana çıkan bir isim de Kemalettin Tuğcu'dur. "Ancak çocuklarda yaşama isteğini artırıcı temalara yer vermediğinden, daha çok özürlü, kusurlu çocukların yaşamlarını öyküleştiren, ölüm ve ölümün acı sonuçlarını işleyen Tuğcu'nun yapıtları okullarda çok fazla kabul görmemiştir" (Kıbrıs 2006:144). "Kemalettin Tuğcu, 'Saadet Burcu' (1943), 'Küçük Sevgili' (1946), 'Küçük Mirasyedi' (1969), 'Sokak Köpeği' (1975) vb. romanlarıyla bir dönem çocukları tarafından okunmuştur" (Yılar ve Lokman 2011:166).

Şimşek (2011:242)'e göre 1930'lu yıllar ve devamında "Rakım Çalapala, Gülten Dayıoğlu, Çetin Öner, Niyazi Birinci, Sevim Ak, Ayla Kutlu, Üzeyir Gündüz, Hasan Kallımcı, Ahmethan Yılmaz, Saadettin Kaplan", çocuk romanında öne çıkan yazarlar arasındadır.

Ciravoğlu (2000:80)'na göre "Aka Gündüz, Reşat Ekrem Koçu, İskender F. Sertelli, F. Celalettin Göktulga, Enver Naci Gökşen, İsmail Sivri, Falih Rıfkı Atay, Mehmet Seyda, Remzi Özyürek, Mükerrrem Kamil Su, İbrahim Örs ve Mümtaz Zeki Taşkın" bu dönemde çocuklar için eserler veren diğer yazarlardır.

"Çocuklar için yazmasa da Ahmet Rasim'in tüm çocukların severek okuduğu hikayeleri vardır" (Ciravoğlu 2000:79).

Eflatun Cem Güney, halk hikâyeleri derleme alanında ön plana çıkmıştır. Dertli Kaval (1945) ve Nar Tanesi (1946) eserleri bunlara örnektir.

1964'te 'Doğan Kardeş' yayınlarının düzenlediği çocuk romanı yarışmasında Mehmet Seyda'nın 'Bir Gün Büyüyeceksin' adlı romanı birinci, Vala Nurettin ve Nihal Karamağralı'nın 'Korkusuz Murat'ı ikinci, Talip Apaydın'ın 'Toprağa Basınca' adlı romanı ise üçüncü olmuştur.

"Türk Çocuk Edebiyatı'nda roman ve öykü alanında asıl patlama 1970 yılı sonrasındadır. Özellikle büyükler için roman ve öykü yazan usta yazarların da çocuklar için yazmaları sonucu bu konudaki yapıtların sayısı oldukça artmıştır" (Kıbrıs 2006:144).

"Gülten Dayıoğlu uzun zaman çocuk romanı türünde en önemli isimlerden biri olmuş ve Fadiş birçok çocuk tarafından okunmuştur. 'Yurdumu Özledim' (1977), 'Ben Büyüyünce' (1979), 'Dünya Çocukların Olsa' (1981), 'Akıllı Pireler' (1982), 'Işın Çağı Çocukları' (1984), 'Ölümsüz

Ece' (1985), 'Tuna'dan Uçan Kuş' (1992) adlı romanları da çocuklar tarafından yine ilgiyle okunmuştur. Muzaffer İzgü de yine eserleriyle çocukların dünyasını aydınlatmıştır."

İpek Ongun, Ayla Kutlu, Hüseyin Yurttaş, Hakkı Özkan, Nezihe Meriç, Ayla Çınaroğlu, Hidayet Karakuş, Mavisel Yener, Mustafa Ruhi Şirin, Fatih Erdoğan, Gökhan Özcan, Yılmaz Erdoğan, Tacettin Şimşek, Niyazi Birinci, Sevim Ak, Behiç Ak, Necati Güngör, Ahmet Tezcan, Üzeyir Gündüz, Selim Gündüzalp, Aysel Korkut, Erhan Dünder, Burhan Günel, Talip Apaydın, Ümit Kaftancıoğlu, Celal Özcan, Ünver Oral, Aytül Akal, Oktay Akbal, Zeliha Akçagüner, Ulviye Alpay, Gülçin Alpöge, Hikmet Altinkaynak, Samim Kocagöz, Mehmet Başaran, Demirtaş Ceyhun, Müjdat Gezen, Mehmet Güler, Muzaffer İzgü, Aziz Nesin, Necdet Neydim, Fikret Otyam, Erdal Öz, Osman Şahin, Zeyyat Selimoğlu, Ülkü Tamer, Serpi Ural, Cahit Zarifoğlu gibi isimler son dönem çocuk roman ve öykücülüğüne katkısı olan yazarlardandır.

1.4. Talip Apaydın'ın Hayatına İlişkin Bulgular

Hikâye ve roman yazarı, şâir. Polatlı'ya bağlı Ömerler Köyü'nde doğdu. İlk eğitimini Beypazarı'nda yaptı. Daha sonra Çifteler Köy Enstitüsü (1943) ve Gazi Eğitim Enstitüsü Müzik Bölümünü bitirdi. Çeşitli okullarda öğretmenlik yaptı.

Günümüz yazarlarından. İlk şiir ve hikâyelerini Köy Enstitüleri dergisinde yayımladı (1945-1946). 1948-1950 yılları arasında Yücel, Varlık, Edebiyat Dünyası, Fikirler, İmece, Yeni Ufuklar vs. gibi dergilerde çıkan hikâyelerinden sonra romancılığa başladı. Eserlerinin hemen hemen hepsinde vaktiyle Köy Enstitülerinde benimsetilmiş köy anlayışına uygun konuları işler. Bu kitaplarda köy daima sefil ve sömürülmüştür. Köylü cahildir, hurafelere inanır. Müspet hiçbir davranışları yoktur. Bu toplumda tek iyi insan köy öğretmenidir. Öğretmen, köylüyü eğiterek modern ve laik hâle getirmeye uğraşır. Eserlerinde Yaşar Kemâl, Kemâl Tahir ve Orhan Kemâl'in etkisi görülür.

"1926'da Ankara Polatlı'nın Ömerler köyünde, Yemen ve Kafkas cephelerinde, Balkan Savaşı'nda ve Kurtuluş Savaşı'nda on dört yıl askerlik yapan İbrahim ile Safiye'nin oğlu olarak doğan Talip Apaydın'ın bir köy çocuğu olarak başlayan köy yaşamının ülkemizin dirençli ve yurtsever bir aydını olarak geleceğe akmasını sağlayan olgu elbette "Köy Enstitüsü" olgusudur. Annesini erken yaşta kaybeden çocuk Talip'in babası yeniden evlenir. Sapsarı ve cılız olduğu ve üstelik de sıtma geçirdiği için "sarak keçi" diye çağırırlar onu köyde. Öğretmen yaşı küçük diye okula onun kaydını yapmaz ancak o devam eder ve okumayı yazmayı söktüğü için ikinci sınıfa geçirilir ve üç sınıflı köy okulunu; sonra da Beypazarı'nda devletin yetim ve yoksul köy çocuklarını okuttuğu yoksul çocuklar pansiyonunda kalarak beşinci sınıfi bitirir" (Yağcı 2005:12).

Bayrak (1970) aracılığıyla ulaşılan Talip Apaydın'ın yaşam öyküsünün buradan sonraki kısmı da çabalar, güçlükler ve engellerle doludur. Belki de sanat hayatına yön verecek olan zorluklar içinden yaratılan yeniliklerin temelleri o günlere dayanmaktadır. Yaşam öyküsünün kendi ağzından olan kısmında sadece okul hayatında değil; okula başlamadan önce de ne gibi engeller aştığını yazar şöyle anlatıyor:

“Anam Omarlar köyünden Satı (Safiye). Babam Beypazarı'nın Kapılı köyünden İbrahim (...). Ben orada 1926 yılında arpalar biçilirken doğmuşum. İki de yoksul. Okuma yazma bilmezler (...). Babam on altı yıl askerlik yapmış. Çanakkale, Kafkas, Yemen, Afyon... Sırtında çanta kayışının izleri, göğsünde üç tane kurşun yarası hala dururdu (...).” (Bayrak 1978:131).

Talip Apaydın, çocukluk döneminde çektiği sıkıntıları ve geçirdiği zor dönemleri şöyle aktarmaktadır:

“Babam Kapılı'da ortakçılık yapmaya başladı. O yaşantının bir bölümünü 'Ortakçılar' adlı romanımda anlattım. Beş yaşında ne olduğunu anlayamadığımız bir karın ağrısından anam öldü. Köylüler hep Allah'tan dediler. Sonra üvey ana eline düştüm ve çok zor günler yaşadım. Sıtmalıydım, zayıftım. Üstelik içli bir çocuktum. Anamsa sertti, gaddar bir kadındı. Hiç suçum yokken öldüresiye döverdi. Her yerlerimi gömgök bırakırdı. Hep işleri bana yaptırırdı. Öbür yaşdaşım çocuklar gibi hiç oynayamadım. Taa o zaman başladı insanlara kırgınlığım. Sonradan da suçsuz yere ne cezalar çektim. Hala sürer gider.”

“(...) O sırada kasabada Nail Bey adlı bir kaymakamın girişimi ile yoksul çocuklar pansiyonu açıldığını duyduk. Her köyden bir çocuk isteniyordu. Kimse duymadan köyden kaçtım. Altı saatlik yolu bir gece, bir gündüz tek başıma yürüyerek kaymakamın huzuruna çıktım. Okumak istediğimi söyledim. Böylece bizim köyden beni aldılar. İki yıl okudum, beşinci sınıfı bitirdim. İlerisi gene tıkanıktı. Bir çare arıyor, bulamıyorduk. Okumak için uykularımı yitiriyordum” (Bayrak 1978: 133).

Apaydın, zorluk, yoksulluk ama bir o kadar da okuma, öğrenme aşkıyla geçen o yıllarını anlatırken şöyle devam ediyor:

“Sonradan Çifteler Köy Enstitüsü adını alacak olan Hamidiye Köy Öğretmen Okuluna öğretmen isteniyormuş. Bir rastlantı olarak duyduk ve gidip sınava girdim. Yol açıldı böylece. Atatürk'ün öldüğü gün oranın öğrencisi oldum” (Bayrak 1978:33).

Apaydın'ın hayatı enstitü sürecinden sonra gelişip kendini zihin ve beden olarak güçlendirdiği bir ivme kazanacaktır. Orada aldığı eğitimin bünyesine kattığı değeri her fırsatta savunacak ve anlatacaktır. Enstitülü olmanın farkı ve önemini devamlı savunacaktır.

“Enstitüde bize bol kitap okuturlardı. Düşünmeye tartışmaya fırsat verirlerdi. Ana konumuz köylüyü uyandırmak, okutmak, kalkındırmaktı. Sınıflarımız ilerledikçe gözümüz de açılmaya

başladı (...) Enstitünün erken bilinçlenen öğrencilerinden biri oldum. Bir yandan müzik yeteneğim gelişti. Mandolin çalmaya başladım. Birçok yerli ve yabancı yazarları okudum. Edebiyat sevgim gelişti (...)” (Günel 2005:8).

Apaydın, kendisini enstitü içerisinde geliştirmeye devam eder. Müzik, tiyatro ve edebiyat dallarına enstitü içerisinde hâkim olur. Mandolin çalmaya burada başlar ve sonradan müzik öğretmenliğine kadar gidecek olan yolda nota eğitimi, enstrüman bilgisi, ses eğitimi derslerini Ruhi Su gibi yetkin hocalardan alır. Bu yolun sonunda Anadolu’da köy köy gezerek yaptığı derleme çalışmaları neticesinde TRT Türk Halk Müziği repertuarına kazandırdığı türküleri olacaktır.

Talip Apaydın, merdiveni tırmanmaya enstitünün ilk basamağından mezun olduktan sonra da devam eder:

“Yüksek Köy Enstitüsüne seçilen öğrenciler arasında ben de vardım. Güzel sanatlar koluna girdim. Keman çalıştım. Daha yetkili öğretmenlerimiz vardı. Bir kısım derslerimizi Ankara’da görüyorduk. Şiir ve hikâyeler yazmaya başlamıştım. Köy Enstitüsü Dergisi’nde, öbür sanat ve fikir dergilerinde yayımlıyordum. Mehmet Başaran sınıf arkadaşım. Sanatın iklimine girmiştik artık” (Apaydın 1974, akt. Günel 2005:8).

Sanatın iklimine kendisini kaptırma sürecinden sonra Apaydın, sanatın çeşitli dallarında eserler vermeye devam edecektir. Bünyesinde yetiştikleri Köy Enstitüsü olgusu, o ve Fakir Baykurt, Mahmut Makal, Mehmet Başaran, Emin Özdemir, Adnan Binyazar gibi yazarların sanatında çok etkili olmuştur. Enstitülü yazarlar kalemleri ve kendi topraklarından getirdikleri farklı söylemleriyle hemen fark edilmeye başlanmıştır. Talip Apaydın bu nokta da ürettiği bazı çalışmalarla dikkati çekmiştir.

“Talip Apaydın, Köy Enstitülü yazarlar kuşağı içinde pek çok ilke imza atmış bir kalemdir. ‘Sarı Traktör’ aynı zamanda ülkemiz tarımının makineleşmesini anlatan ilk romanlardan biridir. Aynı zamanda bu eser enstitüler kuşağının da ilk romanı olacaktır. İkinci romanı, ‘Yarbükü’ ile kırsal kesimdeki su ve çeltik sorununu işlemiştir. ‘Köy Enstitüsü Yılları’ ile yoksul köy çocuklarının güvenilir bir önderlik altında nasıl yaratıcı bir güce dönüştüğünü anlatır. ‘Yoz Davar’ romanında ise edebiyatımızda ‘çobanlık’ mesleğini ilk kez bir roman boyutunda vermiş, ‘Yapılar Yapılırken’ de ise göç olgusunu ve kentte yaşayan köylülerin sorunlarına değinmiştir” (Şahin 2005:5).

1.4.1. Ödülleri

1964 yılında “Toprağa Basınca” eseriyle Doğan Kardeş Çocuk Romanları Yarışması üçüncülük ödülünü aldı.

1975 yılında “Yapılar Yapılırken” ve “Otobüs Yarışı” eserleriyle TRT Yayınlanmamış Radyo Oyunları Sanat Ödüllerini aldı.

1976 yılında “Tütün Yorgunu” kitabı ile Madaralı Roman Ödülü’nü aldı.

1992 yılında “Köylüler” romanı ile Orhan Kemal Roman Ödülü’nü aldı.

1.4.2. Talip Apaydın’ın Eserleri

Talip Apaydın, kişisel gelişimi içerisinde edebiyatın farklı alanlarında eserler üretmiş bir yazardır. Üretim sürecinin başında ise daha köy enstitüsü yıllarında oluşturmaya başladığı şiirlerini topladığı Susuzluk (1956) adlı eseri gelir.

Ateş Düşünce (1967), Çalgıcı Recep (1970), Öte Yandaki Cennet (1972), Koca Taş (1974), O Güzel İnsanlar (1978), Yolun Kıyısındaki Adam (1979), Aloo Çocuklar (1979), Duvar Yazıları (1981), Kökten Ankaralı (1981), Yangın (1981), Elif Kızın Elleri (1981) adlı eserler yazarın öykü türünde verdiği eserler olarak bilinmektedir.

Sarı Traktör (1958), Yarbükü (1959), Emmioğlu (1961), Ortakçılar (1964), Ferhat ile Şirin (1965), Toprağa Basınca (1966), Define (1972), Yoz Davar (1973), Toz Duman İçinde (1974), Tütün Yorgunu (1975), Kente İndi İdris (1981), Vatan Dediler (1981), Dağdaki Kaynak (1981), Merdiven (1985), Biz Varız (1998) adlı eserler yazarın roman türünde verdiği eserler olarak karşımıza çıkarlar.

Yazarın ayrıca, Bozkırdaki Günler (1952), Karanlığın Kuvveti (1967) ve Akan Sulara Karşı (1985) eserleri anı türündeki çalışmalarındandır.

Bir Yol (1966), tiyatro oyunu ile Yapılar Yapılırken ve Otobüs Yarışı da radyo oyunlarıdır.

Bozkırda Günler (köy notları- 1952), Susuzluk (şiirler- 1956) ve Bir Yol (oyun-1966); Talip Apaydın’ın yazın hayatı incelediğinde karşımıza çıkacak olan ilk eserleri olarak göze çarpmaktadır. Yazar, Köy Enstitüsü yıllarında yazmaya başlamış olduğu köy notlarını daha da yoğunlaştırıp kapsamlı hale getirmiş ve 1952 yılında Bozkırda Günler adlı ilk eserinde toplamıştır. Bozkırda Günler, yazarın yayımlanan ilk kitabı olma özelliğini taşımaktadır. Bu eserde betimlemelerin ve ozanlığının ileri sürdüğü şiirsel anlatıma sıkça rastlanabileceği söylenebilir. Kitapta yazarın çocukluk ve öğretmenlik yıllarının geçtiği yerlerdeki gözlemleri konu edilmiştir. Yazarın bu yaşlarda şiir türüne yönelik çalışmalar yaptığı düşünüldüğünde eserin yazar için öykü ve roman türüne bir geçiş ya da köprü niteliği taşıdığı görülecektir.

“Bu notlar denilebilir ki konunun geçtiği yer, insanlar, çevre vb. özellikler bakımından sonraki tüm yapıtların kaynağı durumundadır. Bu notlar tamamen yaşanmış anılara, gözlemlere dayanmaktadır. Susuzluk’taki şiirlerinde olduğu gibi burada da doğaya insanlardan daha çok yer verilmiştir. Bu yanıyla Makal’dan hatta Başaran’dan ayrılır”(Bayrak 1978:41).

Sarı Traktör (roman, 1958); Talip Apaydın, Mahmut Makal, Mehmet Başaran gibi öncü yazarların oluşturduğu enstitülüler kuşağının ilk roman ürünü olma özelliğini gösterir. Talip Apaydın, sanatsal yaşamında kendine bir amaç olarak gördüğü köy gerçeğini kitlelere tanıtmaya hedefini bu eseriyle roman boyutuna taşımıştır.

Bayrak (1978:142)’ye göre kitabın genel görünümü şöyle açıklanmaktadır:

“Bir ilk deneme olmasından ötürü roman tekniği bakımından fazla başarılı olduğu söylenemez. Olayların, tiplere fazlasıyla egemen olması; traktör tutkusunun tek yanlı ele alınması ve bunun sonucu olarak tarımın makineleşmesiyle kırsal çözülmeye önem verilmemiş olması, bu açıdan örnek olarak eksik kabul edilebilir.”

M. Sadık Aslankara da yazarın Sarı Traktör ile girdiği yazın dünyasında görece eksik kaldığını düşünmektedir.

“Talip Apaydın, Sarı Traktör’le girdiği yazın dünyasında görece örtük kalan yazarımız oldu. Oysa yazınımızda nesnel gerçekliğin düz dönüştürümünde önemli bir işlevi yerine getirdi o. İlk evrede verilmediği romanlarında sorunsallardan hareketle bunları o günün koşullarında kavramsallaştırmaya dönük yaklaşım sergiledi. Bu bağlamda Sarı Traktör, öncü bir rol üstlendi aslında” S. Aslankara, Bir Romancı Olarak Talip Apaydın. <<http://romanyazilari.blogcu.com/bir-romanci-olarak-talip-apaydin/7869180>> (15.11.2011).

Bayrak (1978:142), bazı eksiklerine rağmen bazı köy gerçeklerinin, köyü iyi bilen biri tarafından roman boyutları içerisinde ilk kez veriliyor olması bakımından Sarı Traktör’ün önemli olduğunu vurgulamaktadır. Bir zamanlar ülkemizde büyük önem kazanmış makine tutkusu gibi değişik bir konu işlenmesi, köylü insanının ilkel üretim araçları ile modern üretim araçları karşısındaki tavrının gösterilmesi dikkate değer bulunmuştur.

Yarbükü (roman,1959), Talip Apaydın’ın ikinci romanıdır. Kitapta tarımsal alanda köylülerin paylaşmadığı noktalar, birbirlerine düşmeleri, tarla ve su sorunu işlenmektedir. Çeltik üretimi köylülerin başlıca etkinliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Eserde ezilen insanların gerek üretim sürecinde gerek de üretilen ürünün paylaşımı esnasında yaşadıkları sıkıntılar aktarılmaktadır.

Sadık Aslankara, Sarı Traktör, Yarbükü ve Ortakçılar gibi yazarın ilk üç romanını oluşturan eserlerinde Apaydın’ın olgusal düzlemde ciddi dönüştürüm çabaları sergilediği, bundan hareketle kavramlaştırma yönünde adımlar attığını savunmaktadır. “Bu romanların

yoksul insanların yaşadığı sıkıntıları, verdikleri yaşam savaşını yansıttıkları için değil; dramatik olanın içselleştirilip yapıtlara giydirilmesi açısından önemli bir yer tutmaktadır.” S. Aslankara, Bir Romancı Olarak Talip Apaydın. < <http://romanyazilari.blogcu.com/bir-romanci-olarak-talip-apaydin/7869180>> (15.11.2011)

Bulur (1959, akt. Bayrak 1978:144), bir yazısında Yarbükü’nde unutulmaz sağlam bir köy dünyası çizildiğini belirtiyor.

“Yarbükü’nde unutulmaz sağlam bir köy dünyası çizilmiş. Gerçekten yaşayan, canlı kanlı kişiler yaratılmış. Gerçek bir doğa görünüşü ortasında köylü insanların çatışmaları, yaşama ve dayanma güçleri, aralarından geçen kaçınılmaz olaylar başarılı bir sanatçı açısından görülüp işlenmiş.”

Sarı Traktör ile Yarbükü’nü ortaklaşa değerlendiren Ceyhun Atuf Kansu (1959, akt. Bayrak 1978:144) da eserlerdeki halktan yana tavrın uzun zamandır edebiyatımızda görülmediğini, görülmesinin uzun süre beklendiği anlatır:

“Birbiri ardı sıra çıkan iki roman, Sarı Traktör ve Yarbükü, sağlam çizgilerle üç köylü adamın yaşantısını vermektedir. Bu romanlarla milyonlarımızdan üç kişi Arif, Remzi ve Haydar unutulmuşluk kıyularından birden bire çıkıverdiler, sanatın ışığında yüzleri ve insan yapıları aydınlanıverdi.”

Emmioğlu (roman, 1961), yine köylüleri fakat bu sefer de yurtlarından çok uzaklarda çalışmakta olan insanları ve onların geçim sıkıntılarını işleyen, yazarın üçüncü romanıdır. Apaydın bu romanında gün geçtikçe kente karşı köyün geri kalma hızının arttığını anlatmaktadır. Bu durumda köylülerin kendilerine çalışma sahası yaratmak için uğraş ve arayışlarını anlatmıştır. Akçam (1971:72, akt. Bayrak 1978:143)’a göre “roman, köyün değişmesini göstermesi, toprak ve üretim sorunlarına eğilmesi bakımından önemlidir.”

Sarı Traktör, Yarbükü, Emmioğlu üçlüsünü ortaklaşa değerlendiren C. A. Kansu (1962, akt. Bayrak 1978:144), roman ustalığı noktasında eserlerin tartışmaya açılabileceğini düşünüyor:

“Bu romanların ‘roman ustalığı’ tartışılabilir. Ancak köyün içinden alıp getirdiği insanlar canlı ve diridir. Sarı Traktör’den Arif, Yarbükü’nden Remzi ve Haydar, Emmioğlu’ndan Battal ve Kır Ağa çıkıp aramıza, hayatımıza gelmektedirler. Edebiyat yolu ile halkımızla, insanlarımızla tanışıklığımız, değintilerimiz zenginleşmektedir. Köy insanları ile birlikte, bu köy romancıları, edebiyatımıza köyün çeşitli sorunlarını da sokmaktadırlar. (...) Talip Apaydın’ın Sarı Traktör’ünde Özeler köyünden Arif, traktör sorununu yaşatmaktadır. Yarbükü, Remzi ile Haydar arasında, Porsuk kıyılarından geçen amansız bir su savaşının dramatik öyküsüdür. Emmioğlu’nda sömürücü ve ağalara yamanmış Kır Ağa’nın karşısında Yapılı köyünden Battal, boş gezen ve ozan

Battal'ın hayat öyküsü şiir ve gerçek içinde verilmektedir. Köyden göç, işsizlik, çok yoğun olmamakla birlikte Battal'ın ozan kişiliğinde anlatılmaktadır.”

Ortakçılar (roman, 1964), yazarın dördüncü romanıdır. Talip Apaydın verdiği bazı röportajlarda hayatlarının bir bölümünü bu romana konu ettiğini söylemektedir. “Babam Kapılı’da ortakçılık yapmaya başladı. O yaşantının bir bölümünü ‘Ortakçılar’ adlı romanımda anlattım” (Bayrak 1978:144).

1.5. Problem

Eğitim; milletlerin bünyelerinde yetişmekte olan fertlerine kendi değerlerini kazandırabilmek adına uygulanagelen, kendi içinde girift bir bütünlük oluşturan, sistemli bir kurallar bütünüdür.

Ülkeler, eğitim yardımıyla geçmişlerinden dil, din, gelenek- görenekler, duruş-düşünüş tarzları vb. manevi yaratılarını genç kuşaklarına aktarırlarken dil, belki de bu sürecin temel yapı taşıdır.

Anne- babasından ilk eğitimini dil aracılığıyla alan çocuk, kendi gelişimi içerisinde önce sosyal çevresiyle tanışacak ve ebeveynleri haricindeki ilk kültürlenme sürecini burada yaşayacaktır. Ardından kendisi, hayatı ve çevresi için bir başlangıç oluşturacak daha sosyal bir ortamda (okul) ilk ciddi ve sistemli edimlerini yine dil aracılığıyla gerçekleştirecektir.

Kişilerin hayatındaki önemi tartışılmayacak düzeyde olan “dil” unsuru, bireyin kendi çabalarıyla bireyden bireye fark edecek ve herkeste farklılıklar oluşturacaktır. Bu noktada edebi metinlerle tanışması sağlam temellere dayanan çocuklar ömür boyu devam eden bu kültürlenme sürecinin aktif birer üyeleri olacaktır.

Kendisini Türkçenin farklı beş ana çalışma alanıyla (okuma, yazma, dinleme, konuşma, dil bilgisi) yetkin bir şekilde ifade eden birey, varlığını yetkin edebi eserlerle vakit geçirmesine borçludur.

Çocuk, iyi, güzel, doğru olanı hoş, estetik bir şekilde ve kendi yaş grubunun değerlerine göre çocuk edebiyatı unsurlarıyla tanır. Bu eserler yardımıyla kültürünü tanıyıp, bünyesinde değerler yaratır. Toplum ve çevre hayatına dair elde ettiklerini eserlerde gördüğü mekânlardan toplayacaktır. Farklı her bir eserde tanıştığı yeni kahramanlar ona değeri ölçülemeyecek hayat deneyimleri ve kişilik özellikleri sunmaktadır.

Bu açıdan edebi eserlerin barındırdığı fiziksel ve içerik özellikleri çocuğu bulunduğu statüden alıp aşama kaydettirecek biçimde, hem seviyesine uygun hem de onu yukarı çekecek boyutta düzenlenmesi gerekir. Çocuğun kendisini kişiliğinin oluştuğu gençlik yıllarında kitaplarda tanıdığı çevrenin içinde hayal etmesi, varlığını hoşuna giden öykü- roman kahramanlarıyla özdeşleştirip buradan kendisine bir değer aktarımı yapması bilinen bir gerçektir.

Bu açıdan bakıldığında çocuk edebiyatı türlerinin sahip olduğu çeşitli özelliklerin çocuk gerçekliğine uygunluğu ve çocuğa göreliği ön plana çıkmaktadır.

Türk edebiyatında çocuğa göre eserler dönemi, edebiyatın kendi içerisindeki zamanlaması düşünülürse, çok geç başladığı ya da henüz çok daha yeni olduğu görülebilecektir.

Eskiden beri kendisine göre yalnızca masal türünü uygun bulabilen çocuk, sadece sözel dünyada yaşayan bireylerden oluşan yığınları oluşturuyordu. “Neredeyse bebekliğin yedi-sekiz yaşlarına kadar uzadığı bu çağlarda çocukluktan söz edilmez, bebeklikten yetişkinliğe geçilirdi. Çocuk ve yetişkin enformasyonu aynıydı” (Şirin 2007:17). Çocuklardan beklenen, sekiz yaşından sonra artık yetişkin davranışları sergilemesi gerektiğiydi. Çünkü onlar yetişkindi. Yetişkinlerle birörnek giydirilir, onlardan büyükler gibi konuşup hareket etmeleri beklenirdi. Çocuklar uzun çağlar boyunca minyatür yetişkinler olarak algılanmıştır.

Matbaa ve sonrasındaki gelişmeler, büyüklerin hayatına kitap ve edebiyat olgusunu sokmuş, çocukları ise okul olgusuyla tanıştırmıştır. Böylece çocuk- yetişkin arası farklar iyice açılmış ve bu Tanzimat’la da son döneminde zirveye ulaşmıştır.

Tanzimat Dönemi’nden önce çocuklar için yazıldığı öne sürülen Nabi’nin Hayriye ve Vehbi’nin Sümbülzade adlı eserleri öğreticiliğin boyunduruğundan kurtulamamış, didaktik yönün ağır bastığı eserlerdir. Çocukların hoşlarına giden Robinson Crusoe, Güliiver’in Seyahatleri, Dünyanın Merkezine Yolculuk ve Denizler Altında Yirmi Bin Fersah gibi çeviri eserler de aslında çocuklar düşünülerek kaleme alınmamışlardır. Yerleşik bir tür olarak çocuk edebiyatı eserlerinin edebiyatımızda kendilerini göstermeleri Cumhuriyet Dönemi ve bunun hemen sonrasına denk gelmektedir.

Hikâye ve romanlar, olmuş olanı ya da olabilmesi muhtemel konu ve durumları kendi içinde kısa ya da uzun bir bütünlükle anlatan eserlerdir.

“Öyküler, çocukların masaldan, yani düşsel bir dünyadan gerçekler dünyasına adım atmalarını sağlar” (Akbayır 2010:43). “Roman kadar amacı hayatı anlatmak olan başka bir tür yoktur” (Şimşek 2011:242).

Görüldüğü gibi çocukların düşsel dünyadan çıkıp yaşadıkları gerçek dünya ile en kesin tanışmaları ilk olarak çocuk roman ve hikâyelerinde olmaktadır. Bu eserler, çocuklara sundukları örnek yaşantılar yoluyla onların hayat içerisinde deneyim kazanmalarına yardım ederler. Kullanılan kültür dilini fark edip bu dilin inceliklerini özümsemelerine yardımcı olurlar. Çeşitli ilişkiler arasında bağlantılar kurabilmeyi, olayları bir arada düşünebilmeyi ve zengin bir hayal gücünü tetikleyen çocuk roman ve hikâyeleri barındırdıkları öğreticiliğin sınırlarını iyi ayarlayıp edebi lezzeti genç bireylere tattırabildiği sürece önemlidir.

Bu çalışmada Talip Apaydın’ın çocuk roman-hikâyelerinde çocuk ve eğitim temasının ne ölçüde yer aldığı incelenmiştir. Bu amaçla yazarın çocuk ve eğitim anlayışını belirlemek ve bu anlayışın hangi eğitim felsefesine dayandığını belirlemek için Talip Apaydın’ın çocuklar için yazdığı hikâyelerini topladığı iki öykü kitabı ve bir çocuk romanı incelenmiştir.

Talip Apaydın’ın eserlerinde çocuk ve eğitim kavramlarının hangi boyutlarda ele alındığı, yazarın çocuk ve eğitim kavramlarına yaklaşımının ne olduğunun belirlenmesi bu çalışmanın problemini oluşturmaktadır.

1.6. Amaç

Bu çalışmanın temel amacı, Talip Apaydın’ın eserlerinde çocuk ve eğitim ile ilgili bölümlerin saptanarak çocuğun çıkarımlarını ve bu çıkarımların çocuğa eğitim yönünden faydalarını ortaya koymaktır.

Araştırmanın amacını gerçekleştirebilmesi için aşağıdaki temel sorulara cevap aranmıştır:

1. Talip Apaydın kimdir? Edebiyatımıza hangi yapıtlarıyla katkıda bulunmuştur?
2. Talip Apaydın’ın çocuk ve eğitim üzerine düşünceleri nelerdir?
3. Talip Apaydın’ın öykü ve romanlarında yer alan çocuk ve eğitim teması nasıl ele alınmıştır?
4. Talip Apaydın’ın öykü ve romanlarında eğitim ile ilgili olarak,
 - a) eğitim- öğretim

- b) sevgi
- c) kişilik gelişimi
- ç) yurt sevgisi
- d) Anadolu- doğa kültürü
- e) toplum düzenine ilişkin saptamaları nelerdir

1.7. Önem

Bütün dünyada olduğu gibi bizde de ilk önceleri çocuklar için düşünülmüş ayrı bir edebiyat yoktu. Çocuklara yönelik kitaplar yazılmıyordu. Çocuklar için biçilen değerden ileri gelen bu düşünce sistemi sonucunda çocuklar, yetişkinlerin aynısı, onlar gibi olması gerektiğine inanılan varlıklar olduğu için sırf çocuklar boyutuna indirgenmiş bir edebiyat da söz konusu olmamıştır. Bundan dolayı çocuklar kitap okuma ihtiyaçlarını yetişkinler için hazırlanan eserlerin sadeleştirilmiş basımlarını okuyarak gideriyorlardı. Uzun yıllar devam eden bu sistemden sonra çeşitli tarihsel olay ve olguların da etkisiyle yazarlar çocuk gerçeğini kabul etmek zorunda kaldılar ve çocuklar için müstakil olarak yaratılmış eserler ortaya çıkmaya başladı.

Çocuk gerçekliği göz önünde bulundurulmadan kaleme alınan eserlerden sonra yeni dönem, “çocuklar için” oluşturulan eserlerin gün yüzüne çıkmaya başladığı dönem olarak adlandırılır. Bu dönemden sonra eserler, artık çocuk fizyolojisi ve tabiatı düşünülerek oluşturulmuş, çocukların yaş dönemlerinden ileri gelen özellikleri de yazarlar tarafından hesaba katılmıştır.

Günümüzde çocuk gerçekliği artık yazarların farkında olduğu bir olgudur ve yazarlar eserlerini çocuk gelişim özelliklerine göre tasarlamaktadırlar. Çocuklar için eserler vermiş yazarlardan bir tanesi de Talip Apaydın’dır.

Özellikle Türk hikâyeciliğinde yer etmiş bir yazar olan Talip Apaydın, öğrenci, öğretmen, var olan eğitim sistemi ve çocuk eğitimi konusunda birçok eser ortaya koymuştur. Kendine özgü anlatımıyla çocuk ve eğitim konusundaki düşüncelerini ortaya koymaya çalışmıştır.

Bu çalışmada çocuklar için eserleri bulunan Talip Apaydın’ın ürünlerinde, “çocuk ve eğitim teması ne derece ele alınmıştır, bu hikâyeler didaktik/ öğretici bir bakış açısıyla buyurgan bir şekilde idealize edilmiş figürler mi sunuyor, yoksa çocuklar eğitime konusunda

sürekli bir araştırma heyecanı, öğrenme mutluluğu mu veriyor?” soruları düşünülerek bir araştırma yapılmıştır. Bunun sonucunda Talip Apaydın’ın öykü ve romanlarında çocuk- eğitim konusunu nasıl ele aldığı irdelenecektir.

1.8. Sınırlılıklar

Bu çalışmada, Talip Apaydın’ın ele alınan öykü ve romanlarında, eğitim-öğretim, sevgi, kişilik gelişimi, yurt sevgisi, Anadolu- doğa kültürü ve toplum düzeni kavramları ayrıntılı bir şekilde incelenmiş ve çocuklara kazandırılacak yararlı alışkanlıkların tespitlerine yer verilmiştir.

Tez, yazarın çocuklar için yazdığı iki öykü ve bir roman, toplamda üç eseri ile sınırlı tutulmuş, diğer eserleri çalışma kapsamının dışında bırakılmıştır.

BÖLÜM II

YÖNTEM

2.1. Araştırma Modeli

Bu çalışma, tarama modelini ele almıştır. Talip Apaydın'ın hikâye ve romanlarındaki çocuk kavramı ve eğitim temasını saptamaya yönelik kaynak taramasıdır.

2.2. Evren ve Örneklem

Araştırma evrenini Talip Apaydın'ın yazmış olduğu sekiz hikâye ve on iki roman kitabı oluşturmaktadır.

Araştırmanın örneklemini ise Talip Apaydın'ın çocuklar için yazmış olduğu iki hikâye kitabından toplam on dört öykü (O Güzel İnsanlar 1978, Yangın 1981) ve çocuklar için yazmış olduğu bir romanı (Toprağa Basınca 1966) oluşturmaktadır.

Talip Apaydın'ın şiirleri, hatıratları, tiyatroları, radyo oyunları, çocuk yaş ve seviyesine uymayan öykü ve romanları çalışma kapsamına dâhil edilmemiştir.

2.3. Verilerin Toplanması

Araştırmamızın verileri kaynak taraması yoluyla elde edilmiştir. Bazı kaynaklar için çeşitli kütüphaneler ve internet sitelerinden yararlanılmıştır. İncelenen eserler eski basım olduğu için eserlerin tamamı kütüphanelerden sağlanmıştır.

Elde edilen veriler çocuk eğitime uygun olarak değerlendirilmiştir. Öykü ve romanlar; eğitim- öğretim, sevgi, kişilik gelişimi, yurt sevgisi, Anadolu- doğa kültürü ve toplum düzeni yönleriyle bir plan dâhilinde incelenmiş ve sırasıyla kaynakları bulma, okuma, not alma ve değerlendirme işlemleri yapılmıştır.

2.4. Verilerin Analizi ve Yorumlanması

Bu çalışmanın veri analizi sürecinde öncelikle Talip Apaydın'ın çocuklar için yazmış olduğu iki hikâye kitabı (O Güzel İnsanlar 1978, Yangın 1981) içerisinde yer alan on dört hikâyesi (Kömürün Öyküsü, Çay Ağacı, Durak Usta, Çoban Rıza, Ali Yanık, Tay Rüstem, İki Hüseyin, Yangın, Dr. Ayşe'nin Öyküsü, Ahmet Petrol Buldu, Boyacı Kamil, Selman'ın Küfesi, Merdiven, Fahri'nin Buluşu) ve yine çocuklar için yazmış olduğu bir romanı (Toprağa Basınca 1966) baştan sona taranmıştır.

Eserler değerlendirilirken yazarın genel çerçevede çocuk ve eğitime dair yaklaşımı ve bakış açısı, belirlenen konu başlıkları altından sınıflandırılmış ve yorumlanmıştır.

BÖLÜM III

BULGULAR ve YORUMLAR

3.1. Talip Apaydın'ın Sanatı ve Eğitim Üzerine Düşünceleri

Sanat yaşamında birçok farklı alanlarda eserler veren Talip Apaydın'ın eserlerine toplu bir bakış yapıldığında onun en çok roman ve hikâye türünde eser üretmiş olduğu görülecektir. Fakat o aldığı geniş perspektifli eğitim sürecinden ileri gelen bir anlayışla edebiyatın değişik alanlarında eserler vermiştir. Özellikle de yazarın gençlik yıllarında bu farklılık göze çarpar.

“Talip Apaydın, gençliğinde haklı olarak daha çok şiir, duygulu şiirler yazdı. Sonradan konuları köy ağırlıklı romanlar ve öyküler yazmaya başladı. Bir yazar olarak her zaman ‘imtiyazsız olanın’ yanında yer aldı. ‘İmtiyazsız köylüleri’ savundu. Köy içindeki ağadan yana değil, topraksız, ırgat köylüden yana çıkan yazılar yazdı. Türkiye'nin kentleşmesi ile de kente göçün artmasına karşın ‘köylülük’ olgusunun sürmesi nedeniyle de yıllar sonra da yazdığı öykülerde kente göç eden köylüleri konu edindi” (Uca 2005:20).

Gençliğinin verdiği koyu duygusallığın etkisi midir, bilinmez ama enstitünün özellikle ikinci aşamasında edebiyatla olan bağlantısını daha da artıran Talip Apaydın, sürece giriş ürünü olarak da “şiir” türünü seçtiği görülüyor.

“1945’lerin Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü okuma salonumuzda daima sanat ve kültür dergileri bulunurdu. Adını şimdi hatırlayamıyorum. Orta boy bir dergiydi. İştten dönmüştük. Daha önce de gördüğüm o dergiyi karıştırıyordum. Hasan Şimşek’in ‘Basübadelmev’ isimli şiirini birden bire sevdim. Bu sevgi, daha önceki şiir sevgime benzemiyordu. Bambaşka sarmıştı beni. Bu hızla o güne kadar okuyup da bir türlü hoşlanamadığım serbest vezinli şiirleri tekrar okudum. İçlerinde vurulur gibi sevdiklerim oldu. Artık Orhan Veli’den, Cahit Külebi’den, Cahit Sıtkı’dan ve daha birçoklarından şiirler ezberliyordum. Diyebilirim ki edebiyata bir şiir okuyucusu olarak katıldım. O yıl Köy Enstitüsü dergisinde şiirlerim ve yazılarım çıktı. Garp Edebiyatı öğretmenimiz Sabahattin Eyüboğlu’nun devamlı ilgi ve etkileriyle sanat zevkim gelişti” (Bayrak 1978:138).

Sanat beğenisi geliştikçe bünyesinde taşıdıklarını çeşitli yayın organlarında yayımlayan yazarın bu konuda ilk durağı Köy Enstitüsü Dergisi olmuştur. Dergide şiirleri yayımlanan birkaç öğrenci bugün de edebiyat dünyası içinde alanlarında adı anılan kişilerdir (Mehmet Başaran, Talip Apaydın, Mahmut Makal...). Talip Apaydın, eserleri yayımlandıkça fark edilir ve alandaki gelişim sürecinde kendine yeni destekçiler bulur. Dönem sanatçılarının

Anadolu'ya karşı konularının, bakış açılarının ve ilgilerinin uzaklığından ve “toplum” odaklı olmayışlarından yakınan Cumalı (1949:3), tam bu görüşlerin üzerine keşfeder Talip Apaydın'ı.

“Hal böyle olunca köy, bozkır gerçek temsilcilerini bulmak için kendi içinden sanatkârlar yetişmesini bekleyecekti. Milli Eğitim Bakanlığınca yayımlanan Köy Enstitüleri Dergisi'nin bize tanıttığı imzalar öyle zannediyorum ki bu edebiyatın ilk öncüleri, müjdecileridir. İmzaların ilk defa dergide gördüğümüz şairlerden ikisi bugün şiir okuyucuların yakından tanıdığı isimler oldu: M. Başaran, Talip Apaydın.”

Apaydın (1995:53), okulda içlerinde buldukları edebiyat ortamı ve diğer yazarlar tarafından keşfedilmelerini şöyle aktarır:

“Köy Enstitülerinde ısrarla verilmeye çalışılan okuma alışkanlığı, doğal olarak yazma isteğini de birlikte getirdi. Daha öğrencilik yıllarımızdan başlayarak çok sayıda arkadaşımız şiir, öykü, roman yazmaya koyuldu. Doğrusu o yılların aydın ve okur gücünden büyük destek gördük. Çünkü içinden çıkıp geldiğimiz köyden, köylüden söz ediyorduk. Bu konuları önceki yazarlardan farklı şekilde yazıyorduk. Daha gerçekçi ve içtenliyedik. Elbet acemiliklerimiz, yetersizliklerimiz oluyordu. Ama hoşgörüyle karşılanıyorduk.

O sıralarda daha yeni şiir yazmaya başlayan Talip'in şahsiyeti kısa zamanda kendisini ortaya vurmakta gecikmedi:

Gökteki puhu kuşu

Ne güzel duruyorsun

Rüzgâra karşı

Bir sürü

Eski veya yeni

Şu tarafa veya tersine

İnsan veya hayvan izi

Eskiler altta

Üsttekiler yeni

(Patika 1945)

Cumalı (1949:8), Apaydın'ın gençlik yıllarında kaleme aldığı şiirleri şöyle değerlendirmektedir:

“Batılı bir düşünür bir şairin bütün eserinin ilk iki mısralarından çıktığını söylüyor. Talip'in henüz şairliğinin ilk aylarında söylediği bu parçalar şüphesiz kusursuz şiirler değildi. Bu şiirlerin, dergilerimizde çıkan yığın yığın şiirlerden ayrı bir özelliği yoktu. Fakat bu şiirlerdeki muhteva bizim için yeniydi. Şair, tepelerin boyun noktalarından devrilerek köyden köye uzanan keçi yollarını, köy kenarlarında, tarlaların üstlerinde gezinen şahinleri, atmacaları, puhuları hatırlatarak bir- iki mısra içinde bizi köyüne götürüveriyordu.”

(...) “Talip'in şiirlerinde toprak o bomboş haliyle Anadolu'nun bozkırları, tozlu yolları, uzak köyleri yer alır. Talip, o yerlerin hüznünü, acısını, sevincini duymuş, yaşamıştır.”

İşte bütün ömrüm değişti
 Uzak bir yerde düşünüyorum
 İzmir'den uzak, Kars'tan uzak
 Bildiğiniz yolların öbür ucunda
 Bu soğuk odamda
 Ölümü bekler gibiyim
 Nöbet bekler gibiyim hudutta
 Unutulmuşum
 Uzak bir köy gibiyim
 Karlı dağların arkasında

(Mektup 1947)

O dönemde Talip Apaydın'ın kaleme aldığı şiirlerinde görülecek olan temel etken, tıpkı sonradan hikâyelerinde de çok açıkça fark edileceği gibi köy kokusu, doğaldan yana olabilme, kısacası sade bir köy tasviri olacaktır:

Aziz memleketim
 Her şeyim sende
 Hatırlayabildiğim her şeyim

İğde ağaçları, sevdiğim kız
Nallıhan yolundaki çeşme

Bu böyle kalmaz elbet
Bir gün olur giderim

Belki büyük bir şehirde
Yahut uzak bir köyde
Bir vazife alırım
Yatacak bir yer bulunur tabi
Dilimde söyleyecek sözüm olur
Ele güne karşı
Belki ev bark kurarım
Lambamda gazım olur

(Akşam düşüncesi, 1948)

Apaydın (1978:135), eserlerine konu olan unsurları şöyle açıklamaktadır:

“İçinden çıktığım köylümüzü, zor yaşantısı içinde ezilen, sömürülen, aldatılan halkımızı anlatmaya çalışıyorum.

Özet olarak diyebilirim ki kendi insanımızı günlük işi ve yaşayışı içinde zorlamadan, abartmadan, olduğu gibi vermeye çalışıyorum. Bu insan ezilmiştir, yoksuldur ama bitmiş değildir. Umudu vardır, gücü vardır. Bizim halkımız yarını olan bir halktır.”

Bu odakların temeli konusunda da doğup büyüdüğü ortamla eserlerinde vurguladıklarının birbirlerine paralel konumda olduğu görülecektir. Tüm çocukluğunu- köy-kırsal olgusunda tamamlamış ve daha sonraki eğitimini de amacı köyün aydınlatılıp kalkındırılması olan Köy Enstitüsünden almıştır. Bayrak (1978:139), bunu şöyle açıklar:

“Sanattaki diyalektik birlik gereğince Apaydın’ın ürününün, yaşadığı ortamla sınıfsal kökeni arasında doğrudan bir ilgi vardır. Apaydın’ın çıktığı, yetiştiği ortam köy ortamıdır. Bu

nedenle Apaydın'ı ve ürünlerini toplumsal yapı belirlemiş, biçimlendirmiş ve yönlendirmiştir. Kısacası Apaydın ve ürün de bir birikimin, bir oluşumun ürünüdür. Nedir bu birikim, nereden kaynaklanmaktadır? Her şeyden önce Apaydın da öbür kuşaktaşları gibi köy kaynağından yetişmiş bir köylü aydındır. Bu nedenle kendi yaşamını, kendi yaşamına dayanarak köy gerçeğini, köy sorunlarını ve köy insanlarını işlemiştir. Freud'un ruhbilime giren gözlemi –insanların çocukluk yıllarında dış dünyadan aldıkları veriler bilinçaltılarında birikir ve bu veriler yaşantıları boyunca davranışlarına yansır, onları etkiler- ilkesi gereğince yazarın her türden ürünü ile köy kaynaklı çocukluk, gençlik gözlemleri, izlenimleri arasında sıkı bir ilişki vardır.”

“Talip Apaydın, köyü, köylüyü dönemin gerçekliği içerisinde, tarihsel ilintisini göz ardı etmeden anlatmıştır. Bu büyük anlatıda kendi ailesinin çevresini, bireylerini, çocukluğunu da zaman zaman belli ölçülerde ve ortaya koyduğu ürününü estetik derinliğine, yazınsal formuna uygun, seçilmiş, rafine edilmiş bir öğeye dönüştürerek kullanmıştır. Zaten yazınsal alana yöneldiğindeki başlangıç ürünleri şiirler, köy notları olmuştur. Bunlar, köy enstitüsünde almakta olduğu eğitimin yansımalarıdır ama geldiği kaynaktan da büyük ölçüde beslenmektedir(...). Bu görüş, Apaydın'ın emeklilik döneminde yerleştiği büyük kent (Ankara) yaşamı için de belirleyicidir. Apaydın, köklerinden kopmayan, geçmişini unutmayan, çağdaş yaşam gerçekliği içindeki gözlemlerini, yaşantılarını, düşüncelerini evriltip incelterek ama toplumuna ve içinden geldiği toplumsal sınıfa sırtını dönmeden yapıtlarına yansıtma yürekliliğini göstermiştir ” (Günel 2005:10).

Apaydın'ın köye- kent hayatına dair saptadığı sorunlar eserlerine de yansiyacak, bunlar yazarın çeşitli kitaplarında kendisini gösterecektir.

“Nüfus arttıkça toprak yetmez oldu, yoksulluk yaygınlaştı. İşsizlik büyük boyutlara ulaştı.(...) Küçük bir azınlığın dışında halkımızın büyük kesimi hala çağdışı bir yaşam sürdürüyor. Hem ekonomik açıdan hem kültürel açıdan halkımız köylülük çemberini kıramadı” (Apaydın 1995:138).

Yazarın; Ali Yanık (O Güzel İnsanlar 1981:89), Boyacı Kamil (Yangın 1981:47), Selman'ın Küfesi (Yangın 1981:55), Merdiven (Yangın 1981:63) adlı hikayeleri görüşleri paralelinde köyden kente göçmüş ve türlü zorlukların içerisinde tutunmaya çalışan insanların hikayeleridir.

Eserlerindeki ana dünya köy ve Anadolu hayatı olan Talip Apaydın ve aynı yolda yürüyen arkadaşları, bazen de kimi kent soylu aydınlar tarafından “Köy değişiyor, köy bitti, neden köyü yazıyorsun?” eleştirilerine maruz kalmıştır. Yani bazı çevrelere göre Apaydın'ın konuları günle örtüşmemekte, havada kalmaktadır. Bu eleştirilere cevap olarak Apaydın, Türk toplumunun genel yapısını göstermektedir.

“Bizim ilk romanlarımızı yazıp yayınladığımız 1950’li yıllarda köylü nüfus yaklaşık on beş milyondur. Genel nüfusun %70’ini oluşturuyordu. Şimdi yirmi beş milyon. Genel nüfusun en az yarısı. Türk halkı büyük çoğunluğu ile hala köylü. Kentlere göçen köylü, yaşam biçimi, dünya görüşü, kültürel değerleri ile gene köylü. Değişen bir şey yok. Hatta bazı açılardan sorunlar daha da büyüdü” (Apaydın 1995:138).

Apaydın, eserlerindeki hâkim konu ve üslubu hakkında şu açıklamaları yapmaktadır:

“Türk edebiyatı roman çağını yaşıyor. Ben de gücümce bir şeyler katmaya çalışıyorum. Köylerdeki insanları, insanların insanlara ettiklerini, insanların çeşitli sorunlar karşısındaki davranışlarını, doğayı, köy evlerini, kırları, ilkel araçları ve bunlardan kurulu köy dünyasını halk türkülerimiz gibi biraz yanık bir dille anlatıyorum” (Bayrak 1978:135).

Eserlerini beslediği kaynak konusunda geliştiği çevreye yakın hareket eden Talip Apaydın’ın üslubunu da köysellik kapsamıyla bağdaştırdığı görülmektedir. Çocukluğunda yaşadığı çevre, koşup oynadığı geniş kırlar, ormanlıklar, dereler, bozkırların da hikâyelerindeki ortamı oluşturduğu görülecektir.

Demir Özlü, Apaydın eserlerini Çehov öykü biçimiyle eşleştirmektedir:

“1957’den sonra kırsal kesim insanların doğayla ve toplum güçleriyle olan ilişkilerini konu alan romanlar yazdı. Öykülerindeyse gözlem gücüne bağlı olarak yalın kuruluşlar içinde büyük etkiler sağlayan başarılı bir düzeye ulaştı. Çehov öykücülüğünün olanakları içinde insancıl ve derinlemesine olmayı başardı” (Kurdakul 1989, akt. Günel 2005:10).

Anadolu insanının içinde bulunduğu çaresizlik, ona göre eğitimsizlikten ileri gelmektedir. Köylü, yıllardır unutulmuş, yüzüne bakılmaz ve ikinci sınıf insan muamelesiyle karşılanmaktadır onun eserlerinde. Fakat mutlaka toplumun geneline yayılmış bu algıyı kıracak, karanlıklar içinden, bulunduğu yerden fırlayıp başarılar kazanacak köylüler de vardır. Hayatının önemli bir bölümünü köyde geçiren ve bu dönemi hiç unutmayacak olan geleceğin kaymakamı Erdal (Toprağa Basınca 1966) bunlardan birisidir. Doktor Ayşe (1981:27), Uzun Mehmet (Kömürün Öyküsü- O Güzel İnsanlar 1981:5), Zihni Bey (Çay Ağacı- O Güzel İnsanlar 1981:39), Durak Usta (O Güzel İnsanlar 1981:59), Çoban Rıza (O Güzel İnsanlar 1981:78), gerek köy içerisinde ya da köyden şehir hayatına göçtükten sonra yararlıklar gösterip başarı sağlamış olan kahramanlarıdır Talip Apaydın’ın.

Yukarıda adı geçen kahramanların ortak özellikleri, eğitimlerinde başarı sağlamış ve ileri hayatlarında toplum tarafından saygı duyulan bireyler olmalarıdır. Eğitim ögesinin varlığı onları hayatlarında mutlulukla tanıştırmış; aynı oranda mutlu olan bu insanlar yaşama

verdikleri değerlerle diğer insanların mutlulukları için çaba sarf etmişlerdir. Bu mantığı Apaydın (1995:49)'ın şu sözlerinden anlayabiliriz:

“Genel anlamda eğitimin amacı, çevreyi değiştirmek, yaşamı yenilemektir. Eğitilmiş insanla eğitimden geçmemiş insanın ayrımı bu yolla değerlendirilmelidir. Geri bir yaşama razı olan, değiştirmeyi düşünemeyen, düşünse bile bunu başkasından bekleyen insan, hangi okulu bitirirse bitirsin gerçek bir aydın sayılmaz. Gerçek aydın, koşulları zorlayan, daha iyi yaşamının koşullarını arayıp bulan insandır. Bunu salt kendisi için değil, çevresi, halkı ve tüm halkı için yapacaktır. Bunun için toplumdaki yeni bir kişilik kazanması gerekir.”

Yine adı geçen tiplerin ortak özellikleri düşünüldüğünde sosyal hayat içerisinde aktif rol alıp sürekli hedeflerinin peşinde koşan insanlar olduklarını görmekteyiz. Yazarın hayalindeki eğitim sistemi bu tip insanları oluşturabilecek verimliliğe sahip olmalıdır. Bunu yazarın eğitime dair şu düşüncelerinde de anlayabiliriz:

“Çeşitli eğitim anlayışları vardır. Eğitim, insanı ve dolayısıyla toplumu düşündüren, geliştiren, yeniliklere hazırlayan bir kaldıraç olarak kullanılabilir. Böyle bir eğitim her şeyden önce, insanın aklını ve yeteneklerini rahatça kullanabilmesini sağlayabilmelidir. Bilinçlendiren eğitim diyebiliriz buna. Bilinçli eğitim, aklın ve becerinin gelişmesini sağlar. Bu tür insanlardan kurulu toplum canlıdır, hızla gelişir” (Apaydın 1995:64).

Yazarın bu düşüncelerini aldığı eğitimle temellendirmek gerekecektir. Zira düşünceleri ve aldığı eğitim birlikte düşünüldüğünde ortaya paralel iki doğru çıkmaktadır.

“Köy Enstitülerinde sanat ve yazın eğitimine bunun için ayrı bir önem verildi. Sürekli okumamız yazmamız, okuduklarımız üzerine düşünüp tartışmamız istendi. Okuma alışkanlığı edinmek, yazınsan ürünleri kovuşturmak insanın kendin yenilemesi için çok gerekli” (Apaydın 1995:52).

Bir bakıma panzehir gibi kendi zıtlıklarını barındıran Apaydın eserlerinde köylünün cahilliği ısrarla ön plana çıkarılmaktadır. Ona göre eğitimsizlik, köylünün dönem içerisinde çağın azımsanamayacak oranda geri kalmasına yol açmıştır.

“Eğitim, toplumların kalkınmasında, değişmesinde büyük bir kaldıraç gücüdür. Tam tersi de doğrudur. Öyle eğitim anlayışları vardır ki toplumu yerinde saydırır, toplumun gücünü kırar, onu yozlaştırır. İnsanı arayamaz, düşünemez, isteyemez duruma getirir. Dikta yönetimleri toplumu böyle bir eğitimden geçirmek isterler. Çünkü bu insanı yönetmek kolaydır. Böyle insan baştakine gözü kapalı boyun eğer. Her şeyin en iyisini yukarıdaki bilir ve yapar sanır. Kendi gücüne güvensizdir. Bu insan elbette demokrasi yurttaşı değildir. Demokrasi yurttaşı; düşünen, tartışan, çıkarları için uğraş veren, haklarını ve görevlerini iyi bilen ve kullanan insandır. Üretir, uygarlığa katılır ve katkılar getirir. Bu insanların kurduğu toplum, çağdaş anlamda uygar toplumdur. Bilimde, sanatta, kültürde, ekonomide, yaşamın her kesiminde hızla gelişir” (Apaydın 1995:14).

“Beyin oğlu bey, çobanın oğlu çoban oluyor gene. Bu zinciri kırabilen çok az. Eğitimin geliştirici gücünü gereği gibi kullanamadık. Ulusça geriliğimiz, yoksulluğumuz sürüyor ” (Apaydın 1985:205).

Bireylerin alacakları eğitimi bu kadar önemseyen yazar, bu eğitimin belki de en temel taşı olan “öğretmen” olgusuna da eserlerinde ayrı bir parantez açmaktadır. Eğitim-bilim verilerinin küçük insanlara aktarılmasında dönemin tek yetkilisi, hayatın öğreticisi, rehber, danışman konumunda olan öğretmen olgusu onun eserlerinde gittiği yeri kalkındırmaya çalışan, orayı bulunduğu bataktan çıkarıp çağcılaştırmaya çalışan bir unsurdur.

“Öğretmenlik mesleği, yeni kuşakların geleceğe hazırlanmasında görev almış, devletin yasalarına ve eğitim kurallarına uyarak çalışan insanların işidir” (Apaydın 1995:96).

“Öğretmen okuyan, yazan, düşünen, köylüyü aydınlatan, aydın bir insandır. Herkesin dostudur. Tarımda, teknolojiye, her alanda yenilikler, geliştirici öneriler hep ondan gelir. Az zamanda köylünün yaşamına olumlu etkiler yapar. Köylüler bunu somut biçimde görürler ve öğretmenin yararlı bir dost olduğunu anlarlar. Ona inanırlar” (Apaydın 1995:165).

Talip Apaydın’ın “Ali Yanık ” hikayesinde (Apaydın 1981:89) yer alan tiplerden “Ali Yanık”, köyden kente göç etmiş, bilmediği ve yabancı olduğu şehir hayatının güçlükleriyle boğuşan ve aynı zamanda burada okula devam edecek olan bir öğrencidir. O, Talip Apaydın’ın gözünde kırdan kentlere göç eden milyonlarca sorunlu çocuktan yalnızca biridir.

“O köylü öğrenciler... Okulun açıldığı ilk günlerde nasıl da hevesle başlardı işe. Babası ucuzundan giysi almış sırtına. Çanta almış, kitaplarını doldurmuş. Fakat dilleri, davranışları değişik, şiveleri bozuk, bilgileri kıt. Gözü açık kasaba çocuklarının yanında aynı okulda birlikte okuyacaklar, aynı dersleri öğrenecekler. Daha bir ansiklopedi sözünü bile duymamışlar. Öbürlerinin çoğunun elinde ansiklopedi var, ilkokulda bile kullanmışlar.(...)Yıl sonunda aldıkları karnelerde hepten söndürürdü bu çocukları. Çoğu bırakmaz zorunda kalırdı.”

Yazarın, Toprağa Basınca (1966) adlı eserinde Erdal karakterinin ablası, köy öğretmeni, yazarın yukarıdaki öğretmen açıklamalarıyla bütünleşen bir tip olarak karşımıza çıkmaktadır.

“Öğretmenlik biraz sevgi mesleği. Sevilmeden çalışılmaz bu işte” (Apaydın 1985:104). Yazarın mesleğinin gereğini yapamayan, eğitim ilkelerinden habersiz, işini sevmeyen öğretmenlere de eserlerinde yer verdiği görülmektedir. “Ali Yanık” (Apaydın 1981:89) adlı öyküde şehre yeni taşınan, farklı bir ortamda kendini bir anda buluveren ve buna alışmaya çalışan köylü çocuğa bazı öğretmenlerinin davranışları onu rencide edecek boyutlara varabilmektedir. Yazar, eserinde yer verdiği bu durumu şöyle dile getirmektedir:

“ O köylü öğrenciler... Okulun açıldığı ilk günlerde nasıl hevesle başlardı işe. Babası ucuzundan giysi almış, kitaplarını doldurmuş. Fakat dilleri, davranışları değişik, şiveleri bozuk, bilgileri kıt. Gözü açık kasaba çocuklarının yanında aynı okulda birlikte okuyacaklar, aynı dersleri öğrenecekler. Daha bir ‘ansiklopedi’ sözünü bile duymamışlar. Öbürlerinin, çoğunun elinde ansiklopedi var, ilkokulda bile kullanmışlar.(...) Öğretmenler taş gibi anlayışsızdılar. Köylü olarak doğmanın acısını yüzlerine yüzlerine vururlardı. ‘Oğlum sende kafa yok! Oğlum sen gabisin. Nasıl ilkokulu bitirip geldin ha? Git babanın öküzünü güüt!’”

Apaydın’a göre iki tip insan vardır. Bir tanesi batıl inançların peşinde, kadercı anlayışla, karanlığın içerisinde kalmış, eğitimsiz, ufuksuz insan. Apaydın’ı yazmaya zorlayan kitle de bu insan tipinin varlığı gibi görülmektedir. Apaydın’ın eleştirdiği, değiştirmek istediği kitle... Ona göre ikinci tip insansa ilk tipe göre büyük farklılıklar göstermektedir. Bir mesleği başarıyla icra eden, düşünen, sorgulayan, okuyan, araştıran, çağdaş yurttaş... Eserlerinde yer alan olumlu tiplerin bu insanların yansımaları olduğu görülmektedir.

“Şimdi iki insan tipi düşünelim: birisi doğaüstü güçlere inanmış bu dünyanın geçici olduğunu, asıl yaşamın öbür dünyada olduğunu savunuyor. Eli havada, dili duada. Doğru dürüst hiçbir becerisi yok. Çevresinde, ülkemizde ve dünyada olup bitenlere alabildiğine kapalı.(...) Öbürü, bir işini bir mesleğin uzmanı. Okuyor, düşünüyor, tartışıyor. Her şeyi ısrarla anlamaya çalışıyor. Soruyor, araştırıyor. Kendi çıkarlarının ayırımında ve onu sonuna kadar savunuyor. Canlı ve diri. Kimseye kolay kolay aldanmıyor. Yüzü aydınlık, bakışları cin gibi” (Apaydın 1995:16).

Fakat gözlemciliği noktasında tüm kalemlerin Demir Özlü’nün taşıdığı olumlu düşünceleri taşımadığı görülmektedir. Örneğin bazı çevrelerce Talip Apaydın’ın gerçekçiliğinin salt gözleme dayanan ve iddiası olmayan bir gerçekçilik olduğu savunulmaktadır. Eserlerinde kırsal yaşama ilişkin gözlemlerin düzeyinde kaldığı, olgulara, kırsal toplulukların geçirmekte olduğu yapısal dönüşümlerin perspektifi ile bakmadığı, öykü ve romanlarına kırsal kesimin bu sorunlarını dile getirme işlevini yükleyemediği eleştirileri dile getirilmektedir. Bunlar üzerine Apaydın (1995:122), öykülerindeki gerçekçiliği şöyle anlatmıştır:

“(...) Yoksul insanın gerçeğini olduğu gibi yazmak yetmez; onu yüreklendirecek, kımılatacak bir işlev de yüklemeli. Abartılı olmamak koşulu ile elbet bundan yanayım. Şiir, öykü, roman, kısaca sanatsal ürün yalnızca haz veren, hoşça vakit geçirten bir uğraş değil. İnsanı değiştiren, geliştiren bir çaba. Bizlere kimi çevrelerden yöneltilen ‘iddiasız bir gerçekçilik’ gibilerden klişeleşmiş eleştirileri bir yana bırakıp daha yakından bakılırsa görülecektir ki bizler eleştirici gerçekçilik, hatta toplumcu gerçekçilik anlayışı içinde yazdık. Köylü insanın yalnızca resmini çizmedik; onun özlemlerini, ileriye çevrik çabalarını, umutlarını yazdık. Kendisine yapılan

haksızlıklar, kötülükler karşısında nasıl bir yaşam savaşı verdiklerini belirttik. Aydınların ilgisinden çok uzaklarda kalmış köylü insanı tanıttık.”

Öte yandan Talip Apaydın’ın öykülerinde dikkati çeken bir diğer nokta da tercih ettiği dil konusundadır. Eserlerinin neredeyse tamamına hâkim olan olgu köysellik olmasına rağmen bunun eserin diline yansıma noktasında bazı farklılıklar taşıdığı görülmektedir. Örneğin bir köy romanında ya da öyküde yerel dilin yoğun bir şekilde kullanıldığına rastlanılmamaktadır. Köylü gibi anlatımın yeğlenmediği dikkati çekmektedir. Apaydın (1995:122)’ın bu konudaki savunması da şöyle olacaktır:

“Romanda, öyküde yerel dili kullanma konusu bir zamanlar epey tartışıldı. Kimi yazar arkadaşlar, anlattığı çevrenin ve anlattığı insanın kişiliğini daha iyi verebilmek için dilini de aynen kullanmak gerektiğini söylediler. Bu anlayışla yazdılar. Çok başarılı olanlar da çıktı. İlk aklıma gelenler Orhan Kemal, Fakir Baykurt... Tersî görüşte olanlar da ‘o zaman ortaya yanlış bir dil çıkar, biz doğru Türkçeyi kullanmak zorundayız, dediler. Öyle ya belli bir eğitimden geçmemiş insanlarımız Türkçeyi doğru dürüst kullanamıyor. Çoğu sözcükleri hatta cümleleri hatalı oluyor. Yazın, bir dil ve anlatım sanatı olduğuna göre nasıl bağdaşacak bu? Bir köylüyü, köyden gelmiş bir işçiyi de profesör gibi konuşturamazsınız. Hemen yapaylaşır. O zaman kanımca orta bir yol bulacaksınız. Kimi yerel ve ilginç sözleri kullandırarak –bunun Türkçeye katkısı da olabilir ve olmuştur- doğru dille yazacaksınız. Onun kullandığı cümleleri ve sözcükleri olabildiğince düzelteceksiniz. Anlattığımız kişinin havasını, düşünceleriyle, dünyaya bakışıyla vermeye çalışacaksınız. Ben baştan beri bu yolu tuttum. Konuştuğu gibi değil; konuşması gerektiği gibi konuşturdum. Fazla zorlamaya da gitmedim, yapay olmamaya çalıştım. ”

Günel (2005:7); Talip Apaydın ya da onun durumundaki köy enstitüsü çıkışlı yazarlar söz konusu olduğunda yapılacak olan değerlendirmenin çıkış noktasını enstitü sürecine dayandıranlardan. Ona göre Apaydın ve arkadaşlarını değerlendirirken şu unsurlar göz önünde bulundurulmalıdır:

“Köy enstitülerinde başlayan eğitimci kimliğinin geçirdiği evreler ve bu sürecin yazarlıklarına etkileri;

Yazar kimliklerinin oluşumu ve geçirdiği evreler;

Eğitimci- yazar- aydın kimliğinin ülkemiz eğitimindeki, toplumsal yaşamındaki ve yazınındaki etkileri, yansımaları” dikkate alınmalıdır.”

Yukarıda çıkış noktası kabul edilen ilk madde, enstitülü yazarların üsluplarına enstitü süreci ve sonrasındaki öğretmenlik hayatlarının nasıl doğrudan etki ettiği ile ilgili olmuştur. Apaydın da çeşitli söylemlerinde enstitü içerisinde kendilerine verilmeye çalışılan okuma alışkanlığının doğal olarak yazma isteğini de birlikte getirdiğini sıkça vurgulamıştır. Apaydın

(1995:53)' a göre daha öğrencilik yıllarından itibaren çok sayıda arkadaşı şiir, öykü, roman yazmaya koyulmuştur. O yılların aydın ve okur gücünden büyük destek gördüklerini bunun nedeninin de içlerinden çıkıp geldikleri köyden, köylüden söz etmeleri olduğunu belirtmiştir. Bazı acemilikler ve yetersizliklere rağmen gerçekçi ve içtenlikli olmaları onları diğer yazarlardan farklı kılmıştır. Bu, onlara hoşgörüyü getirmiştir. Çünkü o dönemde ülkenin büyük gerçeği olan köylünün durumu, yaşamı, aydınlar katında çarpıcı bir etki yapmaktadır. Cumhuriyet döneminin ilk yıllarından gelen halka dönük ilgi ve ortam içerisinde köy enstitülü yazarlar, basın ve yayın çevrelerinde büyük bir ilgiyle karşılanmış hemen her dergide yazıları, şiirleri yer almıştır. Kitapları üst üste baskılar yapmış, bazıları yabancı dillere çevrilmiş ve olumlu tepkiler almıştır.

3.2. Talip Apaydın'ın Eserlerinde Eğitim Teması

Talip Apaydın, eserlerinde milli kültür unsurlarından yararlanarak çocukların birtakım değerleri kazanıp yetişmelerini istemiştir. Gelenekten yola çıkıp kaynaklardan yararlanma adına çocuklara sunduğu veriler, kültür aktarımı sürecinde önemlidir.

Çocukların içlerinde buldukları gelişimi dönemi esasından yola çıkarak oluşturduğu birçok eseri çocukların merak, keşfetme, yaratma özelliklerini geliştirici değerler taşımaktadır.

Eserlerde öğreticiliğin dar kalıplarına düşülmeden çocukların kişiliklerinde çalışma, bilme, öğrenme ve sorgulama odaklı farkındalık yaratma gayesi dikkati çekmektedir.

Bu çalışmada yazarın çocuklar için kaleme aldığı iki hikâye ve bir romanı incelenmiş, inceleme sonucunda çocuk ve eğitim temalarına ilişkin yazdıkları belirlenmiştir.

3.2.1. “O Güzel İnsanlar” Adlı Eserde Çocuk ve Eğitim Temalı Bulgular

Eserde “Kömürün Öyküsü”, “Çay Ağacı”, “Durak Usta”, “Çoban Rıza” ve “Ali Yanık” olmak üzere toplam beş hikâye yer almaktadır. Bu hikâyeler, eserdeki yer alış sıralarına göre incelenecektir.

3.2.1.1. “Kömürün Öyküsü” Hikâyesinde Çocuk ve Eğitim Teması

1829 yılının sonbahar aylarında geçer hikâye. Uzun Mehmet, hikâyedeki başkahraman ve onun yaptıkları da hikâyedeki olaylar zincirine konu olan durumlardır.

Hikâyenin ana hatlarını oluşturup verdiği mesaja kadar olan süreçte oluşacak olan her şey Uzun Mehmet'in İstanbul'a askere gitmesiyle başlar. İstanbul onun gözünde, tıpkı Anadolu'dan gelen her insanın gözünde olduğun gibi akıl sır ermeyecek boyutta güzellikleri bünyesinde barındıran, inanılması güç, farklı, eşsiz bir mekândır.

Askerlik esnasında yaptığı çeşitli görevlerden sonra Mehmet'in yeri nihayet geminin makine dairesinde yaptığı kömürcülük olacaktır. Bu iş Mehmet'in hayatında ilk kez rastladığı, yaptığı işi niye yaptığının farkında olmadığı, ocağa attığı kömürlerin dahi ne olduğunu bilmediği bir görevdir.

Mehmet, merakı sayesinde ki kömürün ne olduğunu, neye yaradığını, hangi alanlarda ne için kullanıldığını komutanlarından öğrenir. Bu görüşmeleri sırasında o sıralar Türk yurdunda kömüre rastlanılmadığını, çok yararlı olan bu madeni elde edebilmek için yabancı ülkelere yüksek boyutlarda paralar ödenip gemilerle ülkeye getirildiğini öğrenir.

Orada rastladığı yurtsever komutanlar tarafından kömür üzerine uzun uzadıya bilgilendirilen Uzun Mehmet, yine aynı komutanları tarafından bir de alacaktır.

Emre göre komutan tüm askerlerinden yerlerine, yurtlarına, memleketlerine döndüklerinde kömür üzerine araştırmalar yapmalarını, toprağı didik didik ederek kömür yatakları aramalarını ve bulup kendilerine haber vermelerini istemektedir.

Kömürü gördükten sonra aklından çıkaramayan, kendince bunun çok önemli olduğunu düşünen ve bir de bunun üzerine bir emir alan Mehmet, ilk izninde köyünde kapsamlı bir araştırmaya çıkar. Mehmet'in isteği, topraklarında kömür varsa onu bulabilmek ve yurdu için çok önemli derecede sayılabilecek bir yararlılık gösterebilmektir. Mehmet, memleketi Zonguldak'a gelir. Köyüne doğru büyük bir istek ve coşkuyla yola çıkar. Annesi ve sevdikleriyle alelacele vakit geçirip hoşbeş eden Mehmet ivedilikle kömür denilen kara altını aramaya koyulur.

Hesaplarına göre, çocukluğunda ve daha önceki yaşantıları sırasında derenin içinde ve civarlarında rastladığı siyah taşları kömür olarak düşünmektedir. Vakit kaybetmeden dereye doğru hareket eden Mehmet, yaptığı ilk tahmininde yanılmıştır. Kömür sandığı şey sadece siyah bir taştan ibarettir.

Fakat Mehmet yılmayacak ve tahminleri sonucunda çıkması muhtemel yerlere doğru araştırmalarını sürdürecektir. Bütün gün yaptığı incelemelerden sonra nihayet beklediği

sonuca ulaşan Mehmet'in keyfine diyecek yoktur. Şimdi tek yapacağı birliğine dönüp bunu komutanlarına bildirmektir.

Gitmeden önce bu gelişmenin gizli kalmasını annesi ve en yakın arkadaşı Halil'den rica eden Mehmet, birliğine doğru yola çıkar.

Mehmet'in haberi birlikte büyük bir merak ve ilgiyle karşılanır. Oluşturulan uzman ekip vakit kaybetmeden Mehmet'in memleketi olan Zonguldak'a doğru harekete geçer.

Fakat Mehmet'in sırrı annesi ve yakın arkadaşı Halil tarafından yeterince saklanamamış ve her nasıl olduysa o zamanda o yörede etkili olup halka çok da iyi davranmayan müsellimin kulağına gitmiştir. Müsellim, böyle bir gelişmenin neden kendisinden habersiz bırakıldığı konusunda Mehmet'e karşı büyük bir öfke beslemektedir.

Uzmanlar yapılan incelemeler sonrasında Uzun Mehmet'in buldukları taşların kömür olduğu konusunda fikir birliğine varırlar ve büyük sevinç içinde İstanbul'a dönerler.

İstanbul'a dönen heyet içinde yer alan Mehmet ve annesini sevinçli, coşkulu ve büyük bir karşılama töreni beklemektedir. Mehmet gururludur. Vatanına hizmet etmiş olmanın verdiği şerefle İstanbul'a annesiyle birlikte yerleşmiştir.

Fakat günlerden bir gün birliğinden İstanbul'a yerleştirdiği annesini ziyarete gittiği sırada kimliği bilinmeyen ve bir daha da bulunamayacak olan kişiler tarafından acımasızca öldürülür.

3.2.1.1.1. Tema

Eserin serim, düğüm ve çözüm bölümlerinde tema içerisinde ortaya konan üç sacayağı fikrin ağırlığı göze çarpmaktadır.

- Köy insanının dönem yapılanması içinde itildiği geri kalmışlık ve karanlık dünya,
- Çaba, uğraşı, hırs, istek kavramlarının insan hayatında ne kadar önemli olduğu ve ona neler kazandırabileceği,
- İnsanlık adına, vatan adına yararlıklar gösterebilmek eserin anlam yoğunluğu içerisinde başı çeken temel unsurlardır.

Eser, köyden olsun kentten olsun hiç kimsenin birbirinden farklı olmadığı, eğer doğru eğitimlerin ışığında birlikte aydınlanılabılırsa herkesin ülkesi için yapacak şeylerinin

bulunduğu ve yurt adına, insanlık adına, toplum için bir şeyler başarmanın en büyük erdemlerden biri sayılması gerektiği düşüncelerini bünyesinde barındırmaktadır.

3.2.1.1.2. Eğitim ve Öğretime Yönelik Saptamalar

Yazar, eserleri içerisinde okuyanın zihninde yer edebilecek ve onun genel kültür hazinesine ekleyip kullanabileceği, öğretim döneminde ve sonrasında yararlanabileceği bazı bilgileri öykü içerisinde kullanmaktadır. Bunlar:

“Büyük iş bu. Yol yapılır. Ocaklar açılır. Ocaklarda birçok insan çalışır. Devlet dışarıdan kömür almaktan kurtulur. Bunun için dışarı avuç dolusu para ödüyöruz.” (s.30)

“Yanar be. Büyük ısı verir. Gemiler bununla yürür. Çok pahalıdır.” (s.30)

“Toprağında kömür bulunan ülkeler zengin oluyor, dedi. Günümüzde en büyük güç kaynağı kömürdür. Gemilerimizi işletmek için yabancılara avuç dolusu para veriyoruz.” (s.10)

“O yıllarda Müsellim denilen vergi memuru ortalığı kasıp kavuruyordu. Ağalarla işbirliği yapmış, yoksul halkı eziyordu. Ondan habersiz kuş uçmuyordu köyde. Yoksul halkın kazancını müsellim zorla alıyordu.” (s.15)

“Ateşin üstüne toprak atıp söndürdü.” (s. 21)

“Yukarısında küçük bir çağlayan vardı. Sular altını oymuştu.” (s.22)

“Çağlayanın oyduğu yere girmek istemedi. Oldukça derindi orası.” (s.23)

“Böyle kişilerdi o dönemin yöneticileri. Halka düşmandılar.” (Cumhuriyet öncesi döneme yapılan atıf, s.32)

“Herkes ona Uzun Mehmet diyordu. Eskiden soyadı yoktu. İnsanları tanımlamak için kendisine yakışan böyle yardımcı bir ad eklenirdi.” (soyadı kanununa yapılan bir hatırlatma ve açıklama, s.14)

“Altı kuruş da aylık maaş bağladılar. İyi paraydı o günlerde. Çünkü paranın alım gücü fazlaydı.” (Dönem eleştirisi olarak değerlendirilebilir. Ülke ekonomisinin o zamanda içinde bulunduğu zor durumu anlatmaktadır, s. 37)

“Çavuşa mektup yazdırıyor, karşılığı iki ayda zor geliyordu. Taşıtlar şimdiki gibi hızlı değildi. Doğru dürüst posta yoktu. Mektuplar ilden ile gitse bile ilden köye zor gelirdi.” (s.13)

“Sokaklar karanlıktı. Şimdiki gibi elektrik yoktu.” (Yurdun geçmişte hangi zor şartlarda bulunduğunu gözler önüne sermektedir, s.38)

3.2.1.1.3. Sevgi Temasına Yönelik Saptamalar

Parçadan çocuklara kalabilecek sevgi temalı iletiler düşünüldüğünde anne, baba, akrabalara ve doğaya karşı beslenmesi gereken duygular açığa çıkmaktadır. Çocukların evlerine, annelerine, babalarına, akrabalarına karşı derin bir özlem içinde olmaları, nerede olurlarsa olsunlar onları hatırlayıp onlara karşı derin bir sevgi, vefa duygusu beslemeleri gerektiği hissettirilmektedir. Örneğin;

“Köyü gözünde tütüyordu. Çok özlemişti evini, anasını, akrabalarını, köyünün dağlarını, tepelerini. Kara eşeği, keçileri bile özlemişti.” (s.13)

“Onun için gurbete giden insanın acısı büyüktü.” (s.13)

“Bizim oralara ne yapsanız gider. Çünkü bizim toprağımız sağlamdır. Dağlarımız var ki, ucu bulutlara değer. Derelerimiz var ki, dibi denizlere iner. Bizde ağaç bol, taş bol.”(s.6)

“Köyüne ertesi gün varabildi. İyi yorulmuştu. Ayaklarının altı şişmişti. Gene de acı duymuyordu. Çok heyecanlıydı. Anasını akrabalarını kucakladı.” (s.14)

“Serin, dinlendirici bir havası vardı buraların.” (s. 18)

“Ne kadar yaban bir doğaydı. Yüce dağlar, derin dereler, gün görmemiş ormanlar. Bir rüzgâr esti mi ağaçlar hışıl hışıl hışıldıyordu.” (s. 20)

3.2.1.1.4. Kişilik Gelişimine Yönelik Saptamalar

Parçada Uzun Mehmet’in askerliği sırasında yaşadığı bir olay onun büyüklerine olan saygısını çocuklara aktarmada belirteç olarak görülebilir. Hikâyedeki bir diyalogda:

“-Sen köyde güreş yaptın mı?

-Yaptım çavuşum.

-Benimle güreşir misin?

-Yok. Ben akranlarımla güreşirim.

Çavuşun hoşuna gitti.” (s.7)

Parçaya göre üst rütbede bulunan bir askerin hoşuna giden davranış, Mehmet'in gösterdiği tevazu ve büyüklerine olan saygısıdır. Davranış kitlelere övülmüş ve “*çavuşun hoşuna gitmişti*” sözüyle de pekiştirilmiştir.

Eserin genelinde sıkça rastlanan bir konu da “bilgiye olan açlıktır.” Kahraman, bilgiye ulaşma isteğiyle içinde bulunduğu tüm cehaletine rağmen yerine göre sorarak yerine göre deneme- yanılma yöntemleriyle doğruya ulaşmaya çalışmaktadır. Mehmet, kazan dairesine girdiği ilk andan itibaren ne yaptığını bilmeden verilen görevi yapmaktansa yanan siyah taşlara bir anlam vermeye çalışmıştır. Bu çabası, parçanın çeşitli bölümlerinde yer yer kendini göstermektedir.

“Allah Allah, diye söylendi. Taş nasıl yanar acaba?”

Çavuş şaşkınlığını anlamıştı.

-Ne o? Dedi. Kömür görmedin mi hiç?

-İlk görüyorum çavuşum, nasıl yanıyor bu?

-Yanar, öyle yanar ki pelit odununun beş katı sıcaklık verir.

-Vay canına! Nereden çıkar bu taşlar?

-Bizde yoktur. İngiltere'den gelir.

-Uuu!.. Orası çok uzak derler çavuşum, nasıl gelir?

-Gemiyle getirirler. Çok da pahalı ha. Avuç dolusu para gidiyor buna.

-Niye odun yakmıyoruz?

-Odunla yürür mü ulen koca gemi? Sizin evin ocağı mı sandın?” (s.7-8)

Görüldüğü üzere askerliğinde rütbece kendisinden yüksekte bulunan, emir aldığı askere bile bilgiye açlığı sayesinde ki sorular sormuş, merakını gidermeye çalışmıştır. Merak duygusuna eklediği hırs, azim, başarıma isteği, cahilliğine isyan ve bu cahilliğine rağmen önündeki setlere aldırış etmeden hedefine doğru yürümek Uzun Mehmet'in değerleridir.

“Eline bir parça alıp baktı, basbayağı taşı bu. Taşa benziyordu. Ama ocağa atınca yanıyordu. Şaşılacak şeydi. Merakı gittikçe arttı. Nasıl çıkardı bu, nereden çıkardı? Oradaki arkadaşlarına sordu.” (s.8)

“Her mektupta kömürden söz ediyordu.” (s.10)

“Bilmemek çok kötü şey ağzına tükürdüğüm. Bilmemek körlük... Bilmediğimiz daha neler vardır kim bilir? Örneğin bizim geminin makinesi... Nasıl çalışır bu makine? Nasıl yürütür koca gemiyi? Gâvurlar nasıl yapmışlar bunu akıl erdirecek gibi değil.” (s.12)

“Ateşin çevresinde birkaç kere döndü. Sevincinden ne edeceğini bilemiyordu. Sonra kendini topladı biraz. Derenin kıyısına inip yukarılara bakmaya başladı. Seller nereden getirmiş olabilirdi bunu? Derenin yukarılarına gidip aramalıydı. Bulmalıydı kömürün damarını.” (s.21)

“İri bir parça koparıp dışarı çıkardı. Buz gibi suda üşüyor ama üşüdüğünü duymuyordu.” (s.23)

Arkadaşların, dostların birbirlerinin sözlerine, verdikler sırlara sadık olmaları gereği öğütlenmektedir. Mehmet'in sırrının annesi ve yakın arkadaşı tarafından yeterince iyi saklanamaması sonucunda Mehmet ve annesinin başına gelen kötü olaylar, insanların yakınlarının sırlarına sadık kalabilmelerini çocuklara hissettirmektedir.

“Mehmet, iznini dolmasını bekleyemedi. Sekiz on gün sonra İstanbul'un yolunu tuttu. Neden erken gittiği köyde konuşulurken ‘maden bulmuş, onu götürmüş’ sözü de çarçabuk yayıldı.” (s.31)

3.2.1.1.5. Vatanseverliğe Yönelik Saptamalar

Parçada sıkça üstünde durularak okuyucuya hissettirmeye çalışılan bir nokta da yurttaşların içinde yaşadıkları vatana karşı görev ve sorumlulukları noktasındadır. Yazara göre Türk insanın okumuş- cahil ayrımı yapılmaksızın vatanına bağlılığı ve vatani için yaptıkları önemlidir. Üzerinde durduğu düşünceye eserindeki şu bölümlerde rastlanmaktadır:

“Herkes kömür arasın. Bulan, savaşta en büyük yararlığı göstermiş gibi vatana hizmet etmiş olur.” (s.11)

“Yaşa Mehmet, dediler. Sen büyük hizmet ettin memlekete. Sana altın madalya vereceğiz. Aylık maaş bağlatacağız. Ananla birlikte gayri İstanbul'da oturursun.” (s.34)

“Aferin oğlum Mehmet. Yurda büyük hizmet ettin. Adını tarihe geçirttin.” (s.36)

“Bu kömür işi çok önemli. Hele dağların altı hep kömürse, devleti bile kurtarır bu ana. Tüm memleket zengin olur.” (s.29)

3.2.1.1.6. Anadolu Kültürüne Yönelik Saptamalar

Eserin özellikle giriş bölümünde kahramanın köyden büyük bir şehre –İstanbul’a- gelişine ve İstanbul’un üzerinde kurulduğu coğrafi yapı, barındırdığı güzellikler, doğal ve insani değerleri karşısındaki şaşkınlığına yer verilmiştir. Durum, dönem içerisinde, Anadolu’daki halkın İstanbul’dan hem maddi hem de manevi olarak ne kadar uzak yaşadığı noktalarında önemli veriler taşımaktadır. Anadolu halkı doğup büyüdüğü coğrafyanın zorlu koşulları içerisinde türlü güçlüklerle savaşmakta ve hayatı içerisinde sahip olduğu güzelliklerin çok azının farkında olmaktadır.

“İstanbul’u görünce bütün Anadolu çocukları gibi şaşırıp kaldı. Orman gibi minareler, dağ tepesi gibi kubbeler, kat kat yapılar ve bunca insan... Yakında bu şehir denize batır diye düşündü. Öyle ya, bunca ağırlığı ufacık kara parçası nasıl çeker? Ne yana baksan deniz. Hele Sarayburnu’nda öyle yüksek yapılar, öyle kalın duvarlar var ki bayağı korktu. Bunları yapan ustalar denizi hiç düşünmemişler. Hep buraya yapacağımıza biraz da bizim oralara yapsanıza hey ustalar!” (s. 5-6)

Parçanın kahramanı Uzun Mehmet bunları İstanbul’ a dair düşünürken bir yandan da kendi toprağının özelliklerini, olumlu ve güzel yanlarını hatırlamayı ihmal etmez. Dolaylı olarak ne kadar unutulup yüz çevrilse de Anadolu coğrafyasında da türlü güzelliklerin bulunabileceği, bakılıp ilgilenilirse oraların da kıymetli olduğu sezdirilmektedir. Aynı zamanda tıpkı coğrafya gibi Anadolu insanının çalışkanlığı ve güçlükleri yenebilme gücünden de Talip Apaydın’ın diğer birçok eserinde olduğu gibi bu hikâyesinde de rastlanmaktadır. Yazara göre Anadolu insanı bırakıldığı yalnızlıktan kurtarılıp, düzenli, sistemli, çağdaş bir eğitimden geçirilirse aşamayacağı bir zorluk kalmayacaktır.

“Dah oğlum! Kömürü bulduk. Ne kolaymış meğer? Bilseydim şimdiye durur muydum? Vay bee! Şaşılacak bir iş bu. Kendisi de inanmıyordu. Düş mü görüyordu yoksa?” (s.26)

“Bizim oralara ne yapsanız gider. Çünkü bizim toprağımız sağlamdır. Dağlarımız var ki, ucu bulutlara değer. Derelerimiz var ki, dibi denizlere iner. Bizde ağaç bol, taş bol. Ama yapacak usta yok.” (s. 6)

Yine aynı anlam aralığında değerlendirilirse, İstanbul’un sadece maddi olarak değil manevi anlamda da Anadolu koşullarından çok daha iyi durumda olduğu anlatılmaktadır. Dönem şartlarında türlü zorluklar çeken Anadolu’ya göre İstanbul’un içinde bulunduğu rahatlık düzeyinden şöyle bahsedilir:

“İstanbul’da pek böyle değildi durum. Köylere doğru gittikçe kötü yönetimin rezillikleri ortaya çıkıyordu.” (s. 16)

Vatana karşı paha biçilmez bir yarar sağlamış olan Mehmet İstanbul’da yaşamak ister ve annesini de yanında oraya götürmeyi planlamaktadır. Fakat annesinin oğlunun bu görüşünü öğrendikten sonra oğluna verdiği cevap, İstanbul’daki yönetim ve Anadolu coğrafyasının birbirinden ne kadar kopuk yaşadığını gözler önüne sermektedir:

“- Bırak unu ana! İstanbul’a gidiyoruz. Zengin oluyorum. Hükümet bana ödül verecek.

-Ne ödülü? Aklını mı kaçırdın? İndir şu çuvalları. Hükümet ödül verecekmiş! Hükümet kim, biz kim?” (s. 27)

Eserde dikkati çeken bir diğer ileti de İstanbul’ a giden ve öğrenmeye yönelik isteğiyle bilgisini, görgüsünü, genel kültürünü artıran Mehmet ile köyde kalıp da köyün dar yapısı içerisinde, bildikleri sadece köyün sınırlarıyla çevrili olan insanlar arasındaki bazı olaylarda baş gösteren bakış açısı farklarıdır.

“-Ne yaptın hayrola?

-Altın buldum.

-Altın mı buldun, nasıl altın?

-Kara altın, kömür. Bak!

-Aman Mehmet, bunun için mi geç kaldın? İki çuval un öğüteceksin, insan bu zamana bırakır mı?” (s. 26-27)

Konuşmalardan anlaşıldığı üzere bilgisiz toplumda günlük işlerden biri olarak görülen un öğütmek, ülkenin kalkınmasında rol oynayabilecek bir keşiften önemli sayılmaktadır.

Yine kömürün önemini bu sefer de yakın arkadaşı Halil’e anlatmaya çalışırken aynı katı, inanmaz bakışlarla karşılaşacaktır.

“-Bak sana ne göstereceğim, dedi. Kömür gördün mü kömür? Taşkömürü? Bizim dağda bir sel yatağında buldum.

-Eee, ne olacak bu?

-Yanar be. Büyük ısı verir. Gemiler bununla yürür. Çok pahalıdır.

-Dağdaki kömürün kime yararı olacak?

-Sen öyle bil.

-Büyük iş bu. Yol yapılır. Ocaklar açılır. Ocaklarda birçok insan çalışır. Devlet dışarıdan kömür almaktan kurtulur. Bunun için dışarı avuç dolusu para ödüyöruz. ” (s.30)

Yazarın Halk Edebiyatı ürünlerinden sıkça yararlanmayı ihmal etmemesi, eserin başından sonuna birçok bölümlerinde fark edilmiştir. Yazar, hikâyesinde deyimler, atasözleri, mani- türküler ve halk ağzı sözlere yer vermiştir.

“Düşün düşün yaştır işin.” (s.12)

“köyü gözünde tütüyördü.” (s.13)

“Çok şükür kavuşturana.” (s.14)

“Uğurlar olsun oğlum.” (s.16)

“Koyun gelir yata yata

Çamurlara bata bata

Gelin Ayşe ’m suya gitmiş

İlgınları tuta tuta” (s.18)

“Git ulen, gözü kör olası!” (s.18)

“İçi alıp veriyördü.” (s.24)

“Sağol emmi.” (s.24)

“Turnayı gözünden vurdum.” (s.26)

“Ne yaptın, hayrola?” (s.26)

“Aklını mı kaçırdın?” (s.27)

“O gece gözüne uyku girmedi.” (s.29)

3.2.1.2. “Çay Ağacı” Hikâyesinde Çocuk ve Eğitim Teması

“Bir yanı masmavi deniz, bir yanı yemyeşil bayırlar. Kışın ılık, yazın sıcak, her zaman yağışlı, ıslak bir hava...” (s.39)

Eser, yukarıda anlatılan eşsiz coğrafyada geçmektedir. Otları, ağaçları, bitki örtüsünün gürlüğü ve çeşitliliğiyle kendini gösterir doğa, Rize ve Trabzon çevrelerinde. Aldığı şanslı

iklim sayesinde de anında boy atıp can verir burada çiçekler, ağaçlar. Bu bitkilerin arasında bize verdiği lezzet ve keyif ile ön plana çıkan bir bitkimiz de vardır ki o da çaydır.

Çayın yurda getirilişi ve sofralarda sergilenişinin kaynağına inmek ister eser. Bu yolculuğa rehberlik edenleri bulup gün yüzüne çıkarmak peşindedir. Bu amacında üzerinde duracağı ilk ve tek isim Zihni Bey'dir.

Hikâyeye göre Zihni Bey, botanik hocası, araştırmacı bir öğretmendir. Sadece mesleğinden gelen teorik bir kalıpla değil; pratikte de doğa ve bitkilerle baş başa kalmayı seven Zihni Bey, sıklıkla yaptığı doğa ziyaretlerinde içinde yaşadığı eşsiz denebilecek güzellikteki tabii dokuyu inceler. İncelemeleri sırasında bitkilerle konuşur, onlara hatırlarını sorar ve onlarla dertleşir. Kısacası hayatını işine, işini de hayatına adanmış, örnek bir öğretmendir o.

Bir gün, araştırmaları esnasında yaptığı bir gözlemin ulusun yarınlarna kalabilecek boyutta bir öneme sahip olacağını bilemezdi elbette. Kendisine çay ağacını anımsatan bir bitki görür ve burada başlar çay ağacının peşine düşüş hikâyesi Zihni Öğretmen'in.

Hesaplarına göre çay, ekonomik değeri yüksek, içimi bir o kadar güzel ve zevkli olan bir içkidir. Fakat bu güzellikteki bir bitkinin yurdumuz sınırları içerisinde yetişmeyişi onu derinden yaralamaktadır. Hiç vakit kaybetmeden bu uğurda savaşılmaya başlayacaktır Zihni Öğretmen. Amacı bu güzelim bitkiyi, iklimin de bu bitkiye çok uygun olabileceğini düşündüğü ülkemizin Doğu Karadeniz yöresinde yetiştirmektir.

Fakat ne var ki kendisinden başka hiç kimse bu işin bu kadar kolay olabileceğinin farkında değildir. Bu yüzden kimse yanaşmaz kendisine yardım etmeye. Nereye gitse kapılar yüzüne kapanır Zihni Öğretmen'in. Türlü kişilerle konuşur, onlardan tarlalarını, topraklarını bu işe ayırmaya davet eder; fakat onları bu işe inandıramaz.

Bu zamana kadar hiç de olumlu gitmeyen işleri, Batum'da yaşayan bir tanıdığından çay ağacı tohumları istemesiyle biraz da olsa düzelme yoluna girecektir.

Önce bu tohumları dikecek alan bulmakta zorlanan Zihni Öğretmen, validen aldığı özel izinle az da olsa onları ekecek bir yer bulur. Bulur da ne var ki ektiği tohumların bir an evvel çıkmasını beklerken tohumlar hiçbir gelişim göstermemiştir. Her şey bu kadar ters giderken kendisine inanan az sayıda insan da neredeyse ona inanmaz hale gelmek üzeredir ki Zihni Öğretmen'in yaptığı incelemeler sonunda ektiği tohumların sağlıksız, verimsiz tohumlar olduğu sonucu ortaya çıkar.

Derhal yenilerini eken Zihni Bey, bu kez mutlu sona ulaşacak ve canla başla gösterdiği çabalarının karşılığını alacaktır. Onun sayesinde artık insanlar o bölgede çayla tanışmaya başlamıştır. Çiftçi yavaş yavaş tarlalarını çaya ayırmaya başlamış, ürün yüksek kalitede kendini göstermiştir.

Haber bölgenin çoğunluna yayılır ve Zihni Bey'in çabaları sayesinde yurdumuz hem vazgeçemeyeceği bir lezzeti kendi topraklarında yetiştirme fırsatı yakalayacak; hem de azımsanamayacak bir maddi gelirinde sahibi olacaktır.

3.2.1.2.1. Tema

Parça, bir amaç uğruna, bıkmadan, yorulmadan, azimle giden insanların önünde hiçbir güçlüğü duramayacağı temasını taşımaktadır. Çayı, ülke topraklarında yetiştirmeye kendini adayan Zihni Öğretmen'in çabaları karşısında hiçbir güçlük duramayacak ve o çabalarının karşılığını alacaktır.

3.2.1.2.2. Eğitim ve Öğretime Yönelik Saptamalar

Eserde Zihni Bey'in amacına doğru yürüdüğü yolda karşısına birçok engel çıkmıştır. Kendisini destekleyen, ona inanan kişi sayısı yok denecek kadar azdır. Fakat bir kişi vardır ki ona güvenmiş ve yardım etmiştir. Bu kişi orman şefidir. Orman şefinin Zihni Öğretmen'e olan yardımları aktarılırken onun öğretmenlere olan saygısından söz edilmiştir. Eserde "iyi" kişiliğiyle ön plana çıkan kişinin öğretmenlere olan saygı ve sevgisi, çocuklara ders olacak niteliktedir.

Ayrıca yazar parçada olması gereken öğretmen ve eğitim sistemine dair görüşlerini de bazı bölümlerde hissettirmiştir.

"Orman şefi genç bir adamdı. Zihni Bey'in çabasını duymuştu. Ayrıca öğretmenlere belli bir saygısı vardı. Ayağa kalkıp özür diledi." (s.49)

"Botanik hocası(Bitkiler öğretmeni). Araştırmacı bir öğretmen. Dersini karatahta başında şekiller çizerek öğretmez. Öğrencilerini alır kırlara götürür. Yaprakları, çiçekleri, ot köklerini toplar. Buğdayları, arpaları, yulafları gösterir. Her birinin özelliklerini buldurur. Ağaçları tanıtır. Öğrencilerine doğayı sevdirebilir. Bitkileri yetiştiği yerde, toprağın üstünde öğretir. O zaman unutulmaz olur o bilgiler." (s.40)

Doğal güzelliklerden dem vurulurken okuyucunun kitabı okuduktan sonra genel kültüründe yer edebilecek bilgilerin parçada bölümlerin arasına yerleştirildiği görülmektedir.

“Bu iklimde çay yetişir mi acaba? Yaz kış bol yağışlı, üstelik sıcak, nemli bir iklim(...) Seylan, Hindistan, öbür çay yetişen Ekvator boyları bizim buralardan pek farklı değil.” (s.41)

“Patates, domates, tütün, daha birçok sebzeler, meyveler... Dünyaya böyle yayılmış. Birisi tohumunu getirip yerleştirmiş, ondan başkaları görmüş. Derken tüm insanlar bu nimetlere kavuşmuş.” (s.43)

“Çay tohumu aradı. İlgililerden yarım kilo kadar alabildi. Fındık büyüklüğünde, kahverengi, yuvarlak şeylerdi çay tohumları. Toprak kabartılıp gübrelenecek, ocaklar yapılıp öbek öbek dikilecekti.” (s.45)

“Ahmet Kaptan, adında bir çiftçinin ahbabının mısır tarlasına ekmek istedi.” (yörede mısırın da yetişebildiği hissettiriliyor, s.45)

“Rize yörelerini görenler bilirleri ekim toprağı gerçekten azdır.” (s.45)”

“Zaten yüksek olmazdı çay ağacı. Çalı biçiminde, sık dallı, alçacak bir ağaçtı. Ağaç bile denilemezdi. Ama pıtırak gibi yüzlerce sürgün veriyordu. Çay olarak kurutulan kısım bu sürgünlerin uçlarıydı.” (s.54)

“Üçüncü dördüncü yıl yaprak koparımına başlandı. Gene Zihni Bey’in öncülüğü ile kurutulup buhardan geçirildi. Kıyıldı, işlendi. İçilecek duruma getirildi. ” (s.55)

“Bütün Karadeniz boyunda çay ekimi alıp yürüdü. Mısır tarlalarına çay ekiliyordu. Yaşlı fındık bahçeleri sökülüp yerine çay dikiliyordu.” (bölgede mısır ve fındık tarımının da yapıldığı aktarılmaktadır, s.56)

“Doğu Karadeniz boydan boya çay bahçesi haline geldi. Halkın ana geçim kaynağı çay olup çıktı.” (s.56)

“Şimdi mayıs, haziran, aylarında oralardan bir geçseniz. Çoluk çocuk, kadın erkek, Karadenizliler çay bahçelerine dalmışlar ellerinde sepetler, boyuna çay yaprağı toplarlar.” (s.56)

“Fabrikada yeşil çaylar serilip dinlendirilir. Sonra buharlı fırınlardan geçirilip kurutulur. İnce ince kıyılır. Demliğe koyulacak duruma getirilir. Sonra paketlenip satışa çıkarılır. Bu işi Tekel Bakanlığına bağlı kurumlar yapar.” (s.57)

3.2.1.2.3. Sevgi Temasına Yönelik Saptamalar

Parça genelinde üzerinde yoğun olarak durulan konuların başında doğal güzellikler, tabiat ananın işlendiği doğadaki unsurların tasvirleri gelmektedir. Eserde bunlara sıkça rastlanmaktadır. Tasvirlerin yanı sıra doğa ile ilgili kavramlara da terimleriyle birlikte eser içinde rastlanılmaktadır.

“Bir yanı masmavi deniz, bir yanı yemyeşil bayırlar. Kışın ılık, yazın sıcak, her zaman yağışlı, ıslak bir hava.” (s. 39)

“Otların, ağaçların, çiçeklerin, her çeşit bitkinin coşup taşıdığı yerler. Ağaçların yaprakları öyle bir parlak ki başka hiçbir yerde böylesini göremezsiniz. Bahar aylarında filizler neredeyse gözle görülürcesine çabuk büyür. Tomurcuklar sabah patlar, öğleye yaprak olur, akşama sürgün verir. Yeşiller çeşit çeşit. Birbirinden parlak, birbirinden güzel. Dereler tepeler, düzlükler. Nerde toprak varsa orası yeşil bir örtüyle kaplı. En açığından en koyusuna kadar binlerce bitki. Adları, boyları, türleri saymakla bitmez. ”(s.39)

“Bir ağaç ne zaman çiçek açar, ne zaman tohum olur, kaç yılda meyveye durur, hepsini bilir. Otlarla, çalılarla, ağaçlarla dosttur. Hepsinin dilinden anlar. Bazılarının hastalıklarını iyileştirir. Bazılarını budayıp daha rahat büyümelerini sağlar.”(s.41)

3.2.1.2.4. Kişilik Gelişimine Yönelik Saptamalar

Parçanın genel akışında okuyucuya hırs, azim, çaba, istek gibi kavramların ne kadar kutsal olduğu, bu kavramlarla yola çıkanın önünde hiçbir zorluğun duramayacağı olgusu verilmektedir.

“Zihni Bey saatlerce kalkamadı oradan. Gücü tükenmişti. Sıcacık güneş omuzlarını yakıyordu. Gevşeyip erimişti. Uyuyacaktı neredeyse.

-Yoo, yılmak yok, diyerek doğruldu birden. Gerçekleştireceğim ben bu işi. ” (s.50)

“Yolda tohumların çürük olabileceğini düşündü. Başka yerlerden çay tohumu getirtmeliydi. Peşini bırakmamalıydı. Bir savaştı bu. Kazanıncaya kadar uğraşmalıydı.” (s.52)

Eserde Talip Apaydın'ın insanlığa karşı yaptığı birtakım olumsuz eleştiriler de görülmektedir.

“Fakat insanlar nedense yeniliklere karşı her yerde biraz çekingen olurlar.” (s.44)

“Ahmet Kaptan adında bir çiftçi ahbabının mısır tarlasına ekmek istedi. Ahmet Kaptan, hiç beklemediği şekilde ters karşıladı.” (s.45)

“Ormancılar bakıp dinlediler. İnanmamışlardı. Birisi, ‘Bu adam deli herhalde.’ diye düşündü.” (s.48)

3.2.1.2.5. Vatanseverliğe İlişkin Saptamalar

Ulusal değerler, vatan adına yararlık gösterebilmek, ülkenin kalkınması gibi vatani hisler parçanın genelindeki hâkim düşünceler olarak öne çıkmaktadır.

“Çay, halkımın sevdiği bir içecek. Bunun için dışarıya çok para veriyoruz. Eğer çay yetiştirirsek, bunu yaygınlaştırsak, paramız yurdumuzda kalır. Üstelik bizim bu yörenin halkı yoksul. Çaydan para kazanır. Beş on yıl içinde yaşam düzeyi yükselir. Çok önemli bir gelişim olur.” (s.43)

“Bu çok karlı bir iş. Doğu Karadeniz bölgesi çayla kalkınabilir.” (s.43)

“Burada çay yetiştirip memlekete çay tarımını sokacağım. Bunun kendim için yapmıyorum. Buralarda çayın yetişebileceğini kanıtlayacağım.” (s. 46)

“Etmeyin beyler, vatana hizmet, ulusa iyilik...” (s.48)

“Şu içtiğimiz çay memleketimizde yetişsin istiyorum.” (s.48)

3.2.1.3. “Durak Usta” Hikâyesinde Çocuk ve Eğitim Teması

Birinci tekil kişi ağzından yapılan öykünün aktarımına göre yazar, köylerinin tarihinde önemli bir yer etmiş bir kişiden bahsetmektedir. Bu kişi sayesinde bozkırın, kıracın içinde cehaletiyle, çirkinliğiyle belirgin olan köy, ağırladığı bu kişinin buraya kattıklarından sonra gelişip güzelleşmiş, yaşamaya değer bir mekân haline gelmiştir.

Tüm bu güzelliklerin getiricisi, bunlara kaynak olan kişi Durak Usta adında bir ihtiyardır.

Çocukluğunda geçirdiği tüm olumsuzluklar, savaşlar ve esir alınmalardan sıyrılan Durak, hikâyeye göre yazarın köyüne gelir. Geldiğinde çocuk denecek yaşta. Onun hikâyesindeki derin hüznü ve yaşanmışlıkları sezen köylüler ona çok soru sormayıp onu üzmeden onu aralarına kabullenirler.

Sağdan soldan yapılan yardımlarla kendi başına büyüyen ve gelişen Durak, köyün çobanlığını yapmaya başlayacaktır. Köyden uzakta, dağ başlarında, sığırların peşinde geçirdiği zamanlarında çoğunlukla yalnızdır Durak. O da bir ağaç gölgesinde dinlenir her zaman. Bu dinlenmelerinde de aklında oluşan temel düşünce köyün çoraklığı, ağaçlarının verimsizliğidir. Buna çare düşünür Durak. Ona göre bu işe bir el atılmalı, belki de etkili bir gübrelemeyle, çapalamayla, sulamayla ağaçlar düzelecek, köy yeşile bürünecektir.

Fikrini köy ahalisine açtığı anda ummadığı bir tepkiyle karşılaşır Durak. Köylüler onu eski köye yeni adet getirmekle suçlarlar. Ağaç yetiştirmenin, onlara aşı yapmanın, verimli fidanlar büyütmenin günah olduğunu bile söyleyenler çıkar aralarından.

Çoban Durak'ın hevesi kursağında kalmamıştır. Köy ahalisinden beklediği desteği göremeyen Durak, içindeki insanlara yardım etme ve onlara yararlı olma isteğinin verdiği coşkuyla denemeler yapmaya başlar dağda bayırda. Yaptığı denemelerde dağ başlarında bulduğu yabani ağaçlara, meyve ağaçlarının aşılmasını yapar.

Fakat ne yapsa olmamaktadır. Yaptığı aşılarda beklediği verimi alamadığı gibi, anında cansızlaşıp, kuruduklarını gözlemlemektedir.

Durak'ın çabası bitmiyor fakat yaptığı denemeler de başarısızlıkla sonuçlanmaktadır. Bu da ister istemez Çoban Durak'ta bir moral bozukluğuna yol açmaktadır. Kimseyle konuşmayan Durak, sadece düşünür, düşünür...

Durak'ın bu hali, köyün belki de aralarında tek olan ileri görüşlü, aydın, yenilik yanlısı ihtiyarı Veli dayı tarafından fark edilmiştir. Ona göre Durak'ın aşılarının başarısız olmasının nedeni kalitesiz ağaçlardan yaptığı aşılamalardır. Durak'la birlikte yaptığı araştırmalar sonucunda Bursa'da askerlik yapan oğlundan kaliteli meyve fidanları getirtirler. Yaptıkları yeni denemelerden sonra bunu yapmak için ne kadar geç kaldıklarını anlayacaklardır. Aşılar tutmuş, büyük bir hızla büyümeye, gelişmeye ve meyve vermeye başlamışlardır.

Ağaçlardaki değişimi artık köylüler de görmekte ve bundan sonra bir anda herkes ağız birliği etmişçesine Durak'ı övmeye başlamışlardır. Herkes Durak'tan yardım istemekte, birçok kişi ağaçlarını Durak gibi aşılamaı düşünmektedir.

Artık Çoban Durak'ın adı unutulmuş ve onu Durak Usta olarak çağırılmışlardır.

Durak Usta, köye büyük bir iyilik yapmış, yıllar sonra yaşlanıp da aksakallı bir ihtiyar olarak aramızdan ayrıldığında meyve ağaçlarıyla dolu, yemyeşil bir köy bırakmıştır.

3.2.1.3.1. Tema

Eserde yalnız başına, büyük bir çoğunluğun karşı durmasına rağmen aklındaki yapmaktan çekinmeyen çoban, türlü zorluklara rağmen hedefine ulaşmıştır. Bu çabalarında tüm köy ahalisinden bir kişi dışında kimse onu desteklememiş, yaptığı yüzlerce hatta binlerce deneme sonuçsuz kalmış fakat bunlar onu yıldırılmamıştır. Her şeye rağmen gösterdiği çabasıyla, azmiyle, insanlara yapmak istediği iyilikleriyle zorlukların üstesinden gelmiş ve her şeyin sonunda mükemmel bir başarıya, kudretli bir üne kavuşmuş, yediden yetmiş herkesin sevgisini ve saygısını kazanmıştır.

Topluma yararlı olabilmek için azimle, çabayla gösterilen emeğin mutlaka sonuca ulaşacağı görülmektedir.

3.2.1.3.2. Eğitim ve Öğretime Yönelik Saptamalar

Yazar, bir bölümde, azmin önemine vurgu yaptığı gibi, bilgiye ulaşmada kullanılan yöntem, farklı bilgileri birbirine bağlayabilmek ve sentez yapabilmek gibi verileri de hatırlatmaktadır.

“Aklını zorlaya zorlaya başka çeşit aşılar aramış. Hiçbirinden olumlu bir sonuç alamamış. Ama doğanın birçok gizlerini de öğrenmiş. O bilgileri birbirine bağlayarak yeni sonuçlara varmış. Aşığı genç dalların tomurcuklarından almak gerektiğini bulmuş. Aşığı, aşılacak ağacın kabuğu altına yerleştirmek gerektiğini anlamış.” (s.66)

Yazar eserin bazı bölümlerinde de okuyucunun genel kültüründe yer edebilecek bilgilere de yer vermiştir.

“Bu ağaçlar aşılansa, dipleri bellenip sulansa, gübre verilse ne güzel meyveler yetişir!” (s.60)

“Ben biliyorum ki ağaçtan ağaca aşı yapılır. Meyvelerin türü düzeltilir. Tatlı kokulu, bol sulu meyveler yetiştirilir.” (s.65)

“Aşığı genç dalların tomurcuklarından almak gerektiğini bulmuş. Aşığı, aşılacak ağacın kabuğu altına yerleştirmek gerektiğini anlamış.” (s.66)

“-Ama buralara çok uzak. Ta İzmir’den Manisa’dan getirmeli.

-Bursa’dan getirsek olur mu?” (ülkede verimli tarım yapabilen yöreler, s.70)

Yazar bu bölümde okuma-yazma bileninin olmadığı söylendikten sonra herkesin her türlü yeniliğe karşı olması aktarılmış. Yani kitap okumamanın sonucunda ortaya çıkan cahillik ve bunun getirdikleri hissettiriliyor.

“O yıllarda okuma yazma bilen de yokmuş bizim buralarda. Herkes türlü yeniliğe karşıymış. ‘Gâvur işi, dinimize aykırı’ deyip yeniliklere karşı dururlarmış. Ağaçlara aşı yapmayı meyvelerin türünü düzeltmeyi de böyle karşılamışlar.” (s.62)

“Çoban Durak bizi dinden imandan çıkarmak istiyor, demişler.” (s.62)

“Tanrı isteseydi meyveleri iri iri, sulu sulu yetiştirirdi. O yücedir, işine karışılmaz, demişler.” (s.62)

“Boşuna ağaçları kesiyorsun, dağ meyvelerini harap ediyorsun diye dövme kalkmışlar.” (s.64)

Karanlığın bilgiyle yıkılabileceği; okudukça, öğrendikçe, tüm kötülüklerin üstesinden gelinebileceği aşağıdaki gibi aktarılmıştır:

“Ama onları dinlemez olmuşlar. Çoğunluk iyi meyve yetiştirmenin yararını gözleriyle görüp inanmışlar. Gerici sözlere artık kulak asmaz olmuşlar.” (s.75)

Çocuklukta edinilen bilgilerin ileride de herkesin hatırında olacağı ve bunların yeri gelip kişilere yardım edebileceği parçada yer almıştır.

“Ağaçlara aşı yapıldığı taa çocukluğundan beri belleğinde yer etmiş.” (s.63)

3.2.1.3.3. Sevgi Temasına Yönelik Saptamalar

Otlarla, çiçeklerle, ağaçlarla kaplı bir doğanın insanoğlu için ne kadar önemli olabileceği ve insanoğluna getirebileceklerinden söz edilmiştir.

“Aradan yıllar geçmiş. Bizim köyün tüm görüntüsü değişmiş. Her yer meyve bahçeleriyle, üzüm bağlarıyla donanmış. Elmalar, armutlar, üzümler, kirazlar, çeşit çeşit meyveler... İnsanların bile yüzü değişmiş. Daha kanlı canlı, daha gürbüz, daha çalışkan olmuşlar. Bol meyve ile beslenen çocukların yanaklarından kan damlıyormuş.” (s.75-76)

3.2.1.3.4. Kişilik Gelişimine Yönelik Saptamalar

Öyküde adı geçen ve insanlık adına önemli bir gelişme gösteren Durak Usta'nın zihin yapısı ve yaşam felsefesi şöyle belirtilmektedir:

“Şu insanlara yardım etmek istiyorum. Şu köylülerin bol meyve yemesini istiyorum. Bunun yolunu bulmalıyım, dermiş.” (s.63)

“Deneye deneye bulurum, demiş.” (s.63)

“Önce söğütleri, kavakları birbirine aşlamış, tutturamamış. Yaban armutlarını, ahlatları aşlamış, olmamış. Yazın olmuyor, kışın yapılacak demiş. Kışın yapmış, gene tutmamış. Başka yollar denemiş. Yeni bulgular düşünmüş. Ağaçları yanlamasına kesmiş, ipler bağlayıp tutturmuş, gene olmamış.” (s.64)

“Bir, iki, üç, beş... Biri tutmazsa, biri tutar gayrı, diyormuş.” (s.65)

“Bu köye iyilik edeceğim., bu insanlara yararlı olacağım. Bu köyün çocuklarına kırmızı yanaklı elmalar, sulu armutlar, mis kokulu üzümler yedireceğim. Dağı, taşı meyve ile donatacağım. Şu bozkırı yemyeşil yapacağım.” (s.67)

Yazar, bir bölümde de iletisini hikâye akışı içinde değil de doğrudan kendi ağzından aktarmıştır.

“Böyledir, bazen güzel şeyler yapmak isteyen insanlar gereği gibi anlaşılmazlar. İyilik yapmak istediği kişilerden kötülük görürler. Tarihte çoktur örneği. Ama o kahraman kişiler, işlerine inandıkları için asla yılmalar. Bütün güçlüklerle karşın güzel işlerini başarıya ulaştırmak için çalışırlar.”(s.64)

Eserin bazı bölümlerinde de Durak Usta'nın tek başına işin içinden çıkamadığı durumlarda köyün yeniliklere açık olan bilge yaşlısı, öğütleriyle ve yaptıklarıyla ona yardım etmekte ve böylece sorun daha kolay çözülmektedir. Bu da “Birlikten kuvvet doğar.”, “Bir elin nesi var, iki elin sesi var.”, “Yalnız taştan duvar olmaz.”, “Ağaç yaprağıyla gürler.” gibi atasözlerini okuyuculara hatırlatmaktadır.

“Oturup konuşmuşlar.

-Bana kalırsa, demiş Veli Dayı, yaptığın aşığı iyi tür ağaçtan almalısın. O da bizim buralarda yok.

Durak Usta'nın gözleri parlamış.

-Doğru be, demiş. Bak bunu düşünememiştim. Haklısın.” (s.70)

“Köyde bu işi koğuşturan, heyecanlanan iki kişi varmış gayrı.” (s.71)

Parçanın kahramanı olan Durak Usta, karşılaştığı sonsuz engelleri bir bir aşacak ve sonuçta başarıya ulaşacaktır. Başarısına ulaşması sırasında kendisine karşı olanlar, onun başarısını gördükten sonra bir anda saf değiştirerek onun yanında olmaya başlayacak hatta kendisinden yararlanmak isteyeceklerdir.

Hedefine ulaşmış olmanın mutluluğu içinde olan Durak bu mutluluğuyla birlikte gelen kendi iç huzurunun yanında birçok noktada farklılıklar yaşayacaktır. İnsanların kendisine bakışı değişmiştir. Artık saygı duyulan bir önder haline gelmiş, “Usta” sıfatını almıştır.

Başarıyla birlikte insanın kazanacağı erdemler şöyle belirtilmiştir:

“Zaten o günlerde adı Durak Usta değilmiş. Çoban Durak der geçerlermiş. Kimse ona önem vermezmiş.” (s.63)

“Köylüler de ilgilenmeye başlamışlar. ‘Bizim yaban armudunu da aşıla, bizim kuş üzümünü de aşıla demeye başlamışlar. Kimi dağlardan fidan kökleyip tarlasına dikiyormuş. Durak Usta’dan bunun ne zaman aşılacağını soruyormuş. Bazıları para vermeye kalkıştırmış. Köyde Durak Usta’nın değeri birden artmış. İşte o günlerde adı Durak Usta kalmış. Durak Usta buraya, Durak Usta şuraya... ” (s.74)

“Bu işin ustası Durak Usta. Onun üstüne yok, demeye başlamış.” (s.75)

“Bütün çevre köylüler gelip bizim köyde para ile meyve alırlarmış. Bizim köy gittikçe varlıklı bir köy olmuş. Daha büyük, daha güzel evler yapılmış. Evlerin içi halılarla kilimlerle döşenmiş. İnsanlar varlıklı ve mutlu olmuşlar.” (s.76)

“İyice yaşlanmış. Beli bükülmüş. Sakalı pamuk gibi ağarmış. Ama bir elinde bastonu, öbür elinde aşı bıçağı, hala bağları bahçeleri dolaşmış. Köylüler onu olabildiğince hoş tutarlar, ellerinde geldiğince ağırlarlar, güzel sözlerle överlermiş. O yalnızca başını sallar, yere bakıp gülümsermiş.” (s.76)

“Sonra Durak Usta ölmüş. Köylüler en yakınları ölmüş gibi üzülmüşler. Büyük bir cenaze töreni yapmışlar.” (s.76)

Parçada Durak Usta’ya yardım ederek onun yanında yer alan ve iyilik peşinde koşanlar safında olarak gösterilen Veli Dayı’nın özellikleri okuyucuya özel olarak belirtilmiştir:

“Köyde Veli dayı adında birisi varmış. O günlerde Durak Usta’nın ne yaptığını merak eder, gizli gizli gözetlermiş. Kafası işleyen, yönü ileriye çevrik bir adammış.” (s.68)

Yaşlılara gösterilmesi gereken saygıdan söz edilmiştir.

“Köylüler ondan saygıyla söz ederlerdi.” (s.59)

İnsanların hangi statüde olursa olsun, ne yaparlarsa yapsınlar, alçakgönüllü olabilmesinin önemi eserde bazı bölümlerde yer almıştır.

“Bütün bu güzel işleri yapıp başaran Durak Usta'nın bir dönüm toprağı, bir dikili ağacı bile yokmuş. Köylüler toprak vermek istemişler,

-Kendine de bağ bahçe yetiştir, demişler.

O istememiş,

-Sizinkiler de benim demektir, ben ayrıca istemem, demiş.” (s.76)

“Köylüler onu olabildiğince hoş tutarlar, ellerinden geldiğince ağırlarlar, güzel sözlerle överlermiş. O yalnızca başını sallar, yere bakıp gülümsermiş.” (s.76)

Yazar parçanın son bölümünde “vefa” kavramına dem vurarak, insanlık adına yarar göstermiş insanların unutulmaması için üzerine düşeni yaptığını ve onları öykülerini yazarak hatırladığını sunuyor.

“Öyküsünü de ben yazdım. Bir emek kahramanıdır Durak Usta. Adı unutulmasın.”

3.2.1.3.5. Vatanseverliğe Yönelik Saptamalar

Eserin kahramanı Durak Usta'nın sözleri, okuyuculara bir ders niteliğindedir.

“Şu insanlara yardım etmek istiyorum. Şu köylülerin bol meyve yemesini istiyorum. Bunun yolunu bulmalıyım, dermiş.” (s.63)

3.2.1.3.6. Anadolu Kültürüne Yönelik Saptamalar

Eserde üzerinde genişçe durulan konulardan biri de Anadolu halkının içinde bulunduğu cehalettir. Bu cehalet öyle bir boyuttadır ki eğer aralarında onu yenebilecek güçte bir kişi çıkmasa bu toplum yüzyıllar boyunca tek bir yenilik yapmadan gidebilecektir. Cehalet, yapılabilecek tüm yenilikleri engellemekte, onlara soğuk bakmaktadır. Hatta bunu yaparken de din kavramını da kullanabilmektedir.

“Eski köye yeni düzen mi getiriyorsunuz? Tanrının verdiği razi olun. Aşı yapmak günahtır, falan diyorlarmış.” (s.74-75)

“-Bu ağaçlar aşılansa, dipleri bellenip sulansa, gübre verilse ne güzel meyveler yetişir!

Köylüler kulak asmamışlar.

-Eski köye yeni adet mi getireceksin? Sen işine bak, çobanlığını yap. Başka işe karılma, demişler.”(s.62)

“Köylüler dağlarda kendi kendine yetişen, kurtların kuşların yediği taş gibi katı, tutuk, acı meyveleri yerlermiş. Başka meyve nedir, nasıl yetiştirilir, bilmezlermiş.” (s.62)

3.2.1.4. “Çoban Rıza” Hikâyesinde Çocuk ve Eğitim Teması

Çoban Rıza'nın öyküsüdür bu. Onun başarı öyküsü de denilebilir. Güttüğü sürüsünü gezdirir dağdan dağa, bayırdan bayıra.

İşinin ehlidir Çoban Rıza. Oralarda onun gibisi ne görülmüş ne duyulmuştur. Denir ki onun sürüsünün hayvanları daha sağlıklı olurlar. Daha fazla süt, yün verirler.

İşine duyduğu sevgiyle her bir coğrafyayı ayrı ayrı bilen Çoban Rıza, sürüsünü mevsimine göre farklı bölgelere götürür. O zamanda en canlı otlar, en taze bitkiler nerede bildiği için de çok sağlıklıdır onun hayvanları.

Öyle zaman gelir ki dağda bayırda tek başına gezerken türlü olaylar gelir Rıza'nın başına. Onun başından geçenlerin öyküsüdür bu.

3.2.1.4.1. Tema

Yazar iletisini daha eserin ilk cümlesinde kendi ağzından vermiştir:

“İnsan işini iyi yapmalı. Bilerek, özenerek, kendini vererek yapmalı. O zaman başarılı olur.” (s.78)

3.2.1.4.2. Sevgi Temasına Yönelik Saptamalar

Yalnızlık kavramı, eserde üzerinde özellikle durulanlardandır. Mesleği gereği dağlarda sürekli yalnız gezmek zorunda kalan Çoban Rıza'nın tek özendiği şeylerden biri arkadaşlarını yanında görmek, onlarla konuşabilmek, sohbet edebilmektir. Birlikte yaşayan, birbiriyle görülen insanlara özenen Çoban Rıza, onlara olan öğütlerini de sıralar.

“Çobanlığın en zor yanı yalnızlıktır. Bazen günlerce insan yüzü göremezsin, insan sesi duyamazsın. Öyle özlersin ki bir insanla konuşmayı... Dost olsun, düşman olsun, insan olsun da kim olursa olsun. Karşılıklı oturup iki söz etmek, el sıkışmak, birbirine gülümsemek...” (s.87-88)

“Kırlarda tek başına dolaşırken insanların ne kadar değerli olduğunu anlarsın. Uzaktan seversin onları. Kavga gürültü etmeseler dersin. Birbirlerine iyi davransalar. İşlerini dostça çözümleseler. Birbirinin hakkını yemeseler. Herkes çalışsa, herkes emeğinin karşılığını alsın...” (s.88)

3.2.1.4.3. Kişilik Gelişimine Yönelik Saptamalar

Parçada işin ne olduğunun üzerinde çok durmadan, insanoğlunun uğraştığı işler genellenmiş ve sonunda şöyle bir yargıya varılmıştır:

“İnsan, işini iyi yapmalı. Bilerek, özenerek, kendini vererek yapmalı. O zaman başarılı olur.” (s.78)

Çobanlık mesleği özeline indirgenerek meslek üzerinde yoğunlaşma, ilgi ve dikkat konularından söz edilmiştir.

“Uyanık olmazsan, yürekli davranmazsan işin bitiktir. Kurda koyunu kaptırırsın.” (s.85)

3.2.1.5. “Ali Yanık” Hikâyesinde Çocuk ve Eğitim Teması

Köyden kente göç eden ailelerden birinin çocuğudur Ali Yanık. Öğretim sezonunun başlamasından bir ay sonra kadar şehre gelmişler, annesiyle birlikte şehrin varoş denebilecek mahallelerinden birine yerleşmişlerdir.

Ali, her gün okuluna bir saat kadar yürüyerek gelmekte, ayrıca okulundan arta kalan vakitlerinde ayakkabı boyacılığı yaparak annesine evin geçiminde yardım etmektedir.

Sınıf arkadaşlarından bir ay sonra kadar okula başlayacaktır Ali. Köyden şehre yeni gelmiş olmanın verdiği tutukluk, yeni arkadaşlar, öğretmenler, derslere hâkim olamayışı, konulardaki geriliği, şehirli çocukların kendisiyle alay etmeleri gibi tüm bu olumsuzlukların içinde okumak ve çalışmak zorundadır Ali.

Başlarda sınıf benimsemez Ali’yi. Genellikle kendisinin köylü konuşmasıyla alay etmekte ve onu aralarına almamaktadırlar.

Okuma isteği belki de tek yardımcısıdır Ali’nin. Karnesine getirdiği onca zayıf nota rağmen gayreti, azmi üst seviyededir. Bu gayreti sayesinde sınıfının hiçbir zaman önde gelen öğrencilerinden biri olamayacaksa da hızla zayıflarını kurtaracak ve orta seviyelerdeki yerini alacaktır.

Yaşının verdiği olgunlukla ülke düzeni, siyaset gibi konularla daha erken tanışır arkadaşlarına göre. Ayrıca hafta sonları, ayakkabı boyamak için gittiği fabrikanın işçileri de onun akıl hocalarıdır.

Fabrikadaki işçi ağabeylerinden öğrendikleri, savunduğu görüşler çok geçmeden öğretmenlerinin ve okul müdürünün dikkatini çekecek ve bu durumun cezasını Ali çekecektir.

Ali, gördüğü cezanın nedenini anlamamakta ama içindeki okuma sevgisi sayesinde ki eğitimini tamamlamaya büyük istek içindedir.

3.2.1.5.1. Tema

Ele alınan unsurların yan yana düşünüldüğünde eserin tek bir iletiye sahip olmadığı görülecektir. İçerisinde birden fazla ileti barındıran eserin ilk mesajı, okuma isteği ve okuma sevgisidir. Hikâyeye göre köyden kente göç etmiş ve türlü yoksunluklar içinde şehir hayatında tutunmaya çalışan fakir bir ailenin çocuğu Ali, her şeye rağmen içinde çalışma azmi ve okuma aşkını korumaktadır.

Aynı zamanda emeğe verilen değer ve emeğinin karşılığını eşit olarak alabilmek erdemleri eserde yüceltilmiştir.

3.2.1.5.2. Eğitim ve Öğretim Değerlerine Yönelik Saptamalar

Yazarın, hikâyesi içerisinde okul- öğretmen- öğrenci, kavramları arasında olması gereken doğruları, yanlışları ve bu üçlemeye dair kendi görüşlerini bazı örneklerle sunduğu gözlemlenmektedir.

“Ders zili çaldı. Türkçe öğretmenimiz girince sustuk. Kitaplarımızı açtık önümüze. Herkesin defteri kitabı kaplıydı. Öğretmenimiz çok titizdi bu konuda.” (s.91)

“Her öğretmen, gelip önce bunları sıkıştırıyordu. ‘Derdin nedir, neden öğrenemiyorsun, ne yiyip, ne içtin, nerede kalıyorsun?’ diyen yoktu.” (s.95)

“İlgi göstermesi, Ali’yi biraz rahatlatmıştı. İlk olarak gülümsedi sınıfta. Derse daha bir ilgiyle sarıldı. Benim gördüğüm o ki her çocuk gibi bunlara da ilgi gösterilse hemen kıpırdanıyorlar, daha bir gayretle çalışıyorlardı.” (s.96)

“Onun bildiklerine çok uzak şeylerdi bu öğretilenler. İşe yaramaz bir sürü ıvır zıvır, ayrıntı. Hangi birini aklında tutarsın?” (s.98)

Parçada okuma sevgisinin de üzerinde durulmuş ve bu kavram faydalarıyla birlikte açıklanmıştır.

“Okumalıyım, diyordu. Öğrenmeliyim. Bilgisiz insan burnunu çok sürter.”(s.98)

“Eline ne geçerse okuyordu. Bunun çok büyük etkisi oldu. Anlayışı, kavrayışı, gittikçe gelişti. Öğretmenler açıkça söylüyorlardı:

-Bakın Ali Yanık’a, geçen yıl nasıldı, bu yıl nasıl? Daha iyi değil mi?” (s.101)

3.2.1.5.3. Kişilik Gelişimine Yönelik Saptamalar

Eserde köy ve kent insanları arasındaki farklar, kentli insanın köy insanına karşı olan olumsuz tavrı bazı bölümlerde net olarak göze çarpmaktadır. Bu olumsuz tavrın ardında yatan nedenler de yer yer açıklanmıştır. Köy insanına karşı oluşan olumsuz tavrın yanında köy insanının sahip olduğu potansiyel de göze çarpmaktadır. Olumsuz koşullar içinde köy toplumu kentten geri kalmakta, eğer eşit olanaklara sahip olunabilirse, onların da başarabilecekleri sıralanmaktadır.

Ayrıca insanlar arası bireysel farklılıklardan da söz edilmiştir. Her bireyin mutlaka en az bir konuda yetkinlik gösterebileceği satırlar arasında yer almaktadır.

“-Hıh, bir köylü daha! Diye söylendi Vedat. Köylülerle doldurdular sınıfı. Necla ile Aysel yüzlerini buruşturdu.”(s.89)

“Biz kentliler nedense pek sevmezdik köy çocuklarını. Onları biraz kaba bulurduk. Üstleri başları da pek düzgün olmazdı. Dilleri değişikti. Bazı sözcükleri yanlış kullanırlardı. Bir de nedenini iyi bilmiyorum ama bize göre daha zayıf oluyorlardı. Dersleri iyi kavrayamıyorlardı.” (s.90)

“Sınıfta kimse Ali Yanık’la aynı sırada oturmak istemedi.” (s.90)

“Bunlar tek öğretmenli, iki öğretmenli okullardan geliyorlar. Elbet biraz zayıf yetişirler. Hata kendilerinin değil. Ama açıklarını bir iki yıl içinde kapatırlar, göreceksiniz. Köy çocuklarından benim çok iyi öğrencilerim oldu. Sonradan üstün başarılar kazandılar. Onları sakın küçümsemeyin.” (s.90)

“Ali Yanık’la arkadaşlığımız gittikçe ilerlettik. Bazı konularda ona yardım ettim. Hiç de aptal bir çocuk değildi. Anlatınca anlıyordu. İçinde büyük bir öğrenme tutkusu vardı.” (s.97)

“Aslında okuyacak durumu yoktu. Ama okumak, hiç olmazsa ortaokulu bitirmek istiyordu.” (s.97)

“Eski pantolonla gömlekle giriyordu derse. Ama hareketleri iyi yapıyordu. İyi takla atıyordu. Beden eğitimi dersinde başarılıydı. Resmi de iyi yapıyordu. Boyaları olsa çok güzel tablolar çıkaracaktı. Bazen benimkilerden veriyordum. Resim kâğıdı olmadığı için düz kâğıda yapıyordu. Öğretmen çok beğeniyordu onun resimlerini.” (s.99)

“El işlerinde çok başarılıydı. Öğretmen, gereklerini verip Ali’ye bir gece lambası yaptırdı. Çok güzel oldu. Herkes beğendi.” (s.101)

Parçada kahraman sınıfta çıkan bir olayda arkadaşını öğretmenine şikâyet etmemiş ve suçu üzerine almıştır. Olay, yazar tarafından yiğitçe bir yaklaşım olarak yorumlanmıştır.

“Hep üzülük. Ali Yanık başkasının yüzünden tokat yemişti. Beni çok düşündürdü bu. Doğru mu yapmıştı, yanlış mı yapmıştı? Ama yiğitçe bir davranıştı.” (s.100)

Yazar hikâyenin bitiminde de olay akışının düğümünü verdiği bir karşılaştırmayla çözmüştür. Parçada nice zorluklar içerisinde tüm yoksulluğuyla her gün, ekmek parası kazanabilmek uğruna çalışan bir çocuk ve tüm rahatlıkları, şımarıklıklarıyla oyun oynayan çocuklar aynı bölümde karşılaştırılmıştır. Olay sonucunda şehirli çocuğun kendisine bir ders çıkardığı görülmektedir.

“Bir hafta tatili günü, evimizin yanındaki arsada arkadaşlarla birlikte top oynarken gördüm onu. Omzunda boya sandığı, yanımızdan geçti. Bize hiç bakmadı. Ben de seslenmedim. Üstünde hiç görmediğim eski giysiler vardı. Başkasının giysileri olduğu belliydi. ‘Boyacı!’ diye bağırdı, boğuk sesiyle.

Top oynamayı bıraktım. Arkadaşlar ‘Hadi gel!’ dedilerse de oynamadım. Bir ağırlık çöktü. Annem, sabahleyin, ‘Fırından iki ekmek aliver.’ Demişti. ‘Benim işim var, arkadaşlarla top oynamaya gidiyoruz.’ Deyip almamıştım. Şimdi gidip alayım, dedim.”(s.108)

3.2.1.5.4. Toplum Düzenine Yönelik Saptamalar

Yazarın emek, sınıf farklılıkları, toplumdaki gelir- gider dengesizlikleri, ülkenin ithalat- ihracat politikasındaki gelişmeler gibi konularda görüşlerine de parçada yer verdiği görülmektedir.

“Ben işçi olmak istiyorum. Ama bilgili bir işçi olmak istiyorum. Onun için okuyorum. Dünyada en onurlu şey çalışmaktır. Çalışarak bir yapıtı ortaya koymaktır. Gelmiş geçmiş bütün uygarlıklar emeğin sonucudur. İşçiler ise birer emekçidirler.” (s.102)

“Evleri, yolları, okulları, fabrikaları kim yapıyor? Giysilerimizi kim dikeyor? Yediğimiz ekmeği kim pişiriyor? Hepsini işçiler yapıyor. İyi bir işçi topluma en yararlı, en gerekli insandır. Bakma, bizde hor görülmüş. Aslında iyi bir işçi olmak saygın bir insan olmaktır.” (s.102-103)

“İşçiler dünyanın en saygın insanlarıdır. Çünkü en çok onlar çalışırlar. Onlar yaratırlar, onlar üretirler. Ama bilinçli olmazlarsa emekleri başkaları sömürür.” (s.103)

“ ‘Büyük bir işçi olacağım.’ Diyorum. ‘Büyük işçi de neymiş?’ diyor. Oysa buz gibi olur, niye olmasın? Kafası çalışan, bilgili, becerili bir işçi, az şey midir? Kimden aşağıdır?’ (s.103)

“-Ben sınıfımın adamıyım, dedi bir gün. Biz okuldaki sınıfımızı anladık.

-İyi, dedik. Biz de sınıfımızın adamıyız.

- Öyle değil, ben yoksul bir ananın oğluyum. Yoksullar için çalışacağım.

Vedat, alay olsun diye,

-Ben de zengin bir adamın oğluyum, dedi. Zenginler için çalışacağım.” (s.104)

“Öğretmenim, dedi, dışarıya her yıl bunlarca tütün satıyormuşuz. Neden işleyip de sigara satmıyoruz? Daha karlı olmaz mı?

Öğretmen geçiştirmek istedi. Orası bizi ilgilendirmez, baştakiler düşünsün, dedi.

-Ama öğretmenim, bir gazetede okudum; yurdumuza yüz milyonlarca liralık kaçak sigara giriyormuş. Paralarımız hep dışarı okuyormuş. Üstelik bu tütün ülkesinde sigara da bulunmuyor, yazık değil mi?” (s.106)

3.2.2. “Yangın” Adlı Eserde Çocuk ve Eğitim Temalı Bulgular

Eser, “Tay Rüstem”, “İki Hüseyin”, “Yangın”, “Dr. Ayşe’nin Öyküsü”, “Ahmet Petrol Buldu”, “Boyacı Kamil”, “Selman’ın Küfesi”, “Merdiven”, “Fahri’nin Buluşu” olmak üzere dokuz farklı öyküyü bünyesinde barındırmaktadır. Adı geçen öyküler, eserde yer alış sırasına göre incelenecektir.

3.2.2.1. “Tay Rüstem” Hikâyesinde Çocuk ve Eğitim Teması

Ele avuca sığmaz, türlü kurnazlıklara gebe, sonsuz yaramazlıkların yaratıcısı ama bir o kadar da zeki, akıllı ve becerikli. Köyünde herkes ondan şikâyet eder görünse de aslında çocukları da içten içe onun yeteneklerine karşı bir hayranlık beslemektedir. Zira Rüstem, kimsenin yapmaya cesaret edemeyeceği işleri gözünü kırpmadan yapar, çocuklarının yapmak isteyip de yeteneksizliği nedeniyle yapamayacağı işlerin de bir çırpıda üstesinden gelir.

Ona karşı duyulan önyargıya rağmen herkesin Rüstem için içlerinde beslediği bir saygısı vardır.

Rüstem, babasını daha çocuk yaşlarda kaybetmiş, annesi ve ablası tarafından büyütülmüştür. Daha küçük yaşlardan yaptığı yaramazlıklarla adını duyurmaya başlamıştır. Yaptığı bir yaramazlıktan sonra bütün köy arkasından koşsa da tutamazlar, yetişemezler Rüstem’e. Bundandır Tay Rüstem adı.

Yalnız büyüyen Rüstem, diğer insanlara karşı bir güvensizlik hissederek yetişir. Birbirleri arasında oluşan bu olumsuz çekimden sonra Rüstem’in yanına pek yaklaşan olmaz. O da pek sokulamaz insanlar arasına. Güvenemez onlara.

Köye yeni atanan öğretmeni fark eder Rüstem’in özelliklerini. Herkesin Rüstem’e olan önyargısından duruma uzak kalmak da elde değildir zaten. Fakat Rüstem’in yalnızca olumsuz yanlarına takılıp kalmayan öğretmeni, onun aslında yüksek potansiyel sahibi, üzerine aldığı birçok işi başarmakta güçlük çekmeyecek bir çocuk olduğunun da farkındadır. Rüstem, sınıf ve okul sürecinde yaptığı birkaç olumlu davranışla kazanmıştır öğretmenin kalbini. Pek çok olayda diğer çocukların başaramayacağını başarmaktadır Rüstem.

Rüstem’in bu el becerisi, onu öğretmeni tarafından köyde o sıralarda tamir için bulunmakta olan elektrikçi ustalarına yönlendirilmesini sağlar. Rüstem, bu işe oldukça ilgilidir. Bu ilgisi ve beraberinde getirdiği yeteneğiyle kısa sürede büyük aşama kaydeder.

3.2.2.1.1. Tema

Parçada yalnızca olumsuz yanları ele alınıp da hor görülen bir çocuğun bünyesinde barındırdığı bazı özellikleri sayesinde ne kadar başarılı olup kendini geliştirebileceği ele alınmaktadır. Herkesin sırt çevirdiği Rüstem’e uzatılan güven dolu bir el, onun parlak bir gelecek sahibi olmasında etkin rol oynamıştır.

İnsanlar sadece bir özelliklerinden ibaret değildir. Herkesin iyi düzeyde uygulayabileceği bir veya birden fazla özelliği vardır.

3.2.2.1.2. Eğitim ve Öğretim Değerlerine Yönelik Saptamalar

Kitap okumanın gereği hissettirilmektedir.

“Kitaplar okuyacaksın. Bilinçli bir usta olacaksın.” (s.12)

3.2.2.1.3. Kişilik Gelişimine Yönelik Saptamalar

Yazar, parçada kimsenin beğenmediği ve herkesin önyargıyla baktığı Rüstem’in de başarabileceği şeyler olduğunu gözler önüne sermektedir.

“Sekiz- on yaşına gelince köyde olmuş bir afat. Söz dinlemez, gem tutmaz bir küheylan. Önüne gelen gagalamak istemiş. Sanırım buna biraz da tepkiyle büyümüş Rüstem. Dik kafalı bir çocuk olmuş. Aslında zeki, uyanık, yaşlıları arasında becerikli bir çocuk ama köylüler hep dışlamışlar.” (s.6)

“Arkadaşlarıyla çatışmalarında onu korur gibi tavır aldım. Aslında yalnız bir çocuktur. Onu itiyorlardı. İçtenli dostluğumu görünce bana yavaş yavaş yaklaştı.” (s.9)

İnsanların, başka insanların kişiliklerini değiştirme çabaları yersizleştiriliyor. Herkesin doğal yapısında süregelen olumlu özelliklerin de bulunabileceği, insanların bu olumlu özelliklerin üzerine düşünülerek geliştirilebileceği vurgulanıyor.

“Aslında zeki, uyanık, yaşlıları arasında becerikli bir çocuk ama köylüler hep dışlamışlar. Uysal olsun, söz dinlesin istemişler.” (s.6)

Bireylerin toplumsal olarak yapabileceği yararlıklar övülmüştür. İnsanlara yararlı olabilmek özendirilmiştir.

“Bir de çevrenle ipleri koparma. İnsanlara yararlı olmaya çalış.” (s.10)

Onuruyla çalışıp, emek gösteren insanların övgüsü yapılmıştır.

“Emekçi insanlar hep cömert olur.” (s.11)

Durağanlığa yer verilmeden kişisel gelişimin önemi vurgulanmıştır.

“Bak, dedim, senin için tek çıkar yol şu, kasabaya gideceksin. Ustabaşını bulacaksın. Onun yanında, olmazsa başka yerde elektrikçilik işini sürdüreceksin. Bu işi iyice öğreneceksin. Kitaplar okuyacaksın. Bilinçli bir usta olacaksın.” (s.12)

“Ben de öyle düşünüyorum, dedi. Bu köyde fazla gelişmem, bunu anladım.” (s.12)

3.2.2.1.4. Anadolu Kültürüne Yönelik Saptamalar

Anadolu’da ya da taşrada yaşayan insanın yaşam sürdüğü bölgenin zor koşulları, bu insanların bu kısıtlı koşullar içerisinde sürdüğü yaşantılar özetlenmiştir. Ayrıca tüm bu zor şartlarda hayatlarını idare eden insanların bu zorluklar arasında kaybolmaması, ne olursa olsun kişisel gelişimlerini sağlamaları gereği aktarılmıştır.

“Köyde olanaklar ne kadar kıttır? İnsanın gelişmesi, bir zanaatın ustalığına varması olanaksızdır.” (s.11)

“Bak, dedim, senin için tek çıkar yol şu, kasabaya gideceksin. Ustabaşını bulacaksın. Onun yanında, olmazsa başka yerde elektrikçilik işini sürdüreceksin. Bu işi iyice öğreneceksin. Kitaplar okuyacaksın. Bilinçli bir usta olacaksın.” (s.12)

3.2.2.2. “İki Hüseyin” Hikâyesinde Çocuk ve Eğitim Teması

Çankırı’ya bağlı köylerden birinde çocuk yaşta çobanlık yapmaya başlayan Hüseyin’in hikâyesidir bu.

Hüseyin, çocukluğunun verdiği tüm umutlarını, heveslerini, hayallerini içinde taşımaktadır. Fakat gelin görün ki içinde biriktirip olgunlaştırdıklarını paylaşacağı kimseyi çevresinde bulamamaktadır. Çobanlık yaptığı için vaktinin birçoğunu dağ başlarında, geniş ovalarda, ormanlarda tek başına geçirmektedir. Zaten dinleyecek insan olsa da anlaşılmamaktan korkmaktadır.

Oluşan tüm bu şartlar içinde Hüseyin, hayali bir arkadaş yaratır yanı başında. Hayaller, umutlar geliştirir kendince ve düşünüp biriktirdiği ne varsa bu arkadaşıyla paylaşır, Hüseyin. Onunla yeni hayaller, umutlar kurgular kendisine. Gelin görün ki bu arkadaş, onun iç sesinden bir başkası değildir.

3.2.2.2.1. Tema

Gençliğe, çocukluğa dair ümitler, hevesler hangi koşullarda olursa olsun dinmeden büyüyüp gelişecektir.

3.2.2.2.2. Eğitim ve Öğretim Değerlerine Yönelik Saptamalar

Parçada okuyucunun genel kültüründe yer edip korunabilecek bilgiler okul ve derslerle ilişkilendirilerek yer almıştır.

“Bak arkadaş, tarihte okuduk ya adları aynı olan kralları, padişahları birinci, ikinci, üçüncü diye numaralamışlar.” (s.13)

“Ülkemiz büyük bir petrol sıkıntısı içindeymiş. Benzini, mazotu hep dışarıdan alıyormuşuz.” (s.18)

“Okumak istiyorum. Kitaplarım olsun, çeşit çeşit kalemlerim, defterlerim olsun. Kocaman yapılı okullarda bir sıraya yan yana oturalım. Öğretmenlerimiz ders versin, biz not tutalım. Akşamları bol ışıklar altından biz ders çalışalım. Sınavlara girelim. Çatır çatır verip sınıflarımızı geçelim.” (s.16)

“Başkasını bilmem. Okuturlarsa öğreniriz. Kitaplarda hepsi yazılıymış.” (s.18)

3.2.2.2.3. Sevgi Temasına Yönelik Saptamalar

Eserde bir çocuğun tabiat anaya dair düşleri, hayalindeki doğa çevre şöyle aktarılmaktadır:

“Şimdi hemen bir saniye içinde gökyüzüne koyu bir bulut gelmeli. Şakır şakır yağmur yağmalı. Ortalık serinlemeli. Kırlar birden yeşermeli, ağaçlar büyümeli. Koyu bir orman olmalı.”(s.15)

“Şurdan bacak gibi bir su çıkmalı. Boyumca fişkırmalı. Sonra akmalı dereye aşağı. Kırları sulamalı. Otları, ağaçları yeşertmeli. Ağaçlarda meyveler olmalı. Biz meyvelere uzanmalıyız, koyunlar da otlamaya başlamalı.” (s.16)

3.2.2.2.4. Kişilik Gelişimine Yönelik Saptamalar

Hayal kurabilmenin ve kurduğu hayalleri yoğunlaştırıp içselleştirebilmenin eserin geniş bir bölümünde yer aldığı görülmektedir.

“O zaman kendimle konuşurum. En yakın arkadaşım içimde. Ben ona söylerim, o bana söyler. Birlikte düşünürüz. Birbirimizi tamamlarız.” (s.13)

“Düş kurmak iyidir, dedi. Düş kurmadan yaşanmaz. Bak ben biraz serinledim. Senin hoşuna gitmedi mi?” (s.15)

“Hiç ayrılmayalım, yaşadıkça birlik olalım.” (s.15)

3.2.2.2.5. Vatanseverliğe Yönelik Saptamalar

Ülke adına yararlıklar yapmanın gereği, vatanımız için çalışabilmek kavramları yüceltilmiştir.

“İşleri daha dipten düzeltmeliyiz. Ülkemizin tüm zenginliklerini eşit olarak 45 milyona bölüştürmeliyiz.” (s.18)

“Petrol bulalım, dedi 2. Hüseyin. Geçen gün elime geçen bir gazetede okudum. Ülkemiz büyük bir petrol sıkıntısı içindeymiş.” (s.18)

3.2.2.2.6. Anadolu Kültürüne Yönelik Saptamalar

Büyük şehirlerden uzak, taşrada yaşayan insanların coğrafyası, bu coğrafyanın olumsuzlukları parçada yer bulmuştur.

“Bizim buralar bozkır. Susuz, geniş topraklar. Tek yeşillik yok. Bahar yağmurlarından sonra her yer sararır, otlar kurur. Kızgın güneş ortalığı yakar kavurur. Bizim için zor günler başlar.” (s.13)

3.2.2.2.7. Toplum Düzenine Yönelik Saptamalar

Yazar, eserin yazıldığı tarihte olagelen devletin ekonomik politikasına dair görüşlerini bazı bölümlerde belirtmiştir.

“Ülkemiz büyük bir petrol sıkıntısı içindeymiş. Benzini, mazotu hep dışarıdan alıyormuşuz. Paramız da yokmuş. O yüzden tüm işler durmuş. Fabrikalar çalışmıyormuş. Işıklar yanmıyormuş. Tarlalarda ekinler kaldırılamıyormuş. Yabancı sömürgeciler bizi boğazımıza kadar borçlandırmış.” (s.18)

“-Bu sıkıntılardan kurtulacağız.

-Hayır kurtulamayız. Gene bazıları yararlanır. Çoğumuza gene bir şey düşmez. İşleri daha dipten düzeltmeliyiz. Ülkemizin tüm zenginliklerini eşit olarak 45 milyona bölüştürmeliyiz.” (s.18)

3.2.2.3. “Yangın” Hikâyesinde Çocuk ve Eğitim Teması

Parça, okuduğu kitapları ve dinlediği öyküleri kendisiyle özdeşleştiren bir çocuğun televizyondan duyduğu bir haberi yine kendisine yormasından yola çıkılarak oluşturulmuştur.

İzlediği bir televizyon haberi sırasında yurdun güney bölgelerinde çıkan bir yangında kendini bulan bir çocuğun hayal dünyası eserin bütününe yansımaktadır. Çıkan yangının kaynağının arkadaşlarıyla ormana keçi otlatmaya gittikleri sırada, mantar toplayıp onları yemek için yaktıkları ateşten olduğunu düşünen çocuğun düşleri öyküyü oluşturur.

3.2.2.3.1. Tema

Yangının ormanlar, ağaçlar, bitkiler, hayvanlar ve insanlar için ne kadar zararlı olabileceği küçük bir çocuğun düş dünyasından çıkıp gelenlerle anlatılmıştır.

3.2.2.3.2. Eğitim ve Öğretim Değerlerine Yönelik Saptamalar

Yazar daha hemen parçanın başında çocuklara kitap okumalarını öğütler ve hatta yaptıkları bu okumalarını da hangi şekilde kalıcılığa ulaştırabilecekleri noktasında veriler sunar.

“Siz de öyle misiniz, ben okuduğum kitaplardaki, dinlediğim öykülerdeki olaylara kendimi de karıştırırım. O olayın içindeymişim gibi düşünürüm. İyi anlamak için sanırım geçerli bir yol. Siz de deneyin bakın, ilginç bulacaksınız.” (s.20)

Televizyonu bilgi alabilmek için de kullanan bir çocuğun varlığı hissettirilmiştir.

“Geçen gün ne oldu bakın, televizyon günün haberlerini verirken güneyde bir ilimizde orman yangını çıktığını söyledi.” (s.20)

Yazar okuyucun genel kültüründe yer edebilecek bazı bilgileri de eseri arasında paylaşmıştır.

“İlgililer gerekli önlemi almışlar ama yangını hala söndürememişler. Güneyden esen şiddetli rüzgâr işi zorlaştırıyormuş.” (s.20)

“Babam sık sık suyla ateşle oyun olmaz der. Suyla ateş insanın buyruğunda olursa yararlıdır, usludur. Ama azgınlaşıp ipi kopardı mı kendini çoğaltıp saldırıya geçti mi felaket olur. Başa çıkılmaz. Önüne gelen her şeyi siler süpürür. Yakar yıkar, yerle bir eder. Ateşle suyla oynanmaz.” (s.22)

“Ben öyle dedim. Hiç bilemedim, biraz sonra bir rüzgâr çıkar, külleri, ateşleri sağa sola savurur, kuru otlar tutuşur. Oradan ağaçlara sıçrar. Koca orman yanar.” (s.25)

3.2.2.3.3. Sevgi Temasına Yönelik Saptamalar

Parçada çocuklara doğa sevgisini öğretebilecek çevre unsurları tasvirleri dikkat çekmektedir.

“Bu mevsimde ne güzeldir bizim dağlar? Kayınlar, çınarlar sararmaya başladı, çamlar daha da göğçerdi. Birkaç gün önce yağan yağmurla çimenler yeşçerdi.” (s.23)

“Deve yokuşundan sonra çamlar başlıyor. Ayrı bir dünya. Köy aşağılarda kaldı. Dereler düzlükler renkli bir resim gibi görünüyor uzaklarda. Bakmaya doyum olmuyor.” (s.24)

Orman yangını felaketi, neye, nelere mal olabileceği ve geride bırakabilecekleri hakkında betimlemelere rastlanmaktadır.

“O arada yanan ağaçların uzaktan yakından resimlerini gördük. Çok etkilendim. Hele ormanın üstünde uçan kuşları, telaş içinde ne edeceğini bilemeyen böcekleri, kelebekleri görünce için karardı.” (s.21)

“Ormanın içinden can çekişen hayvanların bağırışları geliyordu. inceli, kalınlı o sesler, ulumalar, havlamalar, melemeler... kulaklarımdan gitmiyordu.” (s.21)

3.2.2.3.4. Kişilik Gelişimine Yönelik Saptamalar

Çocuklar adına yapılan bir özeleştiri de satırlar arasında kendine yer bulmuştur.

“Ama biz çocuklar her zaman uymayız bu önerilere. Bazen gereksiz şeylere merak sararız. Sonu kötüye varabilecek işler yaparız. Bilmeden yaparız elbet, kötü olsun diye değil. Hiçbirimiz hain değiliz, ama deneysizlikten çok yanılırız. Sonucun nereye varacağını düşünemeyiz.” (s.22)

“Ben öyle dedim. Hiç bilemedim, biraz sonra bir rüzgâr çıkar, külleri, ateşleri sağa sola savurur, kuru otlar tutuşur. Oradan ağaçlara sıçrar. Koca orman yanar.” (s.25)

Çocukların günlük hayatlarında edindikleri hobilerin arasında bir çalgı aleti çalabilmenin de önemli olabileceği olgusu hissettirilmektedir.

“Islık çalmakta üstümüze yoktur. Hasan ayrıca kaval da çalar. Ben de çalarım ama asıl ustamız o.” (s.22)

3.2.2.4. “Dr. Ayşe’nin Öyküsü” Hikâyesinde Çocuk ve Eğitim Teması

Yıllar önce küçücük bir kız olarak çıktığı köyüne yıllar sonra büyümüş ve doktor olmuş olarak döner Ayşe. Büyük zorluklar içinde, üvey anne elinde geçen yıllardan sonra babasıyla birlikte şehre taşınmışlardır. Taşındıkları şehirde türlü maddi yoksunluklar arasında tutunmaya çalışırlar. Babası bir apartmana kapıcı olmuş, Ayşe de vaktinin çoğunluğunu babasına yardım ederek ve dersleriyle ilgilenerek geçirmektedir. Çok geçmeden anlayacaktır Ayşe; eğitimin, okumanın kendisi ve babası için tek çıkar yol olduğunu. Bu uğurda çalışmalarını sürdürür Ayşe. Bir yandan eğitimini tamamlarken bir yandan da algılamakta güçlük çektiği, burunları havalarda şehirli insanlara hizmet etmek zorundadır babasının kapıcılık görevi yüzünden. Yıllar geçer ve Ayşe okuduğu tüm öğretim dönemlerinde başarısı ve çalışma azmiyle öne çıkmaktadır. Liseden sonra ilk hedefi olan hukuk fakültesine gitmek ister. Fakat çok geçmeden kendine göre olmadığını anlar. Babasının hastalığı kendisine bir fikir vermiştir. O doktor olacak ve babası gibi yaşlı ve fakir insanları tedavi edecektir. Bu hedefle hazırlandığı tıbbi kazanır ne var ki babası hiçbir zaman onun doktor olduğunu göremeyecektir. Hastalığı kısa sürede babasına ölüm ve Ayşe’ye de bitmek tükenmek bilmeyen bir çalışma gayreti getirecektir. Babasının ölümüyle öğrenci yurdunda yaşamaya başlayan Ayşe, sınıflarını başarıyla geçer ve doktor olur. Mutlu bir evlilik yapar. O artık ideallerine kavuşmuş yoksulların yardımcısı, çok iyi bir doktor olmuştur.

3.2.2.4.1. Tema

Azim, çalışma istediği, başarıya olan düşkünlük kavramlarının önünde hiçbir engel duramayacaktır. Parasızlık, olanaksızlık hiçbir zaman bahane olmayacak; kişi eğer içinde okuma azmi varsa mutlaka başaracaktır.

3.2.2.4.2. Eğitim ve Öğretim Değerlerine Yönelik Saptamalar

Kahramanın öğretmenine olan bakış açısı okuyuculara şöyle aktarılmıştır:

“Yaşlılar bilir, bir Rıza eğitmen vardı. Şimdi ölmüş zavallı. Sabahleyin mezarını ziyaret ettim. Para bırakacağım, mezarını yaptırıverin. Babam gibi severdim kendisini.” (s.33)

“Okuyabilmem için çok çalışmam gerektiğine karar verdim.” (s.34)

Eğitime verilen değer parçada işlenmiştir.

“İlkokulu öyle bitirdim. Masrafım da gittikçe artıyordu. Babam rahmetli ‘Sen oku da yemez içmez, masrafını karşılarım.’ diyordu.” (s.34)

3.2.2.4.3. Kişilik Gelişimine Yönelik Saptamalar

Dr. Ayşe, hikâyenin başkahramanı, iyiliksever özellikleriyle ön planda tutulan bir karakterdir. Onun özellikleri okuyucuya mesaj niteliğindedir.

“Çok çalışkan kızmış, iyi okumuş. Doktor olmuş. Yoksulluktan geldiğini hiç unutmamış. Fakir fukara hastalardan hiç para almazmış. İnsancılmış. Hastalarını tedavi ederken duygulanır, ağlarmış.” (s.27)

Parçada Anadolu köylerinde yaşayan insanların içlerinde buldukları zor şartlar, bu şartlar altında hayatlarının ne kadar zor olduğu vurgulanmaktadır. Bu zor koşullar köy ve kent insanı arasında derin bir uçurum oluşturmuş, birbirlerinden Maddi ya da manevi büyük farklarla ayrılmalarına yol açmıştır. Ayrıca tüm bu zorluklar içinde dahi eşit eğitim ve yeterli olanaklar sağlandığında Dr. Ayşe gibi birçok başarılı insanların köylerden çıkacağı yansıtılmaktadır.

“Çok yakın davranıyordu. Köylüler ilk görüyordu okumuş birinin kendilerine böyle yakınlığını. Çok memnun oluyorlardı.” (s.30)

“Benim için zor oldu, dedi. Ama olanakları yeterli kişiler için o kadar zor değil. Normal bir çalışmayla herkes okuyabilir, herkes doktor olabilir.” (s.32)

“Kentli çocukların arasında ezildim gittim.” (s.33)

“Yetmez Hüseyin emmi. Benimki özel bir çaba ve şans işi oldu. Olanaklar sağlansa her çocuk okur. Her çocuk yeteneği doğrultusunda gelişir.” (s.39)

Parçada bir hedef uğruna aşkla yola çıkanların önünde yoksulluk, görmemişlik dâhil hiçbir engelin set olamayacağı anlatılıyor. Hikâyeye göre yoksul bir köyden parasız şehre göçen kapıcı bir babanın kızı Ayşe, kendi kendine verdiği sözle nice engelleri aşmıştır.

“Yazları bir ütücünün yanında çalıştım. Üç beş kuruş kazandım. Kışları okudum. Liseyi de bitirdim. Hem de hiç kalmadan bitirdim. Çalışmanın da erdemini anlamıştım. Az yiyor, içiyor, ucuz giyiniyor ama gücümün üstünde çalışıyordum. Genç kızlığım da böyle geçti. Nice

heveslerimi, gereksinimlerimi zorla kafamın ardına atıyordum. Boğuyordum içimde. Yoksulluğumuz babamın suçu değildi.” (s.35)

“Ben de gücümün üstünde çalışıyordum. Hem kendimizi kurtarmak hem de bizim gibi yoksul insanlara yararlı bir kişi olmak için başkaları üç çalışıyorsa ben beş çalışıyordum. Hiçbir dersimi tam yapmadan okula gitmiyordum.” (s.34)

“Okuyabilmem için çok çalışmam gerektiğine karar verdim.” (s.34)

Saygı ve vefa kavramları “öğretmen” kavramıyla birleştirilerek aktarılmıştır.

“Yaşlılar bilir, bir Rıza eğitmen vardı. Şimdi ölmüş zavallı. Sabahleyin mezarını ziyaret ettim. Para bırakacağım, mezarını yaptırıverin. Babam gibi severdim kendisini.” (s.33)

3.2.2.4.4. Yurt Sevgisine Yönelik Saptamalar

Yurdun dört bir yanını gezip tanıma isteği, bir bütün olarak, milli sınırlarımızın her yerinin bizim olduğu düşüncesi vurgusu şu şekilde yapılmıştır:

“Şimdi Fransa’ da. Mesleki bir çalışma yapmak üzere altı ay için oraya çağrıldı. Bizi de götürmek istedi ama ben; ‘Çocukları alıp köyüme götüreceğim, yurdu gezdireceğim.’ dedim. Şimdi bir ay izinliyim. Sizleri gördükten sonra doğuyu, güneyi gezeceğiz. Ülkemizin durumunu biliyorum ama bir de gözlerimizle görelim dedim.” (s.38)

3.2.2.4.5. Anadolu Kültürüne Yönelik Saptamalar

Parçada Anadolu köylerinde yaşayan insanların içlerinde buldukları zor şartlar belirtilmektedir.

“Bizim köy uzak bir dağ köyü. Yolu izi yok. Tarlası az. Yoksul. Onun için köylülerin çoğu kentlere göçtü. Almanya’ya çalışmaya gitti. Gidenler dönmedi(...) Ağaçsız kırlar, çorak tarlalar, kayalık dağlar... Kışın çok soğuk, yazın çok sıcak. İnsanlar kavruk, hayvanlar zayıf. Hiç de iç açıcı bir görüntü değil.” (s.27)

“Herkes yokluktan yakınır. ‘Bizim köyü Allah da devlet de unuttu.’ Gibilerden laflar ederler. Kentlere gidip gelenler oralarda gördükleri bolluğu, rahatlığı anlata anlata bitiremez. Neden böyle, kimse bilmez...” (s.27-28)

“Günler, aylar, yıl gibi uzun geçer bizim köyde. Olaysız, kımlıtsız, sıkıcı. Durgun bir yaşam. Sanki yaprak kımlıdamaz. Ne bir motor gürültüsü duyulur, ne bir kaynaşma görülür.” (s.28)

“Çok yakın davranıyordu. Köylüler ilk görüyordu okumuş birinin kendilerine böyle yakınlığını. Çok memnun oluyorlardı.” (s.30)

“Kentli çocukların arasında ezildim gittim.” (s.33)

3.2.2.4.6. Toplum Düzenine Yönelik Saptamalar

Yazar dönem içinde toplumsal olarak kanayan yaralara parmak basmak istemiş ve bunu da eserin bazı bölümlerinde göstermiştir. Ayrıca toplum adına çalışmanın, halk adına yararlıklar gösterebilmenin önemi vurgulanmıştır.

“Ah ah, bunların derdi ilaç mılaç değil. Bakım, gıda, koruyucu hekimlik. Ekonomik kalkınma...”

-Öyle doktor hanım, ama elden ne gelir? Yoksuluz biz. Çok çalışıyoruz, gereği gibi beslenemiyoruz.” (s.32)

3.2.2.5. “Ahmet Petrol Buldu” Hikâyesinde Çocuk ve Eğitim Teması

İlkokulda bir sosyal bilgiler dersinde başlar hikâye. O dönemde geçirilen çetin kış koşulları, yakıtların yetmemesi, kaloriferlerin yanmaması ülkeyi olumsuz etkilemektedir. O kadar ki bazen okulda dersler bile olumsuz etkilenmektedir.

Bir gün sosyal bilgiler öğretmenin sorusuyla Ahmet başlar hayalini kurmaya. Soruya göre öğretmen yurttan neden yakıt olmadığını ve neden üşüdüklerini merak eder. Bu soru küçük Ahmet’i bir hayale sürükleyecek hayalinin sonunda karış karış ülkeyi gezen Ahmet petrol bulacak ve vatani için büyük bir hizmette bulunmuş olacaktıdır.

3.2.2.5.1. Tema

İçinde bulunulan yaş, gelişim dönemi ne olursa olsun herkesin vatani için yapabilecek bir şeyi olmalıdır. Vatan uğruna çalışmak, yurtsever olup da yurduna yararlıklar göstermenin önemi yüceltilmektedir.

3.2.2.5.2. Eğitim ve Öğretim Değerlerine Yönelik Saptamalar

Eserde okuyucunun genel kültür hazinesine katkıda bulunacak birtakım bilgiler de yer almıştır. Bu bilgiler günlük hayattan olabildiği gibi, hikâyenin yazıldığı döneme de ışık tutacak niteliktedir.

“Ayağında kocaman postalları var. Çağatay Abi gibi sırtına bir parka giymiş. Yakaları açık. Koşuyor oradan oraya. Bulacak petrolü. Kimse bulamamış ama kendisi bulacak. Telsizle bildirecek Ankara’ya. Televizyon haberlerinde spiker Erkan Oyal bütün yurda seslenecek, Petrol Mühendisi Ahmet’in petrol bulduğunu söyleyecek.” (s.42)

“O bir genç kızdı, kendisi bir delikanlı. Çağatay Abi gibi bıyık da bırakmıştı.” (s.44)

“Gel Olcay, şu tarafa gidelim, Urfa dolaylarına. Bana öyle geliyor ki petrol bu tarafta.” (s.45)

“Sondaj makinelerini getirip kurdular. Delmeye başladılar toprağı. Yüz metre, iki yüz metre, üç yüz metre...” (s.45)

3.2.2.5.3. Kişilik Gelişimine Yönelik Saptamalar

Olumsuz koşullar içerisinde sürdürülmeye çalışılan yaşamdan sıkça bahsedilmiştir.

“Kış bastırdı. Yerler kar, yollar buz. Yakıt yok, kaloriferler yanmıyor, arabalar çalışmıyor. Elektrikler sönmük. Evler ısınmıyor. Herkes üşüyor. Okulda çocuklar takır takır öksürüyor.”(s.40)

“Akşamüstü karları buzları çiğneyerek evlere dağıldılar. En çok burunları kulakları üşüyordu. Elleri, ayak parmakları üşüyordu. Ahmetlerin evinde kalorifer yanmıyordu. Soba kuracak baca deliği yoktu. Ana, babası, kardeşleri, bir küçük odada omuzlarına battaniye almış oturuyorlardı.” (s.44)

3.2.2.5.4. Yurt Sevgisine Yönelik Saptamalar

Öykünün bütününde üzerinde sıkça durulan durumlardan bir tanesi de vatan adına yararlıklar gösterebilmenin erdemidir. Parça kahramanları vatana yararlı olabilmek adına kurdukları düşlerde büyük sıkıntılar çekseler de sonunda çok önemli gelişmeler elde etmişlerdir.

“Genç bir petrol mühendisi, altında cip, elinde karmaşık birtakım araçlar, sürüyor kırlara, tarlalara, dere boylarına. Terliyor, eğiliyor, toprağı dinliyor. Bin metre derindeki petrolü bulmaya çalışıyor. Kendisi bu, Petrol mühendisi Ahmet. Ayağında kocaman postalları var. Çağatay Abi gibi sırtına bir parka giymiş. Yakaları açık. Koşuyor oradan oraya. Bulacak petrolü. Kimse bulamamış ama kendisi bulacak. Telsizle bildirecek Ankara’ya. Televizyon haberlerinde spiker Erkan Oyal bütün yurda seslenecek, Petrol Mühendisi Ahmet’in petrol bulunduğunu söyleyecek. Hem de çok bol. Türkiye’ye baştanbaşa yetecek, fazlası da satılacak.” (s.42)

“Örneğin ben petrol mühendisi olmak istiyorum. Ama masa başında oturmak için değil. Türkiye’yi karış karış gezip petrol arayacağım ve bulacağım.” (s.43)

“Elbet bulacağız, bunun için okuduk. Tüm halkımızı kışın üşümekten kurtaracağız. Fabrikalar çalışacak, arabalar yürüyecek, elektrikler yanacak. Yeni iş alanları açılacak, herkese iş bulunacak.” (s.44)

“Türkiye’nin insanları, çoluk çocuk, genç yaşlı, hepsi mutlu olacak. Biz buna katkıda bulunacağız.” (s.45)

“Hem zekisin, hem çalışkansın. Hem de yurtsever bir insansın.” (s.45)

“Haber tüm yurda yayıldı. Kırk gün düğün, bayram, şenlik... Ülke birbirine girdi. Büyük bir sevinçle çalkalandı. Her şey değişti. Duran makineler, taşıtlar çalışmaya başladı. Kaloriferler yandı. İnsanlar ısındı. Yerinde donup kalmış koca Türkiye kıvıldandı, güürül güürül yürümeye başladı. Ve yükseldi, yükseldi, yükseldi...” (s.46)

3.2.2.5.5. Toplum Düzenine Yönelik Saptamalar

Yazar parça içinde yer yer dönemin ülke siyasetinde gördüğü yanlışlardan söz etmiştir. Aynı zamanda ileri sürülen bu görüşlerin çoğunluğu öğrencilerin ağzından verilmiştir.

“Öğretmenim, petrolü dışarıdan alıyoruz. Paramız olmadığı için satmıyorlarmış. Devletimiz borçluymuş. Önce borcunuzu ödeyin diyorlarmış.” (s.41)

“Ama öğretmenim, kömürümüz var, neden daha çok kömür çıkarmıyoruz?”(s.41)

“Nehirlerimize baraj kurup elektrik üretsekya öğretmenim? Kimi ülkeler hep elektrik enerjisi ile ısınırlarmış.” (s.41)

“Evet, başka barajlarımız da var ama yetmiyor. Daha çok yapmalıyız.” (s.41)

“Petrolümüz de varmış, öğretmenim, babam söyledi. Türkiye'nin komşusu olan tüm ülkelerde bol petrol çıkıyormuş. Bizim toprağımızda neden olmasın?”(s.41)

“Ciddi aranmıyormuş öğretmenim. Petrol arama işini yabancı şirketlere vermişler. Onlar da petrolü bizden alsınlar diye mahsustan çıkarmıyorlarmış.” (s.41)

“Öğretmenim, biz aslında tembellik ediyoruz. Ülkemizin bol kaynakları var. Bunu herkes söylüyor. Ama gereği gibi değerlendiremiyoruz. Başkalarından bekleyeceğimize iyi çalışıp petrolümüzü, kömürümüzü çıkarsak, akarsularımızın önüne daha çok barajlar yapsak, hiç de böyle üşümeziz. Yakıtsız kalmayız.” (s.43)

“Dışarıya el açmayacağız, kimseden borç almayacağız. Boynumuz eğri olmayacak. Sömürüyü de durduracağız. Herkes çalışacak ve emeğinin karşılığını alacak.” (s.45)

3.2.2.6. “Boyacı Kamil” Hikâyesinde Çocuk ve Eğitim Teması

Köyden kente yeni göçmüş fakir bir ailenin çocuğudur Kamil. İçine girdikleri yeni hayatın zorlukları arasında ailesine destek olmak için çalışır. Boyacılık yapar. Tüm bu olumsuz durumlara karşın küsmez hayata Kamil. Onu görenler onun ne kadar hayat dolu, işine sıkı sıkıya bağlı bir çocuk olduğunu kolayca anlarlar. Ve bundandır ki pek çok müşteri kazanmıştır Kamil. Küçük yaşında, boyu kadar boya sandığıyla şehir sokaklarında gezinen Kamil'in öyküsüdür parça. Ve onun gözünden dönem Türkiye'sinin.

3.2.2.6.1. Tema

Ne kadar zorlu koşullar içersisinde olursa olsun emeğiyle, bileğinin hakkıyla kazanan para kutsaldır. İnsanlar emekleriyle sonuna kadar çalışmalılar. Bundan daha onurlu bir sistem düşünülemez.

3.2.2.6.2. Eğitim ve Öğretim Değerlerine Yönelik Saptamalar

Okuyanın genel kültür hazinesini genişletebilecek bazı bilgilere yer verilmiştir.

“Tosya ’lıyız ağbi. Tosya ’yı bilirsin ya, hani pirinç yetişir.” (s.51)

3.2.2.6.3. Kişilik Gelişimine Yönelik Saptamalar

Ülkenin içinde bulunduğu zor koşullar, ekonomik darboğaz ve bu durumlar arasında hayata küsmeden kazanılmaya ve yaşanmaya çalışılan hayat, kahramanın içinde bulunduğu ortamı anlatır.

“Fakiriz. Ev yok, ocak yok. Beş nüfuzu geçindirmek kolay mı? Ben de çalışmak zorundayım. Zaten okurken de boyacılık yapardım.”

“Esmer çocuk yüzü yaşam doluydu. Fıkır fıkır kaynıyor, çevreyi neşeyle dolduruyordu.”
(s.54)

Parçanın kahramanı olan Kamil, gelen bir müşterisine anlattığı hikâyenin sonunu insanların emekleri ile onurlu bir şekilde çalışabilecekleri bir iş bulmaları gereğini vurgulayarak bitirmiştir.

“Adamın biri acıkmış. Ellerini açıp Allah’tan ekmek, aş istemiş. Allah böyle ekmek, aş verir mi, vermez. Oradan sakallı bir adam geçiyormuş. ‘Ne yapıyorsun sen?’ diye sormuş. Acıktım da Allah’tan ekmek istiyorum demiş. Al, demiş adam. Eline bir kazma kürek vermiş. O zaman anlamış ki haa çalışmadan ekmek yok. Almış kazmayı, küreği, iş aramaya çıkmış. Bu sefer de iş yok. Kimse iş verip çalıştırmıyor. Başlamış bir evin önünü kazmaya. ‘Dur yahu, demişler, ne yapıyorsun, niye kazıyorsun burayı?’ Ekmek arıyorum demiş, ya bana ekmek verin ya da burayı kazacağım. Mahalle ayağa kalkmış. Deli bu adam demişler. Deli falan değilim, sadece açım, demiş. Oradan akıllı biri geçiyormuş. Durumu ona anlatmışlar, ne yapalım diye sormuşlar. Adam bir düşünmüş, ‘haklı’ demiş. ‘Bir adam işsiz, ekmeksiz kalırsa her şeyi yapar.’ ” (s.53)

“Herkes iş bulmak gerekli, herkes çalışmalı.” (s.53)

Bir işi başkalarına değil de kendisinin yapabilmesinin erdemi vurgulanmıştır.

“Ben ayakkabılarımı hep kendim boyarım. Hoşuma gider.” (s.47)

Sahip olduğumuz mesleğin çeşidi ne olursa olsun onu benimseyip zevkle yerine getirebilme kavramının üzerinde durulmuştur.

“Ama Boyacı Kamil’i tanıdıktan sonra artık ona boyatıyorum. Hem iyi boyuyor, hem de konuşkan bir çocuk. Bana güzel öyküler anlatıyor. İşini oyun haline getirmiş, fırçaları sallarken gülüyor, türküler söylüyor. Müşteriyi memnun etmek için ne gerekiyorsa yapıyor.

Ama bu bir yaltaklanma biçimine girmiyor. İçinden öyle geldiği için yapıyor. Kamil yaşam dolu, neşeli bir çocuk.” (s.47)

3.2.2.6.4. Toplum Düzenine Yönelik Bulgular

Ülkenin içinde bulunduğu zor koşullar ve ekonomik darboğaz tasvirleri eserde yer almaktadır.

“Fakiriz. Ev yok, ocak yok. Beş nüfuzu geçindirmek kolay mı? Ben de çalışmak zorundayım. Zaten okurken de boyacılık yapardım.” (s.51)

“-Nasıl girilir bilmem ki. Herhalde sınavla alıyorlardır.

-Bizim öğretmen dediği ama sonra olmadı. Düzgün giyinmek falan gerekirmiş. Bizim yok öyle cicilerimiz, onun için giremedik.”(s.52)

Yazar kendince dönem Türkiye’si iç ve dış politikalarındaki eksikliklere eser içerisinde değinmiştir.

“Bizim işler hep sonraya kalır. Babam iki yıldır iş arar, hep ‘sonra’ derler. Ne zaman gelecek bu ‘sonra’?” (s.52)

“Para kıtlaştı be ağbi. Herkes parasızlıktan yakınıyor.” (s.49)

3.2.2.7. “Selman’ın Küfesi” Hikâyesinde Çocuk ve Eğitim Teması

Yazar bir pazar alışverişi yaptığı sırada tanır Selman’ı. Kısa boylu, esmer bir çocuktur Selman. Diğer arkadaşlarıyla birlikte küfecilik yaparlar pazarları sırasında. Yazar, Selman’la rastgele karşılaşır ve evine gidene kadar Küfeci Selman’ a taşıtırır pazardan aldıklarını. Evine gidene kadarki geçen zamanda dinler Selman’ın öyküsünü çocuğun ağzından.

Çocuk dertlidir. Çünkü yazarın Türk ve dünya düzeninde karşılaştığı çetecilik, güçlünün zayıfı sömürüsü gibi kavramlar bu çocuklar arasında şimdiden baş göstermiştir bile.

Selman, çok çeker Ali’nin elinden. Ali, o bölgede küfeci çocukların ellerinden paralarını, müşterilerini kapan kötü bir çocuktur. Söz geçiremez Selman ve arkadaşları Ali’ye. Onların düzeni de hayatın düzeni gibidir aynı. Zorlu, güçlü ve zayıf arasındaki derin farkların yaşandığı ve kolay kolay da kimsenin buna bir dur diyemediği bir düzen.

3.2.2.7.1. Tema

Toplumda az çalışıp da çok çalışanın sırtından geçinen bir kısım insanlar vardır. Bu insanların önü kesilmeli ve gerçek emek sahipleri emeklerinin karşılıklarını rahatça almalıdır.

Eserde Selman, zorlu koşullar altında gece gündüz demeden çalışan zümreyi; Ali de çalışmadan bu zümreyi sömüren kesimi temsil etmektedir.

3.2.2.7.2. Kişilik Gelişimine Yönelik Saptamalar

Eserde günlük çalışma hayatında gereği gibi çalışmadan para kazanan insanların yergisi yapılmaktadır. Bu insanlar diğer emekleriyle çalışan insanlar gibi çalışmayıp da bu insanları sömürerek hayatlarını geçindirmeyi alışkanlık edinmişlerdir. Ayrıca bu insanların önüne geçebilmek adına ciddi bir çalışma yapılmadığı ve bu yüzden bu sistemin yaygınlaştığı anlatılıyor. Olayın önemini anlayabilmek ve gereğini yapabilmek yüceltilmiştir.

“Bazen birkaç tane olurdu. Döndükçe küfeleri birbirine çarpardı. On iki- on üç yaşlarında çocuklardı. Daha büyükleri de vardı. Onlar hemen öne atılıyor, müşteriye kapıyorlardı. Öbür küçükler çoğunlukla açıkta kalıyorlardı. Esmer, kirli yüzleriyle, eski giysileriyle, ne yapacağını bilemez bakışlarıyla bekliyorlardı.” (s.55)

“O gün de öyle oldu. Ağzında sigara, esmer bir delikanlı küçük küfeciyi yana itip önüne geçti.

-Geleyim mi ağbi?

-Hayır, dedim. Sen gel küçük...” (s.55)

Olanca zorluğa rağmen insanların çalışması, güçlükler altında iş yapmanın erdemi vurgulanmıştır.

“Çocuk arkamdan yürüdü. İki kez dönüp arkaya baktı. Ayağında yırtık kara lastikler vardı. Çorapsızdı. Erimeye başlamış buzlara basa basa geliyordu.” (s.56)

“Babam yok ağbi. Anam da hasta. Evlere çamaşıra gider. Emme şimdi gidemiyor. Ekmek parasını ben kazanıyorum.” (s.58)

3.2.2.7.3. Toplum Düzenine Yönelik Saptamalar

Toplumda varlık içinde gülüp eğlenebilen nice çocuğun yanında bir o kadar da çocukluklarını ekonomik yetersizlikler yüzünden yaşayamayan çocukların varlığına dikkat çekiliyor.

“Caddenin karşısına geçecektik. Arabaların seyrekleşmesini beklemek için durduk. Yüzüne baktım. Nice acılarla kavruktu yüzü. Çocukluğunu unutmuştu. Aynı yaşlardaki başka çocukları düşündüm. Ne kadar ayrı bir yaşam içindeydiler.” (s.60)

3.2.2.8. “Merdiven” Hikâyesinde Çocuk ve Eğitim Teması

Köyden kente geçiş süreci içinde, fakirlik pençesinde şehir yaşamının içersisinde sıkışık kalmış ve türlü sağlık sorunlarıyla boğuşan bir ailenin tek yetişkin (10-11) erkek çocuğu olan İlyas’ın öyküsüdür.

Babasının sağlık sorunlarından dolayı onun görevini İlyas yapmaktadır. Küçük bedeninde koca bir apartmanın tüm dairelerinin araç- gereç, ihtiyaç ve temizlik sorumluluğu vardır İlyas’ın. Yaşlıları bahçede koşup oynarken, çağdaş evlerde yaşamlarını sürdürürken İlyas, hem çalışıp hem de güçlüklerle savaşıarak okumaya çalışmaktadır.

Bu süreçte onun hayalleri ön plana çıkar. Birazcık oyun, rahatça ders çalışabilmek, yeterli ders araç- gereçlerinin olabilmesi ve pencerelerinden tülleri sarkan yüksek bir apartman katında oturabilmek onun düşleridir.

3.2.2.8.1. Tema

Günümüzde sayıları hiç de azımsanamayacak boyutta olan milyonlarca çocuk, açlık, yoksulluk ve sağlık sorunları gibi birçok olanaksızlıkların pençesi altında yaşamlarını sürdürmektedir. Hayalleri daha iyi bir yaşama kavuşmaktır. Bunun için ellerinden gelen gayreti göstererek hayatlarını kazanmaya çalışırlar.

Yine aynı zamanda sayıları on milyonları bulan birçok çocuk da sahip oldukları bazı şeylerin kıymetini bilmeden, gelecekte bihaber ve sorumsuz bir şekilde yetişmektedir. Yazar aradaki çelişkiyi gözler önüne sermektedir.

3.2.2.8.2. Eğitim ve Öğretim Değerlerine Yönelik Saptamalar

Parçada içerisinde bulunduğu çok zor koşullara rağmen çalışan ve çalışırken de hayata dair umutlarını kaybetmeyen bir çocuğun duyguları yansıtılmıştır. Onun hayalleri daima okumak ve kendini geliştirmek üzerinedir. Çünkü bilmektedir ki yükselmenin tek koşulu çok kitap okumak ve iyi bir eğitimden geçmektedir.

“İlyas hep bir şeyler özlerdi. İçi duygularla ve düşlerle doluydu. Üst katlarda bir evleri olmalıydı, tül perdeli, aydınlık. Kendi odası olmalıydı. Masası, sandalyesi. Oturup çalışmalıydı, kitap okumalıydı.”(s.63)

“İlyas elindeki paraya bakarak merdivenleri indi. Mor bir binlikti. Kim bilir ne çok şeyler alınırdu bu paraya. Kendisinin olsaydı şimdi, kitaplarına kap alsaydı, harita defteri, silgi, kalem. Bir de Erdoğan’ınki gibi kalem kutusu. Bir de çanta.”(s.66)

“Ama şimdi her gün biraz daha anlıyordu, yoksuldular. Üst kattakiler gibi bol paraları yoktu. İstediklerini alıp yiyemiyorlar, içemiyorlardı. Herkes gibi güzel giyinemiyorlardı. Onun için babası ‘İyi oku oğlum’ diyordu. ‘İyi oku da kendini kurtar.’” (s.68)

3.2.2.8.3. Sevgi Temasına Yönelik Saptamalar

Parçada köyden kente göç etmiş bir ailenin kır hayatlarına dair özlemi anlatılırken doğal yaşamın da tasviri yapılmıştır. Ayrıca şehir gibi teknolojik gelişmelerin sıkça girdiği ortamlara kıyasla doğal bölgelerde, Anadolu’da çocukların daha mutlu olup daha eğlenceli yaşadığı aktarılmıştır.

“İki yıl önce köyden gelmişlerdi. Köyünü özliyordu İlyas. Evlerini, çeşme başını, tarlaları. Osman’la emmisioğlu Ali’yle kuzu güderlerdi kırlarda. Mezarlık tepenin oralarda. Badem zamanı ağaçlara çıkar badem toplarlardı. Ceplerini, koyunlarını hep bademle doldururlardı. Sonra taşlarla kırıp kırıp yerlerdi. Ne çok taş vardı İlyasgilin köyünde? Adı bile Taşlıköy’dü. ‘Ama buradan iyiydi bence.’ İlle şehir diyip getirmişti babası. Neresi iyiydi bilmem ki?”(s.67)

“Akşamüstü arabalar gelir arka arkaya dizilirlerdi yola. Oynayacak yer kalmazdı. Çocuklar şimdi tadını çıkarıyorlardı sokağın.” (s.63)

3.2.2.8.4. Kişilik Gelişimine Yönelik Saptamalar

Parçada içerisinde bulunduğu çok zor koşullara rağmen çalışan ve çalışırken de hayata dair umutlarını kaybetmeyen bir çocuğun duyguları yansıtılmıştır.

“İlyas hep bir şeyler özlerdi. İçi duygularla ve düşlerle doluydu. Üst katlarda bir evleri olmalıydı, tül perdeli, aydınlık. Kendi odası olmalıydı. Masası, sandalyesi. Oturup çalışmalıydı, kitap okumalıydı.”(s.63)

“İlyas elindeki paraya bakarak merdivenleri indi. Mor bir binlikti. Kim bilir ne çok şeyler alınırdı bu paraya. Kendisinin olsaydı şimdi, kitaplarına kap alsaydı, harita defteri, silgi, kalem. Bir de Erdoğan’ınki gibi kalem kutusu. Bir de çanta.”(s.66)

“Ama şimdi her gün biraz daha anlıyordu, yoksuldular. Üst kattakiler gibi bol paraları yoktu. İstediklerini alıp yiyemiyorlar, içemiyorlardı. Herkes gibi güzel giyinemiyorlardı. Onun için babası ‘İyi oku oğlum’ diyordu. ‘İyi oku da kendini kurtar.’” (s.68)

Çocuğun gelecek düşleri arasında apartman sakinlerinin kendisine olan davranışlarından çıkardığı bir de sonuç var. Buna göre İlyas büyüyüp zengin olduğunda ne bazı komşuları gibi kapıcıya kaba davranacak ne de sürekli ve olur olmadık şeyleri kapıcıdan isteyecekti.

“Ne olurdu kendileri de varlıklı olsalardı biraz? Üst katta aydınlık bir evleri olsaydı, babası iyileşseydi, küçük kardeşi de büyüseydi biraz. Elinden tutup gezdirseydi şuralarda. Dükkândan alacaklarını kapıcıya aldırılmazdı, hep kendisi alırdı o zaman. Ekmeklerini bile kendisi alırdı o zaman. Ekmeklerini bile alırdı ne olacak? Herkes kendi işini görmeliydi.”(s.68)

“Süt şişelerini verdi. Paranın üstünü uzattı. Hakan’ın annesi teşekkür bile etmeden kapıyı yüzüne örttü. İlyas kalakaldı orada. Gözleri yandı.”(s.69)

3.2.2.8.5. Toplum Düzenine Yönelik Saptamalar

Eserde bir çocuğun gözünden zenginlik ve fakirlik kavramları sıkça karşılaştırılmıştır. Parçanın başkahramanı olan İlyas, fakir bir aileden gelmiş ve babasının kapıcılık mesleğini sürdürmektedir. Hizmet verdiği insanların da kendilerine göre toplumun daha üst kesiminde yer alan kişilerden oluşması onu sık sık hayallere ve kıyaslamalara sürüklemektedir.

“İlyas hep bir şeyler özlerdi. İçi duygularla düşlerle doluydu. Üst katlarda bir evleri olmalıydı, tül perdeli, aydınlık. Kendi odası olmalıydı. Masası, sandalyesi, oturup çalışmalıydı, kitap okumalıydı. Hakan’ın odası vardı, ne güzel. Bir gün çağırmıştı da birlikte çalışmışlardı. Annesi çayla pasta da vermişti. Ne güzel yemişlerdi. Kendi evleri bodrumda, daracık, karanlık... hiç pasta yemezlerdi. Pasta alacak paraları olmazdı. Uff yaptı İlyas. İçinde her zaman duyduğu bir eziklik gezindi. Böyle anlarda söyleyecek bir şey bulamaz, gözleri yanardı.”(s.64)

“Erkek çocuklar kan ter içinde top koşturuyorlardı. Bir süre durup izledi. Ah kendisi de oynasaydı şimdi. Ama nerde, hem aralarına almazlardı, he de bir sürü işi vardı.”(s.67)

3.2.2.9. “Fahri’nin Buluşu” Hikâyesinde Çocuk ve Eğitim Teması

Dersi dinlemeyip de akli genelde başka hayallerde olan Fahri Avcı, öğretmenini dinlerken bir anda bir fikir sahibi olur. Öğretmen, çocukların beslenmelerinde etin çok önemli olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca yedikleri besinlerin 24 saat sonra kana karıştığını bunun da vücutta enerji olarak depolandığını anlatmıştır.

Fahri, bu noktadan yola çıkarak beyin yemeyi kafaya koyar. Fahri’nin hesaplarına göre beyin kendisine zekâ olarak geri dönecek ve tarih sınavına çalışmasına gerek kalmadan yüksek not almasını sağlayacaktır.

Fikrini sıra arkadaşı olan yazarla paylaşır. Ancak nasıl olduysa fikir kısa bir sürede sınıfta ağızdan ağza dolaşmaya başlar. Herkes fikri birbirine duyurmadan uygulamanın peşindedir.

Sınıftaki birçok çocuk sınavdan bir gün önce anne- babalarından beyin yemeği istemiş ve sevmemelerine rağmen yeme gücüne katlanmıştır.

Ertesi gün sınav anına gelindiğinde görülecektir ki hesaplar tutmamış, çoğu öğrenci çalışmadıklarıyla ve boş kâğıtlarıyla kalmıştır.

3.2.2.9.1. Tema

Yazar, sınavlarda başarılı olmanın ön koşulunun dersi, ders içinde etkili bir şekilde dinlemekten geçtiğini vurguluyor. Konularını dersleri içerisinde dinlemeyip öğrenmeyen öğrenciler, daha sonra mutlaka zorluk çekeceklerdir.

3.2.2.9.2. Eğitim ve Öğretim Değerlerine Yönelik Saptamalar

Parçada okuyucunun genel kültürüne zenginlik katacak bilgilere yer verilmiştir.

“Bir gün öğretmenimiz Doğa Bilgisi dersinde yediğimiz besinlerin 24 saat sonra kana karıştığını, enerjiye dönüştüğünü söyledi.” (s.72)

3.2.2.9.3. Kişilik Gelişimine Yönelik Saptamalar

Metin içerisinde öğrenciler arası yardımlaşma ve dayanışma kavramına dikkat çekilmiştir.

“İki yıldır aynı sırada yan yana oturuyoruz. Derslerde birbirimize yardım ederiz.”
(s.72)

Hikâyede sır tutamamanın cezasını birçok kişinin çektiği görülmektedir.

“Kimseye söylemeyelim diye tembih etti. Ancak iyi notları aldıktan sonra gizimizi açıklayalım, dedi. Benim de aklıma yattı doğrusu. Düşündükçe denemeye değer olduğunu kabul ettim.”(s.75)

“(…)Baktım hep sınıf arkadaşlarım benim gibi rahatsız. Kimi sararmış, kimisi heyecandan mı nedir, titrer. Kiminin dudağı kurumuş(…)Şöyle bir çevreme baktım, herkesin yüzü donuk. Herkes düşünüyor. Kalemler işlemiyor. Fahri Avcı da başını eğmiş, neredeyse ağlayacak.” (s.78)

3.2.3. “Toprağa Basınca” Adlı Eserde Çocuk ve Eğitim Temalı Bulgular

Eserin başkahraman olan Erdal Sezer, görev yaptığı ilçede halkı tarafından taparcasına sevilen, başarılı bir kaymakamdır. Çocuklara yönelik olarak yaptığı açıklamalarında bu başarısını neye borçlu olduğunu anlatır. Erdal Kaymakam’a göre onun başarısı köyü ve köy insanlarını çok sevmesinde yatmaktadır. Erdal Sezer’in savunduğu değerlere göre ülkemiz adına yararlıklar gösterebilmenin, dönem Türkiye’inde köy nüfusunun yoğunluğundan dolayı köy ve toprakla, doğayla iç içe bulunmaktan geçer. O, bu şansı bir seneliğine de olsa bulanlardandır.

Ablasının öğretmen olarak üniversiteden mezun olup da bir köye atanmasından sonra, annesini de daha önceden kaybettiği için ablasıyla birlikte köye gelir ve bu köyde hayal dahi edemediği bir sene geçirir. Köy çocuklarıyla tanışan Erdal, kısa sürede ortama uyum sağlar ve köyün kendine has yaşayışı içerisinde yerini alır. Bu yer alış, Erdal için başlarda zorlu olmuştur. İlk olarak o yaşına kadar Erdal olarak taşıdığı isminin nasıl bir anda “Ardal” olduğunu görecektir. Farklı kıyafetler, yemekler, konuşmalar, doğa, insanlar ona dikkat çekici ve tuhaf gelecektir.

Şehir hayatında köye dair duyduklarını hatırlar Erdal. Neredeyse gerçek üstü canlıların bile köylerde yaşayabileceğinin konuşulduğu kent hayatından sonra burada bazı ön yargılarıyla karşılaşacak ve onlarla yüzleşmek zorunda kalacaktır. Bu yüzleşmenin ülkemizde yaşayan her kişinin yaşaması gerektiği bir deneyim olduğunu savunan Erdal Sezer, çocuklara da ülkemize faydalı olmak istiyorsanız, “Sizler de köylü- kentli ayrımı yapmadan tüm

yurttaşlarımız sevmeli ve Anadolu'nun büyük şehirler dışındaki kesimlerine de ilgi göstermelisiniz.” öğütlerini sunmuştur.

3.2.3.1. Tema

Atatürk'ün gösterdiği çağdaş uygarlık seviyesini yakalayıp üzerine çıkmak için tüm çocukların önce kendilerine bir hedef seçmesi gereği vurgulanmıştır. Bu hedef uğruna çalışırken, “Ben yurduma nasıl yararlı olmalıyım?” sorusunu benliklerinde taşıyıp Anadolu'yu köy-kent ayrımı yapmadan sevmeleri ve özellikle de kırsal nüfusun yoğunluğundan dolayı köy odaklı planlamalar yapmaları gereği hissettirilmiştir.

3.2.3.2. Eğitim ve Öğretim Değerlerine Yönelik Saptamalar

Parçada iyi eğitim alabilmenin yüceltilmesi sıklıkla yapılmıştır. Parçaya göre iyi eğitim alan insanlar her zaman gerçeklerin farkında olacak ve hayatlarında büyük başarılarla yelken açacaklardır.

“Ama böyle olacağını önceleri doğrusu bilmiyordum. Okudukça, bilgim görgüm genişledikçe içime yerleşti bu duygu.” (s.5)

“Ama öyle sanıyorum ki emeklerimiz boşa gitmeyecek. Bizim yetiştirdiklerimiz yarın büyüdükları zaman başka türlü olacaklar. Şimdiki analarına babalarına benzemeyecekler.” (s.53)

“-Hay yaşayasın hocanım, diyorlardı. Gördün mü işte okumuşluğu? Bin yıl dursak aklımıza gelmez.” (s.144)

“O akşamüstü çeşmeler akmaya başladı. Kadınlar hep ablama dua ediyorlardı.

-Hay sağolasın hocanım. Sen olmasaydın bu sular daha bir ay akmazdı. İyi ki ön ayak oldun. Allah razı olsun.” (s.146)

“-İyi ama canım, onlar da senin gibi giyinsinler değil mi ya? Pis insandan kimse hoşlanmaz. Okumuş kişi kılık kıyafetinden belli olur.”(s.182)

Eser içerisinde yer yer bayanların çalışma hayatına katılmasının önemliliği aktarılmıştır.

“Köyümüze bir bayan öğretmen verilmesi bizi memnun etti. Çok büyük ihtiyaç vardı.”(s.9)

“Gızlarımızı hep okula yollayacağız.” (s.10)

“-Ohoo, bunlara para mı yeter be? İdare ediver. Kız çocuğu okuyup da katip mi olacak?

-Niye olmasın amca, işte ben okudum da oldum işte. Senin kızın da okur. Çocuklarınıza güvenin biraz.” (s.51)

“-Öyle değil teyze. Sen onun anasisin ama okutmak zorundasın. Okutmam diyemezsin. Kanun böyle söyler, kanuna karşı gelinmez.” (s.52)

Eserin çeşitli bölümlerinde yazar, çocukların zihinlerinde yer edip hayatlarında onlara fayda sağlayabilecek genel kültür içerikli bilgileri de onlarla paylaşmıştır.

“-Ya, dedi, ne iyi. Kim yapar onları?

-Belediye yapar.

-

Belediye kim?

-Belediye belediyedir be. Şehir için çalışır. Caddelere asfalt döker. Direklere lamba takar. Parklara çiçek diker.” (s.15)

“- Belediye bilmez misin, dedi. Büyük yerlerde olur. Muhtar gibi çalışır, öyle değil mi?”(s.17)

“Köylüler erken evlenir, diye ekledi. Neden dersin, işlere yardımcı olsun diye bir an önce çocuk yetiştirmek gerekir.”(s.22)

“Ben düşündüm kaldım. Kurt nasıl yerdi acaba?

-Kurt ağaca çıkar mı, diye sordum.

-Çıkar tabi, dedi. O senin bildiğin kurt değil. Şöyle küçük küçük olur. Tırtıl derler. Baharda ağaçlara yuva yaparlar, biz de çıkar toplarız.” (s.34)

“-Hee, nasıl? Ben yaşlılarımın arasında birinciyim be. Bana Kurtdereli Hasan Pehlivan derler.” (s.35)

“Dut ağacının gölgesine vardık. Hacı Efendi eli kolu sıvamış, kuzuyu kesmeye hazırlanmıştı. Üç bacağına bağladı, birini serbest bıraktı nedense. Ben sebebini sordum,

-Can çekişirken debelensin, dedi.

-Niye?

-Canı kolay çıkar.” (s.36)

“Köy çocuklarının en çok oynadıkları en çok sevdikleri oyun aşık oyunuydu. (...)Aşık, koyunların keçilerin ön bacağından çıkan şekilli, küçük bir kemiktir. Yanının üstüne dikilebilir. Köyde her çocuğun bir sürü aşığı olur. Birbirlerinden üterek kazanırlar.” (s.53)

“Bir de gagı oyunumuz vardı. Hepimizin birer yassı taşı olurdu. Üç beş kişi dizilir, uzağa diktiğimiz ene denilen küçük yuvarlak taşa atardık. Kim en yakınına oyuna o başlardı. Sonra yakın, ondan sonra yakın düşüren oynayacak demektir. Sıra öyle kurulurdu. Oynayacak arkadaş kendi gagısını alır, kendi taşının bulunduğu yerden önce öbür gagıları sırasıyla vurur ve sayardı. Bir, iki, üç... Bir, iki, üç... Bitince son vurduğu gagının yanından, eneyi yani küçük yuvarlak taşı mümkün olduğu kadar çok yuvarlayacak şekilde vururdu. Sonra başlardı ayağı ile ölçmeye. Deminki sayının üstüne sayardı. Dört, beş, altı... Bazen seksene, yüze kadar çıkardı. Köy çocukları çoğu zaman yalınayak oldukları için çok sayı tuttururlardı.” (s.54)

“-Dolaman ne?

(...)- Patates gibi olur. Yerin altında yuvarlak yuvarlak büyür. Gelir buralardan toplarız. Kuzu eti gibidir. Hele yumurtalı aboo...” (s.66)

“Güz ilerlemişti. Köyde bolluk aylarıydı bu aylar. Harmanlar kalkmıştı. Çeşmelerin önünde buğday yıkıyor, sonra kilimlere serilip kurutuluyordu. Kadınlar damların üstünde kışlık tarhana karıyorlardı. Yer ocaklarına vurulmuş büyük kazanlarda bulgur kaynatılıyordu. Kaynamış bulgura gölle ya da hedik derlerdi. Yemesi pek güzel olurdu. Hele cevizle birlikte yenirse tadına doyum olmazdı.” (s.70)

“Hiç köy değirmeni görmemişim. Nasıldı bakalım.

Yukarıdan aşağı gittikçe daralan bir tahta oluk arka duvardan içeri giriyordu. Tahtaların çatlaklarından sular akıyor, yerlere yayılıyordu.” (s.74)

“Duvarın dibinde kocaman bir ambar vardı. Ortada iki büyük değirmen taşı gürül gürül dönüyordu. Dışarıdaki oluklardan akan sular bu taşları döndürüyor ve buğdayı öğütüyorlardı.” (s.75)

“Birisi kara taşa benzer bir şey uzattı. Önce anlayamadım. Meğer değirmen gömmesi dedikleri bir çeşit ekmekmiş. Tazeydi. Yemeye başladım. Yedikçe hoşuma gitti. Hiçbir ekmeğin tadı böyle değildi. ‘Allah Alla’ dedim, ne katıyorlar bunun içine acaba? Bağırarak İsmail Ağa’ya sordum. Güldü. Kulağıma eğildi.

-Hiçbir şey katmazlar, dedi. Taze undan yaparlar. Ocakta saç altında pişer.(...)Stacakken yenir.” (s.75)

“-Deniz büyük olurmuş öyle mi?

-Çok büyük olur. Tee öte ucu görünmez.

-Bizim köy kadar var mı?

-Var ya. Daha büyük köy ne ki?

-Aboo... Orada yüzmek zor olur değil mi?

-Zor elbet.

-Suyu içilir mi?

-Yok. Tuzlu olur.

-Tuzlu mu olur? Kim koyar tuzu?

-Denizlerin dibinde tuz kayaları vardır, onlar erir. (s.83)

“Aliç ağaçları kıraç tepenin üstünde bir garip şeylerdi. Renksiz ve tüylü yapraklarının arasında sarı sarı meyveleri olmuştu. Be meyveler sertti. Ekşi, kekremsi bir tatları vardı.” (s.89)

“-Hoppala!.. Nasıl çekti derse?

Bizim sınıftan birisi,

-Mıknatıs gibi, dedi.” (s.100)

“Teneffüsten sonra derse girdik. Bayağı kesirlerin toplamı, bayağı kesirlerin çıkarılması, paylı paydalı problemler...” (s.101)

“Biraz sonra davul zurna sustu, başı sarıklı hoca dua etti. Herkes elini kaldırdı ‘âmin’ dedi. Evden bir ağlama sesidir yükseldi. Gelin çıkmak üzereydi demek.”(s.105)

“Arkamızda köylülerin tazı dedikleri ince belli, koca kulaklı köpeklerden iki tane vardı. Amma hızlı koşuyorlardı ha. Pek çeviktiler.”

“-Kısmet ne amca? Diye sordum.

-Nasip, dedi.

-Nasip ne?

-Allah'ın verdiği yavrum.” (s.108)

“Oraları ılıktır, buraları gibi olmaz.

-Neden öğretmenim?

-Deniz var ya? Denizler yazın serin, kışın ılık olur. Sahilleri de etkisi altında tutar. Denizlerden uzaklaştıkça kara iklimi başlar. Yazlar sıcak, kışlar soğuk olur. Bizim buralar tam kara iklimi içinde.” (s.134)

“ ‘Kuma’ kelimesini ben o zamana kadar duymamıştım. Bir adamın iki karısı olursa ona ‘kuma’ derlermiş.” (s.135)

Parçada köy-kent insanı ve ortamları arasında bazı mutlak farkların bulunduğu dikkat çekilmiştir. Bu fark ekseninde eğitim almış ve almamış insanlar arasındaki algı farkları bazı diyaloglarla dile getirilmiştir. Yazar göre eğitim almamış köylü insan, elde edebileceği maddi-manevi değerlerini, sadece beklerken, önüne ne konursa onu yerken; eğitim alan şehirli insan kazanabileceklerine ulaşmada daha etkin bir rol alıp onun uğruna çaba sarf etmektedir.

“Düşünüyordum da şehir okulu ne kadar farklıydı? Oradaki öğretmenler dershaneye girince giyinmiş kuşanmış, tertemiz öğrenciler buluyorlardı. Oysa köyde çalışan öğretmenler nelerle nelerle uğraşmak zorundaydılar?” (s.49)

“-Bırak öğretmen, siz başka biz başka.

-Neden başkayız canım, farkımız ne?

Köylü elini sallıyordu. İnanamıyordu.” (s.51)

“Dersler hiç şehirdeki gibi olmuyordu. Bir kere kimse hazırlanıp gelmiyordu sınıfa. Ne öğreniyorsak dershanede öğreniyorduk. Bir de öğretmenimiz üç sınıfı birden okutuyordu.” (s.60)

“(…)Onun için günde ya bir, ya iki saat öğretmenle karşı karşıya olurduk.” (s.61)

“(…)Daha önce kitaptan okuyun, hazırlanın dediği halde kimse hazırlanmazdı. Çünkü kiminin kitabı yoktu, kiminin evinde ışık yoktu. Kimi dersten çıkınca doğru işe giderdi. Kimi öküz güderdi.” (s.61)

“Gittim. Bayırlar güneşliydi. Derelerin içi sessizdi. Şehirdeki evimizi düşündüm. Caddeden vızır vızır otobüsler, taksiler geçirdi. Akşamüstü ne kadar kalabalık olurdu oralar.

Hele sinemalar dağılınca... Ya da bayram günleri. Oysa şimdi, burada tek başımaydım işte.”
(s.86)

“Avcılardan Mehmet Amca:

-Kısmet çıkarsa bakalım, dedi.

-Kısmet ne amca? Diye sordum.

-Nasip, dedi.

-Nasip ne?

-Allah'ın verdiği yavrum. Önümüze tavşan, keklik, çıkmazsa ne vuracağız?

-Önümüze onları Allah mı yolluyor?

-Ya ne?

Mustafa Öğretmen güldü:

-Kendimiz arayıp bulacağız.”(s.108)

3.2.3.3. Sevgi Temasına Yönelik Saptamalar

Aile içinde birbirine bağlılık ve aile bireylerine olan düşkünlük eserde anne, baba ve kardeş sevgileri boyutlarıyla ele alınmıştır.

“Anamın eksikliğini uzun zaman unutamadık. Her sofraya oturduğunda biz üç kişi karşı karşıya geçer ağlaşırdık. Ablam öğretmen okulunun son sınıfındaydı. Ben de beşinci sınıfa geçmiştim. Ama neye yarar, anasız olunca her şey tatsızdı.” (s.4)

“Onlar bir şey değil. Katlanırsın, ne olacak? Kardeşim yanımda olduktan sonra ben giderim.” (s.4)

Eser içerisinde ulu önderimiz Mustafa Kemal Atatürk'e hatırlatmalar ve yüceltmeler yapıldığı görülmektedir.

“Köylü çocuklar gibi kilimlerin çevresinde koşarak, elimi kolumu sallayarak buğdayımızı koruyordum. Bir yandan Atatürk'ün çocukluğunu düşünüyordum. O da böyle mısır torbasını beklemişti. Demek şimdi ben de onun gibiydim. Gururlanıyordum.”(s.71)

“Atatürk'ün gösterdiği çağdaş uygarlık düzeyine ulaşacağız.” (s.192)

3.2.3.4. Kişilik Gelişimine Yönelik Saptamalar

Yazarın eserin başında çocukluğa karşı olan sevgisinden, her zaman onlara karşı duyduğu olumlu hislerden ve onlar için yardıma her şartta açık olduğunu vurgulayarak başladığı görülmektedir. Yazarın bu duygularının oluşmasında da kendini gösteren baş etken olarak çocuklara olan sonsuz güven duygusunun olduğu görülmüştür.

“Sizin yaşınızdaki çocukları çok severim. İlgilenirim sizin işlerinizle. Her yerde elimden geldiği kadar sizlere yardımcı olmaya çalışırım. Çünkü güvenirim her birinize.” (s.3)

Eserde yardımlaşma kavramının gerekliliği belirtilmiştir. Bazı bölümlerde yardımlaşma unsurundan bahsedilerek kavrama dair farkındalık yaratılmaya çalışıldığı görülmektedir.

“El ele çalışacağız. Birbirimize yardım edeceğiz.” (s.9)

“Ev sahiplerimiz bunlardan birisiydi. Odun getirecek erkekleri yoktu evde. Para da yoktu ki alsınlar. Üşümeyelim diye hiç dışarı çıkmazlardı. Bazen biz sobadan çektiğimiz közü mangala doldurur, kapıdan içeri uzattıverirdik.”(s.129)

“Zavallıların içerde bile soğuktan elleri ayakları şişerdi. Bir de kokardı odaları havasızlıktan, hiç farkında değillerdi. Ablam kaç kere odun alıverdi, ‘kapıyı açın havalandırın, sonra yakın ısıtın’ dedi ama ne değişecek, yarım saat sonra gene eskisi gibi olurdu.”(s.129)

“O akşamüstü çeşmeler akmaya başladı. Kadınlar hep ablama dua ediyorlardı.

-Hay sağolasın hocanım. Sen olmasaydın bu sular daha bir ay akmazdı. İyi ki ön ayak oldun. Allah razı olsun.” (s.146)

“Kadınlar birbirlerine yardım ettiler. Eşyayı toplamaya koyuldular. Kimse ‘neme gerek’ demiyordu. Böyle hallerde yardımlaşma kendiliğinden doğuyordu.”(s.148)

“-Çocuklar, dedi. İyi çalıştınız, yoruldunuz. Bu getirdiğiniz keven köklerini evlerinize mi götürmek istersiniz, yoksa samanı tükenmiş komşulara mı yardım etmek istersiniz?

-Yardım edelim öğretmenim diye bağırdık.

Ben parmak kaldırdım,

--Yemi, samanı bitmiş olanlar kendi evlerine götürsün öğretmenim dedim. Bitmemiş olanlar da komşulara yardım edelim.”(s.177)

“Denklerimizi kapının önüne indirdik. İkimiz de yorulmuştuk iyice. Omuzlarımızı ip kesmişti. Rahatlayıverdik. İpleri çözüp de keven köklerini üst üste yığınca büyük bir harman oldu. Biz de beğendik doğrusu. Böyle yaşlı, fakir bir kadına yardım etmek hoşumuza gitti. Duasını alınca yorgunluğumuz geçiverdi.”(s.179)

“Sokağı dönünce Ali,

-İnsanlara yardım etmek çok iyi bir şey arkadaş, dedi. Şimdi gene gideceksen deseler, giderim valla. Yorgunluğum filan geçti.

-Benim de geçti, dedim, iyi ettik. Tam yerine verdik biz.”(s.179)

“Köyde asıl sıkıntı o günlerde başlamıştı. Bazı evlerin yiyeceği tükenmişti. Hemen her gün evimizin kapısı vuruluyordu. Kimisi ödünç para isterdi. Kimisi un ekmek sıkıntısından söz açardı. Ablam acır, üzülür, ne edeceğini bilemezdi. O günlerde iki aylık maaşı birden gelmişti kasabadan. Üçer beşer he dağıttı. Her isteyene verdi. Başkası aç dururken kendisinin sandıkta para saklaması rahatsız ediyordu onu.”(s.179)

“Bana çok etki yapıyordu bu sözler. Bazen rüyamda bile yoksullarla uğraşırdım. Kendimi zengin görürdüm. Ambarlarım unla, buğdayla doluydu. Gelene çuval çuval dağıtırdım. Hatta birer kürek yağ verirdim. Onları sevindirir, dualarını alırdım.” (s.180)

“Uzun uzun düşündüm bu söz üstüne. Gittikçe ablama hak verdim. Taa o zaman aklıma koydum bir kaymakam olmayı. Bunun için çalışmaya başladım. Köyleri unutmuyacaktım. Yoksulların yardımcı olacaktım.” (s.180)

Yalan söylemenin her zaman kötü bir şey olduğu fakat bazen de olması gereken, önemli bir iş için ise küçük bir yalanın faydalı olabileceği aktarılıyor.

“Ne yaparsın, bazen lazım oluyor. Yalan kurtarıyor adamı.” (s.11)

Parçada dikkati çeken bir diğer konu da zayıf ve yardıma muhtaç insanlara karşı hissedilen merhamet duygusunun olduğu söylenebilir. Romanın birçok farklı noktasında parçanın kahramanı olan çocuk, yoksul ve zayıf insanlara karşı her zaman derin bir üzüntü ve yardımseverlik isteği içinde olmuştur.

“Bir de bizim sınıfta Ayşe vardı. (...) Yalnız bir türlü Toros dağları diyemezdi. Turus dağları derdi. Onun adı ‘Turus Ayşa’ kaldı. Doğrusunu söyleyeyim, ben hiç Turus Ayşa demedim ona. Çünkü ilk gün ad takılınca ağlamıştı. Pek acımuştum.” (s.62)

“Gözüne portakal kabukları ilişmişti. Önce çevreyi bir kolladı. Sonra çöplerin, küllerin arasından bir portakal kabuğunu aldı, eliyle temizleyip yemeye başladı. Pek tuhafıma gitmişti. Sonradan sordum. Ömründe hiç portakal yememiş. Tadını merak edermiş. Ablama söyledim, çok üzüldü. Şehire yeniden portakal ısmarladık. Ayşe’ye bir tane götürdüm. Aman ne sevindi?” (s.62)

“-Hadi korkmayın, dedi. Bizim milletimiz esirlere kötülük etmez. Kendi memleketinizdeki gibi serbestsiniz. Oturun!” (s.95)

“Ayşe’ ye baktık, bir şeyden korkmuş gibi titriyordu. Yüzü zaten sapsarıydı. Biraz daha sararmıştı zavallı. O zaman gözüüm ayaklarına ilişti, yalınayaktı. Eve nasıl gideceğim diye ağlıyordu herhalde.

Öğretmenin yanına gidip kulağına söyledim, ‘İzin verirseniz evden öbür ayakkabılarımı getirip kendisine vereyim.’ Dedim.” (s.128)

“Okulda çantası olan yalnız ben varım. Ben de ablamın zoruyla kullanıyorum. Yoksa hiç içimden gelmiyor. Kimsenin yoksa benim olması utanç veriyor.” (s.127)

“Ev sahiplerimiz bunlardan birisiydi. Odun getirecek erkekleri yoktu evde. Para da yoktu ki alsınlar. Üşümeyelim diye hiç dışarı çıkmazlardı. Bazen biz sobadan çektiğimiz közü mangala doldurur, kapıdan içeri uzatıverirdik.”(s.129)

“Zavallıların içerde bile soğuktan elleri ayakları şişerdi. Bir de kokardı odaları havasızlıktan, hiç farkında değillerdi. Ablam kaç kere odun alıverdi, ‘kapıyı açın havalandırın, sonra yakın ısıtın’ dedi ama ne değişecek, yarım saat sonra gene eskisi gibi olurdu.”(s.129)

“Kadınların dövülmesine tahammül edemiyordu. Kendi gurur da inciniyordu herhalde.” (s.138)

“-Çocuklar, dedi. İyi çalıştınız, yoruldunuz. Bu getirdiğiniz keven köklerini evlerinize mi götürmek istersiniz, yoksa samanı tükenmiş komşulara mı yardım etmek istersiniz?

-Yardım edelim öğretmenim diye bağırıştık.

Ben parmak kaldırdım,

--Yemi, samanı bitmiş olanlar kendi evlerine götürsün öğretmenim dedim. Bitmemiş olanlar da komşulara yardım edelim.”(s.177)

“Köyde asıl sıkıntı o günlerde başlamıştı. Bazı evlerin yiyeceği tükenmişti. Hemen her gün evimizin kapısı vuruluyordu. Kimisi ödünç para isterdi. Kimisi un ekmek sıkıntısından söz açardı. Ablam acır, üzülür, ne edeceğini bilemezdi. O günlerde iki aylık maaşı birden gelmişti kasabadan. Üçer beşer he dağıttı. Her isteyene verdi. Başkası aç dururken kendisinin sandıkta para saklaması rahatsız ediyordu onu.”(s.179)

“Bana çok etki yapıyordu bu sözler. Bazen rüyamda bile yoksullarla uğraşırdım. Kendimi zengin görürdüm. Ambarlarım unla, buğdayla doluydu. Gelene çuval çuval dağıttırdım. Hatta birer kürek yağ verirdim. Onları sevindirir, dualarını alırdım.” (s.180)

“Uzun uzun düşündüm bu söz üstüne. Gittikçe ablama hak verdim. Taa o zaman aklıma koydum bir kaymakam olmayı. Bunun için çalışmaya başladım. Köyleri unutmayacaktım. Yoksulların yardımcısı olacaktım.” (s.180)

Parça içerisinde, çocukların kazanmaları gereken bazı kişilik özelliklerine dair sezdirmeler yapılmıştır.

“Bir iş yapmanın hazzını duyuyordum içimde.” (s.71)

“- Değirmene sen de git Erdal, dedi. Buğdayımızı öğüt getir. Bizim evin erkeği de sensin.

-Elbet götürürüm abla, dedim. Ben öğütmeyeceğim de kim öğütecek?”(s.71)

“Değirmen yoluna çıktım, öküzler nereye gitmişlerdi acaba? Demin otladıkları tarlada görünmüyorlardı. ‘Kaybedersek elin hayvanlarını,’ diye düşündüm. ‘Ayıp olur. Kınarlar hem de.’” (s.86)

“Kararını kimse değiştirememiş. Alçakgönüllü, kendi halinde bir çobanmış. Aslında en yiğit insanlar böyle olurlarmış. Kendilerine fazla değer verilmesinden sıkılırlar, kimseden yaptıklarının karşılığını istemezlermiş.” (s.124)

“Okulda çantası olan yalnız ben varım. Ben de ablamın zoruyla kullanıyorum. Yoksa hiç içimden gelmiyor. Kimsenin yoksa benim olması utanç veriyor.” (s.127)

“Ama seve seve yapıyor bunları. İçinde bambaşka duygular taşıyor, anlıyorum. Bu çeşit çalışmayı, köy okuluna emek vermeyi kutsal buluyor, yerine getirilmesi gerekli bir borç sayıyor. Her fırsatta eli kolu sıvayıp giriyor işe. Köyü, köy okulunu, köy çocuklarını çok seviyor.” (s.128)

“Ayşe’ ye baktık, bir şeyden korkmuş gibi titriyordu. Yüzü zaten sapsarıydı. Biraz daha sararmıştı zavallı. O zaman gözüüm ayaklarına ilişti, yalınayaktı. Eve nasıl gideceğim diye ağlıyordu herhalde.

Öğretmenin yanına gidip kulağına söyledim, ‘İzin verirseniz evden öbür ayakkabılarımı getirip kendisine vereyim.’ Dedim.” (s.128)

“Kadınların dövülmesine tahammül edemiyordu. Kendi gurur da inciniyordu herhalde.” (s.138)

“Kendileri kahvelerde, köy odalarında sıcak sıcak oturuyorlar tabii. Olmaz bu. Ya toplanıp suyolunu açmaya gitsinler yahut ben kadınları götürüp açtırırım.”(s.143)

“-İyi ama canım, onlar da senin gibi giyinsinler değil mi ya? Pis insandan kimse hoşlanmaz.”(s.182)

“Ben hala ayaktaydım. Fakat utancımдан yerin dibine geçmiştim. Çocuklar benim yüzümden azarlanıyorlar gibime geliyordu. Keşke ben de onlar gibi olsaydım dedim içimden. Çok üzülmiştim.”(s.183)

“İnsan niçin çalıştığını bilmelidir. Amacı belli olmayan kişinin çalışması verimli olamaz. Siz şimdi okuyorsunuz, öğreniyorsunuz. Bilginiz, kültürünüz geliyor. Belki bir mesleği de şimdiden gözünüze kestirdiniz. İyi bir şey bu. Ama neden o mesleği seçtiniz? Ülkemize, yurttaşlarımıza bu yolda nasıl bir hizmetiniz dokunacak? Önce yurdumuzu bir iyice tanıdınız mı? Yurdumuzda yaşayan insanları hiç düşündünüz mü? Onları sevebildiniz mi? Onlara nasıl yardım edebileceğinizi kafanızda tasarladınız mı?”(s.191)

Parça içerisinde çocuklara olumsuz örnek teşkil edip çocukların ruhsal gelişimlerini olumsuz etkileyebilecek bazı bölümlerin de yer aldığı görülmektedir.

“Ne yaparsın, bazen lazım oluyor. Yalan kurtarıyor adamı.” (s.11)

“Dut ağacının gölgesine vardık. Hacı Efendi eli kolu sıvamış, kuzuyu kesmeye hazırlanmıştı. Üç bacağını bağladı, birini serbest bıraktı nedense. Ben sebebini sordum,

-Can çekişirken debelensin, dedi.

-Niye?

-Canı kolay çıkar.” (s.36)

“Ertesi gün duyduk, çoban kurtların derisini yüzmüş, içine ot doldurmuş. Köpeklerine boğdurmak üzere ağıla götürmüş.” (s.143)

3.2.3.5. Vatanseverliğe Yönelik Saptamalar

Eserin birden fazla bölümlerinde çocuklara karşı ulusumuza yararlı olabilmenin, yurt adına yararlıklar göstermenin ve vatansever bir birey olmanın gerekliliği vurgulanmıştır.

Yazara göre bireylerin hayatları boyunca bireysel ve toplumsal anlamda yararlıklar gösterebilmelerinin ilk ölçütü yurdu sevmek ve onu yeterince tanımak ilkesi gelmektedir.

“Bir zaman ben de sizin gibi çocuktum. Sizin gibi bakardım dünyaya. Hayaller kurardım. Büyüyüp adam olmak için, yurda yararlı bir kişi olmak için gece gündüz çalışırdım. İlkokulu, sonra öbür okulları, üniversiteyi hep aynı şevkle okudum.” (s.3)

“Çünkü bir tarihten sonra benim çalışmalarına yeni bir hız gelmişti. Yurdumu tanımuştum. Halkımızın yaşantısına karışmış, bu toprağın insanlarını tanımış ve onları sevmiştim. Sonra hep onlara yararlı olayım diye çalıştım.” (s.3)

“Bütün çalışmalarım halkımızın yararına çevrik.”(s.3)

“Bu yurdun insanları kendisine yararlı olan herkesi el üstünde taşır. Hak ettiği değeri verir. Bunu siz de göreceksiniz.” (s.4)

“Bir öğretmenimiz ‘Köylere gidin, köyler sizi bekliyor.’ Derdi. Ben de gitmek istiyorum.” (s.4)

“Üstüne yalınayak bastığım güneşli toprakları, o toprağın insanlarını bütün varlığımla sevdim. Bu güne dek hep onlara yararlı olayım diye çalıştım.”(s.5)

“Köyde çalışmak benim için zevk olacak. Elimden geldiği kadar yararlı olacağım. Öğrencilerimi yetiştireceğim.” (s.10)

“-Küçük, dedi Nuri Ağa bana. Büyüyünce ne olacaksın bakalım?

-Mühendis olacağım, dedim.

-He, iyi. Mühendis olunca ne yapacaksın?

-Yollar, köprüler, fabrikalar yapacağım

-Ooo... Çok güzel. Nereye yapacaksın bunları?

-Şehirlere.

-Şehirlere mi? Bizim buralara hiçbir şey yapmayacak mısın?

-Buralara da yapacağım.

-İyi bari. Bak şimdi oldu işte. Biraz da buralara yap oğlum.” (s.25)

“-Tabiata karşı, dedi. Jan Jak Ruso'nun dediği gibi 'tabiatın çocuğu' ol. Daha iyi yetişirsin. Dayanıklı olursun. Öyle değil mi İnci Hanım? Çocukların al bebek gül bebek yetiştirilmesi doğru değil. Atacaksın toprağın üstüne, işin gücün içinde pişecek yetişecek.” (s.26)

“-Ben hem zengin değilim, hem de okuduğum için onlardan yanayım, dedi. Sen de oku, örneğin bir kaymakam ol. Köylerin kalkınması için çalış. Aklını hep bu işlere harca. İşte o zaman yoksul yurttaşlarımıza faydalı olabilirsin.” (s.180)

“Uzun uzun düşündüm bu söz üstüne. Gittikçe ablama hak verdim. Taa o zaman aklıma koydum bir kaymakam olmayı. Bunun için çalışmaya başladım. Köyleri unutmuyacaktım. Yoksulların yardımcısı olacaktım.” (s.180)

“-Bırak, dedi ablam. Böyle okumuş olacaksan hiç olma. Halktan haberleri yok. Gerçekleri bilmiyorlar. Kabul etmek istemiyorlar. Köylü tembel de onun için yoksul sanıyorlar. Ayakları toprağa basmamış ki, nereden bilecekler?”(s.138)

“O köyün insanlarını, o insanların meselelerini çözmeye çalıştım. Bütün gücümü bu işe verdim. Lisede, üniversitede bilgim arttıkça köylere olan ilgim genişledi. Bir köy kafamda kırk bin köy oldu. Uğraşım o oranda büyüdü. Köy sevgisi benliğimi doldurdu. Yurt sevgisi, bayrak sevgisi halini aldı. Türkiye'nin bir köyler memleketi olduğunu anladım. Köyü sevmeden, köy için çalışmadan Türkiye'nin kurtulamayacağı gerçeğine vardım. Bunu için toprağa basmak, köyü tanımak gerekiyordu. İşte ben bunu yapmıştım. Köyde yaşamam, ilkokulu köyde bitirmem en büyük gücüm olmuştu.”(s.191)

“Ta o yaşlarda kendime bir açığı çizdim. Köye çevrik olacaktım, köy için çalışacaktım. Bugün herkesin beğendiği, başarılı bir kaymakamım. Nereye gitsem halkın sevgisini kazanıyorum. Çünkü benim çalışmalarım yurt gerçeklerine dayalı. Havada değil. Benim bilgim ve inancım kitapların sayfelerinden devşirme değil, toraktan gelir. Çünkü ben ömrümün en güzel bir yılını köyde geçirdim, köylülerin hayatına karıştım. Toprağa bastım. O toprak öyle bir varlık ki, ona değdiniz mi onu bir daha unutamazsınız.”(s.191)

“Ülkemize, yurttaşlarımıza bu yolda nasıl bir hizmetiniz dokunacak? Önce yurdumuzu bir iyice tanıdınız mı? Yurdumuzda yaşayan insanları hiç düşündünüz mü? Onları

sevebildiniz mi? Onlara nasıl yardım edebileceğinizi kafanızda tasarladınız mı? Bu çok gerekli bir şey, Türkiye’de kırk bin köy var. Nüfusumuzun dörtte üçü oralarda yaşar. Köyleri sevmeyen, köyleri düşünmeyen, köylülerle ilgilenmeyen yurda yararlı aydın olunamaz. Bu ise oraları iyi tanımakla mümkün olur.”(s.192)

“Bizden öncekiler köylere gitmemişler. Köylüleri uyandırmamışlar. Halkımız onun için yoksul ve bilgisiz kalmış. Ama biz köyleri seveceğiz. Onlar için çalışacağız. Mesleğimiz ne olursa olsun köyle ilgimizi kesmeyeceğiz. Herkes kendi alanında köye hizmet edecek. O zaman daha çalışkan, daha değerli, daha mutlu kişiler olacağız, daha çok sevineceğiz. Öbür yandan yurdumuzun gelişmesi de hızlanacak. Gerilikten daha çabuk kurtulacağız. Atatürk’ün gösterdiği çağdaş uygarlık düzeyine ulaşacağız.” (s.192)

3.2.3.6. Anadolu Kültürüne Yönelik Saptamalar

Eserde bir kentlinin gözünde köylülere dair olan düşüncelerin ön yargı boyutunda verildiği dikkati çekmektedir. Yazara göre kent insanı, köy insanına dair bir olumsuz bakış açısı içerisindedir.

“Hiç köy görmemiştim. Yalnız caddelerde bazen rastladığım eski elbiseli, elleri yüzleri kirli adamların köylü olduğunu söylerlerdi. Berbat şeylerdi onlar. Bize hiç benzemiyorlardı. Yanlarından geçerken yüzümü buruştururdum.” (s.4-5)

“Geleceksin değil mi Erdal?

-Geleceğim tabi. Hayalimde bir merak uyanmıştı. Filmlerde gördüğüm vahşilerin memleketine gidiyordum sanki. Tarzan gibi maceralara atılacaktım. Ağaçlara tırmanacak, zencilerle boğuşacaktım. ”(s.5)

“Tilki geçmişti demek? Tilki adama saldırır mıydı acaba? Ben hayvanat bahçesinde tilki görmüştüm ama ya buradakiler daha iriyse? Hem de çoksalar?”(s.6)

“Aşk olsun dedim, kendi kendime. Nefesimi bırakarak yutkundum. Amma vahşi yerlerdi buralar.” (s.6)

“-Irmak, dedi. Şimdi içinden geçeceğiz. Eyvah! İçinden geçecekmişiz. Timsah olur muydu acaba?” (s.6)

“Ta uzaklarda birisi türkü söylüyordu. Kimdi acaba? Bir eşkıya falan olmasındı? Yolumuzu kesmesindi şimdi?”(s.7)

“Ellerimizi iki elleri arasına alıp sıkıyordu. Nasıl da sertti elleri. Duvar dibine dizilip oturdular. Bazılarının yüzleri korkunçtu.”(s.8)

“İlk görüşüm olarak köy hayatı renksizdi. Hep birbirine benzeyen üst üste yığılmış toprak evler, eğrim büğrüm daracık sokaklar, tozlu yollar. Bir yoksulluk, bir aynalık, her yanda bir ilkelik.” (s.11)

Romanda kent insanının köye olumsuz bakışına rağmen köy ortamının güzelliği, doğallığı, orada yaşanan ilişkilerin sıcaklığı, kurulan dostluklar gibi kır hayatının artı yanları ön plana çıkarılmıştır.

Köy ortamına beslenen tüm olumsuz yargıların aksine herkesin bu ortamın içinde sevip keyif alabileceği noktaların varlığından söz edilmiştir.

“Şimdi düşünüyorum da ne iyi etmişim diyorum. Köyde geçirdiğim günler benim anılarımın en sıcak, en duygulu bölümü oldu. Oralari, o insanları unutamadım. Halkımıza binlerce görünmez ipe bağlandım sanki. Üstüne yalınayak bastığım güneşli torakları, o toprağın insanlarını bütün varlığımla sevdim.” (s.5)

“Atların başını tutup çektiler. Sulara basa basa, şıpır şıpır yürüyordu atlar. Ben böyle olacağını bilmiyordum. Hoşuma gitmişti. Çabukça karşıya geçiverdik. Keşke daha ırmak olsa dedim içimden.” (s.7)

“İlk olarak somyasız yatakta yatacaktım. Önce bir tuhaf geldi. Dümdüz kesiliyordu insan. Ben kımıldanıyordum da yatağım hiç kımıldamıyordu. Uyuyamayacağımı sanmıştım ama uyumuşum.” (s.7)

“Bazılarının yüzleri korkunçtu. Ama tatlı tatlı konuşuyorlardı.”(s.8)

“Hiç sıkılmayacaklar, göreceksiniz. Hatta bu köyü çok sevecekler. Ayrılmak bile istemeyecekler. Ben on yıllık öğretmenim. Hep burada çalıştım. İnanın ki çok memnunum. Köylülerim iyi insanlar.” (s.9)

“Bizim ev sahibi yaşlı bir adamdı. Gözleri kördü. Oğlu askerdeydi. Karısı, gelini, torunları öbür odada kalıyorlardı. Tabanı tahta olan odayı bize vermişlerdi. Yoksuldular ama cömert insanlardı. Meyve, üzüm, bize her gün bir şeyler vermeye çalışıyorlardı. Ablam;

-Siz kendiniz yiyeceğinizi, çocuklara verin, bizim var, der ama yaşlı kadın ya da gelini ısrar ederlerdi.” (s.30)

“Köylüleri bizi hemen her gün bir yere yemeğe çağırıyorlar. Adetleri böyleymiş. Tabii Mustafa Bey’le hanımı giderse gidiyoruz. Yalnız gitmiyoruz. Köyün iş güç zamanı böyle olursa, kışın nasıl olacak kim bilir? Çok konuksever bir köy.” (s.46)

“Ah o köy çocukları, bilseniz her biri nasıl hala aklımın ortasındadır. Hiçbirini unutamiyorum.” (s.63)

“-Ee Ardal, dedi Ali. Yakınlarda gidiyorsun arkadaş. Şehirde bizi unutacak mısın bakalım?

-Hayır, dedim, hiçbirinizi unutmayacağım.

-Unutursun unutursun. Orada sinema, cadde, park...

-Ama böyle güzel kırlar yok, dedim. Sizin gibi arkadaşlar da yok.”(s.185)

“Nasıl söylemeli bilemiyordum. Ama bir yerlerim köye karışmıştı benim. Hiç unutamayacağım izlenimler edinmişim. Bu kırlar, toprak evler, insanlar, köylü çocuklar, onların sorunları... Beni hiç bırakmayacaktı artık. Bunu şimdiden seziyordum. Köy uzaktan görüldüğü gibi değildi. İçine girmediikten sonra ne olduğu anlaşılmıyordu.”(s.188)

“-Sen de gidiyor musun kaç? Sen gitme, kal bu köyde. Bizim buralı ol. Kalır mısın?

-Kalırım, diyordum. Zati gene geleceğim. Ben çok sevdim bu köyü.”(s.190)

“O gün bugün oldu, ben unutamadım. Hep o köyü düşündüm. O köyün insanlarını, o insanların meselelerini çözmeye çalıştım.”(s.191)

Kırsalda yaşayan insanın içinde bulunduğu olumsuz koşullar, yoksunluklar ve pençesinde buldukları zorluklar örneklerle verilmiştir.

“-Doktora götürmediniz mi Hüri Teyze?

-Ne doktoru gızım? Nasıl götüreyim doktora? Neyle götüreyim? Köylük yeri burası. Ha deyince araba mı bulunur?”(s.13)

“Köye doğru baktım şöyle, amma dertli insanlar yaşıyordu. Hiç bildiğim gibi değildi dünya.” (s.13)

“Bakardım da köylü olarak yaşamanın ne kadar güç olduğunu görürdüm.” (s.31)

“Ev sahiplerimiz bunlardan birisiydi. Odun getirecek erkekleri yoktu evde. Para da yoktu ki alsınlar. Üşümeyelim diye hiç dışarı çıkmazlardı. Bazen biz sobadan çektiğimiz közü mangala doldurur, kapıdan içeri uzattıverirdik.”(s.129)

“Zavallıların içerde bile soğuktan elleri ayakları şişerdi. Bir de kokardı odaları havasızlıktan, hiç farkında değillerdi. Ablam kaç kere odun alıverdi, ‘kapıyı açın havalandırın, sonra yakın ısıtın’ dedi ama ne değışecek, yarım saat sonra gene eskisi gibi olurdu.”(s.129)

“Düşünüyordum da şehir okulu ne kadar farklıydı? Oradaki öğretmenler dershaneye girince giyinmiş kuşanmış, tertemiz öğrenciler buluyorlardı. Oysa köyde çalışan öğretmenler nelerle nelerle uğraşmak zorundaydılar?” (s.49)

“Köylünün giydiği yazın neyse kışın da o. Çocukların üstleri başları gene çırl çıplak, ayakları gene yalın. Çoğu okula hala öyle geliyor. Öğretmenler uğraşıp didiniyorlar, babalarıyla analarıyla konuşuyorlar ama çocuğuna ‘kışlık urba’ alan pek az.”(s.126)

“Köylü olarak yaşamının zorluğunu elle tutulurcasına görüyordum. Belleğime derin çizgilerle izler çiziliyordu. Bu yoksulluğu bu çaresizliği ömrün boyunca unutamayacaktım.” (s.132)

“-Çok kötü, dedim. Bu köylerde yaşamak... Kolay değil.”(s.135)

“-Öyleyse bazen niye ağlıyorsun?

-Ona bakma sen, dedi. Köylülere acıyorum da ondan ağlıyorum. Zavallılar bilgisizlikten, yoksulluktan ne hale gelmişler. İnsanın yüreği dayanmıyor.” (s.169)

“-Ne zor ne zor, diyordu ablam. Köyde fakir olma ne zor...” (s.171)

“-Zavallılar, dedi. Asıl haklarını yiyenleri bilmiyorlar. Bundan haberleri yok. Ölçlerini birbirinden alıyorlar. Zavallılar...”(s.180)

Eser içerisinde Türk kültür değerlerini oluşturan bazı özelliklerin üzerinde durulduğu görülmektedir. Bunlardan çocuk oyunları, türküler, masallar, şiirler, halkoyunları gibi unsurların dikkati çekilmiştir.

“Köy çocuklarının en çok oynadıkları en çok sevdikleri oyun aşık oyunuydu. (...)Aşık, koyunların keçilerin ön bacağında çıkan şekilli, küçük bir kemiktir. Yanının üstüne dikilebilir. Köyde her çocuğun bir sürü aşığı olur. Birbirlerinden üterek kazanırlar.” (s.53)

“Bir de gagı oyunumuz vardı. Hepimizin birer yassı taşı olurdu. Üç beş kişi dizilir, uzağa diktiğimiz ene denilen küçük yuvarlak taş atardık. ” (s.54)

“Ali dersen bir türkü tutturmıştu, sallana sallana yürüyordu.

Bir dalda iki kiraz

Biri al biri beyaz

Allah kurban olayım

Kavuştur bizi bu yaz” (s.57)

“Ali çok zeki çocuktur. Derslerini bir kere okudu mu yeterdi ona. Kitabı ezberlerdi. Sonra güzel şiir okurdu. Okuma kitabımızda demiryollarımızla ilgili bir şiir vardı, ‘ayrık sölüp ray attık dağa taşa bozkıra’ diye giderdi. Kendisi ne demiryolu görmüştü, ne tren. Ama bir okurdu bu şiiri, bayılırdım. Elleri, yüzü, sesi hep birlikte tren olurdu, demiryolu olurdu, gürül gürül yürürdü sanki.” (s.63)

“Bir değirmenci masalını ansımıştım.” (s.75)

“Önce çabuk çabuk perdah geçti. Sonra uzun havaya benzer bir melodi tutturdu. Ama bu da Gelin Ayşe’ye benziyordu.” (s.79)

“En üstteki oturmuş türkü söylüyordu.” (s.85)

“İçlerinden ikisi güreş tuttu.” (s.85)

“Bir de türkü tutturdum,

‘Aman Ayşam, yaman Ayşam

Dağlar başı duman Ayşam

Dağlar başı duman olsa

Seni burada komam Ayşam... ” (s.86)

“Esir alma oyunu” (s.90)

“-Biz de gideceğiz, dur hele davul zurnaya bakalım bir.” (s.98)

“Biraz sonra zurnacı havayı değiştirdi. Bir halay havası çalmaya başladı.” (s.98)

“-Yook, dedi birisi. O senin dediğin düz halay be. Bu Timur Ağa oyunu. Dinlesene bak.” (s.99)

“Davul zurna bir uzun hava çalmaya başladı. Biz de çevresine toplandık. Avurtlarını şişire şişire çalan zurnacıya bakıyorduk. Biraz sonra gene oyun havalarına çevirdi.” (s.102)

“-Şimdi dağılabilirsiniz, dedi. Öğleden sonra okula eksiksiz gelin, anladınız mı? Yarın gelin çıkacak, size gene müsaade ederim.” (s.103)

“Gelin ata binince başına bozuk para atılmış. Çocuklar da kapışarak toplarlarmış. Sonra da ‘Ey Gaziler’ havası ile yolcu edilmiş. Bütün köylü gelin alayına katılmış.” (s.103)

“Ağabeyler cakalı cakalı halay çekiyorlardı.” (s.105)

“Biraz sonra davul zurna sustu, başı sarıklı hoca dua etti. Herkes elini kaldırdı ‘âmin’ dedi. Evden bir ağlama sesidir yükseldi. Gelin çıkmak üzereydi demek.”(s.105)

“Dur hele arslanım, gelin alayı yürüsün hele.” (s.106)

“Dev Masalı” (s.120)

“-Hadi yüzük bulmaca oynayalım, dedi Muhsin.”(s.150)

“-Hadi kovalamacaya oynayalım, dedi.”(s.155)

“Bilmece sorarız birbirimize. Masal anlatırız. Tek- çift de oynarız. İyi ettiniz geldiğinize.”(s.157)

“Biz kendi işimize daldık. Patlamış mısırlarla tek- çift oynamaya başladık.”(s.159)

“Arkadaş gelin bir şu kavurgayı bölüşelim. Oldu olacak, kırıldı balta nacak.”(s.160)

“Ali parmağını ileri uzattı,

-Size bir bilmece, dedi. Yer altında sakallı dede. Bilin bakalım dedi?”(s.162, bilmece)

“Karşıdan baktım hiç yok. Yanına vardım pek çok.”(s.162, bilmece)

“-Dükkandan alınmaz

Mendile konulmaz

Ondan tatlı şey olmaz.”(s.162, bilmece)

“-Sarıdır sarkar

Düşerim diye korkar.”(s.163, bilmece)

“-Bir küçük fıçıcık

İçi dolu turşucuk.”(s.163, bilmece)

“-Beri gel İstanbul, beri gel İstanbul, diye başladı. İstanbul geledursun, yüzüme yüzüme güledursun. Karşıdan kaz gelir, eti bana az gelir. Ceviz yaprağı kat kat, başıma düşsün pat pat. Ben bal küpüne, sen katran küpüne. Şu büyük taşı kaldırdım, seni altına daldırdım. Gel

gel İstanbul, dağınla taşınla, içi dolu malınla mülkünle, inci yalın sözlerinle, sırma saçlı kızlarınla... Neyimiş neyimiş... Limonmuş.” (s.164, tekerleme)

“Gök oğlak kökünde bağlı.” (s.164, bilmece)

“Eski sermiş yamaca.” (s.164, bilmece)

“Kertül kertül

On iki köy ver kurtul.” (s.164, bilmece)

“İçi bitli, başı tatlı.”(s.164, bilmece)

“-Beri gel Ankara, beri gel. İçi dolu malın ile mülkün ile. Hanlarınla hamamlarınla, dükkânlarınla, evlerinle...” (s.165)

BÖLÜM IV

SONUÇLAR ve ÖNERİLER

4.1. Sonuçlar

Çalışma kapsamında Talip Apaydın'ın çocuklar için yazdığı iki hikâye kitabından toplam on dört hikâye ve çocuklar için yazdığı bir romanı incelenmiştir.

Çalışmada incelenen eserler üzerinde dikkat edilmesi gereken ilk nokta eserlerin basım tarihidir. Yazarın Toprağa Basınca adlı romanı 1966 yılı basım tarihli dir. Diğer iki hikâye kitabının da basım tarihi 1981 olarak belirtilmektedir.

Eserlerin basım tarihleri eserleri değerlendirirken göz önünde bulundurulması gereken bir nokta hakkında bizlere veriler sunmaktadır. Eserlerin günümüz yakın tarihinde yazılmamış olması, eserlerin değerlendirilmesi aşamasında yazıldıkları dönemin koşullarının düşünülmesini gerekli kılmaktadır.

Eserlerin yazıldığı dönem, eserin dilinden, ele aldığı konulara kadar kendisini açık bir şekilde göstermektedir. Dönem Türkiye'sinin içerisinden geçtiği süreç, eserlerin bazı bölümlerinde kendisini yazarın bakış açısıyla göstermiştir. Yazarın o dönemde uygulana gelen ülke ekonomik sistemi ve bunun toplumsal hayattaki yansımalarına dair görüşlerine eserlerin çeşitli bölümlerinde rastlanmaktadır.

Eserlerde dikkati çeken belli başlı noktalardan biri, bireylerin sahip olması gereken "yurtseverlik" duygularıdır. İnsanlar sahip oldukları bu duyguyla vatanlarına karşı görevlerini yalnızca yerine getirmekle kalmamalı; ülkeyi geliştirip, kalkındırmak gibi bir değerler sistemine de sahip olmalıdır.

Bireyler, vatanlarına karşı içlerinde besledikleri sevgiden ileri gelen güçleriyle devamlı çalışmak durumundadır.

Bireylerin çalışma sistemi, çağı takip eden, yeni gelişmelerden haberdar, bıkmadan, usanmadan araştırma peşinde geçecek bir süreci kapsmalıdır. Eserlerin birçok bölümünde yazarın aldığı eğitim paralelinde düşünceler kendisini göstermektedir.

Kitap okumak, edebiyatın bireylere sunduğu estetik algıyı ve hazzı yakalayabilmek Talip Apaydın için önemlidir ve bu düşünce eserlerine de yansımaktadır. Edebiyatın yalnızca düz yazı alanında da değil; manzum eserler olan şiirler, sözel ve bedensel yaratıcılığa dayanan tiyatro ve gösterilere eserlerinde rastlanmaktadır.

Yazar, bireyleri edebiyatın gizil güçleriyle tanıştırmaya çalışırken “hayal kurma” kavramını ön plana çıkarmaktadır. Onun için somut dünyanın getirdiklerini soyut kavramlara evriltebilme geleceğin çağdaş toplumunu yaratmada önemlidir.

Talip Apaydın, soyut değerlerin insan zihninde işlenmesiyle oluşacak yeni fikir ve uygulamaların önemine dikkat çekerken toplum gerçeğini de unutmaz. Onun eserlerinde toplumun yansıması olan edebiyat ürünlerine sıkça rastlanmaktadır. Uzun yıllardır halkın ortak yaşantısı olarak hazırlıksız bir şekilde açığa çıkan kültür alt değerlerine eserlerinde sıkça yer vermektedir. Eserler, çoklukla içinde geçtiği coğrafyanın maddi ve manevi değerlerini okuyucuya sunmaktadır.

Yazar, toplum kaynaklı beslenmelerini halk edebiyatı ürünleriyle birleştirmiştir. Eserlerinde türkü, mani, masal vb. halk edebiyatı ürünlerine rastlanmaktadır.

Anadolu, tüm yönleriyle onun eserlerinde ortaya çıkan başlıklardan biri konumundadır. Acısı ve tatlısıyla, yazar tarafsız bir bakış açısıyla bunu sunmaya dikkat etmektedir. Eserlerde Anadolu doğasının sahip olduğu güzellikler, insanların temiz duyguları, yardımseverlik, kirlenmemiş duygular alabildiğine kendisini gösterirken aynı zamanda o dönemki Anadolu toplumunun içinde bulunduğu geri kalmışlık düzeyi, cehalet ve zorlu koşullar da aynı oranda yansıtılmaktadır.

Anadolu ve büyük kentler karşılaştırması, gerek köy- İstanbul gerek köy- ilçe ya da köy- şehir merkezleri ayrımlarıyla yer almıştır. Yazar, dönem Anadolu köylerinin merkez tabir edilen bölgelerden ne kadar farklı ve uzak bir yaşayış içerisinde olduğunu aktarırken “köyden kente göç” olgusuna da temas etmektedir. Birçok eserinin ana temasını kırsaldan merkezlere göç etmiş ve merkezlerin kendi içerisindeki karmaşık, alışılmadık, farklı yapıları içerisinde tutunmaya çalışan aileler ya da kahramanlar oluşturmaktadır.

İncelenen eserlerdeki başkahramanlar göz önünde bulundurulacak olursa bunların iki farklı grupta değerlendirilebileceği görülmektedir. Yazarın birtakım eserlerindeki kahramanlar kendi içlerinde idealleri olan, haksızlığa boyun eğmeyen yapıları, bitmek bilmeyen çaba, azim ve öğrenme istekleriyle beliren tiplerdir. Bu tipler, ya halk için ülke için

daha güzelini isteyip çalışmakta ya da bunu yapamasa da bunlara yönelik hayaller içinde bulunmaktadırlar.

Kahramanların değerlendirilebileceği ikinci gruptaki tipler ise ilk gruptakilerin bilinç ve algı seviyesinde tamamen farklı durumda, dönem yaşamının zorlukları içerisinde sırtlarına aldıkları ağır yükleri taşımaya çalışan, deyim yerindeyse sömürülen, tiplerdir. Bunlar, genellikle kırsaldan sonraki hayatlarına kentte devam etmekte ve yeni hayatlarına alışmaya çalışırken diğer insanların birtakım baskı ve zorlamalarına maruz kalmaktadırlar. Aynı eserlerde eğitim refah içerisinde mutlulukla yaşayan insanlarla birlikte bu tiplerin verilmesi, tezat oluşturarak dikkatleri bu kahramanlar üzerine çekmektedir.

Yazara göre Anadolu insanını tanımak, onlarla birlikte düşünüp hareket etmek, onlarla vakit geçirmek iyi ve başarılı bir insan olmanın ön koşullarından biridir. Dönem içerisinde kırsal nüfus yoğunluğunun fazlalığına rağmen Anadolu yaşamından bihaber insanların varlığı onu rahatsız etmektedir. Ona göre toplumsal proje ve uygulamalarda verim, Anadolu insanını ve coğrafyasını topyekûn tanımakla alınacaktır.

Kent yaşamının hareketli, kirlili ve tozlu dünyasının karşısına Talip Apaydın, meyveler, sebzeler, ağaçlar, kuşlar, çiçekler, kuzular, keçilerle dolu yepyeni bir dünya çıkarmaktadır. Bu dünya aslında yepyeni değildir. Çağlardan beri bilinen fakat nedense değeri önemsizleştirilmeye çalışılan, çağın getirdiği teknolojik gelişmelerin arkasında yitip gitmeyle yüz yüze bırakılmış bir dünyadır. Yazara göre dönem nüfusunun hatırı sayılır bir miktarı köylüdür. Kırdan çıkıp da kentlerde yaşamaya koyulmuş kitleler de düşünüldüğünde bu ortam, insanların unutamaması gerektiği, gerçek huzuru bulacakları bir ortamdır. Dolayısıyla çevre ve doğal yaşam olgusu eserlerin geniş bir bölümüne hâkimdir.

Bireylerin hedeflerinin olması, bu hedeflere emin adımlarla yürünmesi gereği hissettirilmektedir. Kişilerin kendi başlarını, azimle elde ettikleri başarılar bir değer olarak sunulmaktadır.

Eserlerde karşılaşılan konulardan bir tanesi de “önyargı” kavramıdır. Öykülerin ve romanının çeşitli bölümlerinde kır insanına karşı kentliler tarafından sergilenen önyargıdan söz edilmektedir. Eserlerin devamında kişilerin önyargıları, birbirlerine karşı hissettikleri olumlu bir bakış açısına dönüşmektedir. Bu, insanlar arası kardeşlik, farklılıkların ortadan kalkması gibi değerleri gün ışığına çıkarmaktadır.

Alın teriyle, emekle elde edinilen az miktardaki şeylerin; emeksizce, çaba göstermeden kazanılanlardan değerli olduğu vurgulanmaktadır.

Eserler okundukça alt yapısında gözlenebilecek bir özellik de kimsenin toplumdan geri kalmasına yol açabilecek zekâ yoksunluğuna sahip olamayacağıdır. Yazara göre tüm insanlar yetiştikleri çevre önemli olmaksızın eşittir ve yetenekleri doğrultusunda herkesin yönlenebileceği bir alan bulunmaktadır. Yeter ki eldeki bu ürün, bilinçle işlenebilsin. Yazara göre çağdaş ve verimli bir eğitim sisteminden geçen her birey, akıllı akılsız ayrımı yapılmaksızın, kendi içinde güçlükleri yenebilecek potansiyeli taşımaktadır.

Eserlerdeki öğretmen tipi incelendiğinde yazarın aldığı eğitimin bu alana yansıdığı görülmektedir. Eserlerde öne çıkan öğretmen tipi, toplumun birçok sorunlarıyla ilgilenen, aydın, topluma yol gösteren sadece okul içinde değil; diğer alanlarda da halk içerisindeki yaşama katılıp aktif rol alan bireylerdir. Onlar toplum içerisinde gizli kalmış yetenekleri ön plana çıkarırlar ve kişilerin kendilerini gerçekleştirme süreçlerinin baş aktörleridir.

Eserlerde görülen diğer bir öğretmen tipi de kırsal kesimden kente gelmiş insanlara karşı duyulan önyargı kavramının içerisinde değerlendirilmektedir. Birtakım öğretmenler bu insanların içlerinde bulunduğu şartları düşünmeden onlardan diğer kentli çocuklar gibi olmalarını beklemektedir. Bu beklenti ve zorlama birçok köyden kente gelmiş aile çocuğunun önünü kesmektedir. Kendilerine olan güvenleri kaybolan bu çocuklar, alışmaya çalıştıkları yeni yaşam dönemlerinde başarısızlığa doğru sürüklenmektedirler.

Talip Apaydın'ın eserlerinde göze çarpan bir diğer özellik de bazı eserlerde görülen toplumsal düzene dair yapılan eleştirilerdir. Ekonominin durumu ya da ihracat-ithalat gibi konuları kapsayabilen bu konuların çocukların seviyelerine uygunluğu tartışmalıdır.

Emek, hak, adalet, iş, işçi vb. kavramlar bazı eserlerde konuya yön veren alt unsurlar olarak dikkati çekmektedir.

Yazar, eserlerinde halkın konuştuğu Türkçeyi bozmadan aktarmaktadır. Bu aktarımda konunun geçtiği mekânların köy ve basım tarihlerinin en az otuz yıllık olduğu düşünüldüğünde günümüz çocuklarının eserleri anlamaları güçleşebilecektir.

Yazarın Toprağa Basınca romanında çocukların hayal dünyasında üzüntü ve acı yaratabilecek unsurlar da bulunmaktadır. Örneğin köyde gerçekleştirilen bir şenlik sırasında kesilen bir kuzu ve kesim işlevi bazı özellikleriyle betimlenmiştir. Olayın çocuk bakış açısının saflığıyla bütünleşmeyeceği düşünülmektedir.

4.2. Öneriler

Talip Apaydın, içerisinde yerli- yabancı birçok uzmanın incelediği, araştırmalara konu olan, örnek eğitim kurumları Köy Enstitülerinde eğitim görmüş, öğretmen kökenli yazarlarımızdandır. Çağın sorunlarını dile getirirken yararlandığı sıkı gözlem yeteneği sayesinde birçok farklı konuyu eserlerine konu etmeyi başarmıştır.

Gerek yetiştiği okulun kendisine kattıkları gerekse uzun yıllar sürdürdüğü eğitimcilik deneyimlerinden biriktirdikleri eserlerinde yer almaktadır. Biriktirdiklerini halktan yana bakış açısıyla, kültürümüzün yaratılarıyla birleştiren yazar; eserlerinde sunduğu örnek yaşantıları kendine has üslubuyla aktarmıştır.

Eserlerin bünyesinde karşılaşılan bilme ve öğrenmeye dair derin hisler ve istek, hırs, azim vb. kavramları çocukların sahip olması gereken olumlu kişilik özellikleri olarak sunulmaktadır. Bu açıdan genç bireylerin bu eserlerle karşılaşması gelişimleri içerisinde onlara olumlu yaşam ve kişilik örnekleri sunabilecektir.

Eserlerin hacimleri ve sahip oldukları kahramanların yaş dönemleri birlikte düşünüldüğünde, bunlardan çocuk tiyatro ve canlandırma sahalarında yararlanılabileceği ortaya çıkmaktadır. Gerek eserlerin sayfa sayısının aşırı boyutlarda olmaması gerek de kahramanların yaş dönemlerinin 12-14 yaş grubu öğrencileriyle benzerlik göstermesi açısından eserler canlandırma faaliyetlerine uygun olabilecektir.

Eserlerde yer alan kahramanların okuyucu çocuklar paralelinde özellikler (yaş, dönem, kişilik vb.) göstermesi, okuyucu kitlenin kendisini kahramanlarla özdeşleştirmesini kolaylaştıracak; kurulan sağlıklı özdeşim çocukların kitabın içindeki dünyaya uyum sağlamasını kolaylaştıracaktır.

Okuduğu metinlerle sağlıklı bütünlükler kurabilen çocuklar, küçük yaşlardan okuma alışkanlığı oluşturmada başarılı olabilecektir.

Eserlerde yer alan konuların ilköğretim ikinci kademe Türkçe ders kitaplarında yer alan temalarla benzerlikler gösterdiği saptanmıştır. Eserlerde yer alan konular, ders kitaplarındaki milli kültür, Atatürkçülük, doğa ve evren, duygular ve hayaller, sevgi, hak ve özgürlükler temalarıyla eş güdümlüdür. Bu da bazı eserlere ilköğretim Türkçe derslerinde yer verilmesini destekleyici bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Aynı zamanda eserlerle çocukların karşılaşması, Türkçe derslerinin genel amaçlarına ulaşmada etkin bir rol üstlenecektir.

Toplumu, halkı, doğayı, kısacası bizi anlatan Apaydın'ın çocuklara yönelik eserleri bünyesinde birçok eğitsel değeri taşıması bakımından önemlidir.

Tüm bu açılardan Apaydın'ın eserlerinin eğitimciler, anne- babalar, öğrenciler için katıldıkları sonu olmayan eğitim sürecinde bir ışık olacağı öngörülmektedir.

KAYNAKÇA

- Akbayır, Sıddık. *Çocuğum Neyi Okumalı?*, Pegem Akademi, Ankara 2010.
- Akbayır, Sıddık; Ş. Şahin. “Yaş Gruplarına Göre Çocuklar İçin Edebiyat”, *Hece Dergisi (Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı)*, Ankara 2005, 190.
- Alpay, Meral. “Okul Öncesi Dönemde Edebiyatın İşlevi”, *Çocuk Edebiyatı Yıllığı*, İstanbul 1987, 523.
- Alver, Köksal. “Çocuk ve Edebiyat”, *Hece Dergisi (Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı)*, Ankara 2005, 307.
- Apaydın, Talip. *Akan Sulara Karşı (Öğretmenlik Anıları)*, Öğretmen Yayınları, Ankara 1985.
- Apaydın, Talip. *Bilgiden Bilince Eğitim*, Eği-Der Yayınları, Ankara 1995.
- Apaydın, Talip. *Köy Enstitüsü Yılları*, Literatür Yayınları, İstanbul 2009.
- Apaydın, Talip. *O Güzel İnsanlar*, Can Sanat Yayınları, İstanbul 1981.
- Apaydın, Talip. *Öykülerle Çizgiler*, Güldikeni Yayınları, Ankara 1998.
- Apaydın, Talip. *Toprağa Basınca*, Arkın Kitabevi, İstanbul 1966.
- Apaydın, Talip. *Yangın*, Yalçın Yayınları, İstanbul 1981.
- Apaydın, Talip. “Halk Edebiyatından Yaralanmak”, “*Yaba Öykü*”, Sayı:5, Ankara 1984, 3.
- Arkılıç Songören, Sevgi. “Çocuk- Okul- Kitap: Okuma Kültürü ve Öğretmen”, *Tevfik Fikret Eğitim Günleri*, İzmir 2009, 478.
- Ay, Arif. “Çocuk Yetiştirmek ve Edebiyat”, *Hece Dergisi (Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı)*, Ankara 2005, 468-469.
- Başaran, Mehmet. “Soruşturma-1”, *Çocuk Edebiyatı Yıllığı*, İstanbul 1987, 315
- Bayrak, Mehmet. *Köy Enstitülü Yazarlar Ozanlar*, Töb-Der Yayınları, Ankara 1978.
- Bayrak, Mehmet. *Köy Enstitüleri ve Köy Edebiyatı*, Öz-Ge Yayınları, Ankara 2000.
- Birinci, Niyazi. “Çocuk Edebiyatı Yazarlarıyla Konuşmalar”, *Çocuk Edebiyatı Yıllığı*, İstanbul 1987, 336-337.
- Canan, İbrahim. “Çocuk Edebiyatı Nasıl Olmalıdır?”, *Çocuk Edebiyatı Yıllığı*, İstanbul 1987, 72.

- Ciravoğlu, Öner. *Çocuk Edebiyatı*, Esin Yayınevi, İstanbul 2000.
- Cumalı, Necati. “Bozkır Şairlerine Kavuşuyor”, *Fikirler Dergisi*, Yeni Seri:20, İzmir 1949.
- Çılgın Sınar, Alev. *Çocuk Edebiyatı*, Morpa Kültür Yayınları, İstanbul 2007.
- Demiray, Kemal. *Türkçe Çocuk Edebiyatı*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1953.
- Dilidüzgün, Selahattin. *İletişim Odaklı Türkçe Derslerinde Çocuk Kitapları*, Morpa Kültür Yayınları, İstanbul 2003.
- Dilidüzgün, Selahattin. *Çağdaş Çocuk Yazını*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1996.
- Enginün, İnci. “Çocuk Edebiyatına Toplu Bir Bakış”, *Çocuk Edebiyatı Yıllığı*, İstanbul 1987, 37.
- Gökşen, Enver Naci. *Örnekleriyle Çocuk Edebiyatımız*, Okat Yayınevi, İstanbul 1966.
- Güleç, Havise; Hulusi Geçgel. *Çocuk Edebiyatı*, Kök Yayıncılık, Ankara 2006.
- Güleryüz, Hasan. *Yaratıcı Çocuk Edebiyatı*, Pegema Yayıncılık, Ankara 2006.
- Günay, Umay. “Kaynaklardan Faydalanma”, *Çocuk Edebiyatı Yıllığı*, İstanbul 1987, 245-247.
- Günel, Burhan. “Talip Apaydın Aydınlığından Yansıyanlar”, *Berfin Bahar Dergisi*, Sayı:84, 2005, 7-8-10.
- Gürel, Zeki; F. Temizyürek; N. K. Şahbaz. *Çocuk Edebiyatı*, Öncü Kitap, Ankara 2007.
- Handa, Yoko. “Çocuk Kitapları Yalnızca Çocuklar İçin Değildir”, *Çocuk Edebiyatı Yıllığı*, İstanbul 1987, 517.
- Hızlan, Doğan. “Çocuk Edebiyatı Deyince”, *Hece Dergisi (Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı)*, Ankara 2005, 459.
- Kabaklı, Ahmet. “Romantik Çağ”, *Çocuk Edebiyatı Yıllığı*, İstanbul 1987, 228.
- Kıbrıs, İbrahim. *Çocuk Edebiyatı*, Tek Ağaç Eylül Yayınları, Ankara 2006.
- Konar, Elif. “Çocuk, Edebiyat ve Eğitim”, *Hece Dergisi (Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı)*, Ankara 2005, 208-209.
- Koyuncu Soylu, Sevgi; A. Y. Kaptan. “Çocuk Kitaplarında Görsel Anlatım ve Tasarım Sorunları”, *Hece Dergisi (Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı)*, Ankara 2005, 256-257-258-260.
- Neydim, Necdet. *Çocuk ve Edebiyat*, Bu Yayınevi, İstanbul 1998.

Oğuzkan, Ferhan. *Çocuk Edebiyatı*, Anı Yayıncılık, Ankara 2001.

Özkan, Senail. “Alman Yazar Peterz Haertling’le Çocuk Klasikleri ve Edebiyat Üzerine”, *Çocuk Edebiyatı Yıllığı*, İstanbul 1987, 368.

Özyer, Nuray. “Çocuk Edebiyatı”, *Hece Dergisi (Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı)*, Ankara 2005, 462.

Roll, Duğsan. “Çocuk Kitaplarını Resimleme Sanatı”, *Çocuk Edebiyatı Yıllığı*, İstanbul 1987, 511.

Rousseau, Jean- Jacques. *Emile ya da Çocuk Eğitimi Üzerine*, Kilit Yayınları, Ankara 2011.

Sağlık, Şaban. “Çocuk Romanları”, *Hece Dergisi (Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı)*, Ankara 2005, 247.

Sever, Sedat. *Çocuk ve Edebiyat*, Tudem, İzmir 2008.

Sınar, Alev. *Hikâye ve Romanımızda Çocuk*, Alfa Basın Yayın, İstanbul 1997.

Sınar Çılgın, Alev. *Çocuk Edebiyatı*, Morpa Kültür Yayınları, İstanbul 2007.

Süreyya, Cemal. “Soruşturma:1”, *Çocuk Edebiyatı Yıllığı*, İstanbul 1987, 329.

Şahin, Abdullah; A. F. Arıcı; A. Celepoğlu; H. Dursunoğlu; H. Toz; K. Erdal; L. Turan; Ö. Yılar, R. Kara; Y. Kılıç. *Eğitim Fakülteleri İçin Çocuk Edebiyatı*, Pegem Akademi, Ankara 2011.

Şahin, Osman. “Kahrın Ağır İşçisi Talip”, *Berfin Bahar Dergisi*, Sayı:84, 2005, 5.

Şimşek, Tacettin. *Kuramdan Uygulamaya Çocuk Edebiyatı*, Grafiker Yayınları, Ankara 2011.

Şirin, Mustafa Ruhi. *Çocuk Edebiyatına Eleştirel Bir Bakış Çocuk Edebiyatı Nedir Ne Değildir?*, Kök Yayıncılık, Ankara 2007.

Şirin, Mustafa Ruhi. *Çocuk Edebiyatı Kültürü Okuma Alışkanlığı ve Medya Sarmalı*, Kök Yayıncılık, Ankara 2007.

Şirin, Mustafa Ruhi. “Çocuklar İçin Zekâ Edebiyatı”, *Çocuk Edebiyatı Yıllığı*, İstanbul 1987, 396.

Taşdelen, Vefa. “Çocuk Edebiyatında Yalınlık İlkesi”, *Hece Dergisi (Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı)*, Ankara 2005, 352.

Tdk. *Türkçe Sözlük*, Tdk Yayınları, Ankara 2005.

- Tosun, Necip. “Çocuk Hikâyeleri”, *Hece Dergisi (Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı)*, Ankara 2005, 213-214.
- Uca, Mehmet. “Talip Apaydın’la New York’ta Köy Enstitüleri ve Yapıtları Üzerine”, *Berfin Bahar Dergisi*, Sayı:84, 2005, 20.
- Utku, Gönül. “Sanal Çocuk Ortamları ve Edebiyat”, *Hece Dergisi (Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı)*, Ankara 2005, 55.
- Yağcı, Öner. “Talip Apaydın: Köy Enstitülerinden Süzülen Bir Cumhuriyet Aydını”, *Berfin Bahar Dergisi*, Sayı:84, 2005, 12-14.
- Yalçın, Alemdar; Gıyasettin Aytaş. *Çocuk Edebiyatı*, Akçağ Yayınları, Ankara 2005.
- Yavuzer, Haluk. *Çocuk Psikolojisi*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1999.
- Yılmaz, Durali. “1986’da Çocuk Hikâye ve Masalı”, *Çocuk Edebiyatı Yıllığı*, İstanbul 1987, 425.
- Yörükoğlu, Atalay. *Çocuk Ruh Sağlığı*, Özgür Yayınları, İstanbul 2010.
- Yüce, Kemal; N. Karaca; B. Köksalan; M. N. Nuhoğlu; Z. Bilgegil. *Çocuk Edebiyatı*, Lisans Yayıncılık, İstanbul 2007.
- Zengin, Ahmet Yaşar, Nesrin Zengin. *Eğitim Fakülteleri İçin Çocuk Edebiyatı*, Truva Yayınları, İstanbul 2009.

http://www.edebibilgiler.com/documents/talip_apaydin.html

<http://www.msxlab.org/forum/edebiyat-tr/13495-talip-apaydin-talip-apaydin-kimdir-talip-apaydin-hakkinda.html>

http://www.edebiyadvesanatakademisi.com/edebiyad/702-talip_apaydinin_romanciligi_ve_hayati.html
efdergi.yyu.edu.tr/makaleler/cilt_IV/k_erol.doc